

TERRA, TREBALL I SOBIRANIA: CLAUS PEL FUTUR DEL SECTOR PRIMARI

Montse Baró

“Aplaudir la pagesia quan ens manifestem està molt bé,
però donar-hi suport és anar a la botiga i comprar producte d'aquí”

Una conversa amb Jaume Bernis

eines⁵⁵

Calàbria, 166 entresol
08015 Barcelona
Telèfon 93 567 78 63
info@irla.cat

PORTAVEU

Raül Romeva i Rueda

PATRONAT

PRESIDENT

Cesc Iglesies

VICEPRESIDENTA

Alba Castellví

DIRECTOR EXECUTIU

Josep Vall

TRESORER

Pau Morales

SECRETÀRIA

Fílo Tió

DIRECTOR ACADÈMIC

Lluís Pérez

VOCALS

Marta Cid

Josep Huguet

Georgina Linares

Enric Marín

Montse Palau

Joan Manuel Tresserras

EQUIP TÈCNIC

COORDINACIÓ

Carla Genís

ADMINISTRACIÓ

Joan Almacellas

Lourdes Masdeu

Dolors Maurício

PROJECTES

Pere Sàbat

IMATGE

Carme Pujol

ARXIU I BIBLIOTECA

Alfons Codina

CASA IRLA

Rosa Cuenca

eines⁵⁵

El contingut dels articles és responsabilitat dels seus autors i **eines** no s'hi identifica necessàriament.

Per reproduir un article cal demanar autorització per escrit a la redacció d'**eines**.

En enviar el seu treball a la redacció d'**eines**, l'autor cedeix a l'editor els drets de reproducció, publicació i comunicació, tant per a l'edició impresa en paper com per a una versió electrònica que la farà accessible per mitjà de la xarxa d'Internet.

Els interessats en matèria de drets de propietat intel·lectual es poden adreçar a: **eines@irla.cat**

DIPÒSIT LEGAL
B-31564-2007

ISSN PAPER
2013-1518

ISSN ELECTRÒNIC
2013-5505

EDICIÓ
Josep Vall
jvall@irla.cat

DISSENY GRÀFIC
Carme Pujol
cpujol@irla.cat

CORRECCIÓ
LINGÜÍSTICA
Anna Simó

PROJECTE GRÀFIC
Suki Design

IMPRESSIÓ
Cevagraf

DIRECCIÓ
Lluís Pérez
lperez@irla.cat

COORDINACIÓ
Carla Genís
cgenis@irla.cat

REDACCIÓ
Pere Sàbat
psabat@irla.cat

ARXIU I BIBLIOTECA
Alfons Codina
acodina@irla.cat

ADMINISTRACIÓ
Joan Almacellas
jalmacellas@irla.cat

Lourdes Masdeu
lmasdeu@irla.cat

Dolors Mauricio
dmauricio@irla.cat

appec

editors de revistes i digitals

sumari

TERRA, TREBALL I SOBIRANIA: CLAUS PEL FUTUR DEL SECTOR PRIMARI

4

PORTAL

Sense sector primari no hi ha país

Teresa Jordà

6

CONNEXIONS

La pagesia, reptes i futur

Miquel Serra

16

Ramaderia i benestar animal

Elisenda Guillaumes i Cullèll

26

**Un país cada cop més forestal
i més vulnerable: el repte urgent
de gestionar els boscos**

Anna Sanitjas

36

**El sector primari avui:
dades, ocupació i reptes**

Oriol Anson Fradera

54

NAVEGADOR

Cotxes per carn:

**la cara oculta dels acords comercials
europeus del segle XXI**

Sergi Zorrilla Cubells

66

FÒRUM

Montse Baró

**“Aplaudir la pagesia quan ens manifestem
està molt bé, però donar-hi suport és anar
a la botiga i comprar producte d’aquí”**

Una conversa amb Jaume Bernis

80

VARIABLES

La vessant cívica de la culpa

Carol Galais

96

FULL DE CÀLCUL

**Com més obeïem, pitjor ens tractaven:
crònica d’una espoliació**

Ricard Chulià

112

ARXIU

**El 18 de febrer de 2006:
l'inici del moviment pel dret a decidir**

Marta Rovira Martínez

124

EXPLORADOR

Episodi X. El retorn de l'imperi

Elisabet Nebreda Vila

136

FINESTRA

**Geopolítica de la complexitat:
una transformació estructural
del poder global**

Carme Colomina Saló

146

CLÀSSIC

**Què significa per a mi
la democràcia nord-americana?**

Mary McLeod Bethune

148

TRIBUT

Lev Tolstoi

Maria Kharshiladze Bigvava

150

FILMOTECA

Hamnet, el dolor que transforma

Anna Romeu

152

PINZELL

Vols viure en una postal?

Gina Harster

154

GALERIA

Una mirada lúcida i incòmoda

Anna Surinyach

158

LLIBRERIA

portal

S O S

Sense sector primari no hi ha país

Teresa Jordà

Diputada al Congrés i consellera d'Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural (2021-2023)

@TeresaJorda

Sense sector primari no hi ha país. No hi ha paisatge, no hi ha equilibri territorial i no hi ha sobirania alimentària. La pagesia, la ramaderia i la pesca no només produeixen aliments: gestionen el territori, mantenen viu el món rural i formen part essencial de la nostra identitat col·lectiva.

Catalunya afronta avui un moment decisiu. El sector primari viu una transformació profunda marcada per reptes enormes: l'emergència climàtica, la pressió sobre recursos cada vegada més escassos —especialment l'aigua—, la volatilitat dels mercats globals, el relleu generacional o la necessitat, encara massa sovint pendent, de garantir preus justos per als qui produeixen els aliments.

Davant d'aquest escenari cal dir-ho amb claredat: no hi haurà transició ecològica sense la pagesia. I tampoc no hi haurà pagesia si el sector primari no és econòmicament viable.

Sempre he tingut una convicció profunda: el futur ambiental del país i el futur del sector primari no poden avançar per camins separats. Durant massa temps s'han presentat

com a interessos en conflicte, quan en realitat comparteixen un mateix objectiu: garantir la vida, l'activitat i la sostenibilitat del territori. Per això, des del govern del país vam impulsar una mirada transversal, amb ambició i amb mirada de país per fer-ho possible.

Integrar en un mateix departament les polítiques agràries, ambientals, energètiques i d'aigua va ser una oportunitat per impulsar una mirada transversal. Per deixar enrere la falsa dicotomia entre produir aliments i protegir el medi. La pagesia no és el problema del canvi climàtic; és una part imprescindible de la solució.

La pagesia gestiona el territori, manté paisatges productius, preserva biodiversitat i fixa població. Però, perquè pugui continuar fent-ho, necessita una cosa tan bàsica com sovint oblidada: poder viure dignament de la seva feina.

Per això, quan parlem de sector primari, en realitat estem parlant de model de país. D'un país que aposta per produir aliments de qualitat, per cuidar el territori i per garantir oportunitats arreu. D'un país que entén

que el futur també es juga als camps i a les granges.

El repte és enorme. Però també ho és l'oportunitat. Si sabem fer bé aquesta transició, el sector primari pot esdevenir un dels grans pilars d'una Catalunya més sostenible, més justa i més sobirana. ■

connexions

La pagesia, reptes i futur

vista prèvia >

La pagesia afronta el gran repte del relleu generacional, de l'adaptació als canvis tecnològics i de la diversificació dels productes. Un país amb un sector primari fort és un país més cohesionat territorial i socialment. Afrontar-ho requereix que tots els actors remin en la mateixa direcció i que es facilitin els processos per fer viables les explotacions agrícoles i ramaderes. Catalunya té la capacitat per dur a terme aquest canvi de paradigma i enfortir un sector que ha de ser clau per al seu futur.

Miquel Serra

Empresari ramader

miquelserra67@icloud.com

L'agricultura i la ramaderia han anat evolucionant durant el pas del temps, una evolució que ha anat lligada a la societat.¹

La propietat de la terra s'ha modificat molt. Les terres a l'Edat mitjana eren en molts casos de la noblesa, de l'Església o de famílies riques i els jornalers, mera mà d'obra barata i explotada. Al segle XIX, després de processos de desamortitzacions a les terres de l'Església, l'Estat va vendre aquelles terres i les dels municipis, un fet que va concentrar encara més la propietat en aquells qui tenien recursos, els grans terratinents i els més rics i burgesos, que van continuar augmentant les seves propietats i els pagesos hi seguien sotmesos amb unes condicions laborals deplorables.²

La pagesia catalana treballava per a aquests propietaris, molts cops per tan sols tenir la possibilitat de tenir menjar i un lloc on viure dignament, i alguns cops es pagava un arrendament en

espècies —una part de la collita. El segle XX va comportar canvis: per qüestions polítiques o per rebel·lions dels mateixos pagesos i pageses, com la Llei de contractes de conreu de la Generalitat republicana o els processos duts a terme amb la recuperació de la democràcia a la dècada de 1970, de manera que la terra que portaven els parcers o arrendataris va passar en propietat dels que la treballaven; això va provocar una estabilització de moltes famílies al territori, amb el consegüent creixement dels pobles. Un clar exemple és Alcarràs, un poble en què hi havia dos grans tenidors en els terrenys dels quals hi treballaven el 80% de les famílies. Quan es fa la reparcel·lació en l'època de la Transició, aquestes famílies passen a ser propietàries d'unes porcions de terra d'aproximadament quinze hectàrees, una extensió que permetia a les famílies poder viure bé amb tot el necessari i poder donar l'oportunitat de formació als seus fills.

Amb l'entrada del segle XXI, amb tots els canvis que hi ha hagut i amb l'augment de la burocràcia, la globalització del mercat, la prohibició de productes que ajudaven a fer bons cultius i l'augment de costos —mà d'obra, adobs,

sulfats, materials—, la rendibilitat que tenen quinze hectàrees ja no és viable per a una família. Aquest fet deixa en una situació difícil moltes d'aquestes explotacions.³ Les famílies tenen davant d'elles tres opcions: la primera és buscar una feina que permeti complementar la renda; la segona, adquirir més terra per continuar vivint del sector; i, finalment, la tercera, que és deixar la pagesia i buscar una feina que doni més estabilitat.

Aquesta és una situació que ha fet que durant les primeres dues dècades del segle XXI s'hagin abandonat tants cultius i hagin abandonat la professió de la pagesia tantes persones.

Les dades no deixen lloc a cap dubte de la tendència que té el sector, dos exemples. En primer lloc, al 2020 hi havia a Catalunya 54.972 explotacions agràries i, al 2023, 48.725. En tres anys s'han perdut 6.247 explotacions, gairebé un 12%.⁴ L'altra dada preocupant és l'edat de la pagesia catalana: el 48% dels pagesos i pageses tenen més de 65 anys i tan

1 BADIA-MIRÓ; GARRABOU, *Agricultura, creixement econòmic i canvi estructural a Catalunya*.

2 BADAL, *Vides al marge. Pagesia, territori i canvi social*.

3 VAN DER PLOEG, *The New Peasantries: Rural Development in Times of Globalization*.

4 IDESCAT, 2023.

La globalització ha inundat el mercat amb productes barats produïts en altres parts del món amb uns requisits de producció i de garanties alimentàries més baixos que els d'aquí

sols un 5% tenen menys de 35 anys. Aquestes dades deixen molt clar que, si no hi ha diferents factors que ajudin a aquesta renovació generacional, acabaran fent els aliments grans empreses que molts cops no estan vinculades al territori o els aliments vindran d'altres països, amb la greu conseqüència per a l'equilibri territorial que això comporta.⁵

Evolució dels mercats i la seva globalització

La pagesia ha estat i és un element fonamental de la cultura i la societat catalanes. Al llarg dels anys, els pagesos i pageses han estat els cuidadors del territori, han modelat el paisatge rural. Més enllà de proveïdors d'aliments, han transmès les nostres tradicions més profundes, des de les celebracions de les tècniques ancestrals per treballar la terra a l'observació de la climatologia i dels cultius per poder ser més eficients. Tot aquest llegat ha forjat la nostra identitat, ha marcat el ritme de les estacions i ha respectat els cicles naturals.⁶

5 Departament d'Acció Climàtica, 2022.

6 BADAL, *Vides al marge. Pagesia, territori i canvi social*.

Durant les primeres dècades del segle XXI, el sector ha patit un declivi preocupant, sobretot per l'evolució dels mercats, la globalització i les seves conseqüències i elements com la burocràcia.

La globalització ha inundat el mercat amb productes barats produïts en altres parts del món amb uns requisits de producció i de garanties alimentàries més baixos que els d'aquí, i l'abandonament del camp ha deixat moltes zones rurals despoblades.⁷ A més, la sequera persistent, sobretot la patida entre el 2021 i 2024, amenaça les collites, i la burocràcia administrativa aclapara els pagesos amb paperassa.⁸

Amb la globalització i les inclemències del canvi climàtic, els preus dels productes agrícoles són volàtils i sovint no compensen el dur esforç que s'hi inverteix. La competència internacional és ferotge i l'accés a la terra es complica a causa dels preus elevats. Un element, el d'accés a la

7 VAN DER PLOEG, *The New Peasantries: Rural Development in Times of Globalization*.

8 MINISTERIO DE AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN, «Informe sobre la renta agraria en España».

terra, que se suma a la cadena de barreres a què els joves han de fer front per tirar endavant una explotació, que sovint provoquen que no vegin un futur atractiu en el camp i busquin alternatives amb menys sacrificis i més beneficis econòmics.

Els preus dels productes són la clau perquè hi hagi continuïtat en l'ofici de la pagesia. Actualment el sector està en mans de diferents intermediaris que, per la seva feina, afegeixen costos als productes que al final compra el consumidor. Aquesta intermediació provoca que molts cops el preu final pugui arribar a tenir un diferencial de preu del productor al consumidor de fins al 300%. Per intentar controlar aquest fet, el govern de Pere Aragonès amb la consellera Teresa Jordà van impulsar una llei per poder regular aquesta situació. La Llei de la cadena alimentària, Llei 16/2021 de 14 de desembre, hauria d'evitar que els productors venguessin els seus productes per sota del preu de producció.⁹ Aquesta llei va ser elaborada amb la pretensió de convertir-se en una eina bàsica del nostre sector primari

9 GENERALITAT DE CATALUNYA, «Llei de la cadena alimentària: impacte i reptes pendents».

La lluita contra la sequera ha de ser una prioritat absoluta i, per això, calen inversions en infraestructures d'aigua, investigació en cultius resistents i polítiques de gestió sostenible

perquè garantiria una estabilitat als nostres productors que ara no tenen. Malauradament, aquesta llei és tan sols un text positiu i ambiciós, però que no està tenint una implementació que hagi significat un canvi a millor pel sector. La llei no està funcionant bé perquè l'administració no actua d'ofici en totes les circumstàncies i perquè els productors no denuncien per no perdre una sortida de mercat.

Per poder adaptar-se a les necessitats de l'època actual, la pagesia ha dut a terme molts esforços per fer més eficients els seus processos, per reduir els costos de producció... Però té per davant encara alguns dels reptes més grans per poder garantir la continuïtat del sector primari al nostre país: digitalització, mecanització, energia, renovables.

Si el sector primari no duu a terme aquests canvis, si no afronta aquesta nova transformació, es corre el risc real de la pèrdua del sector. Si es donés el cas, la desaparició de la pagesia catalana tindria un impacte devastador. El paisatge rural es degradaria, la biodiversitat se'n veuria afectada i moltes tradicions desapareixerien. Però el pitjor seria

la pèrdua de la cohesió social que aporten els pobles i les comunitats agrícoles, l'equilibri territorial —ja de per si escàs— i la possibilitat de produir al propi país part de la producció agrícola. Catalunya perdria part de la seva identitat, forjada al llarg dels segles per la suor i la saviesa dels pagesos i pageses.

Sostenibilitat econòmica per garantir el relleu generacional

Per evitar la pèrdua del sector primari són bàsiques dues qüestions que van de la mà: garantir la sostenibilitat econòmica de les explotacions i garantir el relleu generacional.

Per garantir un futur viable per a la pagesia cal abordar els reptes de manera integral. La lluita contra la sequera ha de ser una prioritat absoluta i, per això, calen inversions en infraestructures d'aigua, investigació en cultius resistents i polítiques de gestió sostenible han d'esdevenir essencials. La burocràcia ha de ser alleugerida i cal impulsar el relleu generacional mitjançant programes de formació, accés a la terra en condicions favorables i incentius

econòmics per a joves emprenedors agrícoles. Aquestes mesures han d'ajudar a aconseguir el que no podem perdre de vista: fer que el jovent es quedi al camp. I aquest fer només passarà si garantim uns preus justos dels productes perquè les empreses siguin rendibles econòmicament.¹⁰

Actualment, el sector pateix una davallada constant de la rendibilitat. Una tendència a la baixa de la renda agrària real i amb el VAB —valor afegit brut— del sector que ha retrocedit un 25,7% entre el 2002 i el 2023.¹¹ Amb aquestes dades no es estrany que es generi un abandonament constant de les explotacions i que, com apuntàvem, provoqui un desert per trobar un relleu generacional a la seva activitat, o que directament es tanqui.

El sector primari és clau en l'economia del territori. L'agricultura i la ramaderia, tant la intensiva com l'extensiva, mantenen pobles i territoris vius. Per exemple, a la

¹⁰ OBSERVATORI DEL MÓN RURAL, «Joventut, pagesia i futur del territori».

¹¹ MINISTERIO DE AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN, «Informe sobre la renta agraria en España».

La digitalització és essencial per garantir la sostenibilitat, la competitivitat i la viabilitat econòmica del camp en un context marcat pel canvi climàtic, la pressió demogràfica i la globalització

demarcació de Lleida, que té un pes molt important al nostre país amb el sector primari, es concentra més del 50% de la producció de productes alimentaris de l'agricultura i la ramaderia. També es concentra el 53% del total de caps de bestiar, el 36% del total d'exploracions de boví, porcí, oví i cabrum.¹²

Però el sector, tot i els seus esforços, fa molt temps que està subjecte a pressions normatives i socials pel seu impacte ambiental. Amb el repte ambiental hi ha molt camí perquè les nostres empreses siguin més viables econòmicament: aquest repte ens ha de permetre reaprofitar i revaloritzar recursos que en l'actualitat no tenen valor o tenen un cost com purins, fems, fruita en mal estat i restes orgàniques en general.

L'abandonament i la manca de relleu generacional també està provocat per altres factors. En els darrers 20 anys, la davallada de la renda agrària real —remuneració dels factors que intervenen en la

producció agrària— ha estat d'un 28,7% en preus constants.

Per donar la volta a aquesta situació i per avançar en la sostenibilitat del sector és imprescindible promoure el consum local i de temporada i canviar els hàbits de consum. Hem de prendre consciència de la importància de donar suport a la pagesia consumint productes frescos i amb garanties sanitàries, cosa que no només beneficia la salut i l'economia local, sinó que també contribueix a la sostenibilitat del medi ambient.¹³

I, per damunt de tot, cal revaloritzar la feina dels pagesos. Són ells els qui, dia rere dia, ens posen un plat a taula ple de productes de qualitat i que ens permeten gaudir d'un paisatge rural.

Tecnificació tecnològica i com afecta el rendiment econòmic

Els reptes de la pagesia per poder tenir futur passen per la tecnificació,

la digitalització i perquè la sostenibilitat ambiental vagi alineada amb la sostenibilitat econòmica.

La digitalització i la mecanització del sector agrari: un canvi clau per al futur del camp

El sector agrari ha estat tradicionalment vinculat a pràctiques manuals i a una forta dependència de les condicions naturals. Tanmateix, en les darreres dècades, la mecanització i, més recentment, la digitalització, han transformat profundament la manera de produir aliments. Aquest procés és essencial per garantir la sostenibilitat, la competitivitat i la viabilitat econòmica del camp en un context marcat pel canvi climàtic, la pressió demogràfica i la globalització.

La mecanització del sector agrari va començar amb la introducció de maquinària com tractors, sembradores i recol·lectores, que van substituir progressivament el treball manual i animal. Aquest canvi va permetre augmentar la productivitat, reduir els temps de treball i millorar les condicions laborals dels agricultors.

12 DEPARTAMENT D'ACCIÓ CLIMÀTICA, ALIMENTACIÓ I AGENDA RURAL, «Anuari estadístic del sector agroalimentari de Catalunya».

13 COMISSIÓ EUROPEA, «From Farm to Fork Strategy. For a fair, healthy and environmentally-friendly food system».

La digitalització i la mecanització no només representen una evolució tecnològica, sinó una oportunitat per construir un model agrari més eficient, sostenible i resilient

Actualment la maquinària agrícola és cada vegada més especialitzada i eficient. Les màquines modernes permeten realitzar tasques amb gran precisió, reduir el consum de combustible i minimitzar les pèrdues de collita. A més, la mecanització facilita la gestió de grans extensions de terreny amb menys mà d'obra, fet especialment rellevant en zones rurals afectades pel despoblament.

La digitalització: cap a una agricultura intel·ligent

La digitalització ha suposat un pas més enllà de la mecanització tradicional. Gràcies a les tecnologies digitals, ha sorgit el concepte d'agricultura de precisió, que utilitza dades per optimitzar cada fase del procés productiu.

Eines com els sensors de sòl, els sistemes GPS, els drons, les imatges per satèl·lit i el programari de gestió agrícola permeten monitorar en temps real l'estat dels cultius, la humitat del sòl, la presència de plagues o les necessitats de fertilització. Això fa possible aplicar aigua, adobs o fitosanitaris només quan cal i i on

cal, cosa que permet reduir costos i impactes ambientals.¹⁴

A més, la intel·ligència artificial i l'anàlisi de dades ajuden a predir rendiments, planificar collites i anticipar riscos climàtics, fet que millora la presa de decisions dels agricultors.

Beneficis econòmics, socials i ambientals

La combinació de mecanització i digitalització aporta nombrosos beneficis. Econòmicament, incrementa la rendibilitat de les explotacions i millora la seva competitivitat en els mercats globals. Socialment, contribueix a modernitzar el sector i fer-lo més atractiu per a les noves generacions i afavorir el relleu generacional.

Des del punt de vista ambiental, aquestes tecnologies permeten una gestió més eficient dels recursos naturals, reduir el consum d'aigua, d'energia i de productes químics

i promoure una agricultura més sostenible.

Malgrat els seus avantatges, la digitalització i la mecanització també presenten reptes. La inversió inicial sol ser elevada, especialment per a petites explotacions, i existeix una bretxa digital en algunes zones rurals, on ja hem comentat quina era la mitjana d'edat del sector: gairebé la meitat tenen més de 65 anys. A més, cal formació tècnica per poder utilitzar correctament aquestes eines.

De cara al futur, les polítiques públiques, la cooperació entre agricultors i el suport tecnològic seran clau per garantir que aquesta transformació arribi a tot el sector. La digitalització i la mecanització no només representen una evolució tecnològica, una oportunitat per construir un model agrari més eficient, més sostenible i més resilient, sinó també la possibilitat de crear al territori altres models empresarials per desenvolupar i implementar aquestes eines digitals per al sector primari, que fa que es creïn llocs de treball als pobles on es necessita aquest coneixement.

¹⁴ OCDE, «Rural Well-being: Geography of Opportunities».

En un sistema de producció sostenible, els excedents en forma de residus o subproductes de la producció agrícola, ramadera i agroindustrial són considerats recursos naturals renovables

En tenim exemples a Alcarràs: un tractor fruiter elèctric i autònom, l'AG-X, que han desenvolupat joves emprenedors del nostre territori, que ha rebut el premi Ruralapps 2025 en la categoria professional i el primer premi ARME Awards 2025 en robòtica aplicada a l'agricultura. Aquestes eines i projectes ajuden i ajudaran a la rendibilitat de les explotacions i faran una palanca més perquè el jovent opti pel sector primari.

Renovables i el seu futur amb el sector primari

La tecnificació i els coneixements amb l'àmbit energètic i ambiental són una oportunitat global que no es pot deixar passar en termes locals i sectorials.

El sector primari no tan sols produeix aliments, gestiona un capital natural que és la base per fer efectiu l'indispensable canvi de paradigma cap a models de producció diferents i sostenibles.

La societat està davant d'un escenari de necessitat cada cop més urgent

per avançar cap a un canvi de paradigma en els sistemes de producció d'aliments, energia, béns i serveis, caracteritzats actualment per la dependència dels combustibles fòssils, la globalització i la producció lineal, entre d'altres.

La transició d'un model productiu basat en recursos renovables, processos circulars i un major grau d'autonomia estratègica no és només una resposta a la triple crisi planetària —el canvi climàtic, la pèrdua de biodiversitat i la contaminació—, és també una oportunitat en els temps de volatilitat, d'incertesa i d'increment de les desigualtats que vivim, també en termes sectorials.

En un sistema de producció sostenible, els excedents en forma de residus o subproductes de la producció agrícola, ramadera i agroindustrial són considerats recursos naturals renovables, donat que tenen la capacitat de regenerar el seu estoc.

Aquests recursos, juntament amb els inesgotables com el sol o el vent, són el factor de producció més important per assolir un model de producció sostenible d'aliments, energia, béns i

serveis. I tots aquests productes els produeix el sector primari.

Segons diversos estudis, a Catalunya es generen prop de 21 milions de tones anuals d'aquests recursos naturals i renovables, el 50% del quals es concentren a la demarcació de Lleida. Això vol dir que el sector primari és un actor clau perquè Catalunya faci efectiva, en termes justos de reequilibri i cohesió territorial, una transició cap a models de producció sostenible d'aliments, energia, béns i serveis.¹⁵

Si s'aconsegueixen superar altres obstacles com la imatge social que s'intenta difondre des d'algun col·lectiu sobre els sistemes que avui dia ens permeten aprofitar i revaloritzar tots aquests recursos orgànics del territori, podrem fer el desplegament efectiu d'aquest model que pot tenir múltiples beneficis per al sector:

- a. Reducció de costos de gestió del que fins ara s'ha considerat «residus».

¹⁵ DIPUTACIÓ DE LLEIDA, «Lleida, líder en el desenvolupament de la bioeconomia a Catalunya amb l'aposta del BIOHUB CAT».

El futur de la pagesia i la ramaderia i els seus reptes passen inevitablement perquè la renovació generacional de les empreses agrícoles sigui una realitat

- b. Diversificació de rendes, provinents no només de la producció d'aliments sinó també, a través de la comercialització de subproductes a bioindústries o de productes valoritzats pel propi sector de manera col·lectiva en forma d'energia —biometà, energia elèctrica, energia tèrmica, agrovoltaica...— o de serveis —crèdits climàtics agrícoles, turisme agroalimentari.
- c. Adaptació al marc europeu de sostenibilitat en la producció alimentària, a través de l'economia circular —biofertilitzants, biocombustibles, recuperació de nutrients, aigua...
- d. Sector atractiu a les noves generacions.

I també beneficis per al territori:

- e. Millores ambientals vinculades a la gestió i valorització del que, en el model anterior, eren residus.
- f. Creació de llocs de treball qualificats.
- g. Millora de la competitivitat de les zones rurals.
- h. Diversificació econòmica, potenciant el sector industrial i reforçant el sector primari.

- i. Millora d'infraestructures vinculada al reequilibri territorial dels factors de producció.

Capturar tots aquests beneficis econòmics, socials i ambientals requereix potenciar determinades capacitats i tecnologies, projectes estratègics i diversificar la inversió. Cal apostar per diferents models de projectes que ajudin a aflorar tots aquests beneficis potenciant des de plantes de biogàs, plantes de compostatge, plantes d'enriquiment d'adobs orgànics —biocarbó—, o plantes de recerca preindustrial —desenvolupar a partir del material orgànic productes per a la construcció i per a l'automoció.

Les tecnologies associades a la producció de biogàs a partir de recursos naturals renovables són de les que més se'n parla. Però, a banda de produir biogàs, amb tots els recursos naturals renovables que hi ha al nostre país es poden produir molts altres tipus de productes de valor afegit, des de biofertilitzants fins a proteïnes alternatives, passant per biocarburs, bioplàstics o productes per abastir al sector químic, farmacèutic i cosmètic. En defi-

nitiva, processos industrials d'alt valor afegit, amb un fort component tecnològic, que generen llocs de treball qualificats i dinamitzen el desenvolupament de sectors auxiliars, a la vegada que consideren el sector primari com a proveïdor de matèries primeres, i no com un client d'un servei de gestió de residus.¹⁶

L'eficiència d'aquesta tecnologia, que està en funcionament des de fa 30 anys als països del nord d'Europa —Alemanya, Dinamarca o els Països Baixos— és molt alta, i és d'un èxit més que contrastat i amb una acceptació social reconeguda. Per exemple, l'aeroport de Dortmund utilitza l'energia provinent d'una planta de biogàs interna i diferents municipis d'Alemanya tenen plantes a distàncies inferiors als 500 metres dels habitatges.¹⁷

Conclusió

El futur de la pagesia i la ramaderia i els seus reptes passen inevitable-

¹⁶ EUROPEAN BIOGAS ASSOCIATION, «Biogas and biomethane in Europe: Statistical Report».

¹⁷ Ibidem.

La pagesia ha d'adaptar-se tant sí com no a utilitzar totes les tecnologies digitals i mecàniques possibles

ment perquè la renovació generacional de les empreses agrícoles sigui una realitat, un fet que només s'aconseguirà sent el màxim d'eficients tant amb els preus dels productes que s'elaboren —aquí es molt important el bon funcionament de la Llei de la cadena alimentària— com per l'eficiència amb què es pot ser capaç de fer els aliments. La pagesia ha d'adaptar-se tant sí com no a utilitzar totes les tecnologies digitals i mecàniques possibles, a fer ús de tots els recursos orgànics i energètics possibles, i revaloritzar-los. L'aposta per economies circulars i per la diversificació d'activitats lligades a la ramaderia i a la pagesia esdevenen claus per poder assegurar el futur del sector.

Tenim la capacitat d'aprofitar el canvi de paradigma econòmic en benefici del sector i del territori, en depèn que la totalitat del sector en sigui conscient, que la ciutadania ho entengui i que les administracions amb competències hi apostin. Depèn també de la capacitat que tingui el sector per informar la societat dels beneficis que té la bona gestió dels recursos provinents de l'activitat agrària i ramadera, de poder des-

muntar els falsos arguments catastrofistes d'algunes plataformes que diuen que defensen el territori i els pobles i que provoquen i promouen la desaparició d'un progrés agrari adaptat a una sostenibilitat ambiental i econòmica lligada a l'evolució de qualsevol societat que vol millorar les possibilitats de continuar vivint al camp i per al camp. ■

■ Bibliografia

BADAL, Ernest. *Vides al marge. Pagesia, territori i canvi social*. Catarroja: Editorial Afers, 2014.

BADIA-MIRÓ, Marc; GARRABOU, Ramon. *Agricultura, creixement econòmic i canvi estructural a Catalunya*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 2017.

COMISSIÓ EUROPEA. «From Farm to Fork Strategy. For a fair, healthy and environmentally-friendly food system». Brussel·les, 2021.

COMISSIÓ EUROPEA. «EU Agricultural Outlook for Markets, Income and Environment». Brussel·les, 2023.

DEPARTAMENT D'ACCIÓ CLIMÀTICA, ALIMENTACIÓ I AGENDA RURAL. «Anuari estadístic del sector agroalimentari de Catalunya». Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2023.

DEPARTAMENT D'ACCIÓ CLIMÀTICA, ALIMENTACIÓ I AGENDA RURAL. «Diagnosi del relleu generacional al sector agrari català». Barcelona: Generalitat de Catalunya 2022.

DIPUTACIÓ DE LLEIDA. «Lleida, líder en el desenvolupament de la Bioeconomia a Catalunya amb l'aposta del BIOHUB CAT» [en línia]. Disponible a: <www.diputaciolleida.cat>.

EUROPEAN BIOGAS ASSOCIATION. «Biogas and biomethane in Europe: Statistical Report». Brussel·les, 2022.

GENERALITAT DE CATALUNYA. «Llei de la cadena alimentària: impacte i reptes pendents». Barcelona, 2021.

IDESCAT. «Explotacions agràries i estructura del sector primari a Catalunya» [en línia]. Consulta 2023. Disponible a: <www.idescat.cat>.

MINISTERIO DE AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN. «Informe sobre la renta agraria en España». Gobierno de España, 2023.

OBSERVATORI DEL MÓN RURAL. «Joventut, pagesia i futur del territori». Fundació del Món Rural, 2022.

OCDE. «Rural Well-being: Geography of Opportunities». París: OECD Publishing, 2020.

VAN DER PLOEG, Jan D. *The New Peasantries: Rural Development in Times of Globalization*. Londres: Routledge, 2018.

connexions

Ramaderia i benestar animal

vista prèvia >

El benestar animal és una part fonamental de tot sistema productiu que pretengui ser viable avui dia. Catalunya té un sector ramader potent que és estratègic per a la sobirania alimentària i per a l'equilibri territorial. Uns paràmetres que han de ser compatibles amb tenir cura de l'estat dels animals. Dos objectius que hi haurà qui vegi com a contraposats, però que, aplicats de forma correcta, reforcen al sector.

Elisenda Guillaumes i Cullell

Dra. enginyera agrònoma per la UdL

guillaumesce@diba.cat

La dieta mediterrània

La ramaderia és important per garantir dietes saludables i sistemes alimentaris sostenibles. Aquesta és una afirmació clau que es desprèn d'un nou informe de l'ONU per a l'Agricultura i l'Alimentació (FAO),¹ i que reafirma el paper fonamental de la ramaderia i en remarca la contribució de forma significativa a la comprensió global dels beneficis de la producció i el consum de carn. Afirmar que, dins d'uns patrons alimentaris adequats, la carn i altres aliments produïts a partir d'animals terrestres poden contribuir de forma vital a assolir els objectius de nutrició dels objectius de desenvolupament sostenible (ODS) de l'ONU.

Segons dades de l'Institut Nacional d'Estadística (INE), l'esperança de vida mitjana a Catalunya va arribar al voltant dels 84,24 anys al 2024, una de les més altes d'Europa; aquest indicador s'associa, entre d'altres factors, a la dieta mediterrània.²

1 FAO, «Contribution of terrestrial animal source food to healthy diets for improved nutrition and health outcomes. An evidence and policy overview on the state of knowledge and gaps».

2 CATALUNYAPRESS, «Catalunya bat un rècord

I què té aquesta dieta que la fa ser positiva per a la salut? La dieta mediterrània és rica en fruites i verdures, oli d'oliva, peix i un consum moderat de carn. Cada vegada més l'àmbit de la dieta saludable es focalitza en el consum de fibra i de proteïna. Les proteïnes són nutrients essencials per al creixement, el manteniment dels teixits, el funcionament del sistema immunitari i la producció d'enzims i hormones. La carn és una font important de proteïnes d'alt valor biològic, ja que conté aminoàcids essencials que el cos humà no pot sintetitzar per si mateix. Alhora, aporta micronutrients clau com el ferro hemo, el zinc i la vitamina B12.

La població mundial es comptabilitza per sobre dels 8.200 milions de persones, que sobrepassen fins i tot les estimacions de creixement que havia fet l'ONU al 1992. Un dels ODS vigents, de fet el número 2, és l'estratègia alimentària mundial, que cerca aconseguir la fam zero a tot el món. És evident que aquesta estratègia necessita unes aplicacions diferents arreu del planeta, ja que no

històric: els catalans aconsegueixen la mitjana d'edat més alta de la història».

és el mateix abordar aquest objectiu des de Catalunya, per exemple, que fer-ho des del Sudan del Sud. Per aconseguir aquest objectiu i donar resposta a l'increment de la demanda de proteïnes d'origen animal, bàsic per poder millorar la dieta arreu, ens hem de basar en el concepte de la intensificació sostenible. Aquest concepte adoptat per la FAO i pel grup intergovernamental sobre el canvi climàtic (IPCC) en el seu sisè informe,³ es basa en la millora de l'eficiència dels processos productius i un millor aprofitament dels recursos per reduir l'impacte ambiental. És a dir, augmentar la producció amb uns paràmetres d'eficiència i de respecte pel medi.

Concepte del terme de benestar animal

Un dels temes més debatuts pel que fa a la producció ramadera és el benestar animal, punt central d'aquest article.

Aquest terme és molt utilitzat, però, al mateix temps, és un terme difícil

3 El Grupo Intergubernamental de Expertos sobre Cambio Climático (IPCC). Sexto informe del IPCC.

La UE disposa d'un dels conjunts de normes més extenses del món en relació amb el benestar animal

de definir. Amb aquestes paraules va començar la seva intervenció l'expert Antonio Velarde, de l'Institut de Recerca i Tecnologia Agroalimentàries (IRTA) en unes jornades que es parlava del benestar animal en cunicultura.⁴

El conill és un animal molt sensible, i molt exposat a depredadors. Les femelles són molt territorials entre elles mateixes, de manera que en estat salvatge delimiten el seu cau i les més febles són les que queden a les parts més exposades als depredadors. Amb això va voler especificar que el grau d'estrès que tenen aquestes femelles en el medi natural per alimentar i salvar els seus llodrigons és molt elevat. Possiblement les granges de conills, on cada femella té el seu cau particular amb els llodrigons, amb alimentació i aigua abundant, sense patiment perquè la femella veïna li marqui territori, i lluny de l'abast de depredadors, ajuda que estigui més tranquil·la. Aquesta reflexió també es pot extrapolar, sobretot en l'àmbit de la ramaderia extensiva, pel que fa a la compatibilitat de la presència de l'os, o del llop.

⁴ Jornada tècnica de cunicultura de Cambrils, organitzada per la Federació d'Associacions de Cunicultors de Catalunya (FACC).

La ramaderia extensiva de Catalunya, tan imprescindible per a la gestió del nostre territori i per prevenir-nos dels grans incendis forestals, està en uns moments molt crítics, sobretot el bestiar de pota petita —oví, cabrum. Una situació crítica per diferents causes, des de la falta de rendibilitat per dificultats d'accés a la terra i pels baixos rendiments de les pastures a causa del canvi climàtic, la baixada de consum de carn o fins i tot la pèrdua de valor de la llana, fins a problemes amb el relleu generacional, perquè és una feina dura, que requereix de gran dedicació —tots els dies de la setmana— i amb dificultats de viabilitat. Però un àmbit que també cal plantejar-se són les reintroduccions —inúidues o de forma natural— de determinades espècies salvatges de nou al medi natural. Aquestes reintroduccions han d'anar acompanyades de mesures per tal de fer-les compatibles amb la ramaderia extensiva, ja que sense mesures no és compatible i es tensiona i s'estressa la ramaderia, un element que també està relacionat amb el benestar animal d'aquestes espècies en qüestió. El tema de l'os ha causat moltes tensions sobretot a la zona de la Vall d'Aran i els Pallars.

Preveient la reintroducció del llop, que finalment ja s'ha produït a Catalunya entre la zona de l'Alta Garrotxa i l'Alt Empordà,⁵ el Govern va crear un grup de treball el 2023 per crear la Taula del llop juntament amb el sector ramader per treballar conjuntament per afrontar aquest repte, i està a punt de ser constituïda.⁶

Si anem a una versió simplificada de la definició oficial de benestar animal al TERM CAT, se'ns diu que és el grau d'adaptació d'un animal al seu ambient, que implica absència de patiment; i afegeix una nota on explicita que, per tal d'assolir un bon nivell de benestar animal, cal satisfer les necessitats psíquiques i físiques de l'animal. Hi contribueixen, per exemple, les hores de llum, la temperatura, l'espai social, les interaccions socials, l'exercici físic, la nutrició i els procediments de maneig. En la societat que vivim avui en dia, aquests termes que poden ser objectius també resulta que són

⁵ ARRELS, «El llop es torna a reproduir a Catalunya després d'un segle».

⁶ DEPARTAMENT D'ACCIÓ CLMÀTICA, ALIMENTACIÓ I AGENDA RURAL, «Es crea un grup de treball sobre el llop per anticipar-se a una possible presència de més exemplars a Catalunya».

Un nivell apropiat de benestar animal està vinculat a un menor ús d'antibiòtics i a una reducció de la transmissió de malalties

subjectius, sobretot per la percepció que tenim els humans envers els animals, amb una escala molt àmplia que pot anar de tractar els animals com un objecte insensible a humanitzar-los.

I per qüestionar-nos temes de benestar animal, en què la societat té una tendència a opinar sobre el benestar dels animals en granja, i després de llegir aquest article que intenta donar una visió més tècnica d'aquesta qüestió, us podeu respondre aquesta pregunta: té bones condicions de benestar un gos husky siberià en un pis de 80 m² o menys a Barcelona? Si algú té curiositat per entrar més a fons en la reflexió i la ideologia animalista, us recomano endinsar-vos en el llibre de Juan Pascual *Razones para ser OMNIVORO. Por tu salud y la del planeta*, en què es fa una gran recerca bibliogràfica i científica per abordar qüestions com ara si és moral sacrificar animals o si el dolor és un referent moral o més aviat una opinió.

La UE disposa d'un dels conjunts de normes més extenses del món en relació amb el benestar animal, que abasta els animals de granja des de

les explotacions, durant el transport i en el sacrifici. Aquest concepte té diverses dimensions i implica l'assoliment d'un bon nivell de benestar que, tal com s'ha mencionat en la definició, hauria de satisfer les necessitats psíquiques i físiques de l'animal.

Un marc molt reconegut per avaluar el benestar animal són les Cinc Llibertats (aprovat oficialment el 2004 per l'Assemblea Mundial de Delegats de l'Organització Mundial de Sanitat Animal, OMSA —abans OIE—, com a base del seu Codi Sanitari per als Animals Terrestres):

1. Lliure de fam, de set i de desnutrició: proporcionant accés a aigua fresca i una dieta per mantenir la salut i el vigor.
2. Lliure de temor i d'angoixa: assegurant condicions i tracte que evitin el patiment mental.
3. Lliure de molèsties físiques i tèrmiques: proporcionant un entorn adequat, incloent-hi refugi i una zona de descans confortable.
4. Lliure de dolor, de lesió i de malaltia: per mitjà de la prevenció o el diagnòstic i el tractament ràpids.
5. Lliure de manifestar un comporta-

ment natural: proporcionant espai suficient, instal·lacions adequades i la companyia d'animals de la seva pròpia espècie.

En l'actualitat, el benestar animal es troba en el cor de la sostenibilitat, ja que un nivell apropiat de benestar animal està vinculat a un menor ús d'antibiòtics, a l'entrada d'animals més sans en la cadena alimentària i a una reducció de la transmissió de malalties dels animals a les persones. Per posar algun exemple amb dades, ens els diferents informes presentats per l'Agència Catalana de Seguretat Alimentària (ACSA), crida molt l'atenció la reducció important que s'ha produït en la prevalença de salmonel·losi en granja —producció de pollastre i ous— gràcies als esforços de totes les parts implicades —sector, veterinaris, administració— i la relació directa amb la reducció de brots detectats per toxiinfecció alimentària degut a aquest patògen als hospitals, i així ho recull l'ACSA a la seva web.⁷

El Consell de la Comunitat Europea ha establert diverses normatives

⁷ AGÈNCIA CATALANA DE SEGURETAT ALIMENTÀRIA, «Salmonel·la».

S'han establert diverses normatives per adaptar les explotacions ramaderes a les noves condicions de producció sobre la seguretat, la higiene, la protecció i el benestar dels animals

per adaptar les explotacions ramaderes a les noves condicions de producció tenint en compte la qualitat, la seguretat, la higiene, la protecció i el benestar dels animals.

S'han desenvolupat moltes normes en relació amb la protecció dels animals en les explotacions ramaderes, així com de protecció i benestar durant el transport. La normativa principal que regula aquest tema a Catalunya és el Reial Decret 348/2000, de 20 de març,⁸ pel qual s'incorpora a l'ordenament jurídic la Directiva europea 98/58/CE,⁹ relativa a la protecció dels animals en les explotacions ramaderes i el Reial Decret 441/2001,¹⁰ de 27 d'abril, que modifica l'anterior. No obstant, cal tenir en compte

8 MINISTERIO DE AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN, «Real Decreto 348/2000, de 10 de marzo, por el que se incorpora al ordenamiento jurídico la Directiva 98/58/CE, relativa a la protección de los animales en las explotaciones ganaderas».

9 CONSEJO DE LA UE, «Directiva 98/58/CE del Consejo, de 20 de julio de 1998, relativa a la protección de los animales en las explotaciones ganaderas».

10 MINISTERIO DE AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN, «Real Decreto 441/2001, de 27 de abril, por el que se modifica el Real Decreto 348/2000, de 10 de marzo, por el que se incorpora al ordenamiento jurídico la Directiva 98/58/CE, relativa a la protección de los animales en las explotaciones ganaderas».

l'actualització més significativa que s'ha realitzat a través del Reial Decret 159/2023, de 7 de març,¹¹ pel qual s'estableixen disposicions per a l'aplicació a l'Estat espanyol de la normativa de la UE sobre controls oficials en matèria de benestar animal i es modifiquen diversos reials decrets. Unes modificacions impulsades a tota Europa, on s'ha desenvolupat molta normativa entorn de la protecció dels animals, que han comportat l'actualització normativa a tots els estats membres; totes les directives es troben referenciades en el preàmbul d'aquest mateix Reial Decret. Addicionalment, existeix normativa específica en funció del tipus d'espècie, especialment aquelles que es produeixen de manera més intensiva —porcs, vedells, èquids, avicultura de carn, ponedores i protecció durant el transport—, en què, per exemple en el cas del porcí i de l'avícola, obliguen que el titular de la granja disposi d'un pla de benestar animal. Convé

11 MINISTERIO DE AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN, «Real Decreto 159/2023, de 7 de marzo, por el que se establecen disposiciones para la aplicación en España de la normativa de la Unión Europea sobre controles oficiales en materia de bienestar animal, y se modifican varios reales decretos».

destacar també la darrera publicació del Reial Decret 809/2025,¹² que modifica el Reial Decret 1135/2002, de 31 d'octubre, relatiu a les normes mínimes per a la protecció de porcs, ja que hi ha hagut una sentència del Tribunal Suprem a favor del sector, que qüestionava com s'havien implementat alguns paràmetres —com per exemple reduir la densitat dels animals a les granges per evitar el tall de cues dels porcs— i que no s'havien tingut en compte altres paràmetres que moltes granges compleixen per millorar el benestar més enllà de l'espai —com materials d'enriquiment, higiene, confort tèrmic, qualitat de l'aire, estat sanitari, competició pels aliments i dieta. Per aquest motiu, s'han deixat les densitats que hi havia establertes fins que hi hagi estudis tècnics i científics que posin tots els paràmetres sobre la taula i es permeti trobar l'equilibri, i s'avalui també l'impacte econòmic que aquesta mesura pugui tenir per al sector.

12 MINISTERIO DE AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN, «Real Decreto 809/2025, de 16 de septiembre, por el que se modifica el Real Decreto 1135/2002, de 31 de octubre, relativo a las normas mínimas para la protección de cerdos».

Catalunya ha mantingut un nivell de compliment normatiu molt elevat, sovint per sobre de la mitjana estatal

La normativa estableix els requisits sobre les instal·lacions —incloent-hi els equips automàtics i mecànics—, el maneig —subministrament d'aigua i beguda, mutilacions, ús de sistemes de cria...—, la documentació exigible —els ramaders han de registrar en el llibre d'explotació els tractaments veterinaris que donen als animals— i indica que el personal que treballa en les granges intensives ha de tenir els coneixements necessaris per atendre els animals i, per tant, estan obligats a fer una formació específica en benestar animal.

Per tal de garantir el compliment d'aquestes normes hi ha la part de control i inspecció de l'administració competent. En el cas de Catalunya és la Direcció General d'Agricultura i Ramaderia de la Generalitat de Catalunya. Històricament, Catalunya ha mantingut un nivell de compliment normatiu molt elevat, sovint per sobre de la mitjana estatal.¹³

Amb dades oficials de la memòria del 2024,¹⁴ s'han realitzat 535 actes de controls per verificar la correcta aplicació de les normes de benestar animal a Catalunya. Es recrimina moltes vegades que el percentatge és molt baix, però tenint en compte que la mostra —del total de granges que es troben inscrites al registre d'explotacions ramaderes (REGA)— es fa segons criteris de risc, les granges que s'inspeccionen ja són aquelles més susceptibles a tenir incompliments.

Els percentatges segons espècies varien cada any, però —per tenir un ordre de magnitud amb dades 2022 i 2023 respectivament— les que més s'inspeccionen són les de porcí (45-30%), seguides per les de boví sense vedells (6-23%) o boví vedells (8-18%). El grau de compliment general referent a la normativa de benestar animal, segons les últimes dades consolidades dels plans de control 2023 en les explotacions catalanes,¹⁵ supera el 90% de forma

global. En les campanyes de control específiques del sector porcí, que és el més inspeccionat pel seu pes econòmic a Catalunya, s'han registrat índexs de conformitat al voltant del 70-80% en aspectes complexos com el material d'enriquiment o espai per animal, però molt propers al 100% en aspectes de salut i alimentació. Això no treu que hi hagi alguns (pocs) casos que ho fan malament, però que, si són detectats, són sancionats amb multes que poden anar de 600 euros per infraccions lleus —la majoria, com no portar els registres actualitzats—, fins a 100.000 euros per infraccions molt greus —com maltractament deliberat o reincidències de faltes greus com alimentació insuficient o falta de cura— per la via administrativa. Fins i tot, per la via administrativa poden haver-hi retirada d'ajuts, clausura temporal o la inhabilitació per exercir l'activitat. Però, si el delictes és maltractament intencionat, mort de l'animal, lesions greus i encaixa en el codi penal, poden arribar a anar a la presó per la via penal.

13 3TRES3. COMUNITAT PROFESSIONAL PORCINA, «España: el grado de cumplimiento de las normas de bienestar animal en Catalunya es muy alto».

14 DEPARTAMENT D'AGRICULTURA, RAMADERIA, PESCA I ALIMENTACIÓ, *Memòria d'activitats del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació*. Any 2024.

15 MINISTERIO DE AGRICULTURA, PESCA Y ALI-

MENTACIÓN, «Informe de resultados. Plan Nacional de Control Oficial de la Cadena Alimentaria 2021-2025».

La certificació permet al consumidor identificar en el moment de la compra, a través de l'etiquetatge, si l'animal ha estat criat en unes condicions òptimes de benestar animal

Les inspeccions en granja es centren en verificar diferents paràmetres —l·listes de control basades en la normativa europea i estatal, com per exemple, per al porcí, el Reial Decret 1135/2002¹⁶ i el Reial Decret 159/2023.¹⁷ Les incidències —incompliments— més comunes detectades a Catalunya estan relacionades amb la falta d'actualització del llibre d'explotació o certificats de formació del personal, amb deficiències menors en el manteniment dels terres o sistemes de ventilació, o amb el material de manipulació en el cas del porcí, com palla o materials similars que evitin l'estrès.

A més dels controls oficials, s'ha establert en la immensa majoria de les explotacions intensives —porcí, boví engreix, aviram, boví lleter— la certificació WELFARE QUALITY® de benestar animal, per tal de garantir

16 MINISTERIO DE AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN, «Real Decreto 1135/2002, de 31 de octubre, relativo a las normas mínimas para la protección de cerdos».

17 MINISTERIO DE AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN, «Real Decreto 159/2023, de 7 de marzo, por el que se establecen disposiciones para la aplicación en España de la normativa de la Unión Europea sobre controles oficiales en materia de bienestar animal, y se modifican varios reales decretos».

que la carn que arribi al consumidor ha estat criada amb unes mesures apropiades de benestar. Aquesta certificació està basada de forma científica i demostrable. Els controls són realitzats per unes empreses certificadores amb tècnics formats específicament per fer aquestes inspeccions, i independents de l'administració pública. Aquesta certificació s'ha convertit en pràcticament obligatòria per portar un animal a l'escorxador i permet al consumidor identificar en el moment de la compra, a través de l'etiquetatge, si l'animal ha estat criat en unes condicions òptimes de benestar animal.

La certificació avalua quatre principis bàsics per a l'animal mitjançant un nombre important d'observacions a les granges, que queden reflectits en una llista de control en què s'hi puntuen els paràmetres establerts. Aquest quatre principis avaluable són que els animals tinguin una bona alimentació, un bon allotjament, una bona salut i un comportament apropiat —que facin conductes el màxim de semblants al seu estat natural. S'avaluen a través de l'observació directa de l'alimentació, dels punts d'aigua, del confort durant el des-

cans, del confort tèrmic, de la facilitat de moviment, de l'absència de lesions, de l'absència de malalties, de l'absència de dolor degut al maneig, de l'expressió de les conductes, de la relació amb els cuidadors i de l'estat emocional dels animals.

I, com tota certificació, a part de servir en aquest cas per garantir el benestar dels animals, permet anar millorant els processos productius de les explotacions ramaderes, sempre enfocat des del sector amb unes condicions òptimes de cria. Aquesta certificació desenvolupada per l'IRTA ha fet que Catalunya sigui pionera en els controls de benestar animal. Els protocols establerts en l'esmentada certificació s'estan implantant en les explotacions ramaderes intensives de molts altres països de la resta d'Europa i de l'Amèrica del Sud.

El benestar animal està reconegut com un dels pilars fonamentals d'una ramaderia sostenible, no només per la seva incidència en l'eficiència productiva, en què té un impacte inqüestionable, sinó per la pròpia dimensió ètica i social de la sostenibilitat, ja que un sistema no

pot ser sostenible si no és moralment acceptable. L'efecte directe del benestar en l'eficiència productiva, en l'impacte ambiental i en l'acceptació social de la ramaderia el fa, per tant, un element essencial d'una ramaderia sostenible.

Hem assumit, com passa en humans, i tal com he relatat en aquest article, que el benestar depèn de la nutrició, l'allotjament, la salut i del fet que puguis comportar-te segons les teves necessitats, però que, al final, tot això acaba al cervell, que és on hi ha realment el benestar: quin és el teu estat mental, com et trobes i com et sents. Per aquest motiu, i per sortir de la subjectivitat que he comentat al principi de l'article, la comunitat científica del benestar animal s'ha abocat a trobar i validar els indicadors per avaluar aquestes emocions positives.¹⁸ ■

18 IRTA, «Fa deu mil anys que creixem gràcies als animals de producció i els devem l'interès per com són, com pensen i què necessiten».

■ Bibliografia

3TRES3. COMUNITAT PROFESSIONAL PORCINA. «España: el grado de cumplimiento de las normas de bienestar animal en Catalunya es muy alto» [en línia]. Disponible a: <www.3tres3.com>.

ARRELS. *El llop es torna a reproduir a Catalunya després d'un segle*. [en línia]. Disponible a: <www.arrels.info>.

AGÈNCIA CATALANA DE SEGURETAT ALIMENTÀRIA. GENERALITAT DE CATALUNYA. «Salmonel·la» [en línia]. Disponible a: <www.acsa.gencat.cat>.

CATALUNYAPRESS. «Catalunya bat un rècord històric: els catalans aconseguen la mitjana d'edat més alta de la història» [en línia]. De 20 de novembre de 2025. Disponible a: <www.catalunyapress.cat>.

CONSELL DE LA UE. «Directiva 98/58/CE del Consejo, de 20 de julio de 1998, relativa a la protección de los animales en las explotaciones ganaderas» [en línia]. A *Diari Oficial de la UE*, núm. 221, de 8 d'agost de 1998. Disponible a: <www.eur-lex.europa.eu>.

DEPARTAMENT D'ACCIÓ CLIMÀTICA, ALIMENTACIÓ I AGENDA RURAL. «Es crea un grup de treball sobre el llop per anticipar-se a una possible presència de més exemplars a Catalunya» [en línia]. Disponible a: <www.govern.cat>.

DEPARTAMENT D'AGRICULTURA, RAMADERIA, PESCA I ALIMENTACIÓ. GENERALITAT DE CATALUNYA. *Memòria d'activitats del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i*

Alimentació. Any 2024. [en línia]. Disponible a: <www.agricultura.gencat.cat>.

DEPARTAMENT D'ACCIÓ CLIMÀTICA, ALIMENTACIÓ I AGENDA RURAL. GENERALITAT DE CATALUNYA. «Es crea un grup de treball sobre el llop per anticipar-se a una possible presència de més exemplars a Catalunya» [en línia]. Disponible a: <www.govern.cat>.

EUROPEAN UNION. «Bienestar animal» [en línia]. Disponible a: <www.eur-lex-europa.eu>.

FAO. «Contribution of terrestrial animal source food to healthy diets for improved nutrition and health outcomes. An evidence and policy overview on the state of knowledge and gaps» [en línia]. 2023. Disponible a: <www.openknowledge.fao.org>.

GRUPO INTERGUBERNAMENTAL DE EXPERTOS SOBRE CAMBIO CLIMÁTICO (IPCC). *Sexto informe del IPCC* [en línia]. Disponible a: <www.miteco.gob.es>.

IRTA. «Fa deu mil anys que creixem gràcies als animals de producció i els devem l'interès per com són, com pensen i què necessiten» [en línia]. Disponible a: <www.irta.cat>.

MINISTERIO DE AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN. «Real Decreto 348/2000, de 10 de marzo, por el que se incorpora al ordenamiento jurídico la Directiva 98/58/CE, relativa a la protección de los animales en las explotaciones ganaderas» [en línia]. A *Boletín Oficial del Estado*, núm. 61, de 11 de març del 2000. Disponible a: <www.boe.es>. Disponible en català al Suplement en llengua catalana del BOE: divendres, 31 de març de 2000, Sup. 5.

MINISTERIO DE AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN. «Real Decreto 441/2001, de 27 de abril, por el que se modifica el Real Decreto 348/2000, de 10 de marzo, por el que se incorpora al ordenamiento jurídico la Directiva 98/58/CE, relativa a la protección de los animales en las explotaciones ganaderas» [en línia]. A *Boletín Oficial del Estado*, 12 de maig de 2001. Disponible a: <www.boe.es>. Disponible en català al Suplement en llengua catalana del BOE: divendres 1 de juny de 2001, Sup. 10.

MINISTERIO DE AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN. «Real Decreto 159/2023, de 7 de marzo, por el que se establecen disposiciones para la aplicación en España de la normativa de la Unión Europea sobre controles oficiales en materia de bienestar animal, y se modifican varios reales decretos» [en línia]. A *Boletín Oficial del Estado*, núm 57, de 8 de març del 2023. Disponible a: <www.boe.es>.

MINISTERIO DE AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN. «Real Decreto 809/2025, de 16 de septiembre, por el que se modifica el Real Decreto 1135/2002, de 31 de octubre, relativo a las normas mínimas para la protección de cerdos». A *Boletín Oficial del Estado*, núm. 244, de 10 d'octubre de 2025. Disponible a: <www.boe.es>.

MINISTERIO DE AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN. «Real Decreto 1135/2002, de 31 de octubre, relativo a las normas mínimas para la protección de cerdos». A *Boletín Oficial del Estado*, núm. 278, de 20 de novembre de 2002. Disponible a: <www.boe.es>. Disponible en català al

Suplement en llengua catalana del BOE:
dilluns 16 de desembre de 2002, Sup. 22.

MINISTERIO DE AGRICULTURA, PESCA Y
ALIMENTACIÓN. GOBIERNO DE ESPAÑA.
«Informe de resultados. Plan Nacional de
Control Oficial de la Cadena Alimentaria
2021-2025» [en línia]. Disponible a: <www.mapa.gob.es>.

PASCUAL, Juan. *Razones para ser OMNIVORO.*
Por tu salud y la del planeta. Zaragoza: Ed.
SERVET, 2023.

connexions

Un país cada cop més forestal i més vulnerable: el repte urgent de gestionar els boscos

vista prèvia >

Catalunya té una massa forestal que abasta el 65% del país. I necessita una gestió global. Tenir gran quantitat de bosc és positiu, però, si no està ben gestionada, es redueix a ser combustible per als incendis. Catalunya necessita una política forestal a llarg termini que doni valor al sector, garanteixi la viabilitat econòmica i ecològica dels boscos i estableixi les eines per evitar els incendis.

Anna Sanitjas

Enginyera de Forests

sanitjasoa@diba.cat

La paradoxa verda

Catalunya és, en gran part, un país de boscos. Si mirem el mapa del nostre país, el verd hi domina clarament: més del 65% del territori és forestal.¹ Però aquesta imatge tan potent, gairebé idíl·lica, amaga una realitat menys evident. Els boscos catalans creixen, sí —i molt—, però també són cada vegada més vulnerables.

Des dels anys 1960, el bosc ha avançat sense parar. La superfície forestal a Catalunya ha augmentat de manera sostinguda, especialment des de mitjans del segle XX, com a conseqüència directa de l'abandonament rural.² Cada any el bosc genera molta més biomassa de la que s'aprofita,³ i això vol dir que s'hi acumula cada vegada més fusta i més sotabosc. A simple vista pot semblar una bona notícia: més arbres, més natura. Però, en un ecosistema mediterrani, molta vegetació no sempre és sinònim de salut. Quan el bosc es fa massa espès tots els arbres

competeixen pels mateixos recursos, sobretot per l'aigua. I l'aigua, justament, cada cop és més escassa.

Aquesta densificació no és casual, sinó que té molt a veure amb com ha canviat el territori. Durant segles, el bosc formava part d'un paisatge viu: hi havia camps, pastures, aprofitaments de llenya, camins oberts... El territori estava treballat, gestionat, utilitzat. Tot això creava un mosaic de zones diferents que trencaven la continuïtat del bosc i en regulaven el creixement. Però, amb l'abandonament progressiu del món rural, moltes d'aquestes activitats han anat desapareixent. Els camps s'han anat abandonant, els oficis forestals s'han anat perdent i el bosc va creixent sense gaire control.

I mentre el bosc s'ha anat fent dens i espès, el clima canviava. I ho feia ràpid.

La trampa climàtica

El Mediterrani és una de les regions del planeta que s'escalfa més de pressa.⁴ Els estius s'allarguen, les

onades de calor es repeteixen, les sequeres duren més temps i les nits refresquen menys. Tot això afecta directament els arbres. Molts dels boscos que avui tenim van créixer en un clima més suau i humit, i ara han de sobreviure en unes condicions molt més dures. Perden vigor, es debiliten i es tornen més vulnerables a plagues, ventades o incendis forestals.

En aquest context, el bosc no desapareixerà, però sí que canviarà. Algunes zones resistiran, d'altres modificaran les espècies que les formen i en alguns indrets l'arbrat pot reduir-se i deixar pas a matollars més adaptats a la sequera. La natura s'adapta, però ho pot fer de manera gradual mitjançant una gestió forestal planificada i generant riquesa al territori o de manera sobtada, en forma de grans incendis que posin en risc la vida de persones i la natura.

A tot això s'hi afegixen pressions que sovint passen més desapercebudes, però que també pesen. La major part dels boscos de Catalunya són de

1 GENERALITAT DE CATALUNYA, «Observatori Forestal Català».

2 OTERO; BOADA, «El canvi d'usos del sòl i l'expansió forestal a Catalunya».

3 GENERALITAT DE CATALUNYA, «Observatori Forestal Català».

4 INTERGOVERNMENTAL PANEL ON CLIMATE

CHANGE (IPCC), *Climate Change 2021: Impacts, Adaptation and Vulnerability*.

La manca de gestió pot ser, precisament, el que fa els boscos més vulnerables. La inacció no és una opció: si el clima està canviant, el bosc també ha de poder adaptar-s'hi

propietat privada —el 76%⁵— i això fa que gestionar-los de manera coordinada no sempre sigui fàcil. Alhora, cada vegada hi ha més gent que visita els espais naturals, i aquesta sobrefreqüentació pot afectar tant la conservació dels ecosistemes com augmentar-ne el risc d'incendi, alhora que genera conflictes d'usos amb el territori.

Tot plegat dibuixa un panorama clar: el bosc català és avui més extens que mai, però també més tensionat. Creix, sí, però ho fa en un entorn cada vegada més sec, més calent i més incert. I aquest contrast —abundància aparent i vulnerabilitat real— és el que explica per què cada cop més veus parlen d'una autèntica emergència forestal.⁶

Cal gestionar: la inacció no és una opció

Davant d'aquest panorama, cada vegada és més clar que deixar el

5 GENERALITAT DE CATALUNYA, «Observatori Forestal Català».

6 CENTRE DE RECERCA ECOLÒGICA I APLICACIONS FORESTALS (CREAF), «Rècord històric de boscos afectats per sequera durant el 2023».

bosc a la seva sort no és protegir-lo. Durant molt temps, una part del moviment ecologista va pensar que conservar significava intervenir el mínim possible, mantenir el bosc intacte i deixar que seguís el seu curs. Però en el context mediterrani actual, amb un clima que canvia ràpidament i uns boscos molt més densos que abans, aquesta idea ha quedat obsoleta. Avui sabem que la manca de gestió pot ser, precisament, el que faci els boscos més vulnerables.⁷

La inacció no és una opció: si el clima està canviant, el bosc també ha de poder adaptar-s'hi. I perquè això passi, cal gestionar-lo de manera activa i planificada. No es tracta d'explotar la natura, sinó d'ajudar-la a mantenir-se funcional en unes condicions que ja no són les de fa 50 o 100 anys.

Gestionar vol dir, en primer lloc, reduir densitats d'arbres. En molts indrets hi ha massa arbres competint per la mateixa aigua, i això els debilita a tots. Aclarir el bosc no és destruir-lo, sinó donar més oportunitats als arbres que queden per-

7 ARA, «Per què Catalunya crema?».

què creixin amb força i resistència. També vol dir afavorir la diversitat: boscos amb espècies diferents, amb arbres joves i vells, amb estructures variades. Aquesta heterogeneïtat és clau perquè el sistema sigui més resilient davant sequeres, plagues o incendis.

Una altra peça important és recuperar paisatges en mosaic, que el bosc no sigui continu i uniforme, cal que hi hagi tant boscos joves com boscos vells combinats amb espais oberts, pastures o conreus que actuïn com a frens naturals del foc. Planificar el territori amb criteris ecològics, identificar àrees on la gestió és prioritària i desplegar instruments de prevenció d'incendis són també part essencial de l'estratègia.

Gestió i oportunitat

Gestionar el bosc, però, no és només una qüestió ambiental. També és una oportunitat social i econòmica. La fusta és un material renovable amb molt potencial en un context de transició ecològica. Els productes forestals no fusters —com el suro, la tòfona, els bolets o les plantes

El futur dels boscos catalans —i del paisatge mediterrani en conjunt— dependrà en bona part de la capacitat col·lectiva de recuperar la cultura de la gestió

aromàtiques— poden generar activitat local. I els serveis ecosistèmics associats als boscos, com la captació de carboni, obren noves vies de valorització. Reactivar la gestió forestal pot significar també reactivar el territori, crear ocupació i reconnectar economia i paisatge.

Al capdavant, adaptar els boscos vol dir anticipar canvis que ja sabem que arribaran i orientar-los perquè el resultat sigui un sistema més estable, més resistent i més útil per a la societat. El repte és considerable: es tracta d'ajustar ecosistemes que han crescut ràpidament a un clima que encara canvia més de pressa. Perquè no fer res no aturarà el procés, només el farà més imprevisible.

El futur dels boscos catalans —i del paisatge mediterrani en conjunt— dependrà en bona part de la capacitat col·lectiva de recuperar la cultura de la gestió, de treballar de manera coordinada i d'assumir que conservar no sempre vol dir deixar fer. Sovint vol dir intervenir amb criteri, amb coneixement i amb visió de llarg termini.

Preparar els boscos per a la sequera i els fenòmens extrems és, en el fons,

preparar a la mateixa societat per al futur. Perquè els boscos són una de les millors defenses naturals davant del canvi climàtic, però només si estan sans, són diversos i resilients.

Incendis: quan el paisatge és el problema

Per entendre per què avui parlem tant de prevenció d'incendis, també cal mirar enrere i veure com han evolucionat els incendis forestals a Catalunya. El foc no és un fenomen nou al Mediterrani —hi ha estat sempre—, però la seva relació amb el territori sí que ha canviat molt. I aquests canvis tenen molt a veure amb com hem transformat el paisatge.

Durant segles, el territori estava intensament gestionat. Hi havia agricultura, ramaderia i aprofitaments forestals constants. El bosc no era continu ni uniforme, sinó fragmentat en un mosaic d'usos diferents. Quan hi havia incendis, sovint trobaven límits naturals: camps, pastures, zones treballades. El foc existia, però el paisatge el contenia.

Tot això va canviar amb l'abandonament del món rural, les persones van

marxar a viure a les ciutats i el bosc va ocupar espais que abans no eren forestals. Les masses forestals es van fer més denses i contínues, més homogènies i amb molt més combustible acumulat. El foc, que abans es movia dins d'un paisatge fragmentat, va començar a trobar grans extensions contínues i carregades de combustible per avançar.

És en aquest context en què apareixen els grans incendis forestals moderns. Especialment a les dècades de 1980 i 1990, es produeixen els primers episodis que marcaran un abans i un després:⁸ incendis extensos, molt intensos, difícils de controlar. És el moment en què es fa evident que el problema ja no és només l'encesa del foc, sinó el paisatge que el fa possible.

Amb el temps, els especialistes han parlat de diferents «generacions»⁹ d'incendis, perquè cada etapa reflecteix un tipus de territori i una manera diferent de cremar. Primer van ser

8 RODRÍGUEZ-CARRERAS (et al.), «After the Wildfires: The Processes of Social Learning of Forest Owners' Associations in Central Catalonia».

9 CASTELLNOU (et al.), «Clasificación de las generaciones de incendios forestales: actualización».

No podem evitar que el foc existeixi —som un país mediterrani i el foc forma part dels processos naturals del nostre ecosistema—, però sí que podem decidir com serà el paisatge on cremarà

incendis relativament limitats, després grans incendis forestals associats a l'abandonament rural, i avui entrem en una fase encara més complexa: incendis condicionats per la combinació de paisatges continus, canvi climàtic i condicions meteorològiques extremes. Incendis capaços de generar comportaments molt violents, fins i tot impossibles d'extingir en determinats moments.

Aquest aprenentatge ha canviat profundament la manera d'afrontar el problema. Si el foc depèn del paisatge, cal actuar sobre el paisatge. I això ens porta directament a la planificació actual de la prevenció.

Avui la lluita contra els incendis no es pensa només en termes d'extinció, sinó de disseny del territori. Es planifiquen àrees estratègiques en què les estassades de sotabosc i les aclarides d'arbres són prioritàries, perquè reduir la continuïtat del bosc i el combustible acumulat té un paper clau en l'estratègia d'extinció de l'incendi. Actuar en aquests punts té un efecte multiplicador: si el foc hi arriba, el seu comportament pot canviar —perdent intensitat— i es genera una oportunitat per aturar-lo.

Es tracta, en definitiva, de posar portes al foc.

Aquestes infraestructures de prevenció d'incendis forestals prenen formes diverses: eixos de confinament que separen massissos forestals, franges de protecció en la interfase urbano-forestal per protegir els nuclis habitats, punts estratègics de gestió i àrees de gestió prioritària a nivell de massís... Totes elles serveixen per frenar o redirigir el foc i facilitar així la feina dels equips d'extinció. No es tracta de barreres absolutes, sinó d'espais dissenyats perquè el foc hi perdi energia i pugui ser controlat.

La clau d'aquesta planificació és que funciona a escala de paisatge, no més de finca. El foc no entén de límits administratius ni de parcel·les, i per això cal pensar en grans perímetres de protecció prioritària i eixos de confinament on la gestió coordinada és essencial per protegir poblacions, infraestructures i zones naturals especialment vulnerables. El territori es llegeix com un sistema interconnectat, no com una suma de propietats individuals.

I aquí apareix una realitat que sovint es desconeix: pràcticament totes

aquestes actuacions s'han de fer en terrenys privats. I és que, com hem comentat anteriorment, la major part del bosc català és de propietat privada. Tanmateix el risc d'incendi afecta tothom. Les franges de seguretat, les zones estratègiques de gestió, els espais que permeten confinar un incendi... són infraestructures de protecció col·lectiva encara que estiguin ubicades dins de finques particulars.

En aquest sentit, el bosc funciona com una infraestructura verda pública, igual que una carretera o un embassament. Protegeix poblacions senceres, redueix riscos i permet gestionar emergències. I, com qualsevol infraestructura que beneficia el conjunt de la societat, requereix inversió col·lectiva. Per això la prevenció d'incendis moderna implica coordinació institucional, planificació tècnica i finançament públic sostingut. No es tracta només de gestionar boscos individuals, sinó de construir un territori més segur en conjunt.

La idea de fons és simple però poderosa: no podem evitar que el foc existeixi —som un país mediterrani i el foc forma part dels processos

El valor dels productes forestals no sempre compensa els costos de gestionar el bosc, i amb un mercat feble, la inversió es frena i provoca que el bosc es descontrolï i acumuli combustible

naturals del nostre ecosistema—, però sí que podem decidir com serà el paisatge on cremarà. I aquesta decisió —planificada, compartida i sostinguda en el temps— és el que marca la diferència entre un incendi gestionable i una catàstrofe.

Els sector forestal: la baula més feble

Hi ha una cosa que sovint no es veu quan parlem de boscos, incendis o gestió del territori. Parlem de què cal fer, de com ha de ser el paisatge, de com hem d'actuar... però no parlem, gairebé mai, de qui ho farà realment. I aquesta és, probablement, la pregunta més important de totes.

Perquè el bosc no es gestiona sol. No es desbrossa sol, no es planifica sol, no es cuida sol. Darrere de cada hectàrea gestionada hi ha persones, empreses, coneixement tècnic, maquinària, infraestructures i una organització capaç de treballar de manera continuada. En altres paraules: hi ha un sector forestal. I la seva força —o la seva debilitat— condiciona directament el futur del paisatge.

Avui, el gran repte no és només saber què s'ha de fer als boscos, sinó tenir la capacitat real de fer-ho. En canvi, des de les últimes dècades del segle XX, l'activitat forestal ha anat perdent presència. No de manera sobtada, sinó lentament, gairebé silenciosament. Treballar al bosc és molt exigent, sovint irregular, sotmès al clima i amb rendibilitats baixes i poc prestigi social. A mesura que altres sectors econòmics guanyaven pes, el treball forestal en perdia. Empreses que desapareixen, professionals que es jubilen sense relleu, coneixement pràctic que es va diluint. Tot plegat ha anat reduint la musculatura del sector just en el moment en què el país necessita gestionar més superfície que mai.

Aquesta feblesa no és només una qüestió de persones, sinó també d'estructura. El bosc català és complex: propietats petites i disperses, terrenys sovint difícils, accessos limitats i treballs costosos. Gestionar-lo requereix organització, coordinació i una logística que no sempre és fàcil de mantenir. En molts llocs, simplement arribar al bosc, treballar-hi i mobilitzar la fusta ja és un repte tècnic i econòmic considerable.

A això s'hi suma una altra realitat menys visible: la gestió forestal necessita continuïtat. No és una intervenció puntual, sinó un procés sostingut al llarg dels anys. Però, perquè aquesta continuïtat existeixi, cal estabilitat econòmica. I aquí apareix un dels punts més delicats: el valor dels productes forestals no sempre compensa els costos de gestionar el bosc. Quan el mercat és incert o feble, la gestió es frena. I quan la gestió es frena, el bosc torna a acumular combustible, densitat i vulnerabilitat. És un equilibri fràgil.

No obstant això, al mateix temps que el sector s'ha anat debilitant, el context global ha començat a moure's en sentit contrari. La demanda de materials renovables creix. La fusta recupera protagonisme en la construcció sostenible. La bioeconomia forestal obre noves oportunitats industrials. L'energia d'origen forestal guanya interès. El bosc, que durant anys havia estat percebut sobretot com un espai natural, torna a aparèixer com un recurs estratègic.

És com si el potencial del bosc augmenta mentre la capacitat de

El futur del paisatge no dependrà només del clima ni del foc. Dependrà, també, de si som capaços de recuperar la capacitat humana, tècnica i econòmica de cuidar-lo

gestionar-lo no ho fa al mateix ritme, sinó que cau.

Per això, quan es parla de reactivar el sector forestal, no es tracta simplement d'impulsar una activitat econòmica més. Es tracta de reconstruir la capacitat col·lectiva de treballar el territori. Vol dir formar nous professionals, incorporar tecnologia i mecanització, millorar infraestructures, organitzar millor i associar la propietat, reforçar la cooperació entre actors i donar estabilitat als mercats dels productes forestals.

Vol dir, en definitiva, passar d'un model on el bosc creix gairebé sol a un model on el bosc es gestiona de manera conscient, sostinguda i viable.

Quan això passa, els efectes no es queden dins del bosc. Es projecten cap al territori: més activitat econòmica rural, més ocupació, més estabilitat del paisatge, més capacitat preventiva davant incendis, més autonomia en recursos materials i energètics. La gestió forestal deixa de ser només una tasca ambiental i es converteix en una funció estructural del país.

Però, perquè aquest escenari sigui possible, el sector ha de tenir la dimensió adequada al repte. I aquest és, probablement, el gran pas pendent.

Perquè, al final, el repte que perseguim és molt directe: volem boscos gestionats, resilients i capaços d'adaptar-se al futur. Però això només serà possible si també tenim un sector forestal capaç de fer aquesta feina de manera continuada, professional i a l'escala que el territori exigeix. El futur del paisatge no dependrà només del clima ni del foc. Dependrà, també, de si som capaços de recuperar la capacitat humana, tècnica i econòmica de cuidar-lo.

En el fons, gestionar el bosc és gestionar una infraestructura vital del país. I tenir un sector forestal fort és, simplement, tenir la capacitat de fer-ho possible.

El bosc: una qüestió de decisions polítiques

Després de tot el que hem comentat sobre els boscos catalans —el seu estat, els riscos que afronten, el paper del foc, la necessitat de gesti-

onar-los i la debilitat del sector que ho ha de fer possible— la qüestió ja no és només entendre el problema. La qüestió és decidir què fem com a país.

Això ens porta, inevitablement, al terreny de les decisions polítiques. Perquè els boscos no es transformaran sols. La prevenció d'incendis no apareix espontàniament. I el sector forestal no es reforça per inèrcia. Tot això depèn de prioritats col·lectives, d'inversions sostingudes i d'una visió estratègica capaç de mirar més enllà de la urgència immediata.

La transformació del sistema forestal català requereix articular quatre pilars complementaris i indissociables.

Primer pilar: finançament estructural i sostingut

Durant anys, l'esforç econòmic s'ha concentrat sobretot en l'extinció d'incendis. És inevitable quan el foc ja hi és, però apagar incendis és arribar sempre tard. El veritable repte és evitar que el foc esdevingui incontrolable abans fins i tot que comenci, i això exigeix invertir de manera

Quan es parla del futur forestal tot acaba girant al voltant de la prevenció d'incendis, però el repte és disposar d'un sistema forestal capaç de gestionar el territori de manera permanent

continuada en gestió del territori: reduir combustible, planificar el paisatge, mantenir infraestructures de prevenció i protecció i gestionar el bosc any rere any. La prevenció només funciona quan deixa de ser puntual i esdevé estable.

Això implica assumir que gestionar el territori té un cost, i que no invertir-hi no és estalviar, sinó ajornar el problema fins que apareix en la seva forma més cara: grans incendis, emergències repetides i pèrdues ecològiques, materials, i humanes. Per això, cal un finançament públic estructural que superi els 200 milions d'euros anuals,¹⁰ una xifra que, en el context del pressupost de la Generalitat —més de 40.000 milions— representa aproximadament un 0,5%. És una inversió relativament modesta per gestionar més del 65% del territori del país.

La comparació amb altres inversions públiques és reveladora. Les infraestructures grises —carreteres, línies ferroviàries, embassaments o grans

obres públiques— es planifiquen amb pressupostos elevadíssims i una visió clara a llarg termini, perquè es consideren essencials per al funcionament del país. En canvi, la infraestructura verda forestal continua funcionant amb recursos molt més limitats, malgrat que és igualment estratègica. Destinar més de 200 milions anuals a la seva gestió seria, simplement, situar la infraestructura forestal del territori al mateix nivell de prioritat que la resta d'infraestructures essencials.

Segon pilar: una administració forestal a l'alçada del repte

Els recursos econòmics, per si sols, tampoc són suficients si no existeix una estructura capaç d'utilitzar-los amb eficàcia. Gestionar milers d'hectàrees en un context de canvi climàtic accelerat exigeix una administració forestal forta, amb totes les competències sobre el medi natural, especialitzada i operativa. Una administració que no només reguli, sinó que impulsi, coordini, executi i acompanyi. Que sigui àgil sense renunciar al rigor tècnic. Que protegeixi el medi sense bloquejar-ne la gestió. Quan els procediments es tornen

excessivament complexos o lents, el resultat no és més protecció, sinó més abandonament.

Tercer pilar: un sector forestal fort i professionalitzat

Fins i tot amb pressupost i administració, resta la qüestió central: qui gestionarà realment els boscos? Sense un sector forestal viable no es pot intervenir a escala de paisatge. Calen empreses, persones formades, infraestructures operatives, indústria transformadora i mercats estables. La reactivació del sector forestal ha de convertir-se en una prioritat estratègica de país, amb polítiques formatives, econòmiques, industrials i territorials orientades a fer viable la gestió forestal a gran escala.

Quart pilar: una visió integral del sistema forestal

Sovint, quan es parla de futur forestal, tot acaba girant al voltant de la prevenció d'incendis. I sí, prevenir és imprescindible. Però el repte és disposar d'un sistema forestal capaç de gestionar el territori de manera permanent, amb incendis o sense. El bosc no és un espai residual. És una

¹⁰ GENERALITAT DE CATALUNYA, «Pla de reactivació del sector forestal».

Cal garantir que les polítiques de prevenció d'incendis i de gestió forestal disposin dels recursos necessaris de manera estructural

infraestructura verda estratègica que regula l'aigua i el clima, protegeix el sòl, captura carboni, conserva biodiversitat, condiona el risc d'incendi i sosté activitat econòmica. La prevenció no és una política aïllada, sinó el resultat d'un paisatge mantingut, d'una economia forestal activa, d'un teixit professional estable i d'una administració eficient. Si només reforcem la prevenció sense reforçar el sistema que la fa possible, construïm una resposta incompleta i insostenible.

Les línies d'acció necessàries

Amb aquests quatre pilars com a base, la transformació del sistema forestal requereix desplegar tres línies d'acció concretes i operatives:

- Aprovació del Pla General de Política Forestal de la Generalitat de Catalunya,¹¹ amb dotació econòmica garantida. Sense planificació estratègica de llarg termini no hi pot haver transformació real. Cal un pla que defineixi el full de ruta

per a les pròximes dècades, amb objectius quantificables, prioritats territorials clares i instruments operatius que permetin passar de les declaracions d'intencions a l'acció coordinada. Però aquest pla només serà efectiu si va acompanyat d'una dotació econòmica suficient i sostinguda en el temps. Un pla sense pressupost és només un document de bones intencions. Per això, cal garantir que les polítiques de prevenció d'incendis i de gestió forestal disposin dels recursos necessaris de manera estructural, i que superin la lògica de les intervencions puntuals o condicionades a l'emergència del moment. La planificació estratègica i el finançament sostingut són dues cares de la mateixa moneda: sense l'una, l'altra no serveix.

- Desplegament d'un pla de reactivació integral del sector forestal per part de la Generalitat. Cal desplegar polítiques transversals que abordin la gestió silvícola, la propietat, la formació professional, la mecanització, la indústria transformadora, la bioeconomia, la recerca aplicada, la governança participativa i la planificació

territorial estratègica. No es tracta d'una intervenció puntual ni d'un programa concret amb data de caducitat. Es tracta d'una transformació estructural del model de gestió territorial del país.

- Gestió integral del bosc privat i aposta per l'associacionisme forestal. La major part del bosc català és de propietat privada i està molt fragmentada, cosa que en dificulta la gestió coordinada. És per això que cal reforçar el Centre de la Propietat Forestal, que, dins la Generalitat, és la part de l'administració forestal catalana que supervisa la gestió dels boscos privats del país, com a instrument públic capaç d'ordenar, planificar i executar —o facilitar que s'executi— la gestió del conjunt del territori forestal privat. Al mateix temps, cal reconèixer jurídicament les associacions de propietaris forestals com a entitats d'interès públic, atès el paper essencial que desenvolupen en la gestió col·lectiva, l'adaptació de les masses forestals i la reducció del risc d'incendi. La seva tasca genera beneficis col·lectius que van molt més enllà

11 GENERALITAT DE CATALUNYA, «Pla general de política forestal de Catalunya (PGPF)».

dels interessos particulars: protecció de nuclis habitatats, reducció del risc, manteniment del paisatge i dinamització econòmica rural. Sense una estructura que permeti superar la dispersió de la propietat i sense el reconeixement del paper de les associacions, la gestió forestal a gran escala serà sempre una aspiració difícil de materialitzar.

El futur que podem construir

Hem recorregut el diagnòstic: boscos més extensos però més vulnerables, un clima que canvia més ràpid que la capacitat d'adaptació dels ecosistemes, un paisatge que condiciona el comportament del foc, un sector forestal debilitat just quan el país més el necessita. Hem identificat les respostes necessàries: finançament estructural, administració operativa, sector forestal fort, visió integral del sistema. Hem concretat les línies d'acció imprescindibles.

No es tracta només d'invertir-hi més, sinó d'invertir-hi de manera sostinguda. No d'actuar sobre el risc immediat, sinó de construir capa-

citat permanent. No de prevenir el proper incendi, sinó de garantir que el territori pugui ser gestionat durant dècades.

El que està en joc és la capacitat de gestionar un territori sotmès al canvi climàtic. I la seguretat de les persones. I l'equilibri ecològic. I l'economia rural. I la resiliència del país. I el més important: sabem què està passant, sabem què cal fer i sabem que encara hi som a temps.

La transformació no és impossible. Els instruments existeixen, el coneixement està disponible. El que cal és voluntat política, continuïtat en les inversions i coherència. El que cal és decidir que el bosc és una prioritat de país. I aquesta decisió determinarà si els boscos catalans seran un problema creixent o una de les millors inversions que hàgim fet mai com a societat.

El camí està traçat. Les eines, a les nostres mans. I el moment, ara mateix. ■

■ Bibliografia

ARA. «Per què Catalunya crema?» [en línia]. Disponible a: <www.ara.cat>.

CASTELLNOU, Marc (et al.). «Clasificación de las generaciones de incendios forestales: actualización» [en línia]. A *Revista Incendios y riesgos naturales*, juny del 2021. Disponible a: <www.revistarirn.org>.

CENTRE DE RECERCA ECOLÒGICA I APLICACIONS FORESTALS (CREAF). «Rècord històric de boscos afectats per sequera durant el 2023» [en línia]. Disponible a: <www.creaf.cat>.

GENERALITAT DE CATALUNYA. «Observatori Forestal Català» [en línia]. Disponible a: <www.ofc.gencat.cat>.

GENERALITAT DE CATALUNYA. «Pla de reactivació del sector forestal». A *Inèdit*.

GENERALITAT DE CATALUNYA. «Pla general de política forestal de Catalunya (PGPF)». Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació. En redacció.

INTERGOVERNMENTAL PANEL ON CLIMATE CHANGE (IPCC). *Climate Change 2021: Impacts, Adaptation and Vulnerability* [en línia]. Disponible a: <www.ipcc.ch>.

OTERO, Iago; BOADA, Martí. «El canvi d'usos del sòl i l'expansió forestal a Catalunya».

RODRÍGUEZ-CARRERAS, Raül (et al.). «After the Wildfires: The Processes of Social Learning of Forest Owners' Associations in Central Catalonia» [en línia]. A *MDPI*, vol. 12, núm 15, 2020. Disponible a: <www.mdpi.com>.

connexions

El sector primari avui: dades, ocupació i reptes

vista prèvia >

El sector primari estructura el país socialment i territorialment. Malgrat que no és el més rellevant en relació amb el PIB, la seva incidència en la configuració del país és clau. Actualment afronta reptes cabdals, des del relleu generacional, el despoblament, l'adaptació a les noves tecnologies o la necessitat d'uns preus dignes que facin viables les explotacions. Aquest article planteja una panoràmica del moment actual per assenyalar els reptes que té el sector per als propers anys.

Oriol Anson Fradera

Membre de la Sectorial d'Agricultura, Ramaderia i Pesca d'Esquerra Republicana

@oriolanson

El sector agrari, que inclou les activitats agrícoles i ramaderes, constitueix un dels pilars estratègics de l'economia del nostre país. Tot i que representa un pes relativament modest en el conjunt del Producte Interior Brut (PIB), el seu impacte s'estén més enllà de les xifres macroeconòmiques, ja que, a banda de la funció primordial de producció d'aliments i la seva contribució a la seguretat alimentària, juga un paper clau en l'equilibri i en la gestió sostenible del territori, en la preservació del medi i del patrimoni natural i cultural, factors que el converteixen en un vector clau per a la resiliència i la sostenibilitat del país.

Catalunya disposa d'una estructura agrària diversa: amb una producció agrícola especialitzada en cultius com la fruita dolça, la vinya, l'olivera, la fruita seca i els cereals; un sector ramader intensiu amb una important presència dels sectors porcí i avícola i boví de llet i de carn; i un sector extensiu, amb les vaques d'ida i sector oví i cabrum, de dimensions més reduïdes, però que té una importància molt gran en la gestió de les pastures el sotabosc i dels espais oberts. Aquesta diversitat productiva,

juntament amb una indústria agroalimentària potent i internacionalitzada, configura un sistema agroalimentari integrat que genera valor afegit i capacitat exportadora; que té un impacte multiplicador en l'economia, ja que genera ocupació directa i indirecta, a través de sectors vinculats com la logística i la distribució; i que, a través de la restauració, ha tingut la capacitat de donar valor i identitat al nostre patrimoni gastronòmic reconegut arreu del món per la seva qualitat.

En un món cada cop més globalitzat, on la normalitat coneguda fins ara es veu alterada per fenòmens meteorològics extrems i per crisis sanitàries i geopolítiques, fa que el sector es trobi immers en un procés d'adaptació. L'impacte del canvi climàtic, la pressió sobre els recursos naturals i la biodiversitat, l'envelliment de la població agrària, la volatilitat dels mercats i les exigències creixents en matèria de sostenibilitat i benestar animal plantegen reptes estructurals de gran abast. Alhora, però, la innovació tecnològica, la transició agroecològica, la digitalització i la bioeconomia obren noves oportunitats pel sector i que el país ha de valorar,

ja que disposar d'un sector primari fort i resiliència és una garantia de sobirania alimentària i estabilitat.

En definitiva, el sector agrícola i ramader no només és una activitat econòmica vinculada a la producció d'aliments sinó que, en el seu desenvolupament, pot donar resposta als reptes del segle XXI, com són l'equilibri natural dels territoris, la sostenibilitat del planeta que, al final, contribueix al benestar de la societat. Reconèixer-li aquest valor i donar-li suport no és només una qüestió de política agrària, sinó una aposta estratègica per al futur del país.

Dades generals del sector primari a Catalunya

Pes del sector agrari en el PIB

La valoració dels sectors dins l'estructura econòmica té la referència del PIB, però en el cas del sector agrari no se'l pot valorar només des d'aquest punt de vista, perquè ofereix externalitats positives com són l'equilibri territorial i social, la seguretat alimentària —amb la producció d'aliments segurs i de qualitat—,

La baixa rendibilitat i la competència per l'ús del sòl dificulten l'entrada de nous professionals i en limiten la capacitat d'innovació i digitalització

el manteniment del paisatge i del mosaic agroforestal —com a eina imprescindible per a la prevenció d'incendis— i la conservació del patrimoni natural, externalitats que contribueixen decisivament al benestar col·lectiu, com exemplifica l'interès que desperta la floració dels fruiters cada primavera.

Les dades del PIB de Catalunya del 2024 mostren una estructura econòmica fortament vinculada al sector terciari, amb un predomini clar del sector serveis, amb el turisme el comerç i la restauració al capdavant que aporta el 69,10% del PIB, i que dona la imatge de quin és el model econòmic imperant en el nostre país.

El sector agrari, amb un valor del PIB equivalent al 0,83% del total, presenta un pes molt reduït dins l'economia catalana, tot i que la seva importància estratègica és molt superior al que reflecteixen les magnituds macroeconòmiques. Aquesta proporció, inferior a l'1%, és coherent amb les economies avançades i altament urbanitzades com són Alemanya (0,91%), els EUA (0,83%) i el Regne Unit (0,55%), però que contrasta amb altres estats com l'Estat espanyol

(2,75%), França (1,30%), Països Baixos (1,73%) i Polònia (10,94%).¹

Aquesta baixa contribució al PIB s'explica pel poc valor afegit que generen les produccions agràries, ja que principalment són productes bàsics i poc transformats, el que ha fet que les empreses hagin de diversificar les seves produccions per assegurar-ne la viabilitat, combinant l'agricultura i la ramaderia, i aquest és un punt clau per al creixement del sector ramader a Catalunya.

En canvi, quan s'analitza la globalitat de la cadena agroalimentària, que inclou a més a més de la producció primària, la transformació, la distribució, la logística i el valor de les marques, la seva contribució al PIB de Catalunya és del 19% i ocupa directament 175.600 treballadors.²

Aquesta importància dins l'economia del país posa en valor la dualitat del sector agrari, en el rol de productor d'aliments, sans, bons, segurs, de

qualitat i de proximitat, i de proveïdor essencial de matèries primeres per a la indústria.

Tot i la importància econòmica de la cadena agroalimentària, presenta un punt feble, ja que sovint no garanteix preus justos per als productors, que són la baula més feble, cosa que els situa al límit de la rendibilitat i amenaça la continuïtat de les explotacions, moltes d'elles de base familiar, històricament arrelades al territori i responsables de la seva gestió. Aquesta situació dificulta l'entrada de nous professionals, cosa que no facilita el relleu generacional i, per tant, és una causa de l'envel·liment del sector. També en limita la capacitat d'inversió, d'innovació i de digitalització, fet que dificulta la resiliència davant fenòmens com el canvi climàtic i crea les condicions per a la substitució de les explotacions de base familiar, ja que facilita l'entrada de capitals i empreses amb gran capacitat d'inversió i d'aplicació d'economies d'escala, que acceleren la concentració de terres i produccions, amb el risc de despersonaltzar un sector que ha estat i que ha de continuar estant estretament connectat al territori, perquè és qui

1 EXPANSION, «UE - Unión Europea»; GRUPO BANCO MUNDIAL, «Agricultura, valor agregado (UMN a precios actuales)».

2 PROMOTORA DELS ALIMENTS CATALANS, «El sector de la Catalunya agroalimentària».

S'ha de posar en valor la dualitat del sector agrari en el rol de productor d'aliments, sans, bons, segurs de qualitat i de proximitat i el de proveïdor essencial de matèries primeres per a la indústria alimentària

històricament l'ha cuidat. Per tant, és imprescindible equilibrar la cadena agroalimentària, repartir els marges de manera equitativa entre totes les baules per no perdre capacitat productiva, explotacions de base familiar i per incentivar el relleu generacional.

Per això, les polítiques públiques orientades a reforçar la competitivitat, la sostenibilitat i el relleu generacional són essencials per assegurar la continuïtat i la contribució futura de la producció d'aliments i la gestió del país i el seu desenvolupament.

Producció final agrària. Renda agrària

En el sector agrari català té més pes el sector ramader que l'agrícola, al revés del que passa a l'Estat espanyol. Una explicació d'aquesta diferència és que Catalunya no té les grans extensions de terra cultivable que hi ha a altres territoris de l'Estat espanyol i això ha fet créixer una ramaderia que permet completar la renda agrària de les explotacions catalanes, que amb el pas dels anys s'ha consolidat com a producció principal. En canvi, l'Estat espanyol

disposa de grans superfícies de cultius extensius —cereals, olivera, vinya—, que incrementen el pes de la producció agrícola en la seva Producció Final Agrària (PFA).

I és aquesta diferència la que fa necessari que les polítiques que s'han de d'establir per donar suport al sector no es facin des de Madrid, perquè fer-les des del centralisme espanyol és assegurar que no responguin a l'interès del sector a Catalunya.

Per altra banda, aquesta estructura productiva planteja diferents problemes. Un d'ells, estructural, és la dependència de la importació de cereals i soja per a l'alimentació animal, fruit de la poca superfície agrària de la que es disposa, fet que el fa vulnerable davant la inestabilitat i la volatilitat dels mercats internacionals, afectats per factors climàtics i geopolítics. Un altre és l'ambiental, generat per les dejeccions ramaderes, que en determinades zones han causat contaminació d'aqüífers i que s'han de gestionar. Amb tot, el sector hi està molt sensibilitzat i està impulsant solucions com el biogàs, que permet tractar dejeccions i generar energia renovable, una via especial-

ment rellevant en el context actual de crisi climàtica i energètica. I, per fer front a aquests reptes, és necessari poder prendre les decisions des de la proximitat.

Al 2023 la PFA a Catalunya és de 6.428,42 milions d'euros, i té la seva part més important en el sector ramader, amb 4.269,29 milions al 2023, que representa un 66,41% del total.

Destaquen, en l'àmbit de la producció animal, el sector porcí —2.534,45 milions d'euros—, el sector de l'aviram —657,85 milions d'euros— i la producció de llet —420,96 milions d'euros.

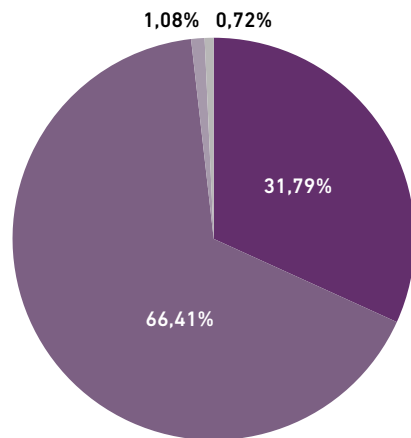
Pel que fa al sector agrícola, la seva aportació a la PFA és de 2.043,34 milions d'euros, que representa un 31,79% del total. Dins de la producció vegetal, en destaquen la fruita —756,39 milions d'euros—, les hortalisses —575,20 milions d'euros—, les plantes farratgeres —325,23 milions d'euros— i els cereals —200,96 milions d'euros.

En el mateix any la PFA de l'Estat espanyol és de 66.701,43 milions d'euros i, al contrari del que passa a Catalunya, la part més important correspon a la producció vegetal, amb

A la demarcació de Girona el conreu llenyós més estès és l'olivera

Gràfic 1

PFA a Catalunya per sectors, 2023 (%)

- Producció vegetal
- Producció animal
- Producció de serveis
- Activitats secundàries no agràries no separables de serveis

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del MINISTERIO AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN.

36.904,47 milions d'euros (55,33%) i en la qual destaquen el sector de les hortalisses —13.436,71 milions d'euros—, la fruita —11.715,02 milions d'euros—, les plantes farratgeres —3.078,81 milions d'euros—, l'oli d'oliva — 2.510,78 milions d'euros—, els cereals —2.860,00 milions d'euros— i el vi —1.128,35 milions d'euros.

Pel que fa al sector ramader, la seva aportació a la PFA és de 28.168,03 M€ (42,26%) entre els quals destaquen el sector porcí —11.646,30 milions d'euros—, el boví —4.033,02 milions d'euros—, les aus —3.345,16 milions— i l'oví i cabrum —1.181,48 milions d'euros.

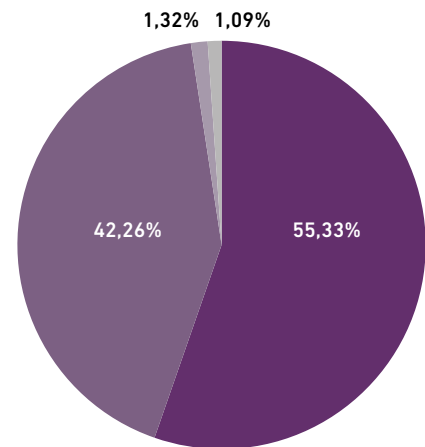
Dades de producció i superfícies

D'acord amb les dades disponibles³ a Catalunya l'evolució de la superfície de conreu entre el 2002 i el 2023 ha seguit una tendència decreixent: de 918.235 hectàrees al 2002 a 824.986 al 2023, amb una pèrdua de 93.249 hectàrees, que correspon a un descens del 10,16%. Aquest impacte es produeix a les superfícies de secà, amb una pèrdua de 99.392 hectàrees (-15,08%), descens que es veu lleugerament compensat per l'augment de la superfície de regadiu en 6.143 hectàrees (+2,37%). En canvi s'observa com la superfície forestal ha augmentat en 142.426 hectàrees

³ DEPARTAMENT D'AGRICULTURA, RAMADERIA, PESCA I ALIMENTACIÓ, «Distribució general de la superfície de Catalunya».

Gràfic 2

PFA a l'Estat espanyol per sectors, 2023 (%)

- Producció vegetal
- Producció animal
- Producció de serveis
- Activitats secundàries no agràries no separables de serveis

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del MINISTERIO AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN.

es (+7,50%) fruit, en gran part, de l'abandonament de les terres de conreu de secà.

Aquest procés d'abandonament agrari té implicacions directes en la pèrdua de la capacitat productiva d'aliments, però també en la pèrdua

Cal tenir en compte que Catalunya disposa d'una superfície agrària útil de 0,11 ha/habitant (2020), valor que es situa per sota la del conjunt de la UE-27

Taula 1
Distribució de la superfície a Catalunya, 2023

	Superfície	%
Superfície forestal	2.042.017 ha	63,59%
Sense vegetació	125.720 ha	3,92%
Superfície conreu	824.986 ha	25,69%
Secà	559.804 ha	67,86%
Regadiu	265.182 ha	32,14%
Urbanitzat	218.487 ha	6,80%
Suma	3.211.210 ha	100,00%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del DEPARTAMENT D'AGRICULTURA, RAMADERIA, PESCA I ALIMENTACIÓ.

de mosaic agroforestal, amb el consegüent augment del risc d'incendis i la degradació del paisatge rural. Per això, és imprescindible protegir el sòl agrari, recuperar terres abandonades i ampliar el regadiu allà on sigui sostenible i estratègic.

Cal tenir en compte que Catalunya disposa d'una superfície agrària útil de 0,11 ha/habitant, amb dades del 2020, valor que es situa per sota la del conjunt de la UE-27 —0,35 ha SAU/Habitant— i del món —0,18 ha SAU/Habitant.

En la situació de canvi climàtic, aquesta distribució de la superfície fa que s'hagin de plantejar dos objectius ineludibles: en primer lloc, l'increment de la superfície de regadiu per assegurar les collites, la producció d'aliments, evitar l'abandonament de terres conreu i per mantenir la gestió del territori; i, en segon lloc, la necessitat de recuperar terres de conreu per generar, en algunes zones, el mosaic agroforestal que serveixi per al conreu, per a la prevenció d'incendis i per la millorar la biodiversitat i la salut dels boscos.

Distribució territorial i especialització productiva

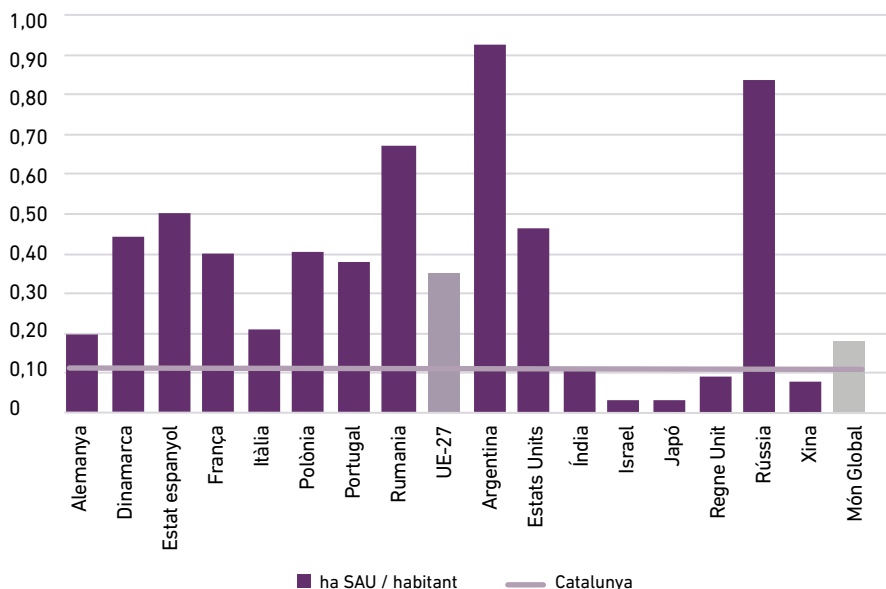
Pel que fa a la distribució dels conreus, a les comarques de l'Alt Pirineu i Aran el conreu llenyós més estès és la fruita seca amb el 57,51%, seguida de l'olivera amb el 28,15% i la vinya amb un 13,47%. El 94,47% de la superfície de conreus llenyosos és de secà i el 5,53% és de regadiu. Pel que fa als conreus herbacis, dominen els conreus farratgers amb un 56,79% i els cereals per a gra amb un 38,53% com a conreus majoritaris. El 78,36% de la superfície de conreus herbacis és de secà i el 21,64% de regadiu.

A la demarcació de Barcelona, el conreu llenyós dominant és la vinya, amb un 87,29% de la superfície productiva, seguida del conreu d'olivera amb un 7,36%. El 97,26% de la superfície de conreus llenyosos és de secà i el 2,74% és de regadiu. En els conreus herbacis, els conreus farratgers són el conreu més estès, amb un 57,23% de la superfície productiva, i els cereals per a gra amb un 35,68%, amb un 5,68% de conreus industrials. El 95,91% de la superfície és de secà i el 4,09% és de regadiu.

A Catalunya l'evolució de la superfície de conreu entre el 2002 i el 2023 ha seguit una tendència decreixent

Gràfic 3

Superfície Agrícola Utilitzada (SAU) per habitant, 2020 (%)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del Ministerio de Agricultura, Pesca y Alimentación 2023.

A la demarcació de Girona el conreu llenyós més estès és l'olivera, amb un 30,04%, seguit de la fruita de llavor amb un 29,72% i de la vinya, amb un 28,55%, i de la fruita seca amb el 10,17% de la superfície productiva. En aquesta demarcació, el 59,54% de superfície dels conreus llenyosos dels conreus són de secà

i el 40,46% és de regadiu. Pel que fa als conreus herbacis, els conreus farratgers ocupen el 47,52% de la superfície productiva, seguida del cereal per a gra amb un 36,27% i un 14,97% de conreus industrials. La superfície es distribueix en un 74,43% de secà i un 25,57% de regadiu.

A la demarcació de Lleida, el conreu llenyós més estès és l'olivera amb un 39,50% de la superfície productiva, seguida de la fruita seca amb un 18,34%, de la fruita de pinyol gros amb un 17,45%, de la fruita de llavor amb un 16,33% i de la vinya amb un 5,41%. En aquesta demarcació la superfície de regadiu per als conreus llenyosos és del 58,59%, mentre que la de secà és del 41,41%. Pel que fa als conreus herbacis, el cereal per a gra ocupa el 69,47% de la superfície productiva seguit dels conreus farratgers amb un 25,29%. La superfície es distribueix en un 57,88% de secà i un 42,12% de regadiu.

A la demarcació de Tarragona, el conreu llenyós més estès és la vinya, amb un 44,62% de la superfície productiva, seguida de la fruita seca amb un 31,11% i l'olivera amb un 23,26%; amb un 71,98% de la superfície pels conreus llenyosos de secà i el 28,02% de regadiu. Pel que fa als conreus herbacis, el cereal per a gra ocupa el 79,74% de la superfície productiva seguit dels conreus farratgers amb un 12,01%. La superfície es distribueix en un 96,93% de secà i un 3,07% de regadiu.

A Catalunya hi ha un total de 23.942 explotacions ramaderes dels sectors del boví de carn i boví de llet, del sector oví i cabrum, del sector porcí, del sector de gallines i pollastres i del sector conills

Taula 2
Explotacions ramaderes a Catalunya, 2023

Sector	Explotacions	%
Gallines i pollastres	6.147	25,67%
Porcí	5.736	23,96%
Boví de carn	5.004	20,90%
Oví	3.013	12,58%
Cabrum	2.452	10,24%
Conills	1.224	5,11%
Boví de llet	366	1,53%
Suma	23.942	100%

Font: Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació. Observatori agroalimentari, rural i ambiental.

A les Terres de l'Ebre, com a conreu llenyós mes estès hi ha l'olivera amb un 58,31%, seguit de la fruita seca amb el 17,51%, la vinya amb el 10,92% i els cítrics amb un 9,67% de la superfície productiva. El 71,62% de la superfície de conreus llenyosos és de secà i el 28,38% és de regadiu. Pel que fa als conreus herbacis, el cereal per a gra, en aquest cas majoritàriament arròs, ocupa el 92,22% de la superfície productiva, seguit dels conreus farratgers que ocupen el 6,85%. La superfície es distribueix en un 11,07% de secà i un 88,93% de regadiu.

Produccions ramaderes

Amb les dades de 2023,⁴ a Catalunya hi ha un total de 23.942 explotacions ramaderes dels sectors del boví de carn (20,90%) i boví de llet (1,53%), del sector oví (12,58%) i cabrum (10,24%), del sector porcí (23,96%), del sector de gallines i pollastres (25,67%) i del sector conills (5,11%).

⁴ DEPARTAMENT D'AGRICULTURA, RAMADERIA, PESCA I ALIMENTACIÓ, «Fitxes estadístiques del sector ramader».

La distribució de les explotacions ramaderes per demarcació l'encapçala la de Lleida amb 8.045 explotacions (33,60%) seguida de la demarcació de Barcelona amb 7.161 (29,91%), de la demarcació de Girona amb 5.503 (22,98%) i de la de Tarragona amb 3.233 (13,50%).

Sector porcí

D'acord amb l'informe anual del sector porcí del 2023 el cens a Catalunya va ser de 8.061.137 caps, que és el 23,85% del cens de l'Estat espanyol, darrere de l'Aragó, que tenia un 28,44% de la cabana del porcí. El cens a l'Estat espanyol, amb 33.803.040 caps, representa el 25,42% del cens de la UE, seguit per Alemanya amb un 15,96%.

Per distribució territorial, l'any 2023 a la demarcació de Barcelona hi havia 1.986.323 caps (24,64%); a la demarcació de Girona, 830.924 (10,31%); a la demarcació de Lleida, 4.596.730 caps (57,02%) i a la demarcació de Tarragona, 647.160 caps (8,03%).

Pel que fa al sacrifici, durant el 2023 hi va haver Catalunya un total de

Durant el 2023 es van sacrificar a Catalunya un total de 22.058.846 porcs, que representen un 41,63% dels que es van sacrificar a l'Estat espanyol

22.058.846 caps sacrificats, que representa un 41,63% dels que es van sacrificar a l'Estat espanyol (52.989.958 caps).

Pel que fa a l'estructura productiva, cal destacar que és un sector molt integrat, amb acords de col·laboració entre els ramaders i les empreses d'àmbit privat, que ha permès el desplegament de la ramaderia per tot el país i, amb els anys, ha permès desenvolupar una indústria càrnia potent i exportadora.

El sistema d'integració porcina és un model en què una empresa —l'integrador, que pot ser una empresa de pinsos o una indústria càrnia— aporta els animals, el pinso i l'assessorament i la comercialització, mentre que el ramader —l'integrat— aporta la granja i la mà d'obra i és qui gestiona les dejeccions i els residus i, a canvi, rep una remuneració per animal o per kg produït. És el model majoritari a Catalunya, perquè redueix riscos per al ramader i dona estabilitat productiva a la indústria.

En les explotacions d'engreix, la integració es manté molt estable al llarg dels últims anys, amb el voltant del

80% de les explotacions integrades i el 20% d'explotacions no integrades. En canvi, en les explotacions de reproductores, fins al 2021 el règim no integrat es situava al voltant del 75% i la integració en un 25%. A partir del 2022 el règim de tinença canvia i cap a la integració, situant-se en un 55%.

Sector boví de carn i boví de llet

D'acord amb les dades de l'Observatori agroalimentari, rural i ambiental del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació,⁵ a finals de 2023 a Catalunya hi havia 605.950 caps de bestiar boví de carn, dels quals 164.631 eren d'animals de més de 24 mesos, dels quals al votant del 50% són d'aptitud lletera i el 50% d'aptitud de carn. D'animals entre 12 i 24 mesos hi havia 62.593 caps i d'animals de menys de 12 mesos hi havia 378.726 caps.

Per distribució territorial, l'any 2023 a la demarcació de Barcelona hi havia 142.333 caps (23,49%); a la demarcació de Girona, 130.376

(21,52%); a la demarcació de Lleida, 321.426 caps (53,04%) i a la demarcació de Tarragona, 11.815 caps (1,95%).

Pel que fa al sacrifici, al 2023 es van sacrificar a Catalunya un total de 486.361 vedells, que representa un 19,93% dels que es van sacrificar a l'Estat espanyol.

D'acord amb les dades de l'Informe conjuntural del sector boví de llet a Catalunya del 2023⁶ del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació, hi havia a Catalunya 71.509 vaques de llet. A la demarcació de Barcelona n'hi havia 18.879 (26,40%); a la demarcació de Girona, 25.613 (35,82%) i a la demarcació de Lleida, 27.017 (37,78%). La cabana de vaques de llet a Catalunya representa el 9,13% de les vaques de llet de l'Estat espanyol (785.965 caps).

La producció de llet va ser de 56.539.759 litres, dels quals el 39,95% correspon a les comarques

⁵ DEPARTAMENT D'AGRICULTURA, RAMADERIA, PESCA I ALIMENTACIÓ, «Fitxes estadístiques del sector ramader».

⁶ DEPARTAMENT D'AGRICULTURA, RAMADERIA, PESCA I ALIMENTACIÓ, «Dades conjunturals del sector del boví lleter a Catalunya».

Al 2023 es van sacrificar a Catalunya un total de 930.527 caps, que representa un 10,96% dels que es van sacrificar a l'Estat espanyol

de Lleida—per comarques en destaquen el Segrià (12,23%), l'Alt Urgell (11,29%) i la Noguera (8,96%); el 33,78% correspon a les comarques de Girona, amb el Gironès (10,11%) i l'Alt Empordà (8,20%) com a més significatives, i el 26,26% a les comarques de Barcelona, amb Osona (18,64%) com a més destacada.

Sector oví i cabrum

D'acord amb les dades de l'Observatori agroalimentari, rural i ambiental del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació,⁷ el cens de bestiar oví a Catalunya l'any 2023 era de 413.538 caps.

Per distribució territorial, a la demarcació de Barcelona hi havia el 2023 103.490 caps (25,03%); a la demarcació de Girona, 86.367 caps (20,88%); a la demarcació de Lleida, 172.708 caps (41,76%) i a la demarcació de Tarragona, 50.972 caps (12,33%).

Pel que fa al sacrifici, al 2023 es van sacrificar a Catalunya un total

7 DEPARTAMENT D'AGRICULTURA, RAMADERIA, PESCA I ALIMENTACIÓ, «Fitxes estadístiques del sector ramader».

de 930.527 caps, que representa un 10,96% dels que es van sacrificar a l'Estat espanyol.

D'acord amb les dades de l'Observatori agroalimentari, rural i ambiental del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació,⁸ el cens de bestiar cabrum a Catalunya l'any 2023 era de 66.522 caps.

Per distribució territorial, a la demarcació de Barcelona hi ha 19.341 caps (29,07%); a la demarcació de Girona, 10.494 (15,78%); a la demarcació de Lleida, 21.920 caps (32,95%) i 14.767 a la demarcació de Tarragona, (22,20%).

Pel que fa als sacrificis, al 2023 el número de caps sacrificats a Catalunya va ser de 70.034 caps, 6,08% dels sacrificis de l'Estat espanyol.

Sector de l'aviram —gallines i pollastres—

D'acord amb les dades de l'Observatori agroalimentari, rural i ambiental del Departament d'Agricultura,

8 Ibidem.

Ramaderia, Pesca i Alimentació,⁹ el cens de gallines ponedores a Catalunya, l'any 2023, era de 4.074.456.

Per distribució territorial, a la demarcació de Barcelona hi ha 332.596 unitats (8,16%); a la demarcació de Girona, 365.271 unitats (8,96%); a la demarcació de Lleida, 1.926.388 unitats (47,28%) i a la demarcació de Tarragona, 1.450.201 unitats (35,59%).

D'acord amb les dades actuals,¹⁰ el cens de pollastres d'engreix a Catalunya era l'any 2023 de 23.719.573 unitats el 2023 (+12,65%).

Per distribució territorial, a la demarcació de Barcelona, 3.526.719 unitats (14,87%); a la demarcació de Girona, 2.699.669 unitats (11,38%); a la demarcació de Lleida, 11.769.974 unitats (49,62%) i a la demarcació de Tarragona, 5.723.211 unitats (24,13%).

Pel que fa als sacrificis, al 2023 el número d'unitats sacrificades a Catalunya va ser de 154.778.000,

9 DEPARTAMENT D'AGRICULTURA, RAMADERIA, PESCA I ALIMENTACIÓ, «Fitxes estadístiques del sector ramader».

10 Ibidem.

El cens de conills a Catalunya es va reduir en un 58,48% entre el 2013 i el 2023, de 1.813.631 unitats a 752.937 unitats

el 20,72% dels sacrificis de l'Estat espanyol.

Sector del conill

El cens de conills a Catalunya¹¹ l'any 2023 era de 752.937 unitats.

Per distribució territorial, hi ha a la demarcació de Barcelona 307.372 unitats (40,82%); a la demarcació de Girona, 34.273 (4,55%); a la demarcació de Lleida, 197.530 (26,23%) i a la demarcació de Tarragona, 213.762 (28,39%).

Pel que fa al sacrifici, al 2023 es van sacrificar a Catalunya un total de 4.981 conills, que representa un 16,71% dels que es van sacrificar a l'Estat espanyol.

Exportacions de productes agroalimentaris

D'acord amb les dades de l'informe d'exportacions agroalimentàries de Catalunya 2024 publicat per PRO-

DECA, el sector agroalimentari de Catalunya va exportar per valor de 15.727,51 milions d'euros el 2024. Aquesta dada va situar Catalunya al 2024 en una taxa de cobertura del 105,34%, i va superar en gairebé 1,5 punts la de 2023, que representa el 21,19% del total de les exportacions agroalimentàries de l'Estat.

Seguint la tendència del 2023, Catalunya aposta per incrementar a mercats més estables i propers, amb l'augment del pes de les exportacions a la UE, que actualment representen el 63,66%, amb un increment significatiu respecte al 55,85% del 2022, amb França com a primer país receptor seguit d'Itàlia, Portugal i Alemanya; seguits de fora de la UE pel Regne Unit i la Xina.

Fora del mercat europeu, en destaquen els creixements a Amèrica del Nord (+21,95%), Amèrica Llatina (+7,41%) i l'Europa extracomunitària (+10,42%).

El sector carni representa un 32,36% de les exportacions, de les quals el porcí abasta el 59,65%. Els principals mercats de destí del sector carni

són: França (16,82%), Itàlia (9,63%), la Xina (9,56%), Japó (6,90%), Portugal (4,36%) i Polònia (4,31%).

El sector dels olis vegetals creix un 13,29%, un valor que els situa com a tercer sector exportador per davant de la fruita i l'horta. L'oli d'olivarepresenta el 62,62% del valor exportat.

El sector de la fruita i horta assoleix un increment del valor del 3,59% i del 5,76% en volum respectivament en comparació amb el mateix període del 2023. Pel que fa només a la fruita, ha mantingut pràcticament el volum exportat (0,03%), amb un increment considerable en el valor del 2,81%. Pel que fa als principals mercats naturals, creixen: Regne Unit (+18,63%), Polònia (21,22%) i Portugal (+41,06%); i hi destaca un decrement a Itàlia (-12,64%).

El sector del vi i escumosos en el seu conjunt manté pràcticament el valor (-0,35%), combinat amb una reducció del volum exportat del -10,19%. Hi destaquen com a destins els Canadà (+4,40%), EUA (+6,18%) i els Països Baixos (+15,64%) i descensos a Alemanya

11 DEPARTAMENT D'AGRICULTURA, RAMADERIA, PESCA I ALIMENTACIÓ, «Fitxes estadístiques del sector ramader».

Els escumosos es consoliden com a motor del sector del vi amb el 63,32% del volum del sector

(-31,63%), el Japó (-9,98%) i Suïssa (-23,55%). Els escumosos es consoliden com a motor del sector del vi amb el 63,32% del volum del sector. El cava representa el 83% dels escumosos en volum, amb més del 52% del volum exportat.

Pel que fa a les importacions, d'acord amb les dades de l'IDESCAT,¹² el 2023 Catalunya va importar en productes pel sector primari —agricultura, ramaderia— per un import al voltant de 12 milions de tones de cereals en gra, farratges, llavors, residus i tortós per a pinsos, directament lligats al pes del model ramader intensiu, especialment el sector porcí.

Aquestes dades mostren la forta dependència exterior del sistema agroalimentari català, especialment en matèries primeres estratègiques per a alimentació animal, cosa que és una feblesa del sector —tal com ha quedat palès amb la sequera i crisis geopolítiques dels de principis de la dècada de 2020— i que fan que estigui en risc per la

volatilitat que han mostrat els mercats exteriors. Aquesta dependència estructural de matèries primeres importades obliga a reforçar la planificació estratègica del sector ramader en el seu conjunt, especialment en un context de volatilitat global i transició ecològica.

Ocupació i relleu generacional

A Catalunya al 2020 hi havia un total de 105.201 treballadors agraris, dels quals 43.207 eren titulars d'explotacions agràries (41,07%), 22.741 eren familiars del titular (21,62%), 7.096 (6,75%) eren la parella del titular i 39.253 (37,31%) era personal assalariat.¹³

D'acord amb les dades de l'IDESCAT,¹⁴ el total de la població afiliada a la Seguretat Social a Catalunya era de 3.214.634 persones. Per tant, els titulars d'explotació representen l'1,34% del total del cens i la totalitat dels treballadors agraris, per compte

propi i assalariats, que són 105.201 persones, representen el 3,27% de la població afiliada a la Seguretat Social.

Els titulars d'explotació de menys de 25 anys representen el 0,59% del total dels titulars. El 32,94% formen part del grup entre els 25 i els 44 anys. Els titulars de més de 55 anys són un 66,46%. Per tant, és clar que, pel que fa als titulars de les explotacions, és un sector envellit i aquest fet comporta uns reptes majúsculs per al futur del sector.

En el relleu generacional no es pot obviar la necessitat de la incorporació de la dona, no només com a treballadora del sector, sinó en els espais de direcció i de presa de decisions de les empreses agràries.

Però la incorporació de joves al sector topa amb diferents factors que la dificulten. Alguns dels inconvenients a què han de fer front són l'accés a la terra, el cost elevat de les inversions a portar a terme per a la instal·lació, la baixa rendibilitat de l'activitat agrària, les dificultats per accedir al finançament, les dificultats d'accés al mercat per la comercialització de les produccions, el poc prestigi social de

12 IDESCAT, «Comerç agroalimentari. Importacions. Per productes».

13 MINISTERIO AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN, «Anuario de estadística 2023».

14 IDESCAT, «Afiliats a la Seguretat Social. Per sexe i grups d'edat».

S'han de prendre mesures estructurals que facilitin l'accés dels joves a l'activitat agrària i no només basar-la en els ajuts de la PAC

l'activitat agrària i diversos desavantatges territorials en els municipis rurals, que també afavoreixen el despoblament.

La majoria d'aquests problemes no es resolen amb els ajuts establerts en la línia de la incorporació de joves del programa de desenvolupament rural de la PAC, perquè no resolen els problemes amb què es troben els joves en fer la incorporació al sector. Per tant, s'han de prendre mesures estructurals que facilitin l'accés dels joves a l'activitat agrària i no només basar-la en els ajuts de la PAC.

Polítiques i ajuts

Des de la seva creació el 1962, la política agrària comuna ha experimentat una transformació profunda en la manera com distribueix els ajuts al sector agrari. En els seus primers anys, la PAC es basava principalment en mecanismes d'intervenció de mercat i en preus garantits, amb l'objectiu prioritari d'assegurar l'autosuficiència alimentària d'una Europa encara marcada per la postguerra. Aquest sistema, però, va generar excedents

estructurals, alterava el funcionament normal del mercat i generava un cost pressupostari creixent, fet que va evidenciar la necessitat de reformes.

El primer gran punt d'inflexió arriba amb la reforma de 1992, que inicia el pas d'un model basat en el suport als preus cap a un sistema d'ajuts directes a la renda. Es redueixen les mesures d'intervenció dels mercats habilitades fins al moment i apareixen les primeres exigències ambientals. Aquesta reforma obre la porta al desacoblament, és a dir, desvincula els ajuts de la producció efectiva.

Amb l'Agenda 2000, la PAC s'estructura en dos pilars: el primer, dedicat als ajuts directes i a les mesures de mercat; i el segon, orientat al desenvolupament rural. Aquesta divisió consolida la dimensió territorial i ambiental de la política agrària, i hi incorpora mesures de modernització, diversificació i gestió sostenible.

La reforma de 2003 generalitza el desacoblament i vincula els ajuts a la possessió de drets basats en referències històriques. Al mateix

temps, s'estableix la condicionalitat com a requisit central per rebre ajuts, que consisteix en el compliment de normes ambientals, de salut pública i de benestar animal. Aquest model consolida la PAC com una política de suport a la renda i de provisió de béns públics més que no pas com un instrument de foment de la producció.

El manteniment i consolidació del sistema de drets genera greuges comparatius entre productors, ja que la base històrica de referència hi continua present, tot i que amb adaptacions aplicades en les diferents reformes, i això genera distorsions i desigualtats.

De totes maneres, els ajuts directes de la PAC, a través del Fons Europeu Agrícola de Garantia Agrària (FEAGA), aporten anualment a Catalunya al voltant de 295 milions d'euros, que contribueixen que el sector pugui seguir tirant endavant amb l'activitat principal de producció d'aliments i segueixi mantenint i gestionant el territori.

Pel que fa a les mesures de desenvolupament rural —competitivitat de les explotacions agràries, incorporació de joves i mesures agroambientals,

Els canvis que s'han anat aplicant a la PAC en mostren el fracàs, perquè no ha aconseguit complir amb els objectius que es proposava

entre altres—, cofinançades entre la Unió Europea i l'administració catalana, aporten al sector al voltant de 100 milions d'euros l'any.

En tot cas, els canvis que s'han anat aplicant a la PAC mostren que no ha aconseguit complir amb els objectius que es proposava a l'article 39 del TFUE.¹⁵

Segons aquest article, els objectius de la política agrícola comuna són:

a) Incrementar la productivitat agrícola, fomentant el progrés tècnic, assegurant el desenvolupament racional de la producció agrícola, així com la utilització òptima dels factors de producció, en particular, de la mà d'obra.

Aquest objectiu sí que ha aconseguit incrementar la productivitat, però en molts casos ho ha fet de manera poc controlada i ha afectat directament el medi i l'entorn; ha creat afectacions al medi ambient, entre les quals algunes molt difícils de revertir com

la contaminació de les aigües, tot i que s'ha de dir que no ha estat l'únic sector de l'activitat econòmica que hi ha contribuït. Aquest increment s'ha fet sense cap planificació ni ordre, sense valorar-ne prèviament les necessitats ni com es poden cobrir, conscients que no podem produir tot el que mengem.

b) Garantir així un nivell de vida equitatiu a la població agrícola, en especial, mitjançant l'augment de la renda individual dels qui treballen en l'agricultura.

Clarament aquest objectiu no s'ha complert, perquè el sistema d'explotacions familiars va canviant cap a grans concentracions de terra, fons d'inversió i empreses de serveis. Això fa que s'estigui perdent el model d'empresa familiar lligada al territori, que el manté i el gestiona, i que guanyi terreny un model extractiu, que es basa en les economies d'escala i dels guanys immediats.

c) Estabilitzar els mercats.

Les alteracions del mercat, ja sigui per raons geopolítiques, climatològiques o d'especulació, segueixen afectant la

disponibilitat de matèries primeres, amb una gran volatilitat dels preus i, per tant, també afectant directament la viabilitat de les explotacions agràries. Per altra banda, no s'ha aconseguit l'equilibri de la cadena i uns preus justos per als productors.

Les polítiques desenvolupades obliden que el relleu generacional té un punt clau que és la viabilitat econòmica. Mentre els preus siguin baixos i no permetin que el sector es guanyi la vida, el sector no tindrà continuïtat i el seu futur seguirà en entredit. I això no es resol amb ajuts, es resol posant ordre a la cadena.

d) Garantir la seguretat dels proveïments.

Aquest objectiu s'ha complert perquè s'ha garantit, fins avui, l'abastament alimentari a la població.

e) Assegurar al consumidor subministraments a preus raonables. No s'ha aconseguit estabilitzar els mercats pel que fa als preus percebuts pel pagès, fet que no els permet internalitzar els costos, clau per la continuïtat de l'activitat agrària i el relleu generacional.

15 «Tratado de la Unión Europea y Tratado de Funcionamiento de la Unión Europea. Versiones consolidadas. Protocolos. Anexos. Declaraciones anejas al Acta Final de la Conferencia intergubernamental que ha adoptado el Tratado de Lisboa».

La innovació tecnològica i la digitalització ofereixen oportunitats enormes, però també generen desigualtats i barreres d'accés

Conclusions

El sector agrari s'enfronta a grans reptes en els propers anys, i ho ha de fer afrontant una transformació profunda que posarà a prova la seva capacitat d'adaptació i resiliència.

D'una banda, la sostenibilitat ambiental i l'adaptació al canvi climàtic s'han convertit en un eix central i ineludible. La nova situació climàtica, amb sequeres que seran recurrents, l'augment de temperatures, la irregularitat de les pluges i la proliferació de plagues i malalties obliga a replantejar pràctiques productives que havien estat estables durant dècades. L'agricultura ha de reduir emissions, millorar l'eficiència en l'ús de l'aigua i avançar cap a models que facilitin la regeneració dels sòls tot garantint, alhora, la viabilitat econòmica de les explotacions. Aquest equilibri és especialment delicat en territoris mediterranis, on la pressió climàtica és més intensa i els marges productius més estrets.

En paral·lel, la innovació tecnològica i la digitalització ofereixen oportunitats enormes, però també generen

desigualtats i barreres d'accés per l'edat dels usuaris. L'agricultura de precisió, els sistemes d'informació geogràfica, la sensorització, la robòtica o la intel·ligència artificial poden optimitzar recursos, reduir costos i millorar la presa de decisions.

Tanmateix, la seva adopció requereix inversió, formació i una infraestructura digital que no sempre arriba a tots els territoris rurals. El repte no és només incorporar-hi tecnologia, sinó fer-ho d'una manera inclusiva, que no deixi enrere les explotacions petites o familiars.

La competitivitat en uns mercats globals cada vegada més exigents és un altre front obert. Els productors locals han de competir amb importacions sovint més barates, procedents de països amb costos laborals més baixos o normatives ambientals i productives menys estrictes. Alhora, els consumidors demanen productes de qualitat, sostenibles i a preus assequibles. Aquesta situació obliga els productors locals a diferenciar-se, a crear cadenes de valor, a millorar la comercialització i a consolidar estructures cooperatives o d'integració

que permetin guanyar escala sense perdre identitat.

Finalment, el sector ha d'afrontar el repte de trobar un equilibri entre la producció alimentària i la provisió de serveis ecosistèmics. L'agricultura no només produeix aliments: manté paisatges, preserva biodiversitat, fixa població al territori i contribueix a la regulació hídrica i climàtica. Però aquests serveis, essencials per al conjunt de la societat, sovint no són reconeguts ni remunerats. El futur passa per integrar-los en els models de gestió, en les polítiques públiques i en els sistemes de compensació, de manera que la funció productiva i la funció ambiental deixin de competir i es reforcin mútuament.

La capacitat del sector d'adaptar-se a la nova realitat determinarà no només el seu futur, sinó també el de l'alimentació, el territori i el medi ambient del país.

En aquest escenari, la bioeconomia emergeix com una oportunitat real per ampliar la base econòmica del sector a través de la valorització de subproductes i residus per generar nous fluxos d'ingressos a través de

La diversificació i la bioeconomia emergeixen com una oportunitat real per ampliar la base econòmica del sector i reduir la dependència del mercat primari

bioproductes, fertilitzants orgànics o energies renovables; per altra banda, la diversificació cap a activitats complementàries com l'agroturisme, la transformació artesanal, la venda directa o els serveis ambientals ha de permetre reforçar la rendibilitat de les explotacions i crear nous vincles amb el territori i amb els consumidors.

En definitiva, el futur del sector agrari depèn de la seva capacitat de combinar tradició i innovació; i producció, sostenibilitat, economia i territori; de si sap aprofitar les oportunitats que ofereixen la diversificació i la bioeconomia, i de si és capaç d'adaptar-se als nous escenaris climàtics i tecnològics per construir un sector primari resiliència i sostenible per mantenir el seu paper essencial en la producció d'aliments, la gestió del territori i la provisió de serveis ecosistèmics. I per això cal impulsar la innovació i la digitalització de manera inclusiva i crear les condicions per millorar la posició del productor en la cadena de valor, establint polítiques que facilitin l'accés a la terra, la formació i la viabilitat econòmica de les explotacions per garantir el relleu generacional i la

incorporació de la dona als espais de direcció i decisió. Igual d'important és reconèixer i remunerar els serveis ecosistèmics que el sector aporta —des de la conservació del paisatge fins a la regulació hídrica i climàtica— i integrar-los com una aportació intangible del sector a la societat i que, per tant, s'ha de compensar. ■

■ Bibliografia

EXPANSION. «UE - Unión Europea» [en línia]. Disponible: <www.datosmacro.expansion.com>.

DEPARTAMENT D'AGRICULTURA, RAMADERIA, PESCA I ALIMENTACIÓ. «Distribució general de la superfície de Catalunya» [en línia]. Disponible a: <www.agricultura.gencat.cat>.

DEPARTAMENT D'AGRICULTURA, RAMADERIA, PESCA I ALIMENTACIÓ. «Fitxes estadístiques del sector ramader» [en línia]. Disponible a: <www.agricultura.gencat.cat>.

GRUPO BANCO MUNDIAL. «Agricultura, valor agregado (UMN a precios actuales)» [en línia]. Disponible: <www.datos.bancomundial.org>.

IDESCAT. «Afiliats a la Seguretat Social. Per sexe i grups d'edat».

PROMOTORA DELS ALIMENTS CATALANS. «El sector de la Catalunya agroalimentària» [en línia]. Disponible a: <www.prodeca.cat>.

IDESCAT. «Comerç agroalimentari. Importacions. Per productes».

IDESCAT. «Afiliats a la Seguretat Social. Per sexe i grups d'edat».

MINISTERIO AGRICULTURA, PESCA Y ALIMENTACIÓN. «Anuario de estadística 2023».

PROMOTORA DELS ALIMENTS CATALANS. «El sector de la Catalunya agroalimentària» [en línia]. Disponible a: <www.prodeca.cat>.

UNIÓ EUROPEA. «Tratado de la Unión Europea y Tratado de Funcionamiento de la Unión

Europea. Versiones consolidadas. Protocolos. Anexos. Declaraciones anejas al Acta Final de la Conferencia intergubernamental que ha adoptado el Tratado de Lisboa» [en línia]. A *DOUE* núm. 83, de 30 de març de 2010. Disponible a: <www.eur-lex.europa.eu>.

Prompt...

LA IA EN EL FUTUR DE LES LLENGÜES EUROPEES NO HEGEMONIQUES

OPORTUNITATS, DESAFIAMENTS
I ESTRATÈGIES DE PRESERVACIÓ

ALBERT CUESTA

OBJECTIU 25: HABITATGE SOCIAL PER A UNA EUROPA SOCIAL

PROPOSTES I AVALUACIÓ DE POLÍTIQUES
PER RESOLDRE LA CRISI D'HABITATGE A EUROPA

FERRAN ELIAS MORENO
DAVID PALOMERA ZAIDEL
ARTIA RIBERA CARBÓ

ELS MOVIMENTS PER L'AUTODETERMINACIÓ A EUROPA

UNA CARTOGRAFIA ANALÍTICA

MARC SANJAUME CALVET
JORDI MAS ELIAS
IVAN SERRANO BALAGUER

UNA RENDA BÀSICA EUROPEA

JORDI ARCARONS
DANIEL RAVENTÓS
LLUÍS TURRENS

ESTUDIS POLÍTICS I SOCIOECONÒMICS

FUNDACIÓ
IRLA

www.irla.cat/publicacions

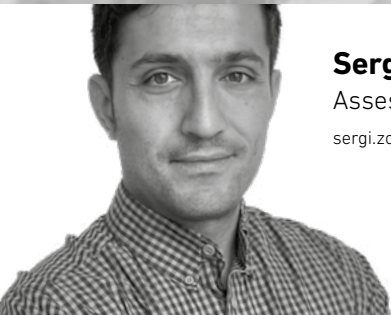

navegador

Cotxes per carn: la cara oculta dels acords comercials europeus del segle XXI

vista prèvia >

Un dels debats presents aquest 2026 i que tindran una gran transcendència per al futur és l'acord amb el Mercosur, el tractat de lliure comerç entre la UE i aquesta regió d'Amèrica del Sud. Un tractat que sota la pàtina de crear l'àrea comercial més gran del món i d'ampliar les aliances estratègiques per a Europa, amaga uns costos molt importants en l'àmbit laboral, ambiental, de drets humans i de la qualitat i sobirania alimentàries. Un acord, doncs, que posa en risc la mateixa supervivència del sector primari a la UE.

Sergi Zorrilla Cubells

Assessor al Parlament Europeu

sergi.zorrillacubells@europarl.europa.eu

Des de Dublín, Berlín o París fins a Varsòvia, Brussel·les o Barcelona, en moltes ciutats europees es repeteixen les mateixes imatges: desenes de tractors tallant carreteres, llançament de verdures i llegums a les institucions i cares d'angoixa i ràbia d'un sector que agonitza davant dels nostres ulls. Els agricultors i ramaders estan en peu de guerra per un nom propi que, a hores d'ara, ja coneix bona part de la població: el famós Mercosur.

L'acord d'associació amb la regió sud-americana integrada per Argentina, Brasil, Paraguai i Uruguai preveu la liberalització de més del 90% dels intercanvis comercials a través de l'eliminació dels aranzels. Això és vist pel sector primari com la possible estocada final al seu model de vida i de negoci i, per tant, la fi de la capacitat d'Europa de produir el seu propi aliment.

Tot i que no ha sigut fins a mitjans del 2025 que l'acord amb Mercosur ha protagonitzat portades als diaris i molts minuts a les tertúlies de ràdio i televisió del país, el cert és que va començar a gestar-se fa més de 25 anys, a finals del segle passat.

L'acord 'dinosaur' ¹

Les negociacions entre la UE i Mercosur per tancar un acord d'associació tenen més d'un quart de segle d'edat. De fet, en l'argot de la bombolla europea, sovint s'hi refereix com «l'acord dinosaur».

Les converses amb la regió sud-americana es van iniciar al 1999 i, fins avui dia,¹ encara no s'ha aconseguit ratificar. Malgrat la lentitud del procés, però, tot apunta al fet que ens trobem a les darreres etapes negociadores després que el Consell de la UE —format pels estats membres de la UE— hagi aprovat l'acord durant el desembre del 2025 i que la presidenta de la Comissió Europea, Ursula von der Leyen, i el del Consell europeu, António Costa, l'hagin rubricat al Paraguai a mitjans del gener del 2026. Així i tot, encara falta un pas transcendental que sembla que no serà gens fàcil: el vot al Parlament Europeu.

De fet, durant el gener del 2026, els eurodiputats i eurodiputades van aprovar, per una diferència de

¹ L'article es va redactar durant el gener del 2026.

només deu vots, enviar l'acord amb el Mercosur al Tribunal de Justícia de la UE (TJUE). L'Eurocambra vol que els tribunals europeus es pronunciïn sobre si l'acord respecta els tractats de la UE i sobre el procediment d'implementació que pretén utilitzar la Comissió.

A causa d'aquesta votació de l'Eurocambra, els membres del Parlament Europeu no votaran el polèmic acord d'associació fins a tenir la resolució del TJUE; un període de temps que es podria allargar fins als dos anys. Així i tot, tant la Comissió com el Consell ja s'han mostrat partidaris d'aplicar-lo de forma provisional sense el consentiment del Parlament Europeu —recordem-ho: l'única institució de la UE escollida directament per vot popular. Això podria suposar una vulneració de l'article 13 dels Tractats de la UE, en el qual s'estableix el repartiment de competències i els equilibris de poder entre institucions de la UE. En altres paraules, saltar-se el Parlament Europeu implicaria qüestionar l'acord interinstitucional existent i el principi de cooperació lleial, un fet sense precedents que pot marcar un

Els EUA han passat de ser el soci prioritari de la UE a convertir-se en una clara amenaça; l'acord amb el Mercosur emergeix com a qüestió econòmica i com a maniobra estratègica

abans i un després en les relacions institucionals internes de la UE.

Sigui com sigui, 25 anys de negociació són un clar indicador de la complexitat d'aquest acord, de les divergències que existeixen entre les dues institucions i dins de cadascuna d'elles² i de la gran quantitat d'interessos que es veurien potencialment afectats per la seva aplicació. Però, per què uns dels acords d'associació més importants de la UE i defensat vehementment per la mateixa Von der Leyen té una oposició política i social tan organitzada, hostil i sostinguda en el temps? Per què aquest acord, que podria crear l'espai de lliure comerç més gran del planeta amb 780 milions de persones i que abasta prop del 25% del PIB mundial, genera tants dubtes?

Aquesta anàlisi intentarà sintetitzar per què a l'acord amb Mercosur, darrere d'unes xifres macroeconòmiques prometedores, s'hi amaga una trampa mortal per al sector primari europeu i la sobirania alimentària de la UE, un retrocés molt preocupant

en termes ambientals, laborals i de Drets Humans i una erosió de la capacitat reguladora de la UE.

Mercosur: la via per escapar dels EUA i la Xina

Kaja Kallas, cap de la diplomàcia europea, fou meridianament clara en unes declaracions que va formular des de Santa Marta —Colòmbia— el novembre del 2025, on s'estava celebrant la cimera de la UE amb la Comunitat d'Estats Llatinoamericans i Caribenys (CELAC). Kallas va afirmar que «*tenim la necessitat de crear una gran zona d'intercanvi comercial que serveixi de contrapès a l'onada d'aranzels*».³

Per a l'executiu europeu i, en general, per a tots aquells que defensen l'acord d'associació amb Mercosur, va molt més enllà d'un acord purament econòmic. El plantegen com una peça més d'una nova estratègia geopolítica de la UE que hauria d'ajudar el vell continent a reforçar

la seva autonomia estratègica en un tauler de joc cada vegada més polaritzat entre els dos gegants econòmics: els EUA i la Xina.

No hi ha dubte que aquest aspecte és important i cal tenir-lo en compte en qualsevol anàlisi sobre l'acord. Per un costat, aquesta regió d'Amèrica del Sud pot oferir a Europa un accés ràpid i fàcil a matèries primeres crítiques com són el liti, el coure o l'alumini. Matèries bàsiques i necessàries per a poder avançar en les transicions energètica i digital que tant promulga la UE des de fa diversos mandats. Per l'altre, el Mercosur també té la capacitat d'aportar quantitats importantíssimes de recursos agrícoles estratègics com el sucre, la soja, la carn o l'arròs, entre d'altres.

Els pensadors de l'edifici Berlaymont, seu de la Comissió Europea, asseguren que aquesta regió és un espai on es poden consolidar aliances amb alguns dels actors més importants del Sud Global que aspiren a trobar una tercera via entre les dues grans potències mundials.

A més, amb l'establiment d'aquest acord, Europa creu que pot contrares-

2 Estats com França o Polònia s'hi han mostrat en contra.

3 EFE, «La UE veu l'acord amb el Mercosur com una via d'escapament davant la guerra comercial global».

La darrera versió de l'acord preveu l'eliminació esglaonada de la majoria dels aranzels comercials que existeixen entre les dues regions

tar la influència creixent de la Xina a Amèrica del Sud. Una influència que ha augmentat de forma exponencial durant les primeres dècades del segle XXI a través d'ingents inversions en infraestructures o amb l'oferiment de línies de crèdit amb condicions molt favorables. Aquesta estratègia del gegant asiàtic l'ha arribat a convertir, ja a hores d'ara, en el principal aliat de diversos estats de la regió.

«I per què ara?»», es pot preguntar el lector. La veritat és que arriba en un moment força oportú si tenim en compte el context global. El moment triat per accelerar l'acord coincideix amb la posada en marxa de la política proteccionista nord-americana que està impulsant l'administració de Donald Trump. El president dels EUA ha imposat aranzels sobre els productes europeus i pressiona de forma descarnada als seus socis històrics per forçar-los a alinear-se amb la seva política exterior, fins i tot quan aquesta inclou la cessió d'un territori d'un aliat de la OTAN com és Groenlàndia.

La realitat colpeja fort a Europa. Els EUA han passat de ser el soci

prioritari de la UE a convertir-se en una clara amenaça. Trump és una font d'inestabilitat i imprevisibilitat. Per això, per la Comissió de Von der Leyen, establir una relació preferent amb Mercosur no només és una qüestió econòmica, sinó que és una manera de guanyar marge de maniobra estratègica, una oportunitat per diversificar les cadenes de subministrament i una via per consolidar-se com un actor global alternatiu capaç d'actuar fora de la lògica bilateral Washington-Pequín. Cal veure, però, si aquest moviment es podrà fer sense trencar completament amb el paraigua americà que ha aixoplugat Europa des de 1948.

La pregunta central, però, és: quin és el preu a pagar per aquesta suposada autonomia estratègica que implicaria l'acord UE-Mercosur? Analitzem-ho.

Una trampa mortal per a la sobirania alimentària europea

Un segon pseudònim pel qual Mercosur és conegut a Brussel·les és el de «l'acord de cotxes per carn». És evident que l'acord va molt més enllà

i que aquest sobrenom és una reducció dràstica d'un acord molt extens i complex, però cal dir que sintetitza força bé l'esperit del text. Per una banda, Mercosur podrà exportar amb condicions molt favorables els productes que produeixen les seves poderoses empreses agroalimentàries. I ho faran en el que és el mercat únic més gran del món en termes de volum de consum.

Per altra banda, la UE podrà donar sortida, també amb condicions aranzelàries molt avantatjoses, a productes d'automoció, maquinària, químics o farmacèutics, els quals tenen avui dia uns aranzels del 35%, 20%, 18% i 14% respectivament.⁴ Per cert, uns tipus d'indústria molt rellevants en el model productiu alemany.

La darrera versió de l'acord preveu l'eliminació esglaonada de la majoria dels aranzels comercials que existeixen entre les dues regions. Així i tot, amb l'objectiu de pacificar el sector primari europeu, s'ha pactat mantenir algunes quotes aranzelàries per a certs productes considerats

⁴ COMISSIÓ EUROPEA, «Factsheet: EU-Mercosur partnership agreement».

Molts fitosanitaris prohibits a la UE des de fa dècades són àmpliament utilitzats avui dia a estats com l'Argentina o el Brasil

«sensibles». Aquestes quotes permetran l'entrada al mercat europeu d'un nombre estipulat de tones amb aranzels baixos o nuls i, un cop superada aquesta quantitat, l'aranzel s'incrementarà fins al que existia abans de l'acord per tal de desincentivar la seva exportació a la UE. Per exemple, algunes d'aquestes quotes se situaran en les 99.000 tones de carn de boví, 180.000 tones d'aviram, 180.000 tones de sucre, 45.000 tones de mel o 60.000 tones d'arròs.⁵

La crua realitat que apunta el sector primari, però, és que aquestes xifres no són aïllades. Mercosur no és un problema en si mateix sinó que ho és l'estratègia comercial global de la Comissió Europea, que ha decidit fer servir el sector primari com a moneda de canvi per beneficiar altres sectors. Cal tenir en compte que totes aquestes tones d'aliments arriben a un mercat europeu que ja importa milers de tones de productes agrícoles a través d'altres acords ja signats com el Marroc, Sud-àfrica o Turquia, o que se signaran pròximament com

5 COMISSIÓ EUROPEA, «Factsheet: EU-Mercosur partnership agreement – Opening opportunities for European farmers».

Austràlia, Filipines, l'Índia⁶ o Malàisia. Això, sense dubte, genera distorsions importants en el mercat intern.

Un dels aspectes més criticats per pagesos i ramaders és la competència deslleial que patiran a conseqüència de la ratificació d'aquest acord, ja que no és gens aventurat afirmar que les importacions provinents de Mercosur estan elaborades, majoritàriament, en marcs normatius menys estrictes i sota estàndards ambientals, laborals o sanitaris menys exigents.

En aquest sentit, un estudi publicat recentment a la revista *Multidisciplinary Digital Publishing Institute* analitza l'impacte que podria tenir l'acord amb Mercosur per al sector agroalimentari polonès. Aquest assegura que «*Mercosur manté un avantatge estructural significatiu gràcies a costos laborals considerablement més baixos, terres agrícoles més barates i un clima que permet múltiples collites. Aquest avantatge de costos es veu encara reforçat per estàndards regu-*

6 3CATINFO, «La UE i l'Índia tanquen un acord de lliure comerç».

*ladors més febles —per exemple, en pesticides i antibiòtics».*⁷

Més enllà de les paraules, cal exemplificar en què es concretarà aquesta asimetria que denuncia el sector primari. I un exemple clar es troba en el fet que molts fitosanitaris prohibits a la UE des de fa dècades són àmpliament utilitzats avui dia a estats com l'Argentina o el Brasil. Segons un estudi de la fundació Heinrich-Böll-Stiftung publicat al 2022,⁸ el 14% del volum total de pesticides exportats per la UE als estats del Mercosur són substàncies prohibides o que mai no han estat autoritzades a la UE com l'atrazina, l'acefat, el clorotalonil i el clorpirifós.

En aquest context, la possible ratificació de l'acord UE-Mercosur, que preveu reduccions aranzelàries de fins al 90% en els agroquímics, afavorirà sens dubte un increment de les exportacions de pesticides perillosos des de la UE cap als estats del Mercosur.⁹

7 JARZEBOWSKI (et al.), «Competitive asymmetries and the threat to supply chain resilience».

8 BOMBARDI, «Brazil: more cultivation, more pesticides, more exports».

9 *Ibidem*.

Un dels aspectes més criticats per pagesos i ramaders és la competència deslleial que patiran

Aquesta problemàtica no afecta només els pesticides. La mateixa Comissió Europea, a través d'una auditoria feta al 2024 per la Direcció General de Salut i Seguretat Alimentària, va concloure que el sistema de control brasiler no és completament fiable per garantir que la carn exportada a la UE no procedeixi d'animals tractats amb estradiol 17β, una hormona prohibida a la UE des de fa més de 40 anys per motius de seguretat alimentària i salut pública, ja que pot comportar un augment del risc de patir càncer i malalties del sistema endocrí.¹⁰

La Comissió Europea insisteix, però, que els aliments que entrin a la UE hauran de passar tots els controls corresponents per assegurar que són compatibles amb els estàndards europeus. Hi ha qui ho posa en dubte. L'eurodiputada Saskia Bricmont, del grup dels Verds/ALE, que fa diversos anys que treballa i estudia l'acord, va assegurar en un article publicat el desembre del 2024 que «és *legítim dubtar de l'eficàcia d'aquests controls,*

atès que hauran de ser anunciats amb antelació i realitzats per un nombre limitat d'inspectors». De fet, l'eurodiputada belga afirma que «*l'oficina de Dublín encarregada dels controls està formada per 160 veterinaris responsables de fer totes les inspeccions per al conjunt dels nostres socis comercials*».¹¹

Davant d'aquesta situació de desavantatge, els sindicats agraris europeus alerten que aquest fet genera un «*dúmping ambiental i social*», ja que normalitza l'entrada de productes més barats però elaborats amb una menor protecció i regulació.¹²

De les esperades clàusules mirall a les insuficients clàusules de salvaguarda

Per a competir en igualtat de condicions, les principals organitzacions agràries europees, com COPA-COGECA, demanen que l'acord compti amb unes clàusules mirall que assegurin

un joc net entre productors d'ambdues bandes de l'Atlàntic. Tanmateix, a ningú se li escapa que, si els estats del Mercosur haguessin de modificar la seva forma de produir per adaptar-la als estàndards europeus, fet que encariria els costos finals dels seus productes, no tindrien incentius econòmics per a ratificar l'acord.

La Comissió Europea, coneixedora d'aquesta realitat, ha intentat calmar les aigües del sector amb la incorporació d'una sèrie de clàusules de salvaguarda que es podrien activar en cas de distorsions greus en el mercat. Aquestes clàusules implicarien que, després d'una investigació de la Comissió que acredités un perjudici important per al sector o una part d'ell, la UE podria retirar temporalment les preferències aranzelàries sobre els productes que causen aquesta distorsió.¹³

Malgrat tot, la solució que proposa l'executiu de Von der Leyen no ha convençut els agricultors i ramaders, ja que consideren que no

¹⁰ COMISSIÓ EUROPEA, *Audit report: evaluate controls on residues of pharmacologically active substances, pesticides and contaminants in animals and animal products*.

¹¹ BRICMONT, «*Traité UE-Mercosur: toujours inacceptable*».

¹² EFFAT, «*EU-Mercosur Agreement betrays European farmers, workers, consumers and the environment*».

¹³ COMISSIÓ EUROPEA, «*Commission proposes safeguards to strengthen protections for EU farmers in the context of the EU-Mercosur Partnership Agreement*».

L'entrada de productes produïts a un cost més baix provocarà una caiguda dels preus locals que obligarà molts pagesos i ramaders a reduir la seva producció

són suficients per a protegir-los i, sobretot, no solucionen l'arrel del problema, que és la competència deslleial. La raó és que, segons les organitzacions, l'activació de les salvaguardes seria lenta i burocràtica; el seguiment de les importacions, insuficient; i quan finalment s'apliquessin, els danys serien ja irreversibles. A més, les mesures tindrien un caràcter temporal, generalment s'aplicarien durant dos anys —prorrogables a dos més—, mentre que el desequilibri amb el Mercosur té un caràcter estructural i permanent. En resum, aquestes clàusules no evitarien perjudicis molt importants per als agricultors i les comunitats rurals europees.

No és molt difícil intuir quina pot ser la conseqüència de tot plegat. L'entrada de productes produïts a un cost més baix provocarà una caiguda dels preus locals que obligarà molts pagesos i ramaders a reduir la seva producció o, en el pitjor dels casos, a cessar la seva activitat.

Aquest fet ens porta a preguntar, legítimament, si la Comissió Europea no és coneixedora d'aquestes possibles implicacions per al sector

primari europeu, i la resposta és evident: sí, ho sap perfectament. Per aquest motiu, l'executiu europeu proposa crear un fons de compensació d'almenys 1.000 milions d'euros destinat als perdedors d'aquest acord, és a dir, al sector primari europeu.

Tot i que encara no es coneixen els detalls exactes d'aquest fons —amb el qual la Comissió ja està reconeixent de forma implícita que hi haurà uns perdedors clars— els agricultors tampoc ho veuen amb bons ulls. El sector, com qualsevol altre sector empresarial, té com a objectiu ser viable i competitiu, no pas ser una activitat subvencionada.

Però, més enllà del perjudici per a les famílies i empreses que depenen del sector primari, i per als consumidors, que rebran productes amb una qualitat potencialment més baixa, el que també està en joc és la sobirania alimentària de la UE, entesa com la capacitat d'Europa de produir el seu propi aliment sense dependre de tercers. I, això, és transcendental. El procés de globalització ha portat la UE a subcontractar la seva defensa als EUA, la seva producció

a la Xina i la provisió de recursos energètics a Rússia —actualment, als EUA, Qatar i altres estats aliats. Sembla força temerari que, en un món cada vegada més hostil, inestable i imprevisible, la UE subcontracti també la seva capacitat de produir aliments sans i de qualitat, és a dir, la seva capacitat d'autoabastir-se alimentàriament. En un moment en què existeix un consens a la UE —almenys discursiu— sobre la necessitat d'avançar cap a una major autonomia estratègica, la redacció actual de l'acord amb el Mercosur representa una flagrant contradicció.

Un acord en contra del medi ambient, els drets humans i els treballadors

Greenpeace va sorprendre a tothom quan, el desembre del 2017, va filtrar una sèrie de documents confidencials sobre la negociació que s'estava duent a terme a porta tancada entre la UE i Mercosur. La informació, que van recollir molts mitjans de la bombolla europea, evidenciava com l'acord que s'estava teixint no tenia en compte els compromisos

L'augment de les exportacions cap al mercat europeu, especialment les de carn, soja, sucre o blat de moro, no farà més que potenciar l'actual model d'agroindústria intensiva i la desforestació

internacionals en matèria de medi ambient, laboral i de drets humans.¹⁴

Un dels principals problemes és que la major part de les disposicions sobre aquests aspectes ambientals i socials no són vinculants ni tenen mecanismes de sanció automàtics ni efectius. De fet, el capítol sobre comerç i desenvolupament sostenible, l'anomenat *Trade and Sustainable Development* (TSD), no preveu un mecanisme de resolució de disputes sancionador i independent com sí que existeix en el cas de la part comercial. Només contempla un procediment amb consultes i recomanacions que no implica cap mena d'obligació.

Un estudi acadèmic publicat al 2025 subratlla que, tot i la presència formal d'obligacions ambientals, laborals i de sostenibilitat, la seva efectivitat pràctica és molt limitada. Els autors assenyalen que «*la manca de mecanismes legals forts i l'ambigüïtat de les dades de desforestació creen un veritable forat d'execució*

14 GREENPEACE ESPAÑA, «El acuerdo UE-Mercosur es malo para la agricultura, las personas y el planeta».

—enforcement gap—, *que pot impedir l'aplicació efectiva de les clàusules ambientals i socials de l'acord*».¹⁵

Existeix un cert consens entre les ONG ecologistes i una part rellevant de la comunitat científica en el fet que l'acord amb Mercosur comportarà una acceleració de la destrucció mediambiental de la regió americana.¹⁶ L'augment de les exportacions cap al mercat europeu, especialment les de carn, soja, sucre o blat de moro, no farà més que potenciar l'actual model d'agroindústria intensiva, la qual té una relació directa amb de la desforestació agrícola. Una desforestació que, a la vegada, afecta comunitats rurals i indígenes a les quals se les obliga a abandonar els territoris on han viscut històricament, si cal fent ús de mètodes de violència extrema. Aquestes situacions de vulneració de drets humans estan àmpliament documentades en informes de prestigioses organit-

15 OLECH (et al.), «The problem of enforcing environmental clauses in the EU–Mercosur partnership agreement in the context of the discrepancy in deforestation indices».

16 ARIMA (et al.), «Dynamic Amazonia: The EU–Mercosur Trade Agreement and Deforestation»; RTVE, «Las principales ONG ecologistas creen que el acuerdo UE-Mercosur "aumentará la deforestación"».

zacions com Human Rights Watch o Global NAPs, entre d'altres.¹⁷

Que un acord d'aquest abast no inclogui mecanismes per garantir el compliment estricte del TSD és preocupant i representa una amenaça de primer ordre per al medi ambient i els drets humans. Segons un estudi que el govern francès va encarregar el 2020, l'acord amb Mercosur podria fer que la desforestació a la regió augmentés fins a un 25% cada any en zones molt importants per a l'equilibri ecològic, com són el Cerrado, el Pantanal, el Gran Chaco o l'Amazònia. Parlem, ni més ni menys, de la destrucció anual de 36.000 quilòmetres quadrats de selva, una superfície comparable a tot el territori dels Països Baixos.¹⁸

De fet, pel que fa a la selva amazònica, un bosc fonamental per a la regulació climàtica global, la ramaderia extensiva és ja avui dia la responsable de la major part de la desforestació. Milions d'hectàrees de

17 HUMAN RIGHTS WATCH, «Brazil: Illegal cattle ranching fuels deforestation and human rights abuses»; GLOBAL NAPs, «Indigenous peoples».

18 AMBEC, S., & COMMISSION D'ÉVALUATION, *Évaluation du projet d'accord UE-Mercosur*.

L'increment del comerç de productes agrícoles tindrà un cost ambiental molt alt que no es reflecteix en els comptes de pèrdues i guanys quan s'analitza econòmicament l'acord amb el Mercosur

bosc es transformen en pastures per al bestiar, sovint com a pas previ a l'agricultura intensiva de soja, la qual acabarà sent exportada en forma de pinso animal. El fet que l'acord amb la UE garanteixi un accés més fàcil i rendible al mercat europeu provocarà un augment dels incentius econòmics per aprofundir en aquest model destructiu.

Els experts alerten que aquesta degradació dels ecosistemes té efectes directes sobre la biodiversitat, la capacitat dels boscos per capturar diòxid de carboni i els cicles de l'aigua. I tot això, al seu torn, provoca una acceleració del canvi climàtic i l'escalfament global. En altres paraules, l'increment del comerç de productes agrícoles —especialment de la carn de boví, ja que seria el principal motor de la desforestació addicional, que representa aproximadament un 80-85% de l'augment previst— tindrà un cost ambiental molt alt que no es reflecteix en els comptes de pèrdues i guanys quan s'analitza l'acord amb Mercosur en termes purament econòmics.

És precisament aquesta manca de garanties socials i ambientals les

que han alertat, també, al món sindical. Al 2021, la Confederació Europea de Sindicats (CES) i la Coordinadora de Centrals Sindicals del Con Sud (CCSCS) van emetre un comunicat conjunt en el qual expressaven la seva inquietud per la «*manca de mesures concretes de seguiment sobre l'aplicació de les Normes Internacionals del Treball, especialment els convenis fonamentals de l'Organització Internacional del Treball (OIT) sobre treball digne, el Conveni 87 sobre llibertat sindical i protecció del dret de sindicació, així com l'incompliment del Conveni 98 de negociació col·lectiva i dels convenis relacionats amb la seguretat social*».¹⁹

El comunicat, però, anava més enllà i també abordava un aspecte més de fons relacionat amb els diferents models econòmics i productius que pot acabar promovent l'acord a cadascuna de les regions on s'apliqui. I és que, mentre que l'acord serà extremadament positiu en termes econòmics per a les grans empreses agroalimentàries del Mercosur, al mateix temps pot tenir un efecte

desestabilitzador i desincentivador per a la modernització i la innovació del sector industrial de la regió llatinoamericana a causa de l'increment de la competència europea especialment en sectors com l'automoció, la producció de components d'alt valor tecnològic, maquinària pesada i els sectors químic i farmacèutic. A la UE passarà just el contrari: mentre que el sector industrial i les grans multinacionals, especialment dels sectors de l'automoció, els serveis, la química o la farmacèutica, podran treure un gran rendiment d'aquest acord, el sector primari serà qui en patirà les greus conseqüències.

En resum, l'acord promou un model clarament extractivista, que concentrarà encara més la riquesa a banda i banda de l'Atlàntic i alhora dificultarà un desenvolupament industrial i tecnològic de l'Amèrica Llatina, que condemnarà a un model clarament insostenible i caduc.

L'efecte *regulatory chill*

Quan una administració comença a desenvolupar certa reticència

¹⁹ CONFEDERACIÓ EUROPEA DE SINDICATS & COORDINADORA DE CENTRALS SINDICALS DEL CON SUD, *Comunicat conjunt: L'Acord d'Associació birregional entre la Unió Europea i el Mercosur*.

Amb la negociació, la UE ha demostrat que les lleis i normes europees poden veure's condicionades per evitar conflictes amb multinacionals i possibles socis comercials

a l'hora de desplegar legislació ambiciosa —especialment en termes sanitaris, ambientals o laborals— perquè tem que les empreses puguin decidir invertir en altres zones o prendre represàlies legals contra elles, es denomina situació de *regulatory chill* o refredament regulatori.

Doncs bé, amb el Mercosur ha passat alguna cosa semblant, però no ha estat provocada per les pressions de les grans multinacionals, que són normalment les més contràries a les legislacions estrictes, sinó pels potencials socis comercials a l'altre costat de l'oceà.

En el marc de les negociacions entre la Comissió Europea i el Mercosur, la UE ha posposat regulacions importantíssimes i negociades durant molt de temps a les institucions europees, com és el cas del Reglament contra la desforestació, una llei pionera a nivell mundial destinada a evitar l'entrada a la UE de qualsevol producte que hagi contribuït a la desforestació. La UE ha optat per ajornar la seva entrada en vigor per no irritar els estats llatinoamericans, els quals eren molt contraris a l'aplicació d'aquesta llei, ja que consideraven

que podia perjudicar l'exportació dels seus productes. De fet, l'han arribat a definir com a una barrera comercial contra els seus interessos.

Aquest fet crea un precedent perillós i envia un missatge de debilitat al món: les lleis i normes de la UE poden veure's condicionades per evitar conflictes amb multinacionals, amb possibles socis comercials o amb el mecanisme de resolució de conflictes que prevegi l'acord d'associació en qüestió.

Tot plegat limita la capacitat de la UE per implementar polítiques ambientals, laborals i socials més ambicioses i demostra com un tractat de comerç internacional pot afeblir la seva autonomia reguladora. Per tant, l'acord amb Mercosur, tal com es planteja, no només suposa un repte per a la sobirania alimentària de la UE sinó que ja ha demostrat que pot suposar també un repte per a la sobirania legislativa de la Unió.

Conclusió

El debat sobre l'acord amb Mercosur no hauria de girar només entorn de

com afectarà el sector primari, sinó que hauria de posar l'accent en com afectarà el consumidor i la ciutadania en general.

Tal com s'ha exposat en aquest article, pagesos i ramaders patiran les conseqüències directes d'una competència deslleial que pot posar en risc el seu *modus vivendi*. Però les conseqüències de l'erosió d'aquest sector aniran molt més enllà del perjudici de les famílies i les empreses que en depenen directament. El cost serà col·lectiu en forma d'uns productes a les lleixes dels nostres supermercats que, possiblement, seran més econòmics, però de menys qualitat i amb menys garanties sanitàries i fitosanitàries. Un cost en forma d'un món menys sostenible i menys just.

No voldria acabar aquest article sense afrontar una realitat incòmoda. En aquesta lluita contra l'acord amb el Mercosur en els termes actuals, l'esquerra es troba amb uns companys de viatge no desitjats: l'extrema dreta europea. Cal tenir molt present, però, que aquest espectre polític no critica l'acord pel fet de ser conscients del perill que suposa per al medi ambient,

L'acord amb Mercosur no hauria de ser l'amenaça que representa actualment, sinó una oportunitat

els drets laborals o els drets de les poblacions indígenes. Ni tan sols el combat perquè li importi el futur de la pagesia i la ramaderia. L'extrema dreta ha detectat en aquest debat una escletxa per promoure un retorn a polítiques proteccionistes, fins i tot autàrquiques. De fet, qüestiona el principi mateix que el comerç exterior hagi de ser una competència de la UE perquè, senzillament, són antieuropeistes.

Les raons de l'esquerra europea per denunciar aquest acord difereixen molt d'aquestes raons esmentades.

L'acord amb Mercosur no hauria de ser l'amenaça que representa actualment, sinó una oportunitat. Una oportunitat per a demostrar que el comerç internacional pot basar-se en el benefici mutu, i que aquests guanys poden ser redistribuïts i socialitzats. Una oportunitat per a elevar els estàndards de qualitat arreu i no pas per a rebaixar-los; per enfortir els drets dels treballadors i reforçar la indústria i la sobirania alimentària a banda i banda de l'Atlàntic, no pas per posar-les en risc. Per fer un planeta més just i sostenible, no pas més depredador i inhabitable.

En definitiva, una oportunitat per avançar com a humanitat, no pas per a retrocedir. ■

■ Bibliografia

3CATINFO. «La UE i l'Índia tanquen un acord de lliure comerç» [en línia]. Disponible a: <www.3cat.cat>.

AMBEC, Stefan. *Évaluation du projet d'accord UE-Mercosur* [Informe] [en línia]. *Gouvern francès*, 2020. Disponible a: <www.info.gouv.fr>.

ARIMA, Eugenio. Y. (et al.). «Dynamic Amazonia: The EU–Mercosur Trade Agreement and Deforestation». [en línia]. *A Land*, vol. 10, núm. 11, 2021. Disponible a: <http://doi.org/10.3390/land10111243>.

BOMBARDI, LARISSA M. «Brazil: more cultivation, more pesticides, more exports». [en línia]. *A Pesticide Atlas*, 18 d'octubre de 2022. Disponible a: <www.boell.de>.

BRICMONT, Saskia. «Traité UE-Mercosur: toujours inacceptable» [en línia]. A Saskia Bricmont – *Mes priorités*, 4 de desembre de 2024. Disponible a: <www.saskiabricmont.eu>.

COMISSIÓ EUROPEA. *Audit report: evaluate controls on residues of pharmacologically active substances, pesticides and contaminants in animals and animal products* [en línia]. *Audit*, n. 2024-8087 (Brasil), 16 d'octubre de 2024. Disponible a: <www.ec.europa.eu>.

COMISSIÓ EUROPEA. «Commission proposes safeguards to strengthen protections for EU farmers in the context of the EU–Mercosur Partnership Agreement» [en línia]. *A Press corner – European Commission*, 7 d'octubre de 2025. Disponible a: <www.ec.europa.eu>.

CONFEDERACIÓ EUROPEA DE SINDICATS & COORDINADORA DE CENTRALS SINDICALS DEL CON SUD. *Comunicat conjunt: L'Acord d'Associació birregional entre la Unió Europea i el Mercosur* [en línia]. *A UGT*, febrer 2021. Disponible a: <www.ugt.es>.

EFFAT – European Federation of Food, Agriculture and Tourism Trade Unions. «EU–Mercosur Agreement betrays European farmers, workers, consumers and the environment» [en línia]. *A EFFAT – In the spotlight*, 13 de novembre de 2025. Disponible a: <www.effat.org>.

GLOBAL NAPS. «Indigenous peoples» [en línia]. *A National Action Plans on Business and Human Rights*. Disponible a: <www.globalnaps.org>.

GREENPEACE ESPAÑA. «El acuerdo UE–Mercosur es malo para la agricultura, las personas y el planeta» [en línia]. *A Greenpeace España – Noticias*, 11 de desembre de 2024. Disponible a: <www.es.greenpeace.org>.

HUMAN RIGHTS WATCH. «Brazil: Illegal cattle ranching fuels deforestation and human rights abuses» [en línia]. 8 de setembre de 2022. Disponible a: <www.hrw.org>.

JARZEBOWSKI, Sebastian. (et al.). «Competitive asymmetries and the threat to supply chain resilience: A comparative analysis of the EU–Mercosur trade agreement's impact on the European Union's and polish agrifood sectors». [en línia]. *A Agriculture*, vol. 16, núm. 2, 2026. Disponible a: <https://doi.org/10.3390/agriculture16020250>.

OLECH, Igor (et al.). «The problem of enforcing environmental clauses in the EU–Mercosur partnership agreement in the context of the discrepancy in deforestation indices». *A Forests*, *A Forests*, vol. 16, núm. 12, 2025. Disponible a: <https://doi.org/10.3390/f16121821>.

RTVE. «Las principales ONG ecologistas creen que el acuerdo UE–Mercosur “aumentará la deforestación”» [en línia]. 13 de març del 2023.

fòrum

Montse Baró

“Aplaudir la pagesia quan ens manifestem està molt bé, però donar-hi suport és anar a la botiga i comprar producte d'aquí”

Una conversa amb Jaume Bernis

El sector agrari català viu moments convulsos amb amenaces que arriben per tots costats en forma de canvi climàtic, envelliment de la pagesia o tractats internacionals que el perjudiquen. Malgrat que tothom necessita alimentar-se tres cops al dia, en general es tenen molt poc en compte les persones i les empreses responsables de produir el que mengem. Per això conversem amb Montse Baró, vicepresidenta d'Afrucat i copropietària d'una empresa familiar de tercera generació del sector, i Jaume Bernis, ramader durant més de 40 anys i membre del Comitè Executiu de JARC i conseller del Comitè Econòmic i Social Europeu en representació de COAG.

Margalida Ripoll > Patim anys seguits de sequera extrema, després pluges torrencials, temperatures que no paren de pujar... El canvi climàtic és la gran amenaça del sector primari. Com pot adaptar-se la pagesia a aquest repte que ja no és futur sinó que és present?

Montse Baró > El canvi climàtic és una realitat i ens hi hem d'adaptar amb inversions. A vegades aprenem a cops, a base de perdre collites; per això ara el sector està molt més preparat que no pas al 2022. El que està clar és que hem d'innovar, hem de parar el cop que ja tenim aquí i prevenir el que vindrà. Innovar en noves varietats que siguin més resistent a aquest nou clima que tenim, per exemple, invertint en recerca, en I+D...

Jaume Bernis > És evident que no es pot pas negar el canvi climàtic, però crec que el sector agrari forma part de la solució de molts dels problemes que se'n deriven. Em centro ara en el sector ramader. Se'ns ha acusat al sector agrari en general —agricultura i ramaderia— de ser aportadors de CO₂ a l'ambient, i és així, perquè som responsables del

12% de les emissions. Però és que el sector ramader, responsable d'un 8% d'aquestes emissions, estem sent capaços de fer inversions per donar-hi retorn. O sigui, el que fins ara era un problema, s'ha convertit en una oportunitat. En refereixo tant al tractament de les dejeccions com a fertilitzant orgànic per reduir tot el que són els fertilitzants minerals, com de la producció d'energia. La imatge pública continua sent que contaminem, i no dic que no; ara bé, estem fent una gestió molt diferent a la que es feia fa quinze anys i això cal dir-ho. Hem de ser molt curosos amb el que ens ve, però hem de pensar que és una oportunitat per canviar-ho. I crec que la ramaderia i l'agricultura a nivell català ho estan fent i també s'està valorant econòmicament.

Margalida Ripoll > Amb la fixació de CO₂, també, per exemple?

Jaume Bernis > Sí, se'ns està valorant que nosaltres som fixadors de CO₂ i hi ha altres indústries de l'Estat espanyol i d'Europa que ens venen a comprar els drets de carboni. Perquè a ells els surt millor pagar-los que no pas pagar impostos. És, fins i tot,

Bernis > El sector ramader és l'únic que tanca el cercle, l'únic que recupera un terç de les emissions que produeix

l'oportunitat d'obrir una altra via de negoci perquè ja es valora econòmicament el que fem també per atenuar l'impacte que pot tenir el canvi climàtic. És que això de fixar CO₂ i l'aparició d'aquests mercats, que hi són, entra dins d'una modernització del sector primari evident. Un sector, d'altra banda, que és l'únic que tanca el cercle, l'únic que recupera un terç de les emissions que produeix. Els nostres cultius absorbeixen aquestes emissions.

Margalida Ripoll > Els dos parlen d'innovació. Creuen que en un sector que està molt envellit, aquesta innovació passa per un canvi generacional? O per un canvi de model?

Montse Baró > Són les dues coses. Crec que ens hem d'oblidar de la imatge bucòlica que a vegades tenim del sector primari, de la pagesia. Aquella pagesia, ens agradi més o ens agradi menys, ja no existeix i no pot existir perquè no es pot adaptar a les noves circumstàncies del món en què vivim. Llavors, passa per un canvi de paradigma i un canvi de model. Això no vol dir que no existeixin empreses familiars, ni que tot sigui agroindústries, no és això.

Simplement és que hem de treballar d'una altra manera, associar-nos d'una altra manera, buscar projectes col·laboratius, per exemple, que ens permetin afrontar tots els reptes que venen d'innovació, de nous mercats. Òbviament, per tot això necessitem gent de noves generacions que valorin el sector primari i que ens aportin coneixements en digitalització, màrqueting, o venda. I una manera d'atreure tot aquest talent és visibilitzar totes les oportunitats que hi ha al sector.

Jaume Bernis > Estic d'acord amb el que diu la Montse. Hem d'actualitzar el model i hi cal gent més jove. Si no s'aconsegueix la rendibilitat d'una granja o d'una explotació agrícola, és molt difícil que la gent jove s'hi incorpori. I el model ha de ser diferent. Moltes de les actuals empreses que no tenen relleu generacional passaran a mans d'altres que sí que en tenen, o d'empreses que compren terra o compren granges per tenir més volum. La realitat és aquesta. A nivell europeu en les últimes PAC [política agrària comuna] s'ha passat de quinze milions de pagesos i pageses a nou milions i mig. Ara bé, insisteixo que el que és clau és que els joves

hi puguin veure una rendibilitat i que tinguin facilitat per incorporar-s'hi. Des de la nostra organització agrària fa temps que parlem de la fiscalitat. Si els primers anys la gent jove no té una descàrrega o una reducció de la fiscalitat, no l'estem ajudant. Han de tenir facilitats perquè els pagesos que es jubilin puguin passar-los les seves terres. Hem de ser capaços, i aquí és on hi ha d'entrar l'administració, que la prioritat siguin els actius de les noves generacions que s'hi vulguin incorporar, i ho hem de fer el més fàcil possible.

Margalida Ripoll > Catalunya ara mateix no produeix aliments suficients per autoabastir-se. Estem veient com els conflictes bèl·lics incrementen el preu dels recursos, que encareixen els preus dels aliments. Creuen que seria interessant que les polítiques d'alimentació fossin transversals? Que es tinguessin en compte a l'hora d'aplicar polítiques del tipus que siguin?

Montse Baró > Crec que aquí l'administració hi ha de jugar un paper, és clar, però també la població, els consumidors. Poso l'exemple de la fruita de pinyol, com les pomes i

les peres. El nostre principal mercat és Catalunya, però enviem producte a l'Estat espanyol i a Europa. Però a Catalunya estan entrant-hi moltíssimes pomes que són franceses, alemanyes i italianes. La població quan va a comprar té el poder de triar. Perquè no estem parlant només de preu, perquè a sobre aquestes pomes italianes i franceses són més cares que les pomes catalanes; per tant, no és qüestió de comprar més barat. Com a productors tenim una obligació, que l'estem complint, que és fer unes pomes igual o més bones que les italianes i les franceses, perquè al final hem de competir en qualitat. Després, el comprador té l'obligació de donar-li suport. Això és donar suport de veritat. Aplaudir la pagesia quan ens manifestem està molt bé, però donar suport és anar a la botiga i comprar producte d'aquí, i crec que aquest és un exemple clar. Li podem demanar coses a l'administració però primer hem d'entomar tots el *mea culpa* i veure què és el que fem malament en l'acte d'anar a comprar, que al final és la manera que tenim de premiar els productors.

Jaume Bernis > Només un apunt sobre l'autoabastiment, i és que hi hauria alguns sectors dins el sector primari que estaríem molt per sobre, com el porcí que s'enfila fins a un 210%. Però tornant a la pregunta, la Montse té molta raó. El 2020 va ser la pandèmia. Aleshores, el sector agrari, com el sanitari, estàvem a dalt de tot, perquè tot es va parar menys nosaltres. I això va fer que el prestigi i la importància del sector pugés com l'escuma i ens tenien en un altar. Vam passar a tenir un reconeixement i a ser molt valorats perquè no vam deixar de produir aliments. Aquesta vàlua només se'ns dona quan passen coses molt greus. Perquè mireu, ara anem just

cap a l'altre cantó. Europa prioritza, per davant de l'alimentació, la defensa. Però no cal anar tan lluny. El que es destina a agricultura representa un 1,1% del total dels pressuposts de la Generalitat. No té sentit que no es prioritzi l'alimentació. Ja sé què és molt exagerat, això, però si no es poden alimentar els soldats, com es farà? Dos o tres vegades al dia mengem i ho necessitem, però no li donem el valor que té. I no només no se li està donant aquest reconeixement, sinó que a vegades continuem sent la moneda de canvi d'altres sectors. Això provoca un desgast. Potser els aliments es produeixen igual, però hi ha coses que canvien. Si perdem tot el coixí de gent que treballa i viu del sector tot això desapareix. Aquí a Catalunya encara, crec que som de les poques zones de l'Estat que es manté. A Lleida, sembla que encara hi ha bastanta gent jove al territori, però si rodes una mica, tothom està marxant de la terra.

Margalida Ripoll > Els dos parlem de crear nous models o noves fórmules per garantir la rendibilitat del sector primari. Penseu que la pagesia només pot ser viable amb una certa industrialització?

Montse Baró > Des del meu punt de vista, sí. Perquè al final el nostre mercat és Europa i, si partim d'aquí, està clar que nosaltres no podem anar a competir per costos, perquè sempre tindrem països que produiran més barat que nosaltres. Hem d'intentar ser el màxim de competitius i continuar estant a la primera posició, com estem actualment en fruita de pinyol a nivell europeu, per exemple. Ara bé, crec que a Catalunya tenim una cosa molt bona, que és que encara no hi han entrat els fons d'inversió. És a dir, estem conservant un model d'empresa formada per diverses empreses familiars o bé empreses familiars que han pogut créixer. I crec que hauríem de conservar-ho. Hem de ser clars. Un fons d'inversió el que busca és una rendibilitat en funció del capital que hagi invertit allí i s'esperarà el temps que li indiqui el seu pla de negoci. Quan la rendibilitat es compleix, se'n va. Però si la rendibilitat no es compleix, també se n'aniran per invertir els diners en un altre lloc. El model dels fons d'inversió és un model que pot ser perillós per al territori. Ara bé, dit això, la resta crec que sí que necessitem un volum per poder tenir una certa estructura per afrontar tots els

nous reptes que venen. Perquè al final, per la fruita, instal·lar malles antipiedra està molt bé, però és caríssim. I això, un pagès molt petit és impossible que ho pugui fer. I si no és impossible, amb la liquidació que tingui hauria d'imposar uns preus que trastoquen la inflació. I, clar, és important mantenir uns preus de la fruita que siguin els adequats perquè el pagès es pugui guanyar la vida, però també han de ser realistes i no han de frenar el consum.

Margalida Ripoll > Deia abans que la població, els consumidors, també hi tenen un paper clau. Creu que no es valora el producte d'aquí?

Montse Baró > En el cas de la fruita, crec que ara s'hi ha fet un tomb i la gent sí que ha entès que la fruita té un preu. Fa sis o set anys hi havia uns preus que eren irrisoris i no pagaven de cap manera el cost de producció. I crec que ho hem aconseguit en els últims anys, sobretot com a conseqüències derivades del clima a altres llocs, que aquí ens ha ajudat i, com que faltava producte, s'han pogut apujar preus. Per això sembla que ara la gent comença a tenir al cap que la fruita té un valor. I està bé,

Baró > El model dels fons d'inversió és un model que pot ser perillós per al territori

perquè, en general, no es valora l'alimentació de cada dia de les cases. El que hauríem d'entendre és que una part important del nostre pressupost ha d'anar a l'alimentació. És el que ja feien els nostres padrins. Però donar aquest tomb i tornar en aquest punt és difícil, perquè ens hem acostumat que menjar és barat. Si volem que l'alimentació vingui d'aquí, vingui del territori, hem d'entendre quins són els reptes. Tenim uns costos laborals que no paren de pujar, sobretot per una mà d'obra cada vegada més escassa, que quasi sempre l'hem de portar de fora, i que això fa que encareixi molt el procés.

Margalida Ripoll > Tornant als nous models, a les noves fórmules de pagèsia per aconseguir un cert volum de producció i una major competitivitat, pot posar-nos-en alguns exemples?

Montse Baró > Crec moltíssim en les organitzacions de productors, crec que és una fórmula que a nivell europeu s'ha demostrat que funciona molt bé. És un model que s'ha d'aplicar bé per repartir els beneficis entre tots els productors, que permet treballar conjuntament amb un lide-

ratge clar, amb una estratègia clara. I que s'ha de fer tenint en compte que hi ha un pagès que està cultivant una terra i que potser no té accés a la part comercial o no pot estar tan a prop del consumidor. En el nostre cas, per exemple, estem integrats verticalment. Som els que tenim la responsabilitat de saber transmetre bé als nostres agricultors què és el que estem veient, què és el que el consumidor necessita, perquè al final no ens hem d'oblidar mai que estem produint per al consumidor.

Margalida Ripoll > Jaume, vostè pensa que sense una certa industrialització el sector primari no pot ser viable?

Jaume Bernis > No tinc clar si aquesta és la paraula més adequada, perquè sembla que industrialitzar té connotacions negatives. Prefereixo parlar d'integració. En el cas de la ramaderia, això vol dir ajuntar-se sense perdre una certa independència. Tu passes de ser un ramader a ser granger. Un ramader és el propietari dels animals, el que compra el pinso, el que paga els medicaments i els tractaments, qui assumeix els costos de les dejeccions ramaderes,

FUNDACIÓ
IRLA

Bernis > La integració ha aconseguit que es mantinguen vives les explotacions de moltes famílies

qui paga les assegurances... Un integrat ja no paga res de tot això. També hi ha cooperatives que tenen un sistema d'integració cooperatiu. Quinze anys enrere podia haver-hi un 70% de producció en integrat, en cooperatiu un 10-15% i encara quedaven un 10-15% de ramaders lliures. En aquests moments, com a molt queda un 4% de ramaders que van per lliure. Perquè no és gens fàcil. Quan hi ha una crisi com la que hi ha ara de l'energia —per la guerra d'Ucraïna els costos van arribar a pujar prop d'un 40%—, un ramader sol és molt complicat que ho pugui aguantar. Potser un cop, potser dos, però el tercer episodi de crisi, que implica una pujada del preu del pinso, dels cereals, tenint en compte que el 75% del cost es dedica al que mengen el animals, com es pot aguantar? Depèn del patrimoni de cadascú, de si dona per anar al banc i demanar un crèdit, però arriba un moment en què ni el banc ni el patrimoni no donen per a més. I és en aquest punt que és pràcticament impossible aguantar la pressió que suposa. Aleshores, la integració és una sortida.

Margalida Ripoll > Per què diu que la integració està mal vista?

Jaume Bernis > Per desconeixement. Perquè la integració es lliga a la concentració d'animals, a les dejeccions, als purins, a la contaminació, a la imatge negativa de l'activitat. Catalunya és la segona comunitat autònoma en producció de porcs, només superada per l'Aragó. Tenim vuit milions de porcs, més o menys, i la integració ha aconseguit que es mantinguen vives les explotacions de moltes famílies que, si haguessin continuat aguantant lo ciri de ramader, haguessin desaparegut, perquè hauria arribat un moment que el banc hagués dit "fins aquí". La integració suposa que els animals són propietat de la integradora, i el menjar i els medicaments els posa l'empresa i ofereix un tant per porc que acabi sortint de la granja o que tingui al llibre d'explotació. Això ha fet que molta gent es quedi a una granja que es manté al territori i, fins i tot —la meua zona n'és un exemple—, que hi hagi famílies que tenen fruita i animals, i això els permet ser veritablement competitiu i alhora arrelats al territori. Per això la integració, tot i que té aquesta imatge, alimentada sobretot pels sectors animalistes; per un altre cantó manté viu el territori. Amb famílies al

capdavant d'explotacions, ja no com a ramaders però sí com a grangers.

Montse Baró > Al final això és una mica com allò que deia de l'agroindústria. Crec que per molta gent la meua és una empresa d'agroindústria perquè estem integrats verticalment, perquè tenim un cert volum; se'ns diu que anem en el sentit més capitalista de la pagesia, que només busquem beneficis. Òbviament, busquem benefici per tornar-lo a reinvertir a la terra i per fer viable el model econòmic que tenim com a pagesia. I fora d'això no pot haver-hi un sector primari rendible? Confio en un pagès que pugui tenir un projecte de proximitat que pugui vendre, amb la venda en línia, clar que sí. Ara bé, amb això poden viure totes les famílies que es dediquen a la pagesia? No. Desenganyem-nos-en. O sigui, no tothom pot viure d'enviar una mica de producte a quatre botigues de Barcelona o anar a un mercat. Això està molt bé i són nínxols de mercat que han de ser atesos, però no pot ser la manera de treballar de tota la gent que està vivint de la pagesia al territori.

Margalida Ripoll > Han comentat que sense projectes més grans moltes famílies pageses desapareixerien. Quin és el perill per al territori de perdre certes explotacions agràries familiars que avui funcionen?

Jaume Bernis > Primer, la pèrdua de persones o d'actius dins del sector. Això és molt important, perquè són famílies que mantenen els pobles vius i, si pleguen, els pobles s'acaben morint. Si pensem en la prevenció d'incendis, el manteniment d'una ramaderia extensiva, que encara existeix i que ha de continuar existint i hem

Bernis > S'han d'aconseguir explotacions que siguin suficientment competitives i grans, i disposar d'un parell de caps de setmana lliures al mes

de donar suport al màxim, perquè són els millor bombers que hi ha, és primordial. És que si no som capaços de donar al sector la importància que té, la pèrdua de la pagesia tindria moltes conseqüències a nivell demogràfic, territorials, culturals... Hem de ser capaços de fer projectes rendibles, del tipus que sigui. S'han d'aconseguir explotacions que siguin suficientment competitives i grans, per poder tenir una rotació de feina que permeti tenir, com a mínim, un parell de caps de setmana lliures al mes.

Montse Baró > Això que diu el Jaume és molt important. El sector ja no és el que era i la societat, tampoc. És clau que des del sector sapiguem veure la societat que tenim, la cultura de l'esforç que hi ha ara, que no és la mateixa que hi havia —i no entrarem en si és millor o pitjor, però segur que no és la mateixa—, i siguem capaços d'adaptar-nos. I ens adaptem quan podem tenir més estructura i podem fer segons quines coses. Una família com les d'abans, en la qual treballava el padrí i la padrina, el pare, la mare i els fills de dilluns a dilluns, actualment no seria viable. Potser hi haurà una família

que ho voldrà fer, però les altres, a part de la rendibilitat, és que no ho voldran fer.

Margalida Ripoll > El sector primari no només nodreix directament al consumidor sinó que també proveeix una indústria alimentària que a Catalunya és molt important i molt potent. La pagesia continua sent la baula més fràgil d'aquesta cadena, o la situació està canviant?

Montse Baró > Ha canviat molt, i en positiu. En els últims anys hi ha hagut coses que ens han ajudat a fer aquest canvi. Sí que és veritat que no n'hi ha prou encara i hem de canviar més. Entono el "*mea culpa*" com a sector agrari. No pot ser encara que normalitzem que hi hagi pagesos que a dia d'avui encara no hagin cobrat el que van fer la campanya passada. No ho podem normalitzar. Crec que tots ens podem adaptar a la nova realitat, que és més justa per a tothom, i hem de ser capaços de donar liquidacions i visibilitat a agricultors molt abans perquè ells també puguin fer els seus plans d'inversió. Al final, si volem tenir cura de la indústria alimentària, cuidem los pagesos egoïstament. Perquè

puguin continuar invertint en noves finques, en plantacions, en innovació... Llavors, crec que s'ha millorat molt, però encara hi ha camí per fer. Sí que és veritat que hauríem d'obrir una mica les mires i recordar que no estem sols i que competim en un mercat europeu. Per tant, estaria bé que legislacions que es fan a Catalunya i a l'Estat fossin globals a Europa. Per exemple, la Llei de la cadena alimentària de Catalunya ha anat molt bé al sector, però seria interessant que fos a nivell europeu perquè, si no, després és la indústria la que es troba una miqueta al mig. El client no està obligat a pagar-li a la indústria per damunt del cost, però sí que està obligada a pagar al productor per damunt del cost. Això no passaria si Europa funcionés com un tot únic.

Jaume Bernis > Intento ser positiu, però quan marxo cap a Brussel·les torno sempre molt enfadat. La Llei de la cadena alimentària és una norma que per primera vegada té en compte el cost de producció a l'hora de fixar un preu en un contracte. Això no ho havíem tingut mai, així de clar. Abans era treballar, treballar, treballar, i a l'hora de vendre passava que

Bernis > M' enfado molt quan m' endinso dins els tractats de lliure comerç i me n' adono que el sector primari és una moneda de canvi

venies a qui et pagava més, però així i tot no sempre es cobrien els costos. Això està canviant, sí. Però m' enfado molt quan m' endinso dins els tractats de lliure comerç i me n' adono que el sector primari és una moneda de canvi. Ens utilitzen. En el tractat del Mercosur, per exemple. Hi ha un país que mana molt a Europa que està molt debilitat econòmicament, i aquest país és Alemanya. I Alemanya no dona la importància que té el sector primari com en el cas de Catalunya, Itàlia, França o Portugal, perquè per als alemanys el seu sector de primera són els automòbils, l'empresa química i la farmacèutica. I soc molt crític amb això. Som moneda de canvi. No obstant això, estem intentant que la Llei de la cadena alimentària que es va aprovar aquí sigui la que apliquin a Europa. Estem treballant per a això, perquè no té sentit que, quan exportem, el marc legal no sigui el mateix. Veurem com acaba, i sembla que ho volen tenir en compte. Si això ho aconseguíssim a nivell europeu, seria una gran fita. Perquè l'aplicació d'aquesta llei, per exemple al sector lleter, ha estat determinant.

Montse Baró > En el cas de la fruita no ha suposat un canvi tan radical,

però sí que s'han fet passos a millor. El que passa és que sí que és veritat que per a la fruita és clau que la norma sigui a nivell europeu, perquè moltes vegades el productor d'aquí, el pagès d'aquí, paga una guerra entre els *discounters* d'Alemanya. Quina culpa en té el pagès d'aquí que Lidl i Aldi estiguin competint allà perquè són els dos *discounters* que estan lluitant en una guerra de preus? Cap ni una. I el pagès està en inferioritat de condicions, i la indústria, que encara que moltes vegades es veu com l'ens gran i que té poder, no en té cap. I també s'està treballant en ajuntar-nos més, en col·laborar més, en fer associacions de productors més grans perquè és el que necessitem per ser forts a l'hora de negociar.

Margalida Ripoll > Han esmentat Mercosur. Jaume, vostè que ho viu des de primera fila, encara que aquest acord de lliure comerç no és definitiu, tot fa pensar que ho serà, no?

Jaume Bernis > De moment ha començat a caminar. La Comissió Europea s'ha passat *pel forro* el Parlament Europeu. El respecte a la

democràcia i el concepte d'igualtat és tan baix, que aquí ara ja val tot. Ho veiem cada dia. Mai m'hauria imaginat el que està passant. El Tractat de Marroc és un dels últims que es va signar. I tot i que preveu un control de limitacions de fitosanitaris que poden haver-se utilitzat en els productes que poden entrar, no s'està fent. I això afecta molt sobretot a l'horticultura. Quan tens exemples tan clars que t'enganyen, com em puc creure el que em diuen ara, que Mercosur preveurà clàusules de salvaguarda? És el que deia abans, la prioritat en aquest moment a Europa és Alemanya, i el que va davant és el sector de defensa i d'automoció.

Margalida Ripoll > Hi ha algun aspecte positiu en el tractat del Mercosur pel sector primari català? Ni que sigui remot?

Jaume Bernis > Els tractats de lliure comerç els necessitem. És a dir, exportacions, tractats de lliure comerç, sí, però en les mateixes condicions. El que no podem fer és competir amb aquests quatre països de Sud-amèrica en sous, en aspectes de seguretat alimentària, de benestar animal... que no tenen res a veure

Baró > Per mi un projecte agrícola, per començar, ha de ser rendible sense subvencions

amb el que fan els ramaders d'aquí. És que estem competint amb unes despeses de base que aquí són més elevades, també perquè tenim més cura de tots aquests aspectes que deia. I tot i que diuen que el tractat preveurà tota una sèrie de mesures per equilibrar-ho tot d'aquí a uns anys, costa molt de creure, perquè ja ens han enganyat.

Montse Baró > Independentment que nosaltres, com a part del sector agrari, no estiguem d'acord en com s'ha portat a terme i que puguem donar suport al sector més afectat, que és el ramader, en el cas de la fruita, no és un tractat que ens perjudiqui. No hi ha cap d'aquests quatre països —Brasil, Paraguai, Argentina i Uruguai— que produeixi a la mateixa estació que nosaltres i sí que poden ser un mercat potencial per a nosaltres. Per exemple, des de Lleida als anys 1960, 1970, 1980, quan el sector va començar a exportar a l'Argentina, sobretot peres, era un gran destí i tot això va deixar de ser perquè ja no era competitiu... Potser ara pot ser un mercat interessant, és a dir, en el cas de la fruita sí que es veu més com una oportunitat que com una amenaça; d'altra banda,

com a part del sector agrari podem compartir plenament el que està exposant el Jaume, que hi ha coses que no s'han fet bé, i el més important és que de les eines de controls que ens venen des d'Europa no ens en refiem, perquè ja ho estem veient que no es compleixen.

Margalida Ripoll > Hi ha molts petits productors que amb la seva feina contribueixen a prevenir incendis, o ajuden a extingir-los quan ja s'han produït, o que milloren la biodiversitat d'un lloc determinat. En aquests casos el tipus d'activitat agrària hauria de tenir una compensació extra per aquestes funcions que fa?

Montse Baró > Crec que seria molt important que aquest tipus d'activitat es pogués justificar d'alguna manera, que es pogués valorar el benefici que té per a tota la societat o pel territori i que aquesta activitat estigués compensada. Hi estic molt més d'acord que amb altres tipus d'ajudes que es fan. Allò que diem cafè per a tothom, ho veig molt pitjor. Per mi un projecte agrícola, per començar, ha de ser rendible sense subvencions. S'ha de treballar perquè sigui rendible, perquè, si no ho és, segurament

tampoc serà rendible amb les subvencions i tot. Per mi això és prioritari. Però això és totalment complementari amb què s'ha de reconèixer la feina que fan els pagesos. I, si un productor està fent una feina de neteja de bosc que fa que en cas d'incendi els recursos que s'hi han de destinar siguin molt menys de part de la societat, crec que s'hauria de reconèixer. I reconèixer vol dir també reconèixer econòmicament.

Jaume Bernis > Si valorem les hectàrees de boscos que s'han cremat en relació amb el que val aquesta pèrdua i el que representa, i ho comparem amb el que s'hauria de pagar per mantenir la vegetació controlada i tenir els boscos nets, crec que ens estalviaríem molts quartos. I coincideixo amb la Montse també, ja que mi no m'han agradat mai les subvencions, tampoc. Perquè, per desgràcia, és una de les coses que a vegades t'impedeix ser cada dia més professional, cada dia més competitiu, et treu el neguit. Perquè és fàcil pensar que, si no hi arribes, ja hi arribaràs amb una subvenció. Els ajuts de la PAC van néixer per garantir l'alimentació a la ciutadania i és molt lloable, però arriba un moment en què són contradictoris. Els ajuts, si són per causes com les que ara dèiem i que, per tant, tenen una explicació molt lògica, endavant.

Margalida Ripoll > Ja per acabar, m'agradaria que m'expliquessin algunes de les accions que s'estan fent per revertir totes aquestes situacions i demandes que hem anat detallant al llarg d'aquesta conversa.

Jaume Bernis > Si no som capaços d'educar i conscienciar a aquestes noves generacions que pugen, i parlo de

Bernis > Si la societat urbana l'anem allunyant de la societat rural, no guanyarem mai la batalla de mantenir el sector primari com a essencial

les edats de primària i secundària, si no aconseguim que coneguim qui, com i on es produeixen els aliments, haurem perdut la possibilitat de generar un canvi en aquest sector agrari que pregonem. Si la societat urbana l'anem allunyant de la societat rural, no guanyarem mai la batalla de mantenir el sector primari com a essencial. Només serem essencials en els moments que s'acaba el món. Nosaltres demanàvem una assignatura a les escoles sobre el sector agroalimentari, però no ha pogut ser. Però a nivell català s'ha engegat una iniciativa, on 26 escoles de Catalunya incorporaran unes hores de docència sobre el sector primari dins el currículum escolar. Això permetrà acostar una mica aquests dos móns.

Montse Baró > En aquest sentit, des d'Afrucat hem estat treballant en el projecte Cosmofruita amb les escoles. Quan aconseguim que vinguin escoles que els ensenyem el Cosmofruita, que és el centre d'interpretació de la fruita que hem fet a Lleida, quan els expliquem el sector primari, després tots els alumnes estan súper contents. Les escoles ho treballen quan tornen de la visita i després la retroacció és molt bona. Per tant,

plenament d'acord que hem de fer moltes activitats com aquestes. Això d'una banda, però per exemple ara mateix estem fent el primer programa d'innovació a nivell europeu com a AOP, com a associació d'organitzacions de productors. És un projecte en què totes les empreses associades a Afrucat que tenim un programa operatiu li cedim una part del programa i Afrucat aglutina totes aquestes inversions i fa un programa conjunt. Què ens permet això? Que empreses que fan programes d'innovació a nivell nostre, només serien projectes més petits. Ara mateix com a associació hem engegat des de fa dos anys el primer programa català de robotització de la collita de fruita de pinyol. Si no ens ajuntéssim, pel volum, seria impossible que nosaltres ho féssim sols. ■

variables

La vessant cívica de la culpa

vista prèvia >

Socialment tenim après que la culpa és una emoció negativa, que et fa sentir malament sense reparar el mal causat. La culpa, però, pot tenir altres versions. Pot ser un element de canvi social si, des d'una visió política, se la fa servir per reparar, empatitzar i participar d'un nosaltres com a societat. L'anàlisi a partir de la participació política, el fet religiós i altres variables ens permet detallar com es pot reinterpretar aquesta emoció i fer-la útil per a la societat.

Carol Galais

Professora titular al Departament de Ciència Política i Dret Públic de la UAB

@carolgalais

Durant segles, la culpa ha estat present a la cultura com a motor de la tensió entre desig i deure. Tanmateix, en la cultura contemporània gairebé ha desaparegut o bé s'associa a tot tipus d'efectes indesitjables i regressius. En aquest text s'ofereixen arguments per a rehabilitar la culpa com a element de la cultura cívica, acompanyats de dades de l'enquesta Euroopinions, coordinada per GESIS i Kantar i realitzada el 2019 amb mostres representatives per a Alemanya, Dinamarca, l'Estat espanyol i Hongria.¹

La proscripció moderna de la culpa

No existeix cap *monstre de colors* amb el color «culpa»,² tot i que la sèrie d'àlbums infantils d'Anna Llenas

1 L'enquesta —més concretament, la cinquena onada de l'estudi EUROPINIONS, realitzada l'abril de 2019— preguntava si la persona es sentiria culpable en cas de no votar en unes eleccions, amb una escala d'1 —totalment en desacord— a 7 —totalment d'acord—; s'ha considerat que els valors superiors a 4 indiquen presència de culpa. Certament, la culpa vinculada al vot és només un petit aspecte d'aquesta emoció, però és l'única formulació disponible en un qüestionari orientat al comportament polític i permet posar la culpa en relació amb actituds, normes i pràctiques de ciutadania.

2 Llibre infantil que permet fer als infants una primera aproximació a les emocions, que identifiquen a partir de la història del monstre i la seva amiga Nuna.

representa emocions tan complexes com la tristesa o la calma. Passa alguna cosa similar al film de Pixar *Inside Out* [*Del revés*]: a la seva segona entrega s'hi incorporen l'Ansietat, la Vergonya i l'Enveja com a noves emocions de l'adolescent Riley, però de la Culpa, ni rastre. El missatge implícit és clar: sentir-se culpable resulta nociu, limitador, gairebé aberrant. El terme s'associa a repressió, paràlisi i a un llegat moral que posa l'accent en el pecat i el càstig. A la pedagogia i al discurs públic, la culpa sovint es presenta preferiblement com a «responsabilitat», un concepte més amable i racional. Certament, ambdues idees comparteixen la seva relació amb el deure; però la responsabilitat opera abans de l'acció, i la culpa, després.

L'associació entre culpa i control social —així com altres nocions negatives— té un origen religiós i arrels profundes, sobretot a l'Estat espanyol. El nacionalcatolicisme franquista va convertir la culpa en eina de submissió, va envoltar l'individu —especialment, les dones—³

3 FERNÁNDEZ, «Puras e impuras. Modelos de feminidad nacionalcatólicos en torno a las violencias

en una xarxa d'obligacions, vigilància i càstigs. Sentir-se culpable no era una reacció íntima, sinó una obligació institucionalitzada: el dolor i la penitència s'associaven a la redempció i la puresa moral. Aquest vincle entre culpa, control i sofriment va perviure fins i tot després del règim, i va impregnar la memòria col·lectiva. Amb la democràcia, rebutjar aquesta herència va esdevenir un acte d'alliberament. La nova cultura política va exaltar l'autonomia, el desig i la creativitat, i va ometre les emocions lligades al deure o al sacrifici.

La naturalesa de la culpa

Però, què vam exorcitzar en expulsar la culpa de l'imaginari polític i públic? Què és, exactament, la culpa? Segons la psicologia política i social i la neurociència afectiva, la culpa és, abans que res, una emoció: una reacció complexa que combina experiència subjectiva, resposta corporal i conducta, vinculada a un desencadenant concret.⁴ A diferència

sexuadas en posguerra».

4 MARCUS, «The psychology of emotion and politics»; MARCUS; MACKUEN, «Measuring mood in the

La culpa és una emoció negativa, moderadament activadora i de baix domini, centrada en els propis actes

dels estats d'ànim, les emocions són respostes breus però decisives per a l'acció.⁵ La recerca classifica les emocions segons tres dimensions:⁶ valència —positiva o negativa—, activació —alta o baixa intensitat— i domini o control —sensació d'agència. La por i la tristesa tenen valència negativa i baix domini; la ràbia, en canvi, és negativa però activa i mobilitzadora. En aquesta taxonomia, la culpa ocupa el quadrant negatiu, amb un grau d'activació mitjà i escàs control percebut. Comparteix amb la tristesa el malestar que genera, però és més intensa, i s'assembla a la vergonya en la impotència que provoca. Es diferencia d'aquesta última emoció, però, en què centra l'atenció en l'acte —«he fet quelcom dolent»— i no en el jo —«soc dolent»— cosa que en permet la reparació.⁷ En resum, la culpa és una emoció negativa, moderadament activadora i de

baix domini,⁸ centrada en els propis actes.

Segons el psicòleg estatunidenc especialista en emocions Robert Plutchik,⁹ la culpa forma part de l'esfera moral, essencial per a l'autoregulació ètica, tot i ser desagradable. Igual que la vergonya¹⁰ o la ira,¹¹ s'associa a la transgressió d'una norma amb conseqüències negatives. La neurociència mostra que la seva absència es relaciona amb dèficits empàtics: el sentiment de culpa depèn del bon funcionament del còrtex prefrontal i la seva interacció amb l'amígdala, àrees implicades en el judici moral i l'empatia.¹² Quan aquestes zones fallen —com en individus amb trets psicopàtics— disminueix les reac-

cions empàtiques i augmenten els judicis utilitaristes.¹³

En el desenvolupament moral, la culpa es considera una emoció sofisticada. Segons el psicòleg i filòsof estatunidenc Lawrence Kohlberg,¹⁴ sentir culpa per vulnerar principis ètics és un signe de maduresa moral i autonomia: implica actuar segons la pròpia consciència, fins i tot sense sancions externes. Aquesta perspectiva evolutiva s'aplica també a les societats. El pas històric de les cultures de la vergonya a les cultures de la culpa, tal com van descriure l'antropòloga estatunidenca Ruth Benedict¹⁵ i el filòleg irlandès E. R. Dodds,¹⁶ representa un avenç: així, la culpa no seria tant un residu reaccionari com un mecanisme emancipador. En les cultures de la vergonya, el control social depèn del judici extern i de la por a l'escarni; en

1995 NES pilot study. Report to the national election studies board based on the 1995».

5 KEMPER, *A social interactional theory of emotions*; SCHERER, «Appraisal considered as a process of multilevel sequential checking».

6 MEHRABIAN; RUSSELL, «The three dimensions of emotional reaction».

7 TANGNEY; DEARING, *Shame and Guilt*.

8 RUSSELL; MEHRABIAN, «Evidence for a three-factor theory of emotions»; MEHRABIAN, «Pleasure-arousal-dominance: A general framework for describing and measuring individual differences in temperament».

9 PLUTCHIK, «The nature of emotions: Human emotions have deep evolutionary roots, a fact that may explain their complexity and provide tools for clinical practice».

10 DECETY; COWELL, «The complex relation between morality and empathy».

11 LOMAS, «Anger as a moral emotion: A "bird's eye" systematic review».

12 SOBHANI; BECHARA, «A somatic marker perspective of immoral and corrupt behavior».

13 KOENIGS (et al.), «Damage to the prefrontal cortex increases utilitarian moral judgements»; DECETY (et al.), «Brain response to empathy-eliciting scenarios involving pain in incarcerated individuals with psychopathy».

14 KOHLBERG, *Essays on moral development. Vol. 2: The psychology of moral development*.

15 BENEDICT, *The chrysanthemum and the sword: Patterns of Japanese culture*.

16 DODDS, *The greeks and the irrational*.

La tendència a sentir culpa per no votar és més elevada a Dinamarca i Alemanya que a l'Estat espanyol o Hongria

les de la culpa, la regulació moral s'interioritza.

Per a copsar la relació entre cultura política i culpa, podem observar quin és el percentatge de persones que a l'enquesta Euroinions va declarar sentir culpa si no va a votar a les eleccions en cadascun dels estats participants a l'estudi. La cultura política és el conjunt d'orientacions envers el sistema polític i que sostenen o no la seva legitimitat.¹⁷ La cultura política participativa es caracteritza per la responsabilitat cívica dels ciutadans. Per això, el vot —i la seva absència— en constitueix un indicador elemental, ja que suposa el grau mínim d'implicació en la selecció de governants i en la reproducció de la comunitat política.

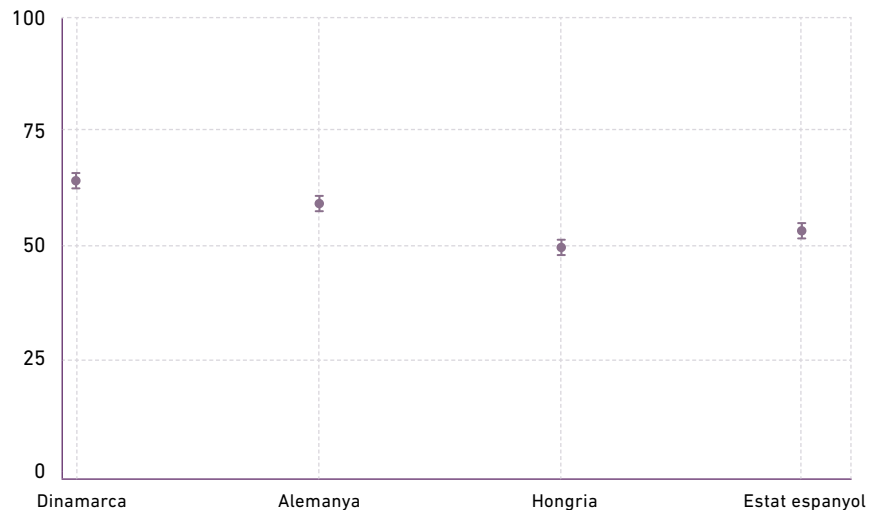
La tendència a sentir culpa per no votar és més elevada a Dinamarca i Alemanya que a l'Estat espanyol o Hongria. Aquest patró podria estar relacionat amb la tradició democràtica de cada país: les democràcies més antigues i esta-

bles —com Dinamarca i Alemanya Occidental— haurien internalitzat més intensament el vot com un deure cívic. Les dades també suggereixen que les societats amb major pes del catolicisme —com Hongria i l'Estat espanyol— podri-

en haver desenvolupat una moral menys centrada en les obligacions cíviques col·lectives. Tot plegat indicaria que el sentiment de culpa —en aquest cas, recordem, per abstenció electoral— no depèn només de preferències individuals,

Gràfic 1

Proporció de ciutadans que senten culpa si s'abstenen en unes eleccions (%)

Font: Estudi Euroinions 2019.

Nota: Els intervals de confiança d'aquest gràfic i de la resta es presenten al 84% en lloc del 95% habitual, atès que l'objectiu no és contrastar cada estimació contra el valor nul (efecte zero), sinó facilitar la visualització de diferències significatives entre grups.

17 ALMOND; VERBA, *The civic culture: Political attitudes and democracy in five nations*.

L'Antic Testament respon a una lògica de vergonya col·lectiva, mentre que el Nou Testament i la teologia cristiana posterior desplacen el centre cap a la culpa individual

sinó també d'un context històric i cultural que dona forma a les normes de ciutadania.

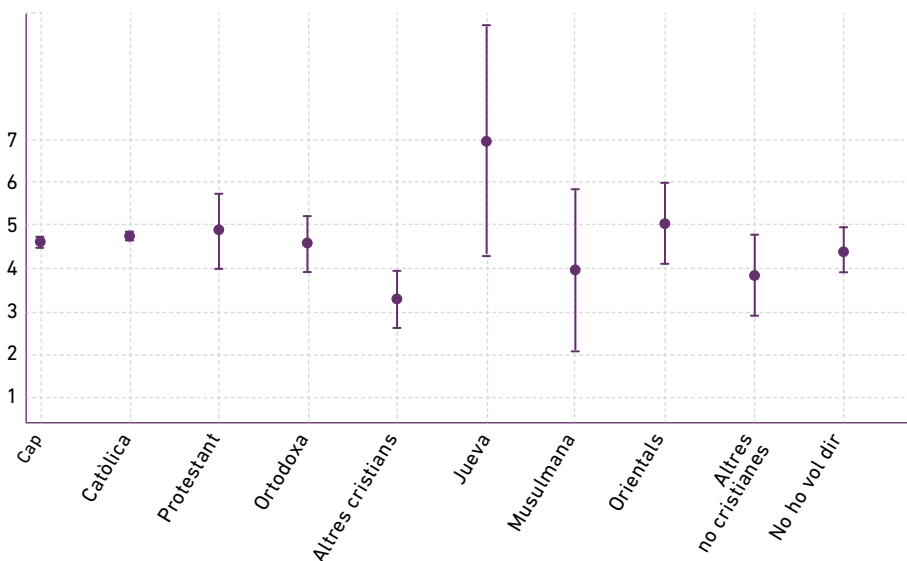
Culpa, religió i ideologia

Aquestes diferències i similituds matisen la vinculació exclusiva de la culpa amb la tradició judeocristiana. En realitat, l'Antic Testament respon a una lògica de vergonya col·lectiva, mentre que el Nou Testament i la teologia cristiana posterior —sobretot la luterana— desplacen el centre cap a la culpa individual. L'oració del «Confiteor» en l'acte penitencial de la missa —«*mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa*»— n'és un bon exemple: expressa la interiorització del deure moral que obre el camí al perdó i a la redempció. Curiosament, la versió catalana s'ha reduït a un únic «*per culpa meva*», que rebaixa, de nou, la centralitat d'aquest concepte també en la litúrgia.

El gràfic 2 presenta l'associació entre el sentiment de culpa —mesurat d'1, gens, a 7, molt— i les distintes confessions religioses a l'Estat espanyol, segons dades de l'estudi Europinions

Gràfic 2

Relació entre culpa (1=gens, 7= molt) i denominació religiosa a l'Estat espanyol

Font: Estudi Europinions 2019.

de 2019. Tot i les poques persones que han respost que la seva religió és la jueva —el que dona lloc a marges de confiança molt grans—, sembla que aquesta religió és la que presenta més tendència a la culpa, seguida de religions orientals i cristians catòlics, protestants o ortodoxos. Les diferències, però, no són significatives, i només ho estan

a prop de ser entre els catòlics i els pertanyents a altres denominacions cristianes que no són ortodoxos ni protestants. Per tant, sembla que podem descartar una relació significativa entre aquestes dues variables, com a mínim al territori espanyol.

Pel que fa a la relació entre aquesta emoció i la ideologia, la culpa

La culpa actua com una forma de control social més eficient i menys coercitiva que la humiliació pública o la venjança

podria fins i tot tenir una vessant liberal. Quan una persona sent culpa —en comptes de vergonya o por al càstig— és perquè ha interioritzat la norma col·lectiva que ha violat i regula la seva conducta sense vigilància externa.¹⁸ Així, la culpa actua com una forma de poder més eficient i menys coercitiva que la humiliació pública o la venjança.¹⁹ L'autoregulació redueix la necessitat de coerció i expressa autonomia ètica de manera que es pot entendre com un mecanisme propi de contextos liberals basats en el respecte i l'afecte.²⁰ Fins i tot ressona en la tradició anarquista de Pierre-Joseph Proudhon:²¹ «la llibertat no és filla de l'ordre, sinó la seva mare». En definitiva, qui porta el policia a dins, no necessita un policia fora.

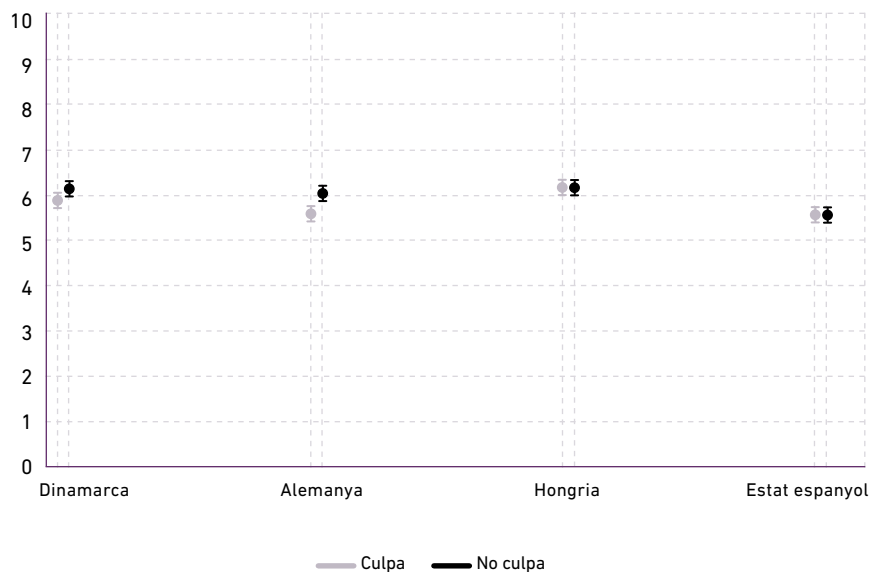
El gràfic 3 reflecteix la relació entre la ubicació ideològica de l'individu —mesurada en un eix que va del 0, extrema esquerra, al 10, extrema

dreta— i la seva tendència a sentir o no culpa si s'absté en unes eleccions. Com indiquen les barres verticals superposades —corresponents a intervals de confiança del 84%—, no trobem cap relació significativa entre totes dues variables en tres dels quatre països analitzats, inclòs l'Estat espanyol. A Alemanya, però, trobem que les persones que no

manifesten sentir culpa presenten una mitjana més elevada en l'eix esquerra dreta, el que es correspon amb posicions més de dretes. És a dir, a Alemanya, com a mínim, les persones que senten culpa es situen significativament més a l'esquerra de l'eix ideològic que les que manifesten no sentir culpa. Així, les dades suggereixen que en alguns contextos

Gràfic 3

Relació entre ideologia (0=esquerra, 10= dreta) i culpa

18 TANGNEY; DEARING, *Shame and guilt*.

19 FOUCAULT, *Discipline and punish: The birth of the prison*.

20 GRUSEC; GOODNOW, «Impact of parental discipline methods on the child's internalization of values: A reconceptualization of current points of view».

21 PROUDHON, *Solution to the Social Problem*.

Font: Estudi Europeïns 2019.

La culpa remet a una ofensa contra un bé comú, la qual cosa implica el sentiment de pertinença a una comunitat

hi ha una relació entre ideologia i culpa, però que aquesta no seria ni molt menys universal.

La dimensió cívica de la culpa

D'altra banda, la culpa remet a una ofensa contra un bé comú, la qual cosa implica el sentiment de pertinença a una comunitat. El malestar per haver vulnerat la norma protegeix els altres membres de la comunitat, en motiva la reparació i reforça la cohesió social.²² Així, el sentiment de culpa és compatible amb una ètica liberal —que minimitza la coacció— i alhora amb una ètica comunitarista, basada en la solidaritat.

S'ha demostrat que la culpa actua com a fre davant les racionalitzacions que permetrien transgredir normes ètiques, fins i tot sense càstig extern.²³ En situacions on la moral i l'empatia entren en conflicte —com

per exemple ajudar un amic en perjudici d'un tercer—, la culpa ajuda a mantenir el judici dins paràmetres de justícia.²⁴ També s'ha vinculat empíricament a la cooperació: anticipar el penediment dissuadeix de prendre més del que es dona i reforça la reciprocitat.²⁵ Des d'una perspectiva relacional, l'estatunidenc Theodore Kemper²⁶ sosté que la culpa apareix quan algú percep haver abusat del seu poder o no haver actuat en favor dels altres, i es genera una obligació moral de reparació i compromís. A diferència de la vergonya, que pot portar al retraïment, la culpa facilita accions conciliadores, fins i tot entre col·lectius enfrontats.²⁷ La culpa anticipatòria també és la base de moltes campanyes públiques que l'han emprat per estimular conductes prosocials —com la donació o la participació cívica—, que han

obtingut els resultats desitjats.²⁸ En l'àmbit electoral, sabem que part de la ciutadania vota no només per convicció, sinó per evitar la incomoditat moral de l'abstenció.²⁹ En aquest sentit, la culpa actua com un motor normatiu que reforça el vincle entre individu i comunitat política i recorda que participar no és només un dret, sinó una responsabilitat compartida. Més enllà del vot, la culpa també pot impulsar moviments socials. Segons James Jasper,³⁰ pot ser reactiva —per no haver complert amb el grup— o estructural, vinculada al privilegi o a la inacció davant la injustícia. D'acord amb aquest autor, en molts casos la culpa es transforma en combustible polític, com quan els col·lectius feministes dels anys 1960 i 1970 van convertir la culpa associada a les tensions entre militància i responsabilitats familiars en compromís amb el moviment,

22 ELSTER, *The cement of society: A study of social order*; OSTROM, *Governing the commons: The evolution of institutions for collective action*; FEHR; SCHURTENBERGER, «Normative foundations of human cooperation».

23 DECETY; COWELL, «The complex relation between morality and empathy».

24 BATSON, «Immortality from empathy-induced altruism: When compassion and justice conflict».

25 TRIVERS, *Social Evolution*.

26 KEMPER, «A structural approach to social movement emotions».

27 NUNNEY, «Emotion and intergroup cooperation: How verbal expressions of guilt, shame, and pride influence behavior in a social dilemma».

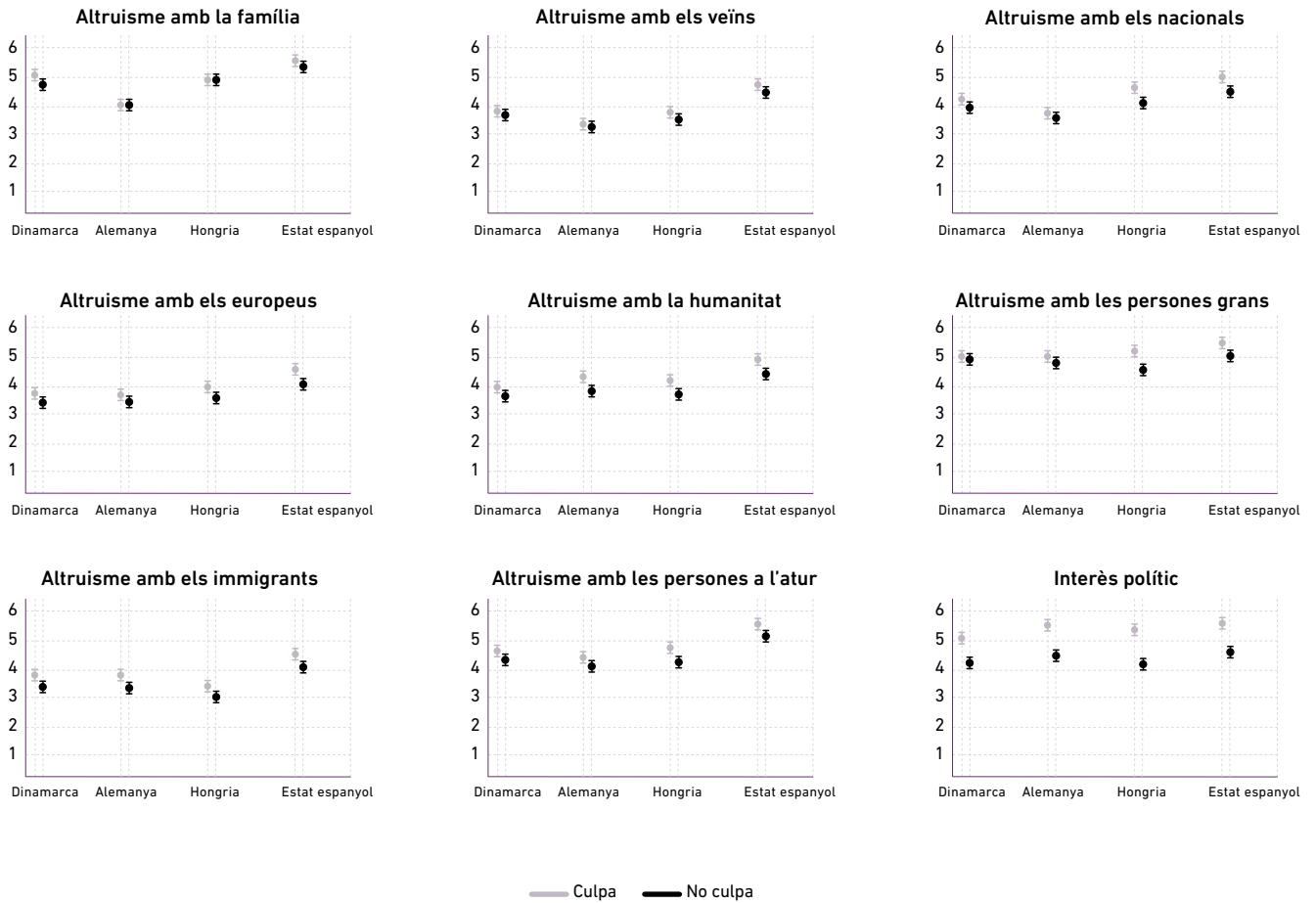
28 WONNEBERGER, «Anticipated guilt as a mechanism to trigger pro-environmental behavior in climate change campaigns»; PANNO, «Proud to support social equality: Investigating the roles of pride, guilt, anger, and disgust in attitudes toward LGBT+ rights».

29 GALAIS; BLAIS, «Beyond rationalization: Voting out of duty or expressing duty after voting?».

30 JASPER, «Emotions and social movements: Twenty years of theory and research».

Gràfic 4

Mitjanes (1-7) d'altruisme i interès per la política en funció de la culpa

Font: Estudi Europinions 2019.

Les persones que senten més culpa tendeixen a puntuar més alt en pràcticament totes les dimensions d'altruisme i estan més interessades per la política

i fins i tot en una forma de culpa vinculada a la possible deserció que actuava com a factor de cohesió interna.

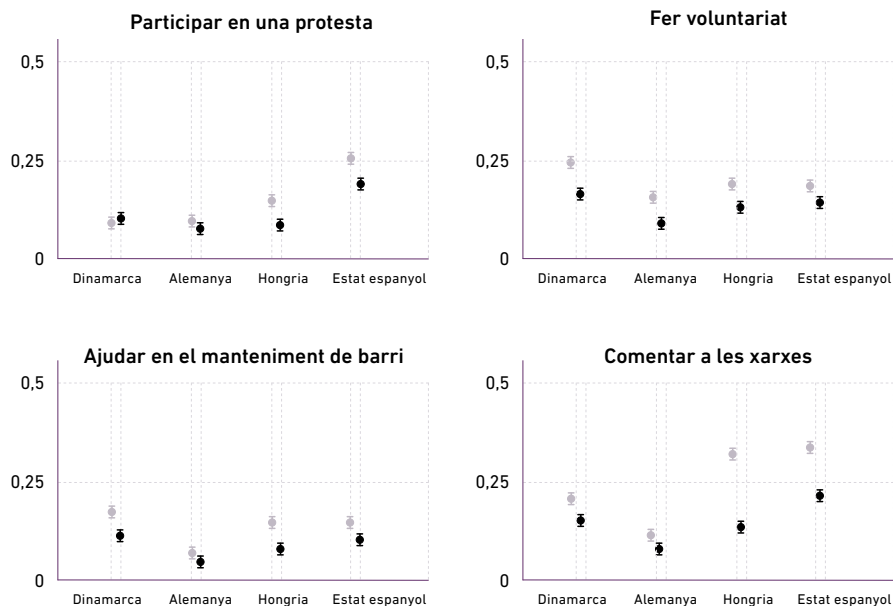
En aquest cas, l'enquesta Europi-nions ens permet associar la culpa «electoral» amb distintes formes d'altruisme i amb l'interès per la política, les primeres mesurades amb preguntes sobre el grau de preocupació per les condicions de vida d'una sèrie de col·lectius i que es podrien respondre amb puntuacions que van de l'1 —gens— al 7 —molt—. El gràfic 4 mostra una pauta força consistent: les persones que senten més culpa tendeixen a puntuar més alt en pràcticament totes les dimensions d'altruisme, a més d'estar significativament més interessades per la política. Aquesta diferència s'observa en els quatre estats analitzats —Alemanya, Dinamarca, l'Estat espanyol i Hongria—, tot i que la seva magnitud varia segons el país i el tipus de col·lectiu considerat. La relació apareix tant en grups de proximitat —família o veïns— com en col·lectius més amplis o distants —estats, europeus, immigrants o la humanitat en conjunt—, així com en grups vulnerables com les persones grans o les persones a

l'atur. En conjunt, els resultats suggereixen que la culpa podria formar part d'una orientació prosocial general que amplia l'empatia i la consideració moral cap a col·lectius diversos. Això és igualment coherent amb el nivell més alt d'interès polític entre aquells que senten culpa, propi d'una visió de la ciutadania que entén com una obli-

gació la inclinació cap als assumptes públics, i no només cap als propis.

Parlant més específicament de comportaments participatius, el gràfic 5 presenta les probabilitats predites per al fet d'involucrar-se en actes de protesta política, voluntariat en general i al mante-

Gràfic 5
Relació entre probabilitat d'haver realitzat accions participatives (0-1) i culpa

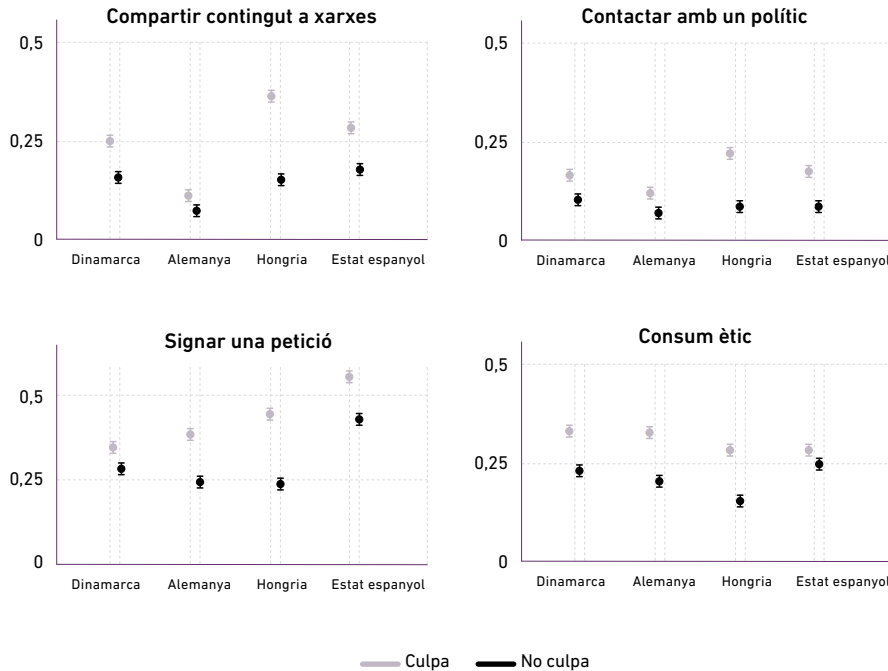
En pràcticament totes les instàncies, aquells que senten més culpa són també els més propensos a participar

niment del barri, activitat política a xarxes, contacte polític, peticions i consum ètic. En termes generals, el patró és clar: en gairebé tots els contextos i per a la majoria d'accions, els individus que manifesten més sentiment de culpa mostren probabilitats de participació superiors als que no en senten. Allà on

la distància entre els dos grups és més gran, l'efecte de la culpa és també més intens. Això és especialment destacat per a la signatura de peticions, el contacte amb polítics i l'activitat a xarxes a l'Estat espanyol i a Hongria. En canvi, hi ha alguns àmbits on no hi ha diferències apreciables. És el cas de la

protesta a Dinamarca i Alemanya, del manteniment del barri a Alemanya, de l'activitat política a xarxes a Alemanya, de la signatura de peticions a Dinamarca i del consum ètic a l'Estat espanyol. En conjunt, però, el balanç és clarament positiu: la culpa apareix com un predictor robust de la participació política i cívica, especialment en accions de cost baix o mitjà i en formes d'expressió pública.

Existeix també una culpa col·lectiva, la qual pot aparèixer en grups dominants que reconeixen injustícies històriques o estructurals. No implica haver comès directament el dany, sinó reconèixer-se com a beneficiari d'un sistema injust. Aquest sentiment pot afavorir el suport a polítiques reparadores com la redistribució, les disculpes institucionals o el reconeixement simbòlic.³¹ En contextos de postconflicte, la culpa pot ser una eina de reconciliació col·lectiva. Les comissions de la veritat de Colòmbia, Sud-àfrica o Xile no només documenten violacions de drets, sinó

Font: Estudi Euroinions 2019.

31 IYER, «White guilt and racial compensation: The benefits and limits of self-focus»; LEACH, «Anger and guilt about ingroup advantage explain the willingness for political action».

La culpa té un costat fosc, ja que, quan no s'elabora adequadament, pot derivar en patologia individual o en apatia política

que promouen el reconeixement de la responsabilitat individual i col·lectiva.³² En el cas de l'Estat espanyol, la via Nanclares (2009–2011) va permetre a alguns presos d'ETA accedir a beneficis penitenciaris després de demanar perdó i reparar les víctimes. Com recorda Reyes Mate, «*la fractura social que provoca el terrorisme no es sutura amb el compliment de les penes, sinó amb l'elaboració de la culpa*».³³

Finalment, la culpa històrica o estructural pot impulsar canvis institucionals. El reconeixement de responsabilitats col·lectives en contextos de desigualtat —racial, colonial, de gènere o altres— ha donat lloc a polítiques d'acció afirmativa, quotes de representació, programes de memòria i iniciatives de descolonització. En aquests casos, la culpa es transforma en empatia institucionalitzada,

32 OFICINA DEL ALTO COMISIONADO DE LAS NACIONES UNIDAS PARA LOS DERECHOS HUMANOS (OHCHR), «Instrumentos para el Estado de derecho: Comisiones de la Verdad»; INTERNATIONAL CENTER FOR TRANSITIONAL JUSTICE (ICTJ), «La búsqueda de la verdad: Elementos para la creación de comisiones de la verdad en contextos de violaciones sistemáticas o generalizadas de derechos humanos».

33 MATE, «Violencia del terrorismo y superación de la violencia» p. 7.

que es tradueix en reconeixement, redistribució i justícia simbòlica.

És cert, però, que la culpa té un costat fosc. Quan no s'elabora adequadament, pot derivar en patologia individual o en apatia política. Com assenyala Ana Falcató,³⁴ la culpa pot modelar tot un marc cultural arribant a destruir el subjecte. Durant la pandèmia de la Covid-19, per exemple, es va descriure una culpa desmesurada entre treballadors essencials, malalts, familiars i sanitaris, amb conseqüències com insomni, depressió o ideació suïcida, amplificades per l'aïllament i la sobreexposició a les xarxes.³⁵ Un altre exemple seria l'ecoansietat adolescent, una preocupació crònica pel canvi climàtic associada a símptomes d'ansietat i depressió. En un estudi amb 10.000 joves de deu estats, el 59% es declarava «molt» o «extremadament preocupat».³⁶ En aquest sentit, dife-

34 FALCATO, «The madness of guilt: Against contemporary approaches to shame and guilt».

35 CAVALERA, «COVID-19 psychological implications: the role of shame and guilt».

36 HICKMAN, (et al.), «Climate anxiety in children and young people and their beliefs about government responses to climate change: a global survey».

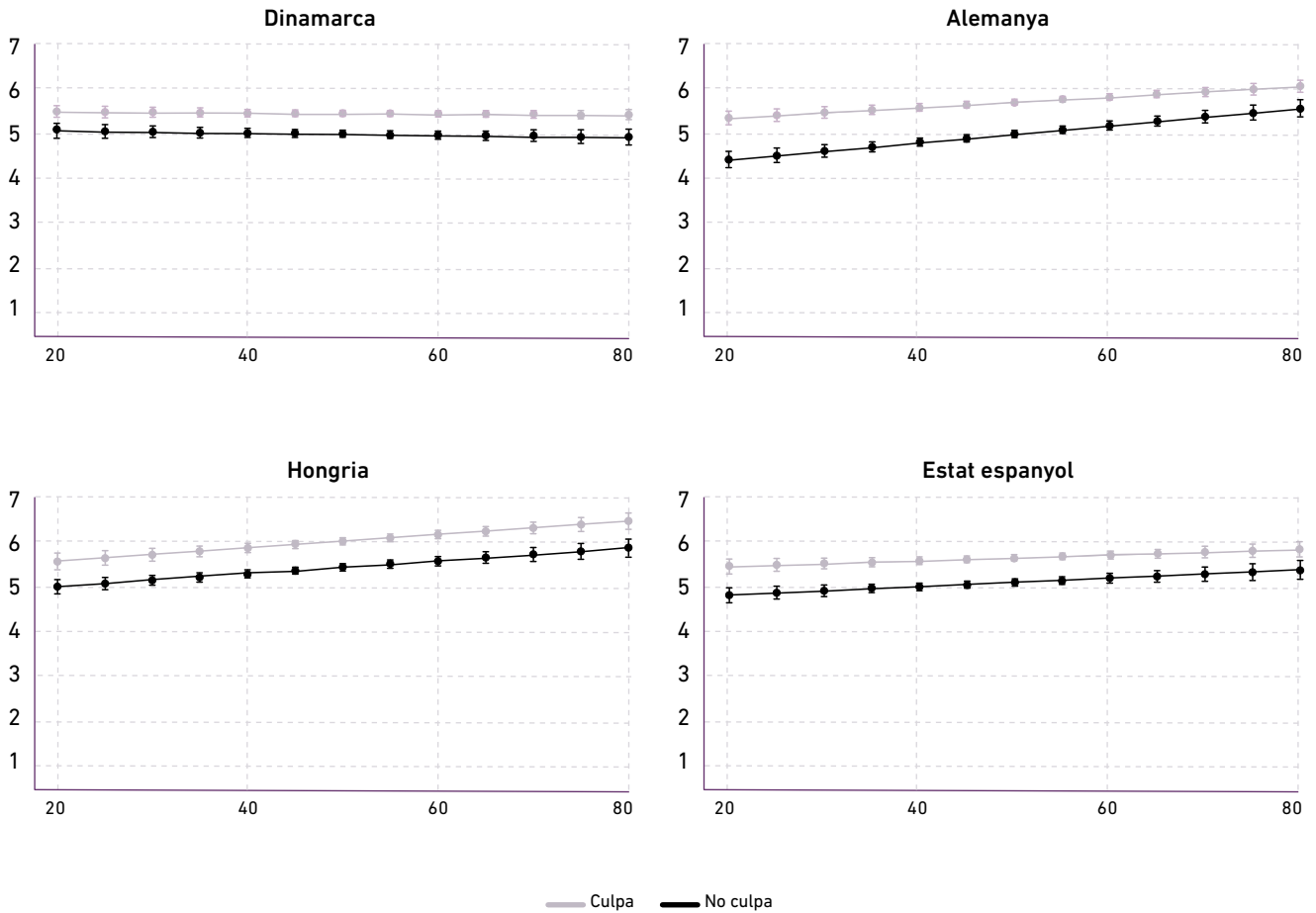
rents autors distingeixen formes d'ecoculpa: algunes positives — com l'autocrítica que impulsa canvis de conducta— i d'altres disfuncionals,³⁷ com la culpa per existir, que poden conduir a ecoparàlisi i desesperança. Pel que fa a aquest tema, el gràfic 6 mostra la relació entre edat, tendència a sentir culpa i el grau en què es considera que el medi ambient és un tema important. En tots els estats analitzats, les persones propenses a sentir culpa atorguen més importància als temes ambientals. A més, veiem que les persones de més edat són més sensibles a aquests temes a tres dels quatre països analitzats, amb l'única excepció de Dinamarca. És especialment interessant el cas d'Alemanya, on la culpa sembla tenir un efecte compensatori entre els més joves: els joves que manifesten culpa assolixen nivells de preocupació ambiental molt similars als dels adults que no manifesten culpa, cosa que redueix la bretxa generacional que s'observa. Això suggereix que, en alguns

37 ÁGOSTON, «Identifying types of eco-anxiety, eco-guilt, eco-grief, and eco-coping in a climate-sensitive population: A qualitative study».

La culpa no elaborada deixa de ser motor moral i pot acabar legitimant noves formes d'injustícia

Gràfic 6

Grau de preocupació pel medi ambient (1=gens important, 7=molt important) en funció de l'edat i la culpa

Font: Estudi Europinions 2019.

Moltes cultures i tradicions morals han desenvolupat formes de culpa vinculades a la consciència ètica i al sentit de col·lectivitat

contextos, la culpa pot actuar com un mecanisme d'activació que aproxima els joves als estàndards de preocupació ambiental propis d'edats més avançades.

En l'àmbit col·lectiu, el cas alemany mostra com una culpa històrica pot esdevenir un obstacle moral. Segons Donatella della Porta,³⁸ la memòria de l'Holocaust s'ha convertit en un pànic moral que frena la crítica a Israel, fins i tot davant violacions flagrants de drets humans. Aquesta culpa, segons autors com Susan Neiman,³⁹ ha estat instrumentalitzada políticament per neutralitzar qualsevol dissens. Krell hi afegeix que,⁴⁰ en la postguerra, Alemanya va transformar la seva *Schuld* —culpa— en *Schulden* —deute—, substituint la responsabilitat moral per compensacions simbòliques i amnèsia col·lectiva. No sorprèn, doncs, que a les manifestacions pro palestines

ressoni el lema «alliberar Palestina de la culpa alemanya», no per negar l'Holocaust, sinó per denunciar un biaix que anteposa la protecció d'Israel a la defensa universal dels drets humans. En definitiva, la culpa no elaborada deixa de ser motor moral i pot acabar legitimant noves formes d'injustícia.

Conclusions

És possible reelaborar la culpa com una emoció profundament política i relacional. No és una resta cultural arcaica, sinó una emoció relativament moderna, com a mínim en comparació amb la vergonya. Tampoc és exclusiva del cristianisme: de fet, al nostre context, cap confessió religiosa té una inclinació més marcada que una altra a manifestar culpa. Moltes cultures i tradicions morals han desenvolupat formes de culpa vinculades a la consciència ètica i al sentit de col·lectivitat. Allà on hi ha una noció de «nosaltres», hi ha culpa.

La seva associació amb valors liberals i altruistes mostra que no és un mecanisme reaccionari, sinó una

eina evolutiva i socialment funcional. Quan s'assumeix amb maduresa, la culpa fomenta l'empatia, enforteix la reciprocitat, penalitza conductes antisocials i promou la reparació i la cooperació, fins i tot entre adversaris. En la seva dimensió col·lectiva, afavoreix la reconciliació i la justícia restaurativa; en la identitària, reforça el sentiment de pertinença i estimula formes de participació cívica i política. Parlar de culpa, també en l'esfera pública, no és necessàriament regressiu o un tic que respongui a un pensament punitiu, sinó un pas cap a una ètica més honesta, exigent i materialista, orientada al reconeixement de l'altre i a la reparació del dany. En una època de fragmentació i polarització, recuperar-la —no pensant en el càstig o la penitència posteriors, sinó en la seva funció de brúixola moral— és un gest profundament democràtic. Allà on hi ha culpa, hi ha consciència, autocrítica i voluntat de reparar: un indicador que algú, encara, vol transcendir la dimensió individual i vincular-se a una comunitat —assumint els drets i deures que això comporta. ■

38 DELLA PORTA, «Moral panic and repression: The contentious politics of anti-Semitism in Germany».

39 NEIMAN; YOUNES, «Antisemitism, anti-racism, and the holocaust in Germany: A discussion between Susan Neiman and Anna-Esther Younes».

40 KRELL, «Germany, Israel's security, and the fight against anti-Semitism: Shadows from the past and current tensions».

■ Bibliografía

ÁGOSTON, Csilla (et al.). «Identifying types of eco-anxiety, eco-guilt, eco-grief, and eco-coping in a climate-sensitive population: A qualitative study». *A International Journal of Environmental Research and Public Health*, vol. 19, núm. 4, p. 2461, 2022.

ALMOND, Gabriel. A.; Verba, Sidney. *The civic culture: Political attitudes and democracy in five nations*. Princeton: Princeton University Press, 1963.

BATSON, C. Daniel (et al.). «Immorality from empathy-induced altruism: When compassion and justice conflict» [en línea]. *A Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 68, núm. 6, p. 1042-1054, 1995. Disponible a: <<https://doi.org/10.1037/0022-3514.68.6.1042>>.

BENEDICT, Ruth. *The Chrysanthemum and the sword: Patterns of Japanese culture*. Nova York: Mariner Books, 2005.

CAVALERA, Cesare. «COVID-19 psychological implications: the role of shame and guilt». *A Frontiers in Psychology*, núm. 11, p. 571828, 2020.

DECETY, Jean (et al.). «Brain response to empathy-eliciting scenarios involving pain in incarcerated individuals with psychopathy» [en línea]. *A JAMA Psychiatry*, vol. 70, núm. 6, p. 638-645, 2013. Disponible a: <<https://doi.org/10.1001/jamapsychiatry.2013.27>>.

DECETY, Jean; COWELL, Jason M. «The complex relation between morality and empathy» [en línea]. *A Trends in Cognitive Sciences*, vol. 18, núm. 7, p. 337-339, 2014. Disponible a: <<https://doi.org/10.1016/j.tics.2014.04.008>>.

DELLA PORTA, Donatella. «Moral panic and repression: The contentious politics of anti-Semitism in Germany». *A Partecipazione e Conflitto*, vol. 17, núm. 2, p. 276-349, 2024.

DODDS, Eric R. *The Greeks and the Irrational*. Berkeley i Los Angeles: University of California Press, 1951.

ELSTER, Jon. *The cement of society: A study of social order*. Cambridge University Press, 1989.

FALCATO, Ana. «The madness of guilt: Against contemporary approaches to shame and guilt». A FALCATO, Ana; GONÇALVES, Jorge. *The philosophy and psychology of delusions*, p. 37-53. Londres: Routledge, 2023.

FEHR, Ernst; SCHURTENBERGER, Ivo. «Normative foundations of human cooperation» [en línea]. *A Nature Human Behaviour*, núm. 2, p. 458-468, 2018. Disponible a: <<https://doi.org/10.1038/s41562-018-0385-5>>.

FERNÁNDEZ, Carlos Á. «Puras e impuras. Modelos de feminidad nacionalcatólicos en torno a las violencias sexuadas en posguerra». *A Hispania Sacra*, vol. 76, núm. 153, p. 1176-1176, 2024.

FOUCAULT, Michel. *Discipline and punish: The birth of the prison*. Nova York: Vintage, 1977.

GALAIS, Carol; BLAIS, André. «Beyond rationalization: Voting out of duty or expressing duty after voting?». *A International Political Science Review*, vol. 37, núm. 2, p. 213-229, 2016.

GRUSEC, Joan E.; GOODNOW, Jacqueline J. «Impact of parental discipline methods on the child's internalization of values: A reconceptualization of current points of view» [en línea]. *A Developmental Psychology*, vol. 30, núm. 1, p. 4-19, 1994. Disponible a: <<https://doi.org/10.1037/0012-1649.30.1.4>>.

HICKMAN, Carol (et al.). «Climate anxiety in children and young people and their beliefs about government responses to climate change: a global survey». *A The Lancet Planetary Health*, vol. 5, núm 1, e863-e873, 2021.

INTERNATIONAL CENTER FOR TRANSITIONAL JUSTICE (ICTJ). «La búsqueda de la verdad: Elementos para la creación de comisiones de la verdad en contextos de violaciones sistemáticas o generalizadas de derechos humanos» [en línea]. *A International Center for Transitional Justice*, 2013. Disponible a: <www.ictj.org>.

IYER, Aarti (et al.). «White guilt and racial compensation: The benefits and limits of self-focus». [en línea]. *A Personality and Social Psychology Bulletin*, vol. 33, núm. 1, p. 117-129, 2007. Disponible a: <<https://doi.org/10.1177/0146167206295168>>.

JASPER, James M. «Emotions and social movements: Twenty years of theory and research». *A Annual Review of Sociology*, vol. 37, núm. 1, p. 285-303, 2011.

KEMPER, Theodore. *A Social interactional theory of emotions*. Nova York: Wiley, 1978.

KEMPER, Theodore. «A structural approach to social movement emotions». *A Passionate*

Politics: Emotions and Social Movements, p. 58-73, 2001.

KOENIGS, Michael (et al.). «Damage to the prefrontal cortex increases utilitarian moral judgements» [en línea]. *A Nature*, vol. 446, núm. 7138, p. 908-911, 2007. Disponible a: <<https://doi.org/10.1038/nature05631>>.

KOHLBERG, Lawrence. *Essays on Moral Development. Vol. 2: The Psychology of Moral Development*. San Francisco: Harper & Row, 1984.

KRELL, Gert. «Germany, Israel's Security, and the Fight Against Anti-Semitism: Shadows from the Past and Current Tensions». *A Analyse y Kritik*, vol. 46, núm. 1, p. 141-164, 2024.

LEACH, Colin W. (et al.). «Anger and guilt about ingroup advantage explain the willingness for political action» [en línea]. *A Personality and Social Psychology Bulletin*, vol. 32, núm. 9, p. 1232-1245, 2006. Disponible a: <<https://doi.org/10.1177/0146167206289729>>.

LOMAS, Tim. «Anger as a moral emotion: A "bird's eye" systematic review». *A Second-Wave Positive Psychology in Counselling Psychology*, p. 71-125, 2023.

MARCUS, George E. «The psychology of emotion and politics». *A The Oxford Handbook of Political Psychology*, p. 182-221, 2003.

MARCUS, George E.; MACKUEN, Michael. «Measuring mood in the 1995 NES pilot study. Report to the national election studies board based on the 1995». *A NES Pilot Study*, 1996.

MATE, Reyes. «Violencia del terrorismo y superación de la violencia». *A Conferència inaugural del Congrés Internacional «Las víctimas como precio necesario*, CCHS, Madrid, 30 d'octubre de 2013.

MEHRABIAN, Albert. «Pleasure-arousal-dominance: A general framework for describing and measuring individual differences in temperament». *A Current Psychology*, vol. 14, núm. 4, p. 261-292, 1996.

MEHRABIAN, Albert; RUSSELL, James A. «The three dimensions of emotional reaction». *A Psychology Today*, vol. 10, núm. 3, p. 57-61, 1976.

NEIMAN, Susan; YOUNES, Anna-Esther. «Antisemitism, anti-racism, and the holocaust in Germany: A discussion between Susan Neiman and Anna-Esther Younes». *A Journal of Genocide Research*, vol. 23, núm. 3, p. 420-435, 2021.

NUNNEY, Samuel J. (et al.). «Emotion and intergroup cooperation: How verbal expressions of guilt, shame, and pride influence behavior in a social dilemma». *A Journal of Behavioral Decision Making*, vol. 35, núm. 4, p. e2273, 2022.

OFICINA DEL ALTO COMISIONADO DE LAS NACIONES UNIDAS PARA LOS DERECHOS HUMANOS (OHCHR). «Instrumentos para el Estado de derecho: Comisiones de la Verdad» [en línea]. 2006. Disponible a: <www.ohchr.org>.

OSTROM, Elinor. *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.

PANNO, Angelo (et al.). «Proud to support social equality: Investigating the roles of pride, guilt, anger, and disgust in attitudes toward LGBT+ rights» [en línea]. *A Journal of Applied Social Psychology*, vol. 52, núm. 4, p. 310-319, 2022. Disponible a: <<https://doi.org/10.1111/jasp.12864>>.

PLUTCHIK, Robert. «The nature of emotions: Human emotions have deep evolutionary roots, a fact that may explain their complexity and provide tools for clinical practice». *A American Scientist*, vol. 89, núm. 4, p. 344-350, 2001.

PROUDHON, Pierre Joseph. *Solution to the Social Problem*. Nova York: Vanguard Press, 1927.

RUSSELL, James A; MEHRABIAN, Albert. «Evidence for a three-factor theory of emotions». *A Journal of Research in Personality*, vol. 11, núm. 3, p. 273-294, 1977.

SCHERER, Klaus R. «Appraisal considered as a process of multilevel sequential checking». *A Appraisal Processes in Emotion*, p. 92-120. Oxford University Press, 2001.

SOBHANI, Mona; BECHARA, Antonie. «A somatic marker perspective of immoral and corrupt behavior» [en línea]. *A Social Neuroscience*, vol. 6, núm. 5-6, p. 640-652, 2011. Disponible a: <<https://doi.org/10.1080/17470919.2011.605591>>.

TANGNEY, June P.; DEARING, Ronda. L. *Shame and guilt*. Nova York: Guilford Press, 2002.

TRIVERS, Robert L. *Social Evolution*. San Francisco: Benjamin/Cummings, 1985.

WONNEBERGER, Anke. «Anticipated guilt as a mechanism to trigger pro-environmental behavior in climate change campaigns» [en línia]. A *International Journal of Communication*, núm. 12, p. 2762-2781, 2018. Disponible a: <www.ijoc.org>.

full de càlcul

Com més obeïem, pitjor ens tractaven: crònica d'una espoliació

vista prèvia >

El País Valencià pateix un infrafinançament crònic que condueix a una espoliació fiscal que empobreix el país. És l'única autonomia aportadora neta al sistema, i que, malgrat això, està per sota de la mitjana estatal de renda per càpita. La història dels valencians dins del sistema nacional espanyol és la del mite de Robin Hood, però al revés.

Ricard Chulià

Periodista, filòleg, escriptor i editor

@RicardChulia

En maig de 2025, l'Institut Valencià d'Investigacions Econòmiques (IVIE) —un organisme que va ser creat per la Generalitat en 1990, que col·labora amb les universitats valencianes i que rep el finançament de CaixaBank, la Fundación BBVA, la Fundación Mediterráneo —el que va quedar del desmantellament de la Caja de Ahorros del Mediterraneo—, Ford-España, la Fundación de las Cajas de Ahorros —més coneguda per l'acrònim Funcas i que presideix Isidre Fainé— i la Fundación Cañada Blanch, és a dir, el nucli del sistema com a tal, res a veure amb vel·leïtats ni que siguin tímidament «separatistes»— va publicar un informe, *El sistema de financiación y las comunidades infrafinanciadas: principales problemas y propuestas de reforma*. Aquest informe arriba a unes conclusions que haurien d'haver provocat un daltabaix en tots els àmbits de país, però, sobretot, a escala política i social, i, tanmateix, va passar completament desapercebut. L'estudi constata que els valencians no només som pobres en el nostre context, sinó que, a més, ens continuem empobrint i, per si no n'hi hagués prou, una de les causes principals que

hi ha darrere d'aquesta pèrdua de convergència de renda respecte al context estatal i europeu és el sistema de finançament. És a dir, patim un sistema de finançament que ens extrau recursos i, a més, ens genera un deute que no permet que les nostres institucions autonòmiques posen en marxa polítiques que puguen pal·liar o combatre aquesta deriva. Encara que volguessen, vull dir.

Tanmateix, ara com ara, cap novetat ni cap conclusió inèdita: era, de fet, una reiteració d'una condició que fa anys i panys que és coneguda.¹ Ara bé, el silenci i l'actitud de

1 En CHULIÀ, *País Valencià. Eixida d'emergència* es pot trobar una anàlisi política i una panoràmica del debat de les últimes dècades sobre aquesta qüestió. Cal destacar, en aquest sentit, el treball pioner de GIMENO *L'espoli fiscal del País Valencià*, que posa dades concretes al dèficit fiscal valencià, així com l'estudi sobre les balances fiscals realitzat per la Fundació Josep Irla «Estimació de les balances fiscals de les comunitats autònomes respecte de l'Estat espanyol 1995-2005» en 2008.

En CUCARELLA, *El finançament valencià, de la submissió al canvi necessari* hi ha una monografia clau per a l'anàlisi del problema de l'infrafinançament valencià, que també ocupa bona part del relat en FLOR, *Societat Anònima. Els valencians, els diners i la política*. En concret, aquest últim treball és una radiografia imprescindible per a entendre el País Valencià actual. Així mateix, cal fer referència a l'exposició *L'or dels valencians* de 2013 i a la creació de la Plataforma per un Finançament Just, en 2017, que aplega quasi tots els partits valencians —a excepció de Ciudada-

nos, primer, i Vox, després—, sindicats, patronal i societat civil en general, i que va convocar la primera manifestació en la història del país que se centrava exclusivament en el problema del finançament en novembre del mateix any. La plataforma continua formalment en actiu actualment, si bé fa temps que ha deixat de ser operativa a causa dels tacticismes tant de PP com de PSOE respecte del posicionament i les reivindicacions enfront del govern estatal quan els partits matriu d'aquests dos partits han ocupat la Moncloa.

Aquesta és una primera aproximació a aquesta problemàtica durant les primeres dècades dels 2000. Si es consulten, tanmateix, les publicacions històriques del valencianisme, es pot veure com la denúncia de l'extracció de recursos del País Valencià per part de l'estat centralista és una constant històrica.

Robin Hood al revés

Una acusació que sovint es fa —de manera fal·laç i demagògica, no cal dir-ho— contra les reivindicacions catalanes en matèria de finançament és que es tracta d'un moviment impulsat per un «egoisme dels rics»,

Una acusació que sovint es fa contra les reivindicacions catalanes en matèria de finançament és que es tracta d'un moviment impulsat per un «egoisme dels rics», però el cas valencià la desmenteix

que no voldrien compartir la seua solidaritat amb els més pobres. Doncs bé, on és la solidaritat amb els valencians? Les forces polítiques catalanes farien molt de bé de tindre molt més en compte sempre la política valenciana, encara que només fos per interès propi: el País Valencià és la prova més clara, contundent i inapel·lable que el sistema no té res a veure amb la

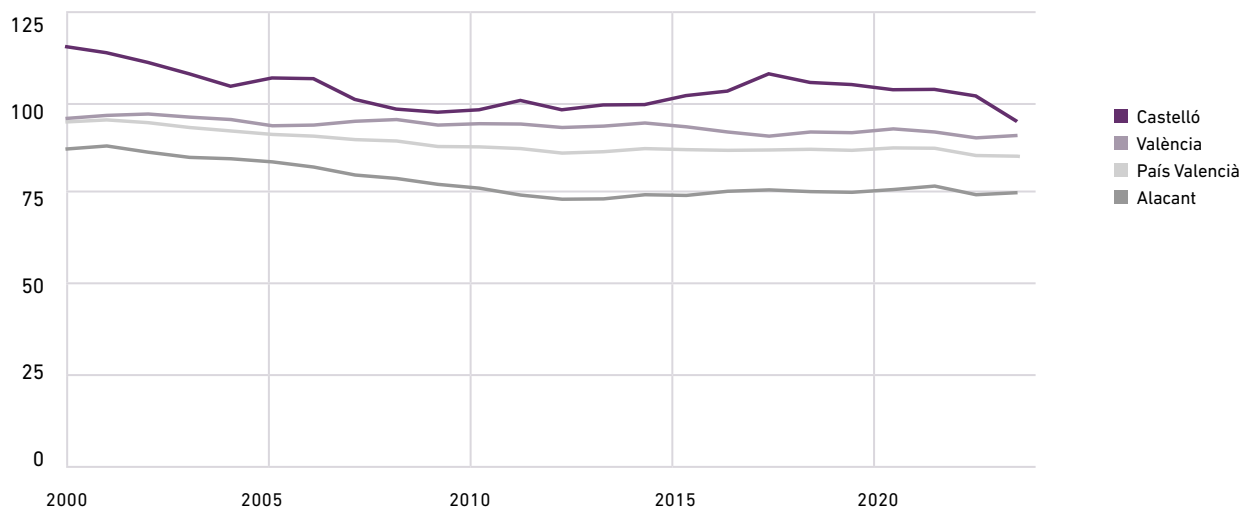
solidaritat interterritorial —o dels «ciutadans lliures i iguals», de què tant s'omplin la boca—, sinó amb una extracció de rendes que té un biaix nacional i ètnic i que, almenys de manera més clara en el cas dels valencians, és difícil argumentar que no en tinga, fins i tot, també un de colonial. Els valencians vivim cada dia el mite de Robin Hood, però al revés: som els pobres a qui

el xèrif de Nottingham roba per a donar-ho als rics.

Vegem-ne algunes dades al respecte. En el 2000 el PIB per càpita valencià equivalia al 95,50% de la mitjana estatal, tal com es pot veure al gràfic 1, mentre que en 2024 havia caigut al 84,70%; és a dir, més de deu punts de pèrdua de convergència. L'autonomia valenciana era llavors la que en

Gràfic 1

Evolució de la convergència en PIB per càpita del País Valencià per províncies respecte de la mitjana estatal, 2000-2023 (%)

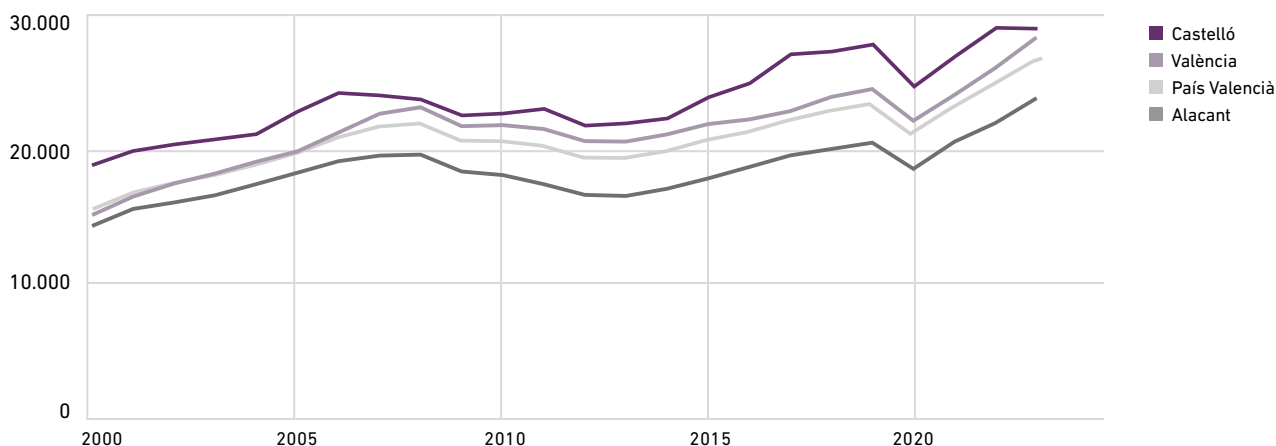

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional de Estadística.

En el 2000, el PIB per càpita valencià equivalia al 95,50% de la mitjana estatal, mentre que en 2024 havia caigut al 84,70%; és a dir, més de deu punts de pèrdua de convergència

Gràfic 2

Evolució PIB per càpita al País Valencià per províncies, 2000-2023 (núm. absolut)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'Institut Nacional d'Estadística.

feia vuit en el rànquing per territoris, mentre que ara hi ha caigut quatre llocs i n'és la que en fa dotze. Per davant han passat Cantàbria, Astúries o La Rioja, autonomies a les quals hem transferit rendes en concepte de «solidaritat» interterritorial.

Ara bé, si, en comptes d'agafar les dades del conjunt del país n'agafem les de les demarcacions —a causa de la distribució de les dades ens

toca analitzar-les per les seues províncies—, és en la d'Alacant on el resultat és encara més esfereïdor, on s'aprecien millor els problemes que arrossega el país com a tal precisament perquè és la més assimilada —en conjunt— al sistema nacional espanyol en tots els àmbits. De fet, es pot dir que el país en conjunt segueix el camí d'Alacant. Així, tal com mostra el gràfic 1, la circumscripció més meridional tenia a inicis del

segle XXI un PIB per càpita que convergia en un 88,6% amb la mitjana estatal, si fa no fa com el conjunt del país actualment. I, a nivell global, en 2023 ja hi havia caigut més de deu punts, fins al 76%.

No som el Levante feliz

El tòpic del *Levante feliz* fa que els valencians tinguem una autopercepció

El tòpic del *Levante feliz* fa que tinguem una autopercepció que no té res a veure amb la imatge que l'espill de les dades ens en retorna

de nosaltres mateixos que no té res a veure amb la imatge que l'espill de les dades ens en retorna. Pocs valencians «provincialment alacantins» sabran ubicar-se correctament en el seu context de renda mitjana estatal. Els altres, tampoc, és clar, però en el cas d'Alacant la distorsió és encara, si fos possible, més cridanera, ja que es tracta de la demarcació número 42 d'un total de 52. És a dir, Alacant forma part de les deu províncies més pobres de l'Estat. És pràcticament impossible que cap valencià alacantí —que no siga economista o forme part d'una minoria molt polititzada i informada (i, això no obstant, si no ho està des d'una tradició valencianista, és molt probable que així tampoc)— identificaria cap de les deu demarcacions espanyoles que es troben en el rànquing de PIB per càpita per davant de la seua com un territori més ric. Aquestes són: Albacete, Càceres, Zamora, Múrcia, Ciudad Real, Sevilla, Guadalajara, Huelva, Las Palmas, Santa Cruz de Tenerife i Almeria. Un valencià alacantí, interpel·lat per aquests territoris, no només no els assenyalaria mai com a «més rics» que el seu, sinó que els situaria sempre com a molt més pobres. Èmfasi, de fet, en el «molt».

A la taula 1,² si mirem la renda mitjana per unitat familiar, veurem que el País Valencià està molt més a prop d'Andalusia, Ceuta o Extremadura que no de Madrid, que se'n distancia ben clarament. L'any d'una família valenciana hauria de durar uns quatre mesos més perquè igualàs el d'una família madrilenya. Ara bé, si, en comptes de la renda mitjana, focalitzem el patrimoni, llavors la distància encara és més elevada: el dels madrilenys és més del doble que el dels valencians.

Aquestes diferències, com dèiem, no són el producte de l'atzar, ni menys encara ens venen marcades pels gens. No són tampoc el resultat d'unes tries polítiques conscients, tot i que no podem dir de cap de les maneres que els valencians no hi tinguem una responsabilitat ben clara al respecte. Des de la

² A les taules que apareixen a continuació no s'inclouen totes les comunitats autònomes ja que les fonts consultades no proporcionen dades per a aquests territoris. En tot cas, cal tindre en compte que el País Basc i Navarra, es tracta de territoris que es troben al marge de la LOFCA, és a dir, del sistema de finançament autonòmic comú, per la qual cosa demanen anàlisis específiques i particulars per a entendre'ls, de la mateixa manera que en altres casos, corresponen a ciutats autònomes d'una magnitud que no es pot homologar a la dels territoris que analitzem com a norma general.

Taula 1
Renda mitjana anual per unitat familiar per autonomies, 2025 (€)

Autonomia	Renda mitjana anual per unitat familiar
País Basc	19.923 €
Navarra	18.349 €
Madrid	18.169 €
Catalunya	17.262 €
Illes Balears	16.735 €
Astúries	16.725 €
Aragó	16.717 €
Cantàbria	15.964 €
La Rioja	15.654 €
Castella i Lleó	15.598 €
Galícia	15.467 €
Canàries	14.222 €
País Valencià	14.017 €
Ceuta	13.770 €
Castella - la Manxa	13.387 €
Andalusia	13.079 €

Font: Dades de l'Institut Nacional de Estadística per a 2025.

Si mirem la renda mitjana per unitat familiar, el País Valencià està molt més a prop d'Andalusia, Ceuta o Extremadura que no de Madrid

recuperació de la democràcia, els valencians hem donat suport de manera molt majoritària als partits d'un sistema que ens ha empobrit i ens empobreix. Aquesta és una part de la realitat, sí; però, es mire com es mire, no hi ha hagut res de semblant —per molt que fos tan remotament com es vulga— a un debat públic i ciutadà sobre el model econòmic i social que volem els valencians per al nostre autogovern. I, de fet, encara que n'hi hagués hagut, i, així mateix, haguéssim apostat per la via contrària de manera tan majoritària com ho hem fet pels partits del sistema nacional espanyol, no hauríem pogut canviar-hi pràcticament res. Potser algun matís per ací i per allà, com a màxim. Aquesta és una constatació, no una exculpació. I trobe que cal explicitar-la més sovint. Les xifres que estem analitzant en aquest article són el resultat del funcionament correcte del sistema nacional espanyol amb els valencians, que ocupem un espai d'objecte i no de subjecte del sistema i que ens hi hem configurat de mitjan segle XX ençà com una colònia turística. Cal explicitar també més sovint que, si els valencians mai hem tingut un

Taula 2

Patrimoni net mitjà en cada autonomia i part que en posseeix l'1% més ric, 2022 (€ i %)

Autonomia	Riquesa mitjana	1% més ric
Madrid	686.988 €	35%
Illes Balears	477.048 €	28%
Catalunya	433.628 €	27%
Cantàbria	404.045 €	21%
Aragó	401.509 €	21%
La Rioja	399.723 €	24%
Mitjana estatal	382.828 €	27%
Castella i Lleó	344.636 €	16%
Galícia	325.063 €	29%
País Valencià	314.461 €	24%
Astúries	306.818 €	17%
Múrcia	297.198 €	22%
Castella - la Manxa	285.259 €	16%
Canàries	261.370 €	27%
Andalusia	258.378 €	20%
Extremadura	228.859 €	18%

Font: MARTÍNEZ-TOLEDANO (et al.), «La desigualdad de riqueza entre comunidades autónomas».

grau mínim d'autonomia política dins del sistema «nacional» espanyol de 1978, aquest, haja existit o no, va desaparèixer amb la crisi del deute de la dècada de 2010. De llavors ençà, l'autonomia valenciana es dedica a alçar la persiana cada dia a colp de

deute provinent del Fons de Liquiditat Autònoma (FLA) —és a dir, el mecanisme mitjançant el qual l'Estat ens presta els nostres diners— i, així mateix, a pagar-ne els venciments i els interessos. I a fer cada vegada la bola de neu més grossa, evidentment.

La Generalitat valenciana dedica el 95% de la seua despesa als serveis públics essencials, un percentatge que només supera Múrcia

Segons l'informe de l'IVIE a què hem fet referència, la Generalitat Valenciana dedica el 95% de la seua despesa als serveis públics essencials, un percentatge que només supera Múrcia. És a dir, la nostra autonomia es resumeix a pagar les nòmines dels metges amb emissió de deute. No tenim la capacitat normativa per a decidir sobre el sistema, però és que, encara que la tinguéssim, no hi podríem fer res, tampoc, perquè el sistema ens lliga de peus i mans fiscalment. Es tracta d'una paradoxa perversa: amb l'autonomia ens hem de responsabilitzar de la gestió d'unes polítiques públiques sense els recursos que produïm per a fer-ho, perquè el sistema ens els drena. Amb el model centralista espanyol tradicional teníem la mateixa capacitat de decisió real que ara: cap ni una. Però, almenys, formalment no n'érem els responsables. Insistisc: el sistema és especialment pervers.

La dominació pel deute

El País Valencià és, de fa anys i amb un marge de diferència important, l'autonomia més endeutada respecte al PIB i la segona en termes abso-

luts. El deute de la Generalitat se situa en el tercer trimestre de 2025 en uns 62.424 milions d'euros.³ És a dir, cada valencià deu uns 11.367 euros. Recordem que la nostra renda mitjana anual per unitat familiar és de 14.017 euros. Devem pràcticament un any sencer del nostre treball. O el que a nivell general equival a dos pressupostos anuals de la Generalitat sencers. Aquest deute s'ha disparat sobretot arran de la crisi de 2010 i té en l'infrafinançament el seu principal motor. En 2008, el deute valencià era ja elevat en el context autonòmic, però se situava en el 12,7% del PIB. En 2025, es troba en el 40,5%, després d'haver arribat a un màxim de 47,9% en 2020.

En els pressupostos de la Generalitat per a 2025, els últims aprovats i els vigents a l'hora de redactar aquest text, quasi 9.000 milions d'euros, és a dir, el 23,6% de la despesa, es dedica a pagament del deute.⁴ La conselleria del servei del deute té un volum ho-

mologable a la de Sanitat —un 28,8% de la despesa— i més gros que la d'Educació —un 21%. En 2024, el servei del deute pujava a més de 9.000 milions d'euros i arribava al 27% de la despesa, més a prop encara de Sanitat, amb un 29%. En l'exercici de 2020, el servei del deute va ser la primera conselleria en despesa, amb quasi un de cada tres euros: el 30,6%. En aquells comptes, de fet, no només superaven la Sanitat, sinó que quasi doblaven el pes de la Conselleria d'Educació, amb un 16,9%.

El finançament per càpita valencià de 2009 ençà, amb el sistema actual vigent, s'ha situat cada exercici de manera constant com l'últim de la llista. Segons l'estudi de l'IVIE, de fet, la valenciana és l'única autonomia de les que es troben per davall de la mitjana estatal de renda que, a més, sempre ha estat per davall de la mitjana de finançament per càpita. En la liquidació de 2022, l'última que tenim disponible, els 3.148 euros per habitant dels valencians es trobaven més de 200 euros per davall de la mitjana i més de 1.000 euros per habitant per davall dels 4.163 euros de Cantàbria, l'autonomia amb un finançament per càpita més alt i que —recordem— té

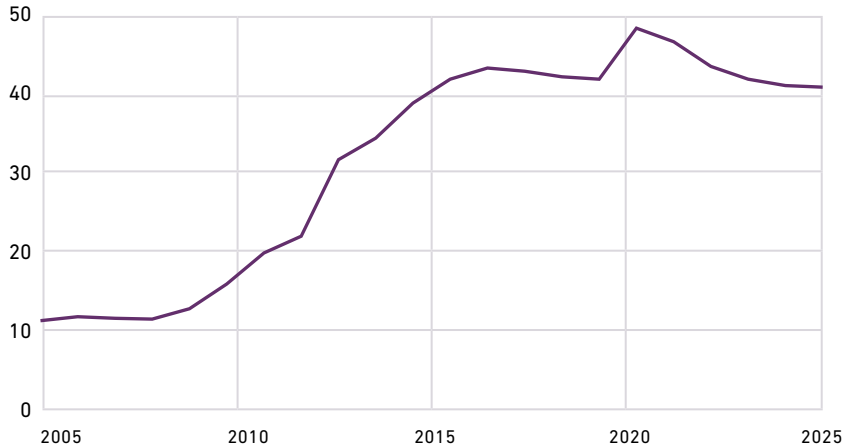
3 Les del tercer trimestre del 2025 són les últimes dades que tenim disponibles al tancament d'aquest article el febrer del 2026.

4 Totes les dades estan extretes del Visor Pressupostari de la Generalitat Valenciana. Disponible a: <www.gvaoberta.gva.es/va/visores>.

En els pressupostos de la Generalitat per a 2025 quasi 9.000 milions d'euros, és a dir, el 23,6% de la despesa, es dedica a pagament del deute

Gràfic 3

Evolució del deute de la Generalitat valenciana sobre el PIB, 2005-2025 (%)

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Generalitat Valenciana.

una renda mitjana clarament més elevada que la valenciana.

Una balança fiscal injusta

No cal dir que aquesta disfunció no es compensa tampoc amb inversió pública. La balança fiscal valenciana és clarament deficitària. L'única que ho és dins de les autonomies que es troben per davall de la mitjana de renda, de fet. Cal tindre en compte que el càlcul

de les balances fiscals és, a l'Estat espanyol, un misteri més gros que el de la Santíssima Trinitat. La primera vegada que es va fer de manera oficial fou en 2008, amb xifres referides al 2005, i com a contrapartida exigida per ERC per donar suport a la inversió de José Luís Rodríguez Zapatero al govern espanyol. Les següents de què disposem —i les últimes, fins a la data— les va publicar en 2014, amb dades que es referien a 2011, el govern conservador del PP amb

majoria absoluta de Mariano Rajoy amb la pretensió de demostrar que Catalunya, llavors immersa plenament en el procés independentista, rebia un tractament fiscal correcte. Una pretensió que expressava l'autor de l'estudi, l'economista asturià Ángel de la Fuente,⁵ director executiu de la Fundació de Estudios de Economía Aplicada (FEDEA), en abundants treballs i un dels màxims ideòlegs econòmics de la dreta espanyola. En 2022, finalment, el govern estatal de Pedro Sánchez va fer públics els materials en brut per a elaborar el càlcul de les balances fiscals, també obligat per l'independentisme català, però uns quants anys després encara no s'ha traslladat en un informe oficial al respecte.

En tot cas, en les balances fiscals de 2005 el País Valencià veia drenat entre més del 3% i més del 6% del seu PIB, segons el mètode de càlcul que s'hi emprà.⁶ Cal recordar que,

⁵ Es poden consultar els articles que en donem a la bibliografia, per exemple, en què l'autor explica de manera ben clara l'objectiu polític amb què els enfoca. Ell, tanmateix, en diu *objectivitat*, és clar.

⁶ Els dos mètodes més habituals per al càlcul de les balances fiscals són el del *flux monetari*, que calcula la recaptació i la inversió en un territori concret, i el de *càrrega del benefici*, que imputa com benefici del territori analitzat una part de la inversió que es

El País Valencià continuava sent l'única autonomia que el 2014 se situava per davall de la mitjana de renda estatal amb una balança fiscal negativa

llavors, la renda mitjana valenciana ja estava clarament per davall de la mitjana estatal. En les de 2014, que són les que agafarem com a referència perquè són les més recents, s'havien descartat els mètodes de càlcul que donaven com a resultat unes balances fiscals més desequilibrades, que situaven el dèficit fiscal al voltant del 6% del PIB, com hem vist, i ara la diferència al País Valencià es reduïa al 2%. Tanmateix, la valenciana continuava sent l'única autonomia que se situava per davall de la mitjana de renda estatal amb una balança fiscal negativa. No sabem, com dèiem, quin és el resultat oficial d'una balança fiscal valenciana posterior, però no hi ha dubte que la tendència no es trencaria i el resultat tornaria a ser negatiu, malgrat tot l'empobriment relatiu patit. En aquest sentit, és innegable que la constant negativa del resultat de la balança fiscal valenciana al llarg del temps no pot ser actualment menor d'una xifra pròxima a un 3%, i això

considera comuna a tot l'Estat (l'exemple més habitual que es fa servir per a il·lustrar aquest càlcul és que una part de la inversió en el Museu del Prado de Madrid també s'ha de computar com a benefici dels valencians). Lògicament, aquest últim mètode dona com a resultat balances fiscals més equilibrades entre els territoris i l'administració central.

amb les dades oficials del sistema i el càlcul més beneficiós per a l'Estat. Això vol dir una situació d'extracció de rendes —que cal sumar a l'infrafinançament, la infrainversió...— per a un territori clarament per davall de la mitjana de renda del seu estat matriu. Una situació que, per molt que ho intente maquillar De la Fuente, no té cap analogia vàlida que no impliqui una relació fiscal colonial, es mire com es mire.

Una marginació estructural

És evident que aquestes dades no s'extrauen d'una sèrie aïllada, sinó que formen part del contínuum en què els mateixos territoris sospitosos habituals reiteradament apareixen en les mateixes posicions. Si mirem els índexs de funció pública per habitant, per a veure si el deute autonòmic valencià és producte d'una inflació desmesurada de l'administració, ens trobarem que, efectivament, juntament amb Catalunya i les Illes Balears, també ocupem les últimes posicions del rànquing. Si, per contra, busquem les dades d'inversió territorialitzada —la no territorialitzada vol dir, segons confessió de la ministra d'Hisenda

Taula 3

Finançament per habitant per a autonomia, 2022 (€)

Autonomia	Finançament per habitant
Cantàbria	4.163 €
La Rioja	4.023 €
Extremadura	3.834 €
Aragó	3.668 €
Canàries	3.663 €
Castella i Lleó	3.642 €
Astúries	3.571 €
Galícia	3.487 €
Mitjana estatal	3.367 €
Illes Balears	3.337 €
Madrid	3.337 €
Catalunya	3.333 €
Castella - la Manxa	3.274 €
Andalusia	3.190 €
Múrcia	3.148 €
País Valencià	3.148 €

Font: Dades del Ministeri d'Hisenda espanyol.

espanyola, María Jesús Montero, Madrid—,⁷ també trobarem el País

7 EXPANSIÓN, «Montero dice que la inversión en

Si mirem els índexs de funció pública per habitant, el País Valencià juntament amb Catalunya i les Illes Balears ocupen les últimes posicions del rànking

Valencià en les últimes posicions. La demarcació d'Alacant, de fet, fa dos pressupostos que n'és l'última de totes. Si, finalment, per deixar en algun moment l'enumeració, mirem també quina part d'aquesta —poca— inversió ha acabat per executar-se, evidentment ens trobarem que —oh, sorpresa!— els llocs en el rànking són els mateixos. I això sense entrar a valorar si aquestes inversions s'havien dissenyat pensant en els valencians o no, que caldria parlar-ne ben extensament, més encara si tenim en compte que les grans inversions públiques en infraestructures de les últimes dècades a l'Estat espanyol suposen connectar amb Madrid totes les capitals de província.

Aturem-nos ací un moment, perquè és interessant. Entre 2015 i 2021, segons un estudi de Verificat que empra dades del mateix Ministeri d'Hisenda espanyol, només es varen executar el 59,3% de les inversions territorialitzades pressupostades al País Valencià. És a dir, si el paper ja ens preveia molts menys euros d'inversió del que ens correspondria per pes poblacional, de PIB o, fins i tot, de cohesió com a

Madrid no baja respecto años anteriores y le pide salir del "victimismo"».

Taula 4

Saldo fiscal autonòmic segons les balances fiscals i PIB per càpita relatiu (%)

Autonomia	Saldo fiscal 2011	PIB per càpita relatiu 2011
Madrid	-8,87	136,20%
Illes Balears	-5,71	106,40%
Catalunya	-4,35	116,50%
País Valencià	-2,03	87,80%
La Rioja	0,16	108,20%
Navarra	0,19	123,70%
Múrcia	0,64	82,90%
Cantàbria	1,61	93,70%
Aragó	1,90	109,40%
País Basc	2,43	128,00%
Andalusia	5,24	75,70%
Castella - la Manxa	5,50	81,20%
Galícia	5,79	88,10%
Castella i Lleó	7,10	93,50%
Astúries	7,41	90,60%
Canàries	9,96	83,50%
Extremadura	17,64	72,40%

Font: DE LA FUENTE, «Un sistema de cuentas públicas territorializadas para España. Metodología y resultados para 2011».

territori amb una renda per càpita inferior a la mitjana, d'aquests euros quasi la meitat se n'envolaven. Madrid, per

contra, rebria més inversió de la que prèviament s'hi havia pressupostat: un 122,2%. Parlem del territori amb

El centralisme pot explicar moltes situacions injustes, puntuals o estructurals, però no pot explicar el cas valencià. Aquest només té sentit si s'analitza des d'una perspectiva nacional

la renda per càpita més elevada i, a més, no tenim en compte les inversions que es consideren com a beneficioses per al conjunt de la població, que, no cal dir-ho, acaben per beneficiar Madrid quasi exclusivament per l'efecte capitalitat. Però és que, si mirem el rànquing, trobarem que Múrcia, un territori amb un infrafinançament també comparable al valencià, ocupa la tercera posició en grau d'execució pressupostària, un 101,6%. El quart lloc és per a Castella-la Manxa, un altre territori perjudicat pel sistema de finançament, amb un 93,1%. Tots dos, d'altra banda, tenen, per exemple, una balança fiscal positiva. És a dir, un cas com el del País Valencià, en què constantment tots els indicadors ens apunten a un maltractament estructural, només es pot comparar amb Catalunya i les Illes Balears, amb la particularitat que només la renda valenciana està per davall de la mitjana. El biaix ètnic és inapel·lable. El centralisme pot explicar moltes situacions injustes, puntuals o estructurals, però no pot explicar el cas valencià. Aquest només té sentit si s'analitza des d'una perspectiva nacional.

Promeses que s'emporta el vent

Per tancar aquestes breus pinzellades aproximatives, parlarem del condicionament del deute valencià. Actualment, al voltant del 80% d'aquest deute es troba en mans del FLA, com explicàvem més amunt. És a dir, del mateix Estat espanyol. Això vol dir que, amb una decisió comptable d'un Consell de Ministres, el problema del deute valencià quedaria pràcticament resolt, sense afectar en res el deute global de l'Estat com a tal, ja que el deute de la Generalitat és, com el deute, per exemple, de l'Ayuntamiento de Morata de Tajuña, deute sobirà del «Reino de España». Una possible solució, per tant, seria una condonació del deute per part de l'Estat. Però condonar una part del deute valencià dins d'una condonació global de part del deute autonòmic suposa un doble càstig, perquè no es pot aplicar una solució comuna a una situació singular sense perjudicar aquest últim. No hi ha espai per a allargar-se ací en la qüestió de la proposta de quitança del deute que fa el govern espanyol —novament obligat per ERC—, però no es pot deixar de dir que, si s'inclou dins la proposta una condonació de deute autonòmic

madrileny —que, com que és una autonomia hiperfinançada, per l'efecte de capitalitat, no en té, de FLA—, significa que els valencians ens hem de fer càrrec de la nostra part alíquota de deute privat madrileny —que és més de la que ens hauria de tocar, tal com veiem que està dissenyat el sistema. Un nou contrasentit.

Aquesta introducció era, tanmateix, necessària, ja que des de la dècada de 2010 el sistema espanyol com a tal accepta la condició d'autonomia infrafinançada del País Valencià i estableix que cal donar-hi solució, també al deute autonòmic que aquesta situació ha provocat. Aquestes són les conclusions de l'informe dels experts nomenats per les Corts durant la legislatura 2011-2015, amb majoria absoluta del PP, però amb la participació dels altres grups, i certificades pels ministeris d'Hisenda espanyols dirigits per Cristóbal Montoro (PP) i María Jesús Montero (PSOE). Tant PP com PSOE prometen de fa tot aquest temps la solució a aquest problema, sense que, no cal dir-ho, s'hi haja avançat gens. Quina quantitat del deute valencià entraria dins d'aquesta operació? Podem esbrinar-ho en l'informe de

Des de la dècada de 2010, el sistema espanyol com a tal accepta la condició d'autonomia infrafinançada del País Valencià i estableix que cal donar-hi solució, sense proposta concreta

l'IVIE esmentat al començament, ja que s'hi empra la mateixa fórmula. A grans trets, es podria resumir que el deute que prové de l'infrafinançament és aquell en què augmenta cada exercici i que correspon a la distància que hi ha entre el finançament efectiu per càpita rebut per l'autonomia valenciana i la quantitat que hauria d'haver rebut per arribar a la mitjana. Això vol dir al voltant d'uns 1.500 milions d'euros cada any i uns 20.000 milions d'euros d'acumulat. És a dir, aproximadament un terç del volum total i la meitat del FLA.

Ara bé, ací cal fer un altre parèntesi, perquè ens trobem també amb una altra perversió del sistema. Com hem vist, el càlcul de l'infrafinançament correspondria a la distància que separa el finançament valencià de la mitjana estatal. Tanmateix, hi ha un problema previ: on queda la dita *solidaritat*? En principi, aquelles comunitats que estiguen per sota de la mitjana estatal són receptors del que s'anomena «solidaritat territorial». Però, per al País Valencià, això no s'aplica. Efectivament: no només no hi ha un sobrefinançament per a compensar els anys d'infrafinança-

ment, de la mateixa manera que no hi ha damunt la taula tampoc una sobreinversió per a compensar la infrainversió, sinó que no es preveu tampoc que l'autonomia valenciana no s'hauria de trobar en la mitjana del finançament autonòmic, ja que és una autonomia —ara com ara, la dotzena d'un tota de dèsset— per davall de la mitjana de renda. És a dir, el finançament valencià hauria d'estar —segons el mateix disseny del sistema— sistemàticament per damunt de la mitjana per compensar el desequilibri de partida. Per tant, el deute generat de l'infrafinançament ha de ser superior per força, perquè no preveu la mateixa solidaritat de convergència que se suposa que és un principi rector del sistema i una obligació constitucional.

No hem acabat, ni de bon tros, amb les perversions del sistema. Com hem vist, l'asfíxia fiscal del País Valencià ha impedit que, ni que volguessen, els governs autonòmics successius fessen més polítiques que alçar la persiana de l'administració cada dia i pagar les nòmines dels funcionaris. En aquest sentit, aquest deute «il·legítim» —segons admet el mateix sistema— per la infrainversió, també ha suposat que la Generalitat no hagi tingut durant

Taula 5

Mitjana del grau d'execució en les autonomies de les inversions territorialitzades en els pressupostos generals de l'Estat espanyol, 2015-2021 (%)

Autonomia	Grau d'execució
Madrid	122,2%
Aragó	101,7%
Múrcia	101,6%
Castella - la Manxa	93,1%
Castella i Lleó	81,0%
Navarra	77,3%
Galícia	76,8%
Illes Balears	75,7%
Mitjana estatal	75,6%
La Rioja	69,7%
Extremadura	67,5%
Astúries	66,1%
Andalusia	63,9%
Canàries	60,5%
Catalunya	59,7%
País Valencià	59,3%
Cantàbria	50,2%
País Basc	43,1%

Font: Verificat, amb dades del Ministeri d'Hisenda.

Si els problemes de finançament tinguessen una base en la corrupció, aquests haurien acabat amb els governs progressistes de la Generalitat del període entre 2015 i 2023. No és el cas

tot aquest temps capacitat de manobra per a endeutar-se «legítimament» per a fer les inversions necessàries a tota activitat política pública. I, finalment, i ara ja simplement com a utopia encara més utòpica a benefici d'inventari, aquest sistema també hauria de tindre en compte que no estem parlant d'autonomia simplement administrativa i de gestió, sinó que la voluntat d'autogovern respon a una pluralitat nacional constitutiva de l'Estat i, doncs, l'autonomia dels valencians també té a veure amb unes condicions polítiques —cultura, llengua...— que no es donen en altres territoris i que, òbviament, demanen els seus recursos. Però aquesta consideració, per molt que ens sembla més que òbvia, si totes les anteriors es perden com l'aigua en la cistella, ara esdevé directament anatema.

Una factura més cara que la corrupció

Però, i la corrupció? El deute i l'empobriment valencians no són producte d'un seguit de governs que han tingut com a única prioritat ficar mà a la caixa? Certament, si en alguna disciplina han sigut exemplars els

Francisco Camps, Eduardo Zaplana, Alfonso Rus, Carlos Fabra, José Joaquín Ripoll, Sonia Castedo, per esmentar-ne només alguns,⁸ ha sigut en la del lladrocini. Ara bé, la factura de la corrupció, tot i que és impossible de calcular, no podrà arribar mai —perquè no deixa de ser humanament impossible, de fet— a representar més que una anècdota respecte de les xifres de què estem parlant. Això no vol dir que no hi haja afectat, òbviament: sens dubte, aquests governs han estat un factor accelerador de l'empobriment, encara que siga perquè remaven amb tota la convicció en la mateixa direcció que el sistema nacional espanyol ens portava. Ara bé, si els problemes de finançament tinguessen una base en la corrupció, aquests haurien acabat amb els governs progressistes de la Generalitat del període comprès entre 2015 i 2023. Durant aquests anys, ni el més fanàtic militant valencià del PP o de Vox podria argumentar que la corrupció hauria sigut un problema estructural o generalitzat. De fet, es mire

8 En FLOR, *Societat Anònima. Els valencians, els diners i la política* es pot trobar una panoràmica del País Valencià de la primera dècada del 2000 i de la primera meitat dels 2010, amb una anàlisi socio-lògica i política. En MACEDA, *El despertar valencià. La caiguda d'un règim i la irrupció del canvi* se'n pot trobar una crònica més periodística.

com es mire, varen ser uns governs pràcticament sense casos de corrupció, que, en tot cas, haurien tingut una incidència econòmica menys que negligible.

Tanmateix, la problemàtica de què estem parlant no només no va desaparèixer durant aquests anys, sinó que, fins i tot, es pot dir que es va accelerar. D'una banda, perquè s'arrossegava l'acumulació dels exercicis anteriors i, d'altra, perquè el govern progressista, lògicament, va decidir augmentar la despesa a costa d'augmentar també el deute. Aquests són els anys de la famosa «partida reivindicativa» dels pressupostos de la Generalitat: com que uns comptes públics no poden preveure més despeses que ingressos, aquests últims s'unflaven amb una partida fictícia a compte dels milions d'euros que hauria d'ingressar l'Estat com a producte del sistema de finançament perquè l'autonomia valenciana rebés un finançament per càpita situat en la mitjana del sistema. No cal dir que en cap exercici es va donar fer realitat aquesta hipòtesi —ni tan sols el Consell ho pretenia, i això que a la Moncloa, des de 2018, hi havia un govern socialista pretesament «amic i aliat»— i, doncs, aquesta partida es va

El cas valencià desmenteix l'argument de l'espanyolisme que, si hi ha cap distorsió en el tracte que rep Catalunya per part de l'Estat, aquesta es deu a la «deslleialtat de l'independentisme»

convertir directament en deute. Una trampa comptable que, de tota manera, va evitar fer més retallades de les que el sistema obliga en aquells anys.

En definitiva, reprenem una altra vegada aquell Consell de Ministres que podria haver complert la promesa de condonació del deute valencià produït per l'infrafinançament. Montoro abans i Montero després no es varen diferenciar ni en la lletra ni en les excuses: sempre hi havia altres prioritats. Ara bé, després de les inundacions del 29 d'octubre de 2024, quina urgència podia passar per davant del problema valencià? Potser per això mateix la resposta ha sigut el silenci. Mentre les paraules s'omplien de grandiloqüència a propòsit d'una etèria reconstrucció,⁹ els fets quedaven en no res. La resposta indecent del govern valencià, tant en la gestió de l'emergència com posteriorment, no pot amagar que, de part del govern estatal, les ajudes a l'autonomia valenciana han consistit a autoritzar l'emissió de més deute del FLA. No és un

recurs retòric. Si hem vist que en els pressupostos de la Generalitat vigents en aquell moment, els de 2024, el servei del deute suposava el 27% de la despesa i un volum d'uns 9.500 milions d'euros, simplement que en aquell moment el govern espanyol hagués complert la promesa de condonació del deute produït per l'infrafinançament i certificat pel mateix sistema «nacional espanyol» s'haurien pogut alliberar una quantitat ingent de recursos dels mateixos comptes valencians per a gastar en la reconstrucció. No en parlem ja, de tots aquests milions que cada exercici s'han destinat i es continuen destinant a pagar un deute que els valencians no hem generat i que, a més, està en mans de l'Estat matriu: és a dir, paguem i més paguem, repaguem i tornem a pagar per a continuar empobrint-nos.

Una DANA econòmica constant

La DANA va tindre una afectació que és difícil de calcular, però que, al remat, no anirà massa més lluny del drenatge de recursos que el sistema nacional espanyol aplica cada any al

País Valencià.¹⁰ El compliment de la promesa de la condonació del deute produït per l'infrafinançament, que no és ni tan sols una mesura excepcional per a una catàstrofe més que excepcional i d'unes dimensions pràcticament inèdites, no només no s'ha posat damunt la taula en cap moment, és que ni tan sols s'ha verbalitzat. Per no reivindicar-se, ni tan sols ho ha fet Compromís. I tornem al començament de l'article: si no el valencianisme polític ací i ara, qui i quan?

El cas valencià, per si encara calia, desmenteix aquell argument habitual de l'espanyolisme català que ve a dir que, si hi ha cap distorsió en el tracte que rep Catalunya per part de l'Estat, aquesta es deu a la «deslleialtat» amb què teòricament hauria actuat la seua classe política, és a dir, l'independentisme. Bé: quina és la «deslleialtat» valenciana? La realitat en el sistema nacional espanyol, com en tots els sistemes de dominació, és que, com més ens hi sotmetem i obeïm, pitjor ens tracten. Quina lliçó més n'hem d'aprendre? ■

⁹ LA MAÑANA, «Sánchez promet des del País Valencià "tots els recursos que calguin" per a la reconstrucció i trobar els desapareguts».

¹⁰ En CHULIÀ, *Pla Sud. Eixida d'emergència en cas de riuada* he mirat de fer una aproximació al càlcul de l'impacte econòmic de la tragèdia i la relació amb l'espoliació fiscal del País Valencià.

■ Bibliografia

CAMBRA DE COMERÇ D'ALACANT. «PGE 2022. La inversió pública en la província de Alicante» [en línia]. A *Cambra de Comerç d'Alacant*, novembre de 2021. Disponible a: <www.camaralicante.com>.

CHULIÀ, Ricard. *País Valencià. Eixida d'emergència*. Catarroja: Afers, 2024.

CHULIÀ, Ricard. *Pla Sud. Eixida d'emergència en cas de riuada*. Catarroja: Afers, 2024.

CORTS VALENCIANES. «Criteris i propostes per a un nou sistema de finançament autonòmic» [en línia]. A *Corts Valencianes*, setembre de 2013. Disponible a: <www.hisenda.gva.es>.

CUCARELLA, Vicent. *El finançament valencià, de la submissió al canvi necessari*. Alzira: Bromera, 2015.

DE LA FUENTE, Àngel. «Las balanzas fiscales y algunas cuestiones relacionadas» [en línia]. A *FEDEA*, juliol de 2024. Disponible a: <www.documentos.fedea.net>.

DE LA FUENTE, Àngel. «Balanzas fiscales: ¿qué son y para qué sirven?» [en línia]. A *FEDEA*, març de 2019. Disponible a: <www.documentos.fedea.net>.

DE LA FUENTE, Àngel. «¿Maltrato?» [en línia]. A *FEDEA*, juliol de 2024. Disponible a: <www.policy.fedea.net>.

DE LA FUENTE, Àngel (dir.). «Un sistema de cuentas públicas territorializadas para España. Metodología y resultados para 2011» [en línia]. A *FEDEA*, 2014. Disponible a: <www.documentos.fedea.net>.

EXPANSIÓN. «Montero dice que la inversión en Madrid no baja respecto años anteriores y le pide salir del "victimismo"» [en línia]. 14 d'octubre del 2021. Disponible a: <www.expansion.com>.

FLOR, Vicent. *Societat Anònima. Els valencians, els diners i la política*. Catarroja, Afers: 2015.

FUNDACIÓ JOSEP IRLA. «Estimació de les balances fiscals de les comunitats autònomes respecte de l'Estat espanyol 1995-2005» [en línia]. Febrer de 2008. Disponible a: <www.irla.cat>.

GIMENO, Celestí. *L'espòli fiscal del País Valencià*. Barcelona: Llibres de l'Índex, 2004.

IBAR, Leandre. «Catalunya es manté com la comunitat autònoma amb menys treballadors públics». [en línia]. A *ARA*, 6 de setembre de 2019. Disponible a: <www.ara.cat>.

L'OR DELS VALENCIANS. *Exposició pedagògica itinerant sobre l'espòliació fiscal del País Valencià* [en línia]. 2013. Disponible a: <www.verkami.com>.

MACEDA, Víctor. *El despertar valencià. La caiguda d'un règim i la irrupció del canvi*. Barcelona: Pòrtic, 2016.

MARTÍNEZ-TOLEDANO, Clara (et al.). «La desigualdad de riqueza entre comunidades autónomas» [en línia]. A *EsadeEcPol*, 26 de juny de 2025. Disponible a: <www.esade.edu>.

MINISTERI D'HISENDA. «Informe de la Comisión de Expertos para la revisión del modelo de financiación autonómica» [en línia].

Juliol de 2017. Disponible a: <www.hacienda.gob.es>.

LA MAÑANA. «Sánchez promet des del País Valencià "tots els recursos que calguin" per a la reconstrucció i trobar els desapareguts» [en línia]. 31 d'octubre del 2024. Disponible a: <www.lamanyana.cat>.

PÉREZ, Francisco; PÉREZ, Juan; PÉREZ, Juan Antonio. «El sistema de financiación y las comunidades infrafinanciadas: principales problemas y propuestas de reforma» [en línia]. A *IVIE*, maig de 2025. Disponible a: <www.ivie.es>.

VERIFICAT. «Catalunya no està a la mitjana del finançament autonòmic, com diu el líder dels socialistes de l'Aragó» [en línia]. Novembre de 2024. Disponible a: <www.verificat.cat>.

VILAWEB. «Guia de la manifestació 'Per un finançament just' del País Valencià'» [en línia]. 17 de novembre de 2017. Disponible a: <www.vilaweb.cat>.

ESTUDIS FEMINISTES

www.irla.cat/publicacions

FUNDACIÓ JOSEP IRLA **copleters**
DONES ALS EXECUTIUS
UNA PERSPECTIVA FEMINISTA I C
SILVIA CLAVERA

FUNDACIÓ JOSEP IRLA
CIBERACTIVISM FEMINISTA A CA
EL CAS DEL 8M DEL 2018
BERTA FLORES PINKLES

FUNDACIÓ JOSEP IRLA
TELETREBALL I GÈNE
ANÀLISI A CATALUNYA DES D'UNA PERSP
SILVIA CARRILLO GOMET
MIREIA DURAN PRUGADA

FUNDACIÓ JOSEP IRLA
LA REFORMA DE LES PAU
ANÀLISI DES D'UNA PERSPECTIVA DE GÈ
ANDREU APERAS
CATRINA CALSABR

FUNDACIÓ IRLA
REBEL·LIES QUE NO TRANSFORMEN
L'ANTIFEMINISME ENTRE LA POBLACIÓ JOVE I ADOLESCENT
CIS-MASCULINA A CATALUNYA
JORDI BONET
BARBARA BIGLIA
LEON FREUDE

FUNDACIÓ IRLA
DONES I SEQUERA A LA CATALUNYA RURAL
UNA PERSPECTIVA FEMINISTA
MARIÀ I TORRENT

FUNDACIÓ IRLA
MENOPAUSA
TZADA

arxiu

El 18 de febrer de 2006: l'inici del moviment pel dret a decidir

[vista prèvia >](#)

En la historiografia del Procés, sovint s'acostuma a obviar la primera gran manifestació sobiranista: la del 18 de febrer del 2006. La Plataforma pel Dret de Decidir va omplir els carrers contra la retallada de l'Estatut acordada per Artur Mas i José Luis R. Zapatero i va canviar el relat del catalanisme, que va passar de l'autonomisme al sobiranisme i va situar el referèndum com a bandera. Una manifestació que va contribuir a erosionar la Catalunya dual organitzada al voltant dels governs de PSC i CIU, la qual quedaria tocada de mort amb el Procés independentista.

Marta Rovira Martínez

Sociòloga

@roviramartinez

En el relat habitual s'acostuma a situar l'inici del Procés independentista català en la gran manifestació del 10 de juliol de 2010, impulsada per Òmnium Cultural i amb el suport de nombrosíssimes entitats i de tots els partits polítics parlamentaris excepte PP i C's. De fet, aquella manifestació, sorgida com a reacció a la sentència del Tribunal Constitucional que anul·là diversos articles clau de l'Estatut d'autonomia, del 2006,¹ portava un lema, «Som una nació. Nosaltres decidim», que tenia ressonàncies de la manifestació organitzada per la Plataforma pel Dret de Decidir (PDD) uns anys abans, el 2006, sota el lema «Som una nació i tenim dret a decidir». És així com s'atribueix l'origen del Procés a la sentència del Tribunal Constitucional sobre l'Estatut de Catalunya d'aquell 2010. Però en realitat aquesta història va començar abans.

Si fem una anàlisi del cicle de mobilitzacions massives de signe independentista que es van produir a Catalunya a començaments del segle

XXI, cal situar-ne l'inici precisament en aquella manifestació convocada per la Plataforma pel Dret de Decidir el 18 de febrer de 2006. Aquest va ser el punt de partida, a Catalunya, d'un cicle de mobilitzacions que va resultar extraordinari per la seva continuïtat i pel volum de participants. Unes mobilitzacions que van protagonitzar el que després es va conèixer com el Procés, una etapa política que va anar de la protesta per la manera com es va retallar l'Estatut d'autonomia aprovat en referèndum el 18 de juny de 2006, fins a la celebració d'un referèndum d'independència sense l'autorització de l'Estat espanyol, l'1 d'octubre de 2017.

Les mobilitzacions per la independència van tenir continuïtat amb una força inèdita en tots els Onzes de Setembre que van succeir a aquells primers anys. I, després del referèndum, van continuar com a protesta a la repressió judicial i política que es va desencadenar com a reacció de l'Estat a l'intent de proclamar la independència de Catalunya. Al 2019 es van produir les darreres mobilitzacions massives —i d'aquest caire extraordinari— contra la sentència

judicial als consellers de la Generalitat i els presidents d'Òmnium i l'ANC. I a partir d'aleshores el moviment independentista català ha circumscrit la mobilització al carrer a la manifestació que es fa des dels anys 1980 en motiu de la Diada Nacional de Catalunya, l'Onze de Setembre.

En aquest trajecte de protesta i mobilització de l'independentisme català del segle XXI hi ha participat una gran varietat d'actors, amb propostes i plantejaments no sempre coincidents, que van des del concepte del «dret a decidir» fins al suport a una declaració unilateral d'independència² (DUI).³ Així doncs, el moviment independentista incloïa una gran varietat de sensibilitats. I també és cert que el Procés va comportar una gran polarització política, fins al punt que el Partit Socialista de Catalunya, que

2 RIDAO, *El dret a decidir: La consulta sobre el futur polític de Catalunya*; SANJAUME, «Els arguments contra el dret a decidir de Catalunya: una avaluació teòrica»; LÓPEZ, *El derecho a decidir: la vía catalana*.

3 LÓPEZ BOFILL, «Nous horitzons. L'evolució jurídica cap a un Estat propi»; NEBREDÀ, «La República Catalana, dins o fora de la Unió Europea?»; REQUEJO; SANJAUME-CALVET, «Referèndums d'independència. Catalunya en perspectiva»; SERRANO, *De la nació a l'estat*.

1 BAYONA ROCAMORA, «La sentència del Tribunal Constitucional sobre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya».

El cicle del Procés es construeix a partir d'una onada de mobilitzacions amb una base social mobilitzada que va sacsejar del tot a la societat i la política catalana

havia defensat un referèndum⁴ per conèixer la voluntat dels catalans, va acabar compartint manifestacions amb els partits de l'extrema dreta espanyolista, amb sectors franquistes inclosos.⁵ Al contrari, un partit com Convergència Democràtica de Catalunya, que mai havia defensat posicionaments independentistes, va acabar forçant una candidatura conjunta amb ERC, Junts pel Sí, candidatura que va liderar el govern de la Generalitat que va impulsar el referèndum per la independència de Catalunya l'1 d'octubre del 2017. Per tant, estem parlant d'una onada de mobilitzacions que va sacsejar del

tot la societat i la política catalana, que va crear una base social mobilitzada de més de dos milions de persones si tenim en compte les manifestacions, les consultes ciutadanes (2009-2011) i el procés participatiu del 9 de novembre de 2014 i el referèndum de l'1 d'octubre de 2017. De fet, es tracta d'una mobilització que aconsegueix depassar completament la matriu social originària de l'independentisme català, per abraçar un corpus social molt més ampli, amb uns perfils ideològics molt transversals, que van des dels més liberal-conservadors (CiU) a posicions molt a l'esquerra (CUP), al mateix temps que fan bascular sectors de la població cap a una major identificació nacional catalana.⁶

Tal com exposa *l'Informe sobre l'estat de la democràcia a Catalunya* del 2010, el cicle de mobilització independentista a Catalunya s'inicia des de sectors clàssics de l'independentisme i, a mesura que guanya suports i legitimitat, provoca l'aparició de nous actors amb plantejaments diferents:

*«Entenem doncs, que és aquest independentisme clàssic el que impulsa el cicle de mobilització d'on sorgeixen les consultes, per bé que el mateix cicle provoca l'aparició de nous actors sociopolítics que no comparteixen les mateixes coordenades ideològiques d'aquest independentisme».*⁷

La creació de la Plataforma pel Dret de Decidir

El cicle de mobilitzacions sobiranes també va produir canvis en les estructures associatives del moviment independentista. El primer canvi rellevant fou la mateixa aparició de la PDD, que va néixer el 19 de desembre de 2005 a la seu del CIEMEN.⁸ Després, el 2009, es produiria el naixement de l'Assemblea Nacional Catalana,⁹ així com el creixement ex-

4 En el programa electoral del 2012, el PSC, que defensava un model federal per a l'encaix de Catalunya a l'Estat espanyol, defensava la celebració d'un referèndum sobre la independència de Catalunya: «Manifestem el nostre convenciment que els ciutadans i les ciutadanes de Catalunya hauran de decidir lliurement sobre qualsevol proposta de canvi substancial de les relacions entre Catalunya i Espanya, acordada entre les institucions catalanes i espanyoles, a través d'un referèndum en el qual es plantegi una pregunta clara a la qual s'hagi de respondre de forma inequívoca, acceptant o rebutjant el projecte sotmès a consulta. Ens comprometem a promoure les reformes necessàries per tal que els ciutadans i les ciutadanes de Catalunya puguin exercir el seu dret a decidir a través d'un referèndum o consulta acordat en el marc de la legalitat». PSC. Programa electoral. *L'alternativa sensata*. Veure: <arxiupsc.wordpress.com>.

5 Manifestació del 7 d'octubre de 2017, convocada per Societat Civil Catalana amb el lema «Prou: recuperem el seny!», que va omplir tota la Via Laietana.

6 HIERRO HERNÁNDEZ, *Canvis a curt termini en la identificació nacional a Catalunya*.

7 MUÑOZ; GUINJOAN; VILAREGUT, «Les consultes sobre la independència: context, organització i participació».

8 El 28 de novembre de 2005 s'havia celebrat un acte a l'auditori de Barcelona amb el nom de «Tenim el dret de Decidir», organitzat pel Tercer Congrés de Cultura Catalana impulsat per la Federació d'Organitzacions per la Llengua Catalana (FOLC). LÓPEZ, *El derecho a decidir: la vía catalana*; VILAREGUT SÁEZ, «El dret a decidir com a estratègia de moviment».

9 Després de l'èxit de la consulta per la independència celebrada el 13 de setembre de 2009 a

La PDD es va crear enmig del creixent clima conflictiu entorn del nou Estatut d'Autonomia que s'estava discutint en aquell moment

ponencial d'Òmnium Cultural.¹⁰ També sorgiren entitats amb menys recorregut i menys presència social, com Sobirania i Progrés, Deu Mil per l'Autodeterminació i Decidim!

La PDD es va crear enmig del creixent clima conflictiu entorn del nou Estatut d'Autonomia que s'estava discutint en aquell moment. El text inicial s'havia aprovat el 30 de setembre de 2005 al Parlament de Catalunya amb el 90% del Parlament a favor. En el tràmit a les Corts espanyoles, entre novembre del 2005 i maig del 2006, el debat es va anar convertint en un camp de batalla política, que va culminar amb el pacte entre el cap de l'oposició Artur Mas i el president espanyol José Luis Rodríguez Zapatero per portar a les Corts un text que quedava rebaixat respecte del que s'havia aprovat al Parlament de Catalunya. Un pacte

Arenys de Munt, diverses persones es van posar d'acord per crear una nova entitat que tingués com a finalitat única la independència de Catalunya.

10 Des del període de renovació de l'entitat, presidida per Jordi Porta, l'entitat va experimentar un creixement sostingut. L'any 2010 comptava amb 23.000 socis. Però fou en els anys previs i, sobretot, posteriors al referèndum de l'1 d'octubre de 2017 quan aquest creixement es va disparar fins als 190.000 socis el 2022. Actualment compta amb 52 seus territorials.

que va fer impossible que els partits catalanistes defensessin la mateixa posició, ja que mentre que ERC no va acceptar les retallades i, per tant, va fer campanya a favor del «No» a l'Estatut, en canvi, PSC, CiU i ICV-EUiA van donar suport al text pactat a Madrid per Mas i Zapatero.

La PDD va néixer com una plataforma per aplegava diferents associacions i persones individuals per tal de fer un pas endavant en la reivindicació de Catalunya com a nació, posant èmfasi en la necessitat de respectar allò que Catalunya decidís sobre ella mateixa —la reforma de l'Estatut, en aquell moment. Estava formada per sobiranistes «antics i nous», és a dir, format per sectors militants de l'independentisme des dels anys 1980, sectors de militants joves de la societat civil i noves entitats nascudes d'aquest nou sobiranisme menys escorat ideològicament a l'esquerra, com havia passat amb les entitats i partits dels anys 1970 i 1980 —MDT, PSAN. D'altra banda, la PDD comptava amb el suport d'entitats com la Plataforma per la Llengua, Sobirania i Progrés, Gent de la Terra, Òmnium Cultural... Més enllà d'aquests referents, la PDD mirava d'elaborar una proposta que

anés a altres sectors que «no tenien la independència ni el dret a l'autodeterminació com a eix principal i que precisament es sentien còmodes amb aquesta denominació».¹¹

L'inici de les mobilitzacions pel dret a decidir

Malgrat que sovint, de forma interessada, s'ha identificat la manifestació del juliol de 2010 com a punt d'inici del Procés, les mobilitzacions organitzades per part de la PDD juguen un paper fonamental en l'arrencada d'aquest cicle de mobilitzacions. Tant Ricard Vilaregut, en la seva tesi sobre la Plataforma pel Dret de Decidir,¹² com Jaume López en el seu llibre *El derecho a decidir*,¹³ coincideixen en aquest inici del moviment de mobilització independentista el 18 de febrer de 2006.

11 VILAREGUT SÁEZ, «El dret a decidir com a estratègia de moviment».

12 L'excepció és la tesi doctoral de Ricard Vilaregut de 2011: *Memòria i emergència en l'independentisme català. El cas de la Plataforma pel Dret de Decidir*, que situa l'inici d'aquest període en l'inici de les grans manifestacions l'any 2006.

13 LÓPEZ, *El derecho a decidir: la vía catalana*.

La PDD intentava elaborar un nou discurs que abracés un independentisme més obert i capaç de sumar gent més enllà de l'independentisme històric

La manifestació del 18 de febrer de 2006 va convocar un nombre de persones molt per sobre del que s'havia esperat, malgrat que només comptava amb el suport de les entitats promotores, d'Òmnium Cultural, ERC i EUiA. Malgrat els dubtes que tenia la PDD per tirar endavant la manifestació, aquesta va fer un tomb clar quan ERC —liderada per Josep-Lluís Carod-Rovira i Joan Puigcercós s'hi va adherir públicament, amb un comunicat de premsa,¹⁴ i oferint suport logístic a l'organització. En canvi, no hi donaren suport ni CiU ni ICV. Per la seva part, la CUP no només es va desmarcar d'aquesta manifestació, sinó que en va organitzar un altra una setmana abans, l'11 de febrer, amb el lema «Som una nació, Autodeterminació!». El lema de la CUP, de fet, representava el discurs de l'independentisme històric. Mentre que la PDD intentava elaborar un nou discurs que abracés un sobiranisme més obert i capaç de sumar gent més enllà de l'independentisme històric.

Aquest també era l'objectiu d'un partit clarament independentista com ERC, que com a partit de govern s'havia proposat contribuir a fer créixer l'independentisme per la via de les raons. És a dir, oferint arguments a aquells que consideraven que el marc espanyol no permetia un desenvolupament digne de l'autogovern, ni uns serveis adequats per al país i la seva gent. Tal com indica Vilaregut, el fet que un partit que estava al govern, el cas d'ERC, fos un partit clarament independentista va afectar favorablement l'acció de la PDD i per extensió del moviment sociopolític independentista.¹⁵ En tot cas, per primera vegada, una manifestació que reivindicava el dret a decidir, és a dir l'autodeterminació, omplia de forma massiva els carrers de Barcelona. Malgrat el ball de xifres,¹⁶ no hi ha dubte que la manifestació va superar totes les expectatives, ja que es va omplir la Gran Via des de la Plaça Espanya fins a la Plaça Catalunya.

Cal pensar que aquella manifestació no va ser anunciada ni gairebé

seguida pels mitjans de comunicació públics ni privats de Catalunya. Es van produir diverses queixes sobre aquesta manca de cobertura d'una manifestació tan massiva en els mitjans de comunicació públics. Tanmateix, en la Memòria d'activitats del Consell de l'Audiovisual de Catalunya corresponent al 2006 s'afirmava que els informatius de TV3 havien dedicat un total de 13 minuts a la manifestació i a la PDD, tot i que no es va donar veu als manifestants en cap de les notícies emeses. La sensació dels manifestants era, tanmateix, que l'impacte mediàtic de la manifestació no havia correspost a la magnitud que va tenir. Més encara si tenim en compte la participació de moltes personalitats de l'*star system* català, com Joel Joan, Lloï Bertran, els actors de Teatre de Guerrilla, Isabel-Clara Simó, Els Pets, els periodistes Vicent Partal i Martxelo Otamendi, i l'aleshores encara només historiador Oriol Junqueras. En canvi, l'impacte de la manifestació va comportar recollir posteriorment l'adhesió d'unes 700 associacions de tota mena al manifest promogut per la PDD.

Així doncs, fou una manifestació impulsada per la societat civil que no

14 VILAREGUT SÁEZ, *Memòria i emergència en l'independentisme català: el cas de la Plataforma pel Dret de Decidir*.

15 *Ibidem*.

16 Segons els organitzadors hi van participar 700.000 persones. Segons la Guàrdia Urbana de Barcelona no foren més de 125.000 persones.

Cal pensar que aquella manifestació no va ser anunciada ni gairebé seguida pels mitjans de comunicació públics ni privats de Catalunya

tenia el suport unitari dels partits polítics que després van protagonitzar el procés independentista, ja que només va comptar amb el suport entusiasta d'ERC. En canvi, CDC s'hi va posicionar en contra, al·legant que no era un bon moment per a la mobilització,¹⁷ i ICV també s'hi va oposar perquè preferia una manifestació, segons es va dir, contra el PP. De fet, aquests partits s'hi oposaven pel vessant autodeterminista de la manifestació i perquè es tractava d'una manifestació crítica alhora amb el govern espanyol i amb els partits polítics que s'acomodaven a la retallada de l'Estatut en discussió.

Segurament cal atribuir aquest èxit a diversos factors. Però la conflictivitat política al voltant de l'Estatut d'Autonomia hi va jugar un paper central. El PP havia iniciat una campanya de recollida de signatures per tot el territori espanyol reclamant un referèndum en el conjunt de l'Estat sobre l'Estatut de Catalunya.¹⁸ També es van emetre missatges i anuncis radi-

ofònics de caire anticatalanista que van causar un cert impacte en els sectors més catalanistes, i que van contribuir que es mobilitzessin. La campanya del PP va tenir força èxit arreu de l'Estat espanyol, i va arribar a recollir fins a quatre milions de signatures entre febrer i abril de 2006. Però el seu impacte sobre la societat catalana va suposar un revulsiu per a l'independentisme.

De la nació a les infraestructures

La manifestació del 18 de febrer era la primera reacció de la societat civil mobilitzada al voltant de sectors independentistes per promoure posteriorment el «No» en el futur referèndum estatutari del 2006. D'alguna manera, doncs, la PDD i la manifestació d'aquell febrer de 2006 inicia el conflicte polític que es desfermarà amb l'atzucac en què caurà la reforma de l'Estatut d'Autonomia que ERC havia promogut en l'Acord del Tinell per governar la Generalitat presidida per Pasqual Maragall —amb PSC i ICV-EUiA. Les aspiracions dipositades en aquella reforma per tal de «blindar» competències, canviar el model de

finançament, aconseguir el reconeixement de Catalunya com a nació i el català com a llengua preferent de les institucions del país, va suposar una recepta massa difícil d'empassar per a les estructures de l'Estat i l'*statu quo* català, malgrat la suposada bona sintonia entre Pasqual Maragall i José Luis Rodríguez Zapatero i, fins i tot, les seves falses promeses que acceptaria el text que aprovés el Parlament.¹⁹ De fet, amb la proposta de la reforma de l'Estatut, ERC ja estava plantejant de forma clara que el model autonòmic era caduc i que calia fer un darrer intent per renovar-lo.

Amb el suport del PSC, CiU i ICV-EUiA, el referèndum sobre l'Estatut celebrat el 18 de juny del 2006 va obtenir un 73,9% dels vots favorables, amb una participació que no va arribar al 50% del cens electoral (49,4%). Però, des de l'aprovació de l'Estatut, s'inicià un procés d'impugnació per part del PP,²⁰ del Defensor del Pueblo, el

19 ARA, «Zapatero: "Apoyaré el Estatuto que apruebe el Parlamento de Catalunya"».

20 El Partit Popular va presentar el recurs contra 114 dels 223 articles del nou Estatut aprovat, entre els quals el tractament de Catalunya com a nació i el català com a llengua preferent de l'administració.

17 EL PAÍS, «Sólo Esquerra apoya una manifestación a favor del texto».

18 LÓPEZ, *El derecho a decidir: la vía catalana*.

El cycle de mobilitzacions va continuar amb una nova manifestació que incorporà un altre element cabdal en el procés sobiranista: les qüestions econòmiques i d'infraestructures

socialista Enrique Mújica, i d'altres grups contra el nou Estatut.

Les promeses incomplertes del PSOE, la retallada de Mas i Zapatero, la campanya del PP i l'inici de la batalla judicial van anar desfermant una desil·lusió generalitzada a la societat catalana. La PDD va donar una continuïtat al cycle de mobilitzacions convocant una nova manifestació l'1 de desembre de 2007, aquesta vegada incorporant un altre element cabdal en el procés sobiranista: les qüestions econòmiques i d'infraestructures. Una aposta de l'independentisme liderat per ERC de lligar la reivindicació nacional de la independència amb les qüestions quotidianes de la ciutadania. Amb el lema «Som una nació i diem PROU!», la manifestació reivindicava el dret a decidir sobre les pròpies infraestructures, sobretot relacionades amb la xarxa de trens de Renfe, i responia així a la manca d'inversió per part de l'Estat a Catalunya, almenys al nivell equivalent al PIB català. Aquesta vegada hi van donar suport els partits polítics catalanistes —CiU, ERC, ICV, EUiA i CUP— menys el PSC. L'èxit de la convocatòria, que omplí el Passeig de Gràcia i la Via Laietana amb una massa xifrada

en 700.000 persones segons els organitzadors —i 200.000 segons la Guàrdia Urbana— donà sens dubte empenta al moviment a favor del dret a decidir, que anava sumant sectors que tradicionalment no havien militat a l'independentisme.²¹

Hi havia un gran malestar social pel fet que el servei de Renfe, fruit de les obres de l'AVE i de la manca d'inversions, patia retards i avaries constants. La PDD va veure l'oportunitat de generar una nova mobilització, de caràcter molt transversal, que reforçés i omplís de contingut la reivindicació per la sobirania nacional. Per això, al costat de les inversions, es reclamava el traspàs de la competència en la gestió ferroviària de rodalies per a Catalunya, la publicació de les balances fiscals i que Catalunya pogués recaptar i gestionar els seus propis impostos.²²

21 HIERRO HERNÁNDEZ, *Canvis a curt termini en la identificació nacional a Catalunya*; MUÑOZ; GUINJOAN; VILAREGUT, «Les consultes sobre la independència: context, organització i participació»; VILAREGUT SÁEZ, *Memòria i emergència en l'independentisme català: el cas de la Plataforma pel Dret de Decidir*.

22 Unes reivindicacions que vint anys després encara formen part de l'agenda més actual de l'independentisme. LÓPEZ, *El derecho a decidir: la vía catalana*.

Tanmateix, per primera vegada els crits a favor de la independència protagonitzaven una manifestació fora de la Diada de l'Onze de setembre.²³ Així doncs, en aquella manifestació es van fer visibles les noves aliances i *cleavages* —divisions— polítics que marcarien tot el període del Procés: CiU, ERC i ICV per un costat, i PSC i PP per l'altre.

Però les divisions internes impediren que la PDD s'erigís en l'espai de confluència d'un ampli moviment social de protesta que ja havia anat prenent forma. Entre el 2009 i el 2011 hi va haver també un moviment popular que va impulsar consultes populars als diferents municipis sobre la independència. Una iniciativa que, tot i no ser liderada per la PDD, va créixer a redós de l'auge del moviment independentista. Un cop coneguda la sentència del Tribunal Constitucional contra l'Estatut retallat, Òmnium Cultural va prendre el relleu en el lideratge d'aquest espai i va convocar una nova manifestació el 10 de juny de 2010 sota el lema «Som una nació. Nosaltres decidim», que ja hem comentat. La participació

23 *Ibidem*.

Les divisions internes impediren que la PDD s'erigís en l'espai de confluència d'un ampli moviment social de protesta que ja havia anat prenent forma

fou calculada en més d'un milió de persones²⁴ que ompliren els carrers del centre de Barcelona, que van desbordar totes les previsions.

Després de la PDD

La història de les grans mobilitzacions va continuar els anys següents amb les mobilitzacions convocades l'Onze de Setembre, Diada Nacional de Catalunya, i amb l'aparició d'un nou actor en escena: l'Assemblea Nacional Catalana (ANC). Les mobilitzacions de l'ANC, organitzades juntament amb Òmnium Cultural, van marcar fites cada vegada més agosarades en la capacitat de mobilització d'aquest moviment pel dret a decidir. L'Onze de Setembre de 2012 la manifestació tingué per lema una proclama ja netament independentista: «Catalunya, nou estat d'Europa». Els participants constituïen una massa que va ocupar tot el centre de Barcelona, concentrada al voltant del Passeig de Gràcia i la Via Laietana. Els organitzadors van parlar de dos

milions de persones, i la Guàrdia Urbana de 600.000.

El 2013 l'ANC va decidir assumir el repte de fer una cadena humana que recorregués tot el territori del Principat, resseguint la costa. Aquesta fita es va aconseguir amb la participació de 1.600.000 manifestants i 30.000 voluntaris. Aquesta vegada els participants s'havien inscrit en un aplicatiu que els distribuïa per trams al llarg de la costa catalana. Aquesta mobilització va tenir un gran impacte internacional i va situar la reivindicació catalana a les portades dels principals rotatius i les principals cadenes del món.

L'any següent, coincidint amb el tricentenari de la Guerra de Successió (1714-2014), la mobilització va consistir a formar una V baixa a l'exemple barceloní, que volia simbolitzar tant la idea de «victòria» com la idea de «votar». Es va demanar als participants que es vestissin de groc o de vermell, alternativament, per tal de formar una gran senyera que es filmaria des de l'aire, una acció que va comptar amb una participació de 1,8 milions de manifestants segons la Guàrdia Urbana i unes 500.000 per-

sones inscrites prèviament. Parlem, doncs, d'un moviment d'àmplia base social que de forma continuada en el temps es mobilitza en favor d'una reivindicació. I això, amb aquest abast, i d'aquesta manera, no s'havia vist mai abans a Catalunya. Fins al punt que ha quedat eclipsat el referent de la gran manifestació de l'Onze de Setembre de 1977, i potser també el que va representar aleshores.

El dret a decidir, llegat de la PDD?

Un dels grans defensors del concepte del dret a decidir en el context del Procés és el polític Jaume López. Ell mateix defensa el paper rellevant que va tenir la PDD en la promoció d'aquest concepte entre la societat civil mobilitzada.²⁵ Per López, la manifestació del 2010, que respon a la sentència del Tribunal Constitucional que declara inconstitucionals aspectes bàsics de l'Estatut, suposa la consolidació del marc cognitiu que plantejava la PDD: la reivindicació del dret a decidir.²⁶ De manera

²⁴ Un milió i mig segons els organitzadors i un milió cent segons la Guàrdia Urbana.

²⁵ Ell mateix va ser president de la PDD durant un període breu de temps el 2008.

²⁶ LÓPEZ, *El derecho a decidir: la vía catalana*.

L'èxit de la PDD és reivindicar el dret a decidir de Catalunya com a nació i el fet que es produeixi un canvi de cicle reivindicatiu a Catalunya

que a partir d'aleshores els diferents actors del Procés es posicionaran al voltant d'aquest concepte per defensar diferents posicions: la reforma constitucional, la independència o la continuïtat del model autonòmic. Per tant, l'èxit de la PDD no és només la de convocatòria de milers de persones el 2006 i el 2007 per sortir al carrer a reivindicar el dret a decidir de Catalunya com a nació, sinó el fet que es produeixi un canvi de cicle reivindicatiu a Catalunya.

En canvi, per a Ricard Vilaregut, el dret a decidir com a concepte és un reflex de la capacitat del moviment independentista català per articular el debat sobre la independència adaptant-lo a la conjuntura sociopolítica —desafecció, recentralització, crisi democràtica, econòmica i social:

«Una part de l'èxit assolit del moviment, doncs, es deu a la difusió i socialització del concepte del dret a decidir, utilitzat estratègicament pel moviment per avançar en l'assoliment de la seva reivindicació principal, la independència. I emfatitzem «utilització estratègica» del concepte, perquè paradoxalment, el dret a decidir no forma part del master frame del moviment,

*clarament hereu dels pressupòsits teòrics vinculats al dret a l'autodeterminació dels pobles».*²⁷

En aquest sentit, tal com afirma Vilaregut, la PDD va ser la primera organització a produir l'efecte de diluir les fronteres del moviment independentista fins a impregnar el conjunt del catalanisme amb la reivindicació independentista.

La manifestació del canvi de xip

Certament, la manifestació del 2006 representa un canvi en el panorama polític català, que conté ressonàncies de la gran manifestació de l'Onze de Setembre de 1977, però que alhora porta una manifestació d'aquest caire fora del marc limitat d'acció que havia tingut l'independentisme fins aleshores. En aquest sentit, la manifestació del 18 de febrer marca un abans i un després en el moviment independentista.

Podem dir també que el 2006 comporta el relleu de la generació de la

²⁷ VILAREGUT, «El dret a decidir com a estratègia de moviment».

Transició en l'acció política per la generació de polítics de la post-Transició, la generació que va créixer en el marc de l'Estatut de 1979, de la normalització lingüística i de la idea d'un país que podia arribar a complir els estàndards de qualsevol estat mitjà d'Europa. Però sense oblidar que els nous lideratges polítics, primer a ERC i posteriorment a la CUP, van anar acompanyats d'un fort moviment social independentista que va acabar absorbint els sectors més conservadors i fins aleshores menys independentistes de Convergència Democràtica de Catalunya en aquest canvi de cicle polític. La manifestació del 18 de febrer és la constatació que una base no subordinada als espais convergents i socialista pot ser transversal i prou forta com per moure tot l'àmbit catalanista cap a posicions que fugin de la dualització en què aquests dos espais s'havien repartit el país.

Per altra banda, el fracàs de la proposta federalista del PSC en aquest context de lluita social per eixamplar el marc de decisió dels catalans el va portar a una crisi interna profunda, en què va perdre precisament la seva ala més catalanista i va

El 2006 comporta el relleu de la generació de la Transició en l'acció política per la generació de polítics de la post-Transició, que va créixer en el marc de l'Estatut de 1979

portar el PSC, després d'uns anys de defensar el referèndum sobre el futur de Catalunya, a aliar-se amb PP i Vox per defensar la unitat d'Espanya, negar el dret a decidir i acordar l'aplicació de l'article 155 de la Constitució per anul·lar l'autonomia catalana i empresonar el Govern de la Generalitat.

Paradoxalment, el cicle polític que començava el 2006 amb la idea del «dret a decidir» situava la proposta independentista en un procés que aprofundia i eixamplava les costures de la democràcia a través de la idea d'un referèndum. La reacció de l'Estat espanyol va ser, precisament, la limitació de drets, que va malmetre la qualitat democràtica del mateix Estat espanyol i va vulnerar drets fonamentals dels catalans. ■

■ Bibliografia

BAYONA ROCAMORA, Antoni. «La sentència del Tribunal Constitucional sobre l'Estatut d'Autonomia de Catalunya». A *Activitat parlamentària*, núm. 2, p. 63–71, 2010.

EL PAÍS. «Sólo Esquerra apoya una manifestación a favor del texto» [en línia]. De 17 de gener del 2006. Disponible a: <www.elpais.com>.

GAGNON, Alain G.; SANJAUME-CALVET, Marc. «Cataluña: Federalismo y derecho a decidir». A *Anuario del Conflicto Social*, núm. 3, p.432–456, 2014.

HIERRO HERNÁNDEZ, María José. *Canvis a curt termini en la identificació nacional a Catalunya*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 2010.

LAMARCA I MARQUÈS, Albert; CASADO PÉREZ, Vanessa. «Comparativa entre les reformes dels Estatuts d'Autonomia de Catalunya i d'Andalusia» [en línia]. A *InDret*, 2007, núm. 1. Disponible a: <www.raco.cat>.

LÓPEZ BOFILL, Hèctor. «Nous horitzons. L'evolució jurídica cap a un Estat propi». A *Revista catalana de dret públic*, p. 479–487, 2010.

LÓPEZ, Jaume. *El derecho a decidir: la vía catalana*. Tafalla: Txalaparta, 2017.

MOLDES, Aleix. «Apoyaré: la promesa de Zapatero que va oblidar sobtadament a la Moncloa» [en línia]. A *Ara*, de 4 de febrer de 2021. Disponible a: <www.ara.cat>.

MUÑOZ, Jordi; GUINJOAN, Marc; VILAREGUT, Ricard. «Les consultes sobre la independència: context, organització i

participació». A PARÉS, Marc. «Informe sobre l'estat de la democràcia a Catalunya. IGOP-UAB» [en línia]. A *UAB*, 2010. Disponible a: <www.portalrecerca.uab.cat>.

NEBREDA, Elisabet. «La República Catalana, dins o fora de la Unió Europea?». A *Eines per a l'esquerra nacional*, núm. 18, p. 10–11, 2013.

REQUEJO, Ferran; SANJAUME-CALVET, Marc. «Referèndums d'independència. Catalunya en perspectiva». A *Revista de Catalunya*, núm. 308, p. 77–97, 2019.

RIDAO, Joan. *El dret a decidir: La consulta sobre el futur polític de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Institut d'Estudis Autònoms, 2014.

SANJAUME-CALVET, Marc. «Els arguments contra el dret a decidir de Catalunya: una avaluació teòrica». A *L'Espill*, núm. 46, p. 73–84, 2014.

SERRANO, Ivan. *De la nació a l'estat*. Barcelona: Angle Editorial, 2013.

VILAREGUT SÁEZ, Ricard. *Memòria i emergència en l'independentisme català: el cas de la Plataforma pel Dret de Decidir*. Tesi doctoral. Universitat Autònoma de Barcelona, 2012.

VILAREGUT SÁEZ, Ricard. «El dret a decidir com a estratègia de moviment» [en línia]. A *Àmbits de Ciència Política i Societat*, 2013. Disponible a: <www.ambitscolpis.com>.

ARA. «Zapatero: "Apoyaré el Estatuto que apruebe el Parlamento de Catalunya"» [en línia]. Disponible a: <www.ara.cat>.

HUGAS I DURAN
DUES NISSAGUES REPUBLICANES
PILAR FRANCE

ME CARNER
DE SOLIDARITAT CATALANA
FINANCES DE LA REPUBLICA
PAU VINYES I ROIG

L'OPINIÓ
EL DIARI
DE LA REVOLUCIÓ
REPUBLICANA
(1931-1934)
JAUME GUILLAMET I LLOVERAS

PERE LLORET
ALCALDE REPUBLICA DE TARRAGONA
JOAN SAFONT I PLUMED

FUNDACIÓ IRLA

www.irla.cat/publicacions

**ESTUDIS HISTÒRICS
I BIOGRÀFICS**

explorador

Episodi X. El retorn de l'imperi

vista prèvia >

L'inici de 2026 simbolitza l'esgotament definitiu de l'ordre liberal internacional. L'administració Trump accelera el retorn a una política de potències basada en el control territorial, la jerarquia i la força. En aquest nou escenari, Europa afronta una disjuntiva estratègica de fons: assumir el cost de convertir-se en una potència geopolítica amb capacitat pròpia o acceptar la seva progressiva subordinació com a espai dependent dins d'un món dominat per altres.

Elisabet Nebreda Vila

Llicenciada en Dret per la UPF, postgrau en Dret Comunitari Europeu per la UB i màster en Relacions Internacionals per la University of Nottingham

@elinebreda

La matinada del 3 de gener del 2026, en una operació executiva, ràpida i quirúrgica, forces nord-americanes van capturar Nicolás Maduro en territori veneçolà i el van traslladar als EUA. No hi va haver una declaració solemne, ni l'aprovació del Congrés, ni un debat multilateral, ni tan sols una justificació jurídica elaborada. En qüestió d'hores s'escapçava un dels lideratges més controvertits de les darreres dècades i, amb ell, es trencava el marc polític dins del qual el món havia après a interpretar l'ordre internacional.

Amb aquest gest, la potència que havia construït i sostingut l'ordre internacional sorgit després de la Segona Guerra Mundial actuava, per primera vegada en dècades, obertament fora del dret internacional, sense mandat multilateral i sense autorització del seu propi Congrés, i convertia una violació greu de sobirania en un acte de govern assumit com a normalitat política.¹

A mesura que s'anaven clarificant els detalls de l'operació, el

seu sentit polític es feia encara més evident. L'actuació contra Veneçuela no tenia com a objectiu restaurar la democràcia, ni protegir la població civil, ni establir un institucionalment el país. Donald J. Trump no ho ha amagat: l'objectiu és el control estratègic, l'accés als recursos i la reafirmació de l'hegemonia nord-americana a l'Amèrica Llatina.² El fet que, després del segrest de Maduro, el règim continués operant sota el lideratge de la fins llavors vicepresidenta, Delcy Rodríguez, confirma aquesta lògica: no es tracta de transformar el sistema polític veneçolà, sinó d'administrar-lo mentre sigui funcional, obedient i útil als interessos de Washington.

Res d'això és improvisació. Aquests elements formen part de l'expressió més nítida d'una nova doctrina, formulada sense ambigüitats en la recent Estratègia de Seguretat Nacional dels EUA, despullada de tota retòrica civilitzadora o universalista i reforçada per un Corol·lari Trump³

tan simple com brutal: els EUA decideixen què passa a les Amèriques, i ho fan per la força si cal.⁴

El que es trenca amb Veneçuela no és només una norma concreta, sinó una funció històrica. Amb l'operació contra Maduro, els EUA abandonen qualsevol pretensió de liderar un ordre internacional basat en normes compartides. No perquè aquest ordre fos just o equitatiu, que no ho era, sinó perquè la potència hegemònica ha decidit que ja no li és útil.⁵ I quan l'hegemònic renuncia a limitar-se, l'ordre que havia construït deixa, simplement, d'existir.

La nova Doctrina Monroe: el Corol·lari Trump

La Doctrina Monroe, formulada el 1823, establia que qualsevol

rol·lari és una extensió interpretativa o pràctica d'una doctrina prèvia que, sense modificar-ne formalment el principi original, n'amplia l'abast operatiu i en redefeix l'aplicació concreta.

4 THE WHITE HOUSE, *National Security Strategy of the United States*; MONROE, *Seventh Annual Message to Congress*; ROOSEVELT, *Annual Message to Congress*.

5 ORGANITZACIÓ DEL TRACTAT DE L'ATLÀNTIC NORD (OTAN), *North Atlantic Treaty*; WALT, «The End of the American Order?».

1 THE WHITE HOUSE, *National Security Strategy of the United States*; NACIONS UNIDES, *Carta de les Nacions Unides*; EUA, *War Powers Resolution*.

2 THE WHITE HOUSE, *National Security Strategy of the United States*.

3 En teoria política i en dret internacional, un co-

En la seva versió trumpiana, la Doctrina Monroe deixa de ser un principi geopolític implícit per convertir-se en una política explícita d'esfera d'influència

ingerència europea a l'hemisferi occidental seria considerada una amenaça als interessos dels EUA.⁶ Presentada inicialment com un principi defensiu, va evolucionar al llarg del segle XX cap a una eina d'intervenció activa, especialment arran del Corollari Roosevelt de 1904, impulsat durant la presidència de Theodore Roosevelt, que atribuïa als EUA el dret d'intervenir militarment als països llatinoamericans per «prevenir la inestabilitat» o protegir interessos nord-americans.⁷ Trump reprèn aquesta tradició despullant-la de tota retòrica paternalista o civilitzadora: ja no es tracta de garantir ordre, desenvolupament o democràcia, sinó d'afirmar control directe, prevenir la presència d'altres potències i assegurar-se recursos estratègics.⁸ En la seva versió trumpiana, la Doctrina Monroe deixa de ser un principi geopolític implícit per convertir-se en una política explícita d'esfera d'influència, en què la sobirania dels estats americans és condicional i subordinada als interessos de Washington.

6 MONROE, *Seventh Annual Message to Congress*.

7 ROOSEVELT, *Annual Message to Congress*.

8 THE WHITE HOUSE, *National Security Strategy of the United States*.

Les pressions sobre Colòmbia, l'enduriment contra Cuba, el control directe sobre Veneçuela i, fins i tot, la qüestió de Groenlàndia responen a una mateixa lògica imperial: l'hemisferi occidental com a espai sobirà nord-americà.⁹

L'ordre liberal sense hegemonia: els límits reals del dret internacional

Per entendre l'abast del moment actual cal recordar quin ordre internacional ha existit, com a mínim a bona part de l'hemisferi occidental, des del final de la Segona Guerra Mundial. A partir de 1945, els EUA, com a superpotència indiscutida, van assumir un rol central en la construcció d'un sistema internacional basat en institucions multilaterals, cooperació econòmica, aliances estables i normes compartides. Aquest ordre liberal no pretenia abolir el poder, sinó domesticar-lo: canalitzar la força a través de regles, institucions i procediments, amb una potèn-

9 THE WHITE HOUSE, *National Security Strategy of the United States*; MONROE, *Seventh Annual Message to Congress*; ROOSEVELT, *Annual Message to Congress*.

cia hegemònica disposada, almenys parcialment, a autolimitar-se per garantir estabilitat global.¹⁰

Els EUA no només van dissenyar aquest sistema, sinó que el van protegir activament. Van actuar, de facto, com a policia global: garantint la seguretat de rutes comercials, sostenint el sistema financer internacional i utilitzant la seva capacitat militar com a darrera instància de l'ordre.¹¹ La Carta de les Nacions Unides, Bretton Woods, l'OTAN o el GATT¹² no eren expressions d'un multilateralisme ingenu, sinó instruments d'un lideratge hegemònic que considerava que un món ordenat, obert i normatiu

10 ONU, *Carta de les Nacions Unides*; IKENBERRY, *After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order after Major Wars*; BULL, *The Anarchical Society*.

11 IKENBERRY, *After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order after Major Wars*; BULL, *The Anarchical Society*.

12 La Carta de les Nacions Unides (1945) estableix els principis fonamentals de l'ordre internacional de postguerra, en particular la prohibició de l'ús de la força i la resolució pacífica de conflictes. Els acords de Bretton Woods (1944) van crear el sistema econòmic internacional liberal, basat en la cooperació monetària i financera —Fons Monetari Internacional i Banc Mundial. L'OTAN (1949) va institucionalitzar la seguretat col·lectiva de l'espai euroatlàntic sota lideratge nord-americà. El GATT (1947), antecessor de l'Organització Mundial del Comerç, va establir les regles bàsiques del comerç internacional liberal.

L'ordre internacional mai no va ser universal. No es va imposar plenament a la URSS, ni després a la Xina, ni a moltes teocràcies o dictadures del Sud Global

era funcional als seus interessos.¹³ Tanmateix, aquest ordre mai no va ser universal. No es va imposar plenament a la URSS, ni després a la Xina, ni a moltes teocràcies o dictadures del Sud Global. Durant la Guerra Freda, el sistema va conviure amb un ordre alternatiu; després de 1991, va expandir-se, però sense ser mai completament acceptat. Molts actors el van tolerar, utilitzar o aprofitar, sense interioritzar-ne els principis fonamentals.¹⁴

Amb el pas del temps, aquesta ambigüitat s'ha convertit en fragilitat i l'ordre liberal s'ha anat erosionant gradualment a mesura que altres potències —principalment la Xina, una Rússia ressorgida i actors regionals— han anat guanyant capacitat econòmica, militar i tecnològica i han començat a qüestionar obertament les regles d'un sistema que

no havien creat i que percebien com asimètric.¹⁵

Com ja avançàvem anteriorment, a aquesta erosió estructural s'hi ha afegit un factor decisiu: la retirada deliberada del seu principal valor. Amb Donald Trump, els EUA no s'han limitat a criticar disfuncions concretes del multilateralisme, sinó que n'han qüestionat obertament la seva pròpia utilitat. En nom d'un interès nacional concebut de manera immediata, transaccional i unilateral, Washington ha abandonat o ha buidat activament alguns dels pilars centrals de l'ordre liberal —des de l'Acord de París fins al Consell de Drets Humans de l'ONU, l'Organització Mundial de la Salut, l'acord nuclear amb l'Iran o el sistema de resolució de disputes de l'Organització Mundial del Comerç— i ha culminat aquest gir amb la decisió de retirar-se de desenes d'organitzacions internacionals considerades «*contràries als interessos dels EUA*».¹⁶

Per a una part creixent de l'elit nord-americana, l'ordre liberal ja no compensa els costos que implica sostenir-lo. Massa aliats, massa restriccions, massa rivals que se'n beneficien sense respectar-lo. En aquest context, els EUA passen de ser el garant de les normes a un actor més en la lògica del més fort, legitimant de facto el retorn de les esferes d'influència.¹⁷

Trump, Putin i Xi: el nou repartiment del món

Les coincidències entre Trump, Putin i Xi Jinping no són ideològiques ni circumstancials, sinó estructurals. No comparteixen un projecte polític comú, però sí una mateixa concepció de l'ordre internacional: un món dividit en esferes d'influència, on els estats forts imposen límits explícits o implícits a la sobirania dels més febles, i on el dret internacional deixa de ser un límit efectiu per convertir-se en un instrument selectiu, aplicable només quan no entra en

13 NACIONES UNIDAS, *Carta de les Nacions Unides*; IKENBERRY, *After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order after Major Wars*; BULL, *The Anarchical Society*; ORGANITZACIÓ MUNDIAL DEL COMERÇ (OMC/WTO), *The Multilateral Trading System: Institutional Overview (GATT/WTO)*.

14 WALT, «The End of the American Order?»; IKENBERRY, *After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order after Major Wars*; BULL, *The Anarchical Society*.

15 WALT, «The End of the American Order?»; MEARSHEIMER, *The Tragedy of Great Power Politics*; DESCIFRANDO LA GUERRA, «China y la ofensiva hegemónica de Donald Trump».

16 WALT, «The End of the American Order?»; MEARSHEIMER, *The Tragedy of Great Power Politics*;

UNITED NATIONS FRAMEWORK CONVENTION ON CLIMATE CHANGE (UNFCCC), *United States and the Paris Agreement: withdrawal and re-entry process*.

17 WALT, «The End of the American Order?»; MEARSHEIMER, *The Tragedy of Great Power Politics*.

En un món on les grans potències assumeixen que cadascuna té el seu espai propi, el límit ja no el fixa el dret, sinó l'acord tàcit entre els més forts

conflicte amb interessos estratègics majors.¹⁸

En aquesta lògica, Ucraïna no n'és una excepció, sinó el primer gran assaig. El Kremlin va testar les aigües i va comprovar que era possible envair un estat sobirà europeu sense conseqüències decisives. Tot i el suport militar i econòmic d'Europa i dels EUA, la guerra s'ha cronificat, Rússia no ha estat derrotada estratègicament i el missatge enviat al sistema internacional és inequívoc: la violació flagrant de la sobirania pot ser costosa, però no prohibitiva.¹⁹

La força ha tornat a ser un instrument legítim de revisió territorial. Aquest precedent és central. Per al Kremlin, la qüestió no és només Kíiv, sinó l'espai postsoviètic en el seu conjunt, concebut com a entorn vital per a la seguretat, l'estatus i la identitat de Rússia com a potència.²⁰

18 WALT, «The End of the American Order?»; MEARSHEIMER, *The Tragedy of Great Power Politics*; DESCIFRANDO LA GUERRA, «China y la ofensiva hegemónica de Donald Trump».

19 NACIONES UNIDAS, *Carta de les Nacions Unides*; MEARSHEIMER, *The Tragedy of Great Power Politics*; BULL, *The Anarchical Society*.

20 NACIONES UNIDAS, *Carta de les Nacions Unides*; MEARSHEIMER, *The Tragedy of Great Power Politics*.

Trump expressa una visió equivalent en la pràctica però des d'un altre registre. No parla de reconstrucció imperial clàssica, però sí de jerarquia continental. Amèrica Llatina, el Carib o fins i tot Groenlàndia són concebuts com a espais naturals d'influència nord-americana, com a parts integrants de la seva zona d'influència: l'hemisferi occidental.²¹ No cal, en aquest esquema, una aliança formal entre Washington i Moscou. N'hi ha prou amb un reconeixement implícit: cadascú mana a casa seva. El resultat no és un retorn a la Guerra Freda, sinó una normalització del repartiment del món, on la força, entesa com a capacitat militar, econòmica o tecnològica, pesa més que les normes i on la sobirania esdevé progressivament relativa.²²

Qualsevol lectura que es limiti a la pinça Washington–Moscou, però, és incompleta. La Xina no és un actor reactiu ni un simple beneficiari del col·lapse

21 THE WHITE HOUSE, *National Security Strategy of the United States*; MONROE, *Seventh Annual Message to Congress*; ROOSEVELT, *Annual Message to Congress*; WALT, «The End of the American Order?».

22 WALT, «The End of the American Order?»; MEARSHEIMER, *The Tragedy of Great Power Politics*; DESCIFRANDO LA GUERRA, «China y la ofensiva hegemónica de Donald Trump».

liberal, sinó un constructor actiu d'un ordre alternatiu, més discret, més pacient i sovint més eficaç. A diferència de Trump, Pequín no proclama el final del multilateralisme, sinó que simplement el buida des de dins. Manté el llenguatge del dret internacional, participa en institucions multilaterals i invoca la sobirania com a principi sagrat, però amb un objectiu clar: impedir qualsevol ingerència normativa en els seus interessos vitals.²³ El cas de Taiwan és central en aquesta estratègia.

En un món on les grans potències assumeixen que existeix aquest consens i que cadascuna té el seu espai propi, el límit ja no el fixa el dret, sinó l'acord tàcit entre els més forts. Trump ho ha entès millor que ningú. Per això actua sense complexos. Per això segresta Maduro. Per això amenaça Groenlàndia.

Groenlàndia: quan l'imperi apunta a un aliat

El cas de Groenlàndia introdueix un element qualitativament nou i

23 DESCIFRANDO LA GUERRA, «China y la ofensiva hegemónica de Donald Trump».

Europa és probablement el subjecte polític que més té a perdre en el nou desordre internacional

especialment inquietant en la doctrina Trump. A diferència de Veneçuela, Groenlàndia no és un estat feble del Sud Global ni un règim autoritari aïllat, sinó un territori autònom sota sobirania del Regne de Dinamarca, estat membre de la UE i aliat clau dels EUA dins l'OTAN.²⁴ El fet que Trump hagi reiterat, ja en dos mandats, la voluntat d'adquirir Groenlàndia, presentant-ho com una qüestió de seguretat nacional i afirmant que els EUA necessiten l'illa, desmenteix qualsevol lectura d'aquestes declaracions com una simple provocació retòrica.

Tanmateix, l'argument de la seguretat nacional és profundament inconsistent. Des de 1951 existeix un tractat bilateral entre els EUA i Dinamarca²⁵ que atorga a Washington plena llibertat per desplegar bases, tropes i infraestructures militars a Groenlàndia sense cap necessitat d'annexió formal. Si la presència nord-americana a l'illa ha estat limitada, no és pas per restriccions jurídiques, sinó per decisió política dels

24 ORGANITZACIÓ DEL TRACTAT DE L'ATLÀNTIC NORD (OTAN), *North Atlantic Treaty*.

25 Govern dels EUA / Regne de Dinamarca, *Agreement Between the United States and the Kingdom of Denmark Concerning the Defense of Greenland* (1951).

mateixos EUA. Tampoc l'argument de l'amenaça russa o xinesa resisteix una anàlisi mínima: Rússia i Alaska comparteixen frontera marítima a pocs quilòmetres de distància des de fa dècades, sense que això hagi estat mai presentat com una justificació per alterar sobirania.

Tal com han assenyalat diversos analistes, la insistència nord-americana podria respondre, en realitat, a una lògica geoestratègica més àmplia: el control de l'Àrtic en un context de desgel accelerat, l'accés a recursos crítics —terres rares, hidrocarburs—, el domini de noves rutes marítimes i l'avantatge militar davant Rússia i la Xina.²⁶

Però reduir aquesta pressió a una necessitat estratègica seria incomplet. En el cas de Trump, hi pesa també una dimensió personal i simbòlica que tractarem a fons més endavant: la voluntat de ser recordat com un president que va expandir territorialment els EUA, tractant el mapa del món com un espai de possessió i no com un ordre de normes compartides.

26 DESCIFRANDO LA GUERRA, «China y la ofensiva hegemónica de Donald Trump»; HERNANDO, «Trump invadir Groenlàndia: cuatro escenarios».

El que resulta políticament explosiu no és només l'objectiu, sinó el precedent que estableix: la normalització de la pressió econòmica, diplomàtica o potencialment coercitiva sobre un aliat formal per alterar fronteres o règims de sobirania. Aquesta possibilitat situa l'OTAN davant una contradicció estructural. L'article 5 està pensat per respondre a agressions externes, no per gestionar l'escenari en què l'amenaça prové del principal garant del sistema.²⁷

En aquest context, la qüestió ja no és només què faria Dinamarca, sinó què faria Europa: acceptar la violació de la sobirania d'un estat membre com un fet consumat o assumir el cost polític, estratègic i econòmic d'enfrontar-se als EUA.

Europa davant el nou món: entre la impotència i l'oportunitat

Europa és, probablement, el subjecte polític que més té a perdre en el nou desordre internacional. No només perquè depèn del dret internacional,

27 ORGANITZACIÓ DEL TRACTAT DE L'ATLÀNTIC NORD (OTAN), *North Atlantic Treaty*.

Si Europa no és capaç de defensar la sobirania d'un estat membre davant pressions nord-americanes, la seva pretensió de ser un actor global quedarà liquidada

sinó perquè n'és el producte més acabat. La UE no és una potència clàssica, sinó un projecte postimperial basat en la substitució de la força per la norma. Durant dècades, ha estat alhora la gran beneficiària i la gran creient de l'ordre liberal: una potència normativa sense força pròpia, convençuda que el dret podia substituir el poder. El problema és que aquest model només funciona en un entorn on altres actors també accepten jugar amb regles.²⁸

Avui, aquest entorn ha desaparegut. Europa es troba atrapada entre tres esferes —la nord-americana, la russa i la xinesa— sense haver decidit encara si vol ser un actor estratègic autònom o simplement l'hereu melancòlic d'un ordre que altres han abandonat.²⁹

Aquesta decisió implica trencar tabús profundament arrelats. El primer és acceptar una veritat incòmoda però elemental: la defensa del dret internacional exigeix capacitat coercitiva pròpia, no subcontracta-

da. Històricament, cap ordre jurídic ha funcionat al marge de la força. Dependre dels EUA en l'àmbit de defensa i garantir la seguretat mentre aquests abandonen l'ordre normatiu és una contradicció estructural insostenible.³⁰

El segon tabú és institucional. Sense una política exterior i de seguretat realment comuna, amb capacitat de decisió ràpida i vinculant, Europa està condemnada a la irrellevància. La unanimitat en matèria de seguretat no és una garantia democràtica, sinó una recepta per a la paràlisi en un món regit per la velocitat i la força.³¹

El tercer és assumir que defensar normes té costos reals. Pot implicar conflictes diplomàtics amb els EUA, represàlies econòmiques o tensions internes.³² Però l'alternativa és pitjor: la dissolució progressiva de qualsevol autonomia estratègica i la reducció d'Europa a objecte, no subjecte, de la política internacional.

A tot això s'hi afegeix una lliçó fonamental: la hipocresia selectiva destrueix la norma. Quan el dret internacional s'aplica només als febles i s'ignora sistemàticament entre aliats, deixa de ser percebut com a dret i passa a ser vist com una eina de poder.³³

Groenlàndia és, en aquest sentit, el test definitiu. Si Europa no és capaç de defensar la sobirania d'un estat membre davant pressions nord-americanes, la seva pretensió de ser un actor global queda liquidada.³⁴

Mutació estructural o parèntesi trumpià?

Davant d'aquest escenari tan darwinista i salvatge, una pregunta legítima que ens podem fer és si aquesta tornada a la Doctrina Monroe i a les esferes d'influència tindrà continuïtat després que Trump marxi de la Casa Blanca. O, formulat amb més

28 BULL, *The Anarchical Society*.

29 WALT, «The End of the American Order?»; BULL, *The Anarchical Society*.

30 THE WHITE HOUSE, *National Security Strategy of the United States*; NACIONS UNIDES, *Carta de les Nacions Unides*; WALT, «The End of the American Order?»; BULL, *The Anarchical Society*.

31 BULL, *The Anarchical Society*.

32 *Ibidem*.

33 ONU, *Carta de les Nacions Unides*; BULL, *The Anarchical Society*.

34 BULL, *The Anarchical Society*; NACIONS UNIDES, *Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics*.

precisió, si el que estem observant és una mutació estructural de l'ordre internacional o l'efecte extrem d'un lideratge personal excepcionalment disruptiu.

La pregunta mateixa parteix d'un supòsit problemàtic: que aquest ordre encara existia plenament abans de Trump. En realitat, el sistema liberal ja estava profundament erosionat molt abans del seu retorn al poder. Havia perdut mecanismes efectius d'imposició, aplicava el dret internacional de manera selectiva, tolerava violacions greus quan els costos polítics o militars eren elevats —de l'Iraq a Síria, de Gaza a altres conflictes invisibilitzats— i havia anat perdent legitimitat al Sud Global, on cada cop era percebut més com un instrument d'hegemonia que no pas com un marc universal de normes.³⁵

Trump no destrueix aquest ordre: li retira la màscara i fa explícit allò que ja no funcionava de manera implí-

cita.³⁶ El màxim que es pot esperar d'una administració post Trump no és un retorn substancial a un món regit per normes vinculants, sinó, en el millor dels casos, a una gestió més curosa de les aliances, una retòrica renovada sobre el multilateralisme i una utilització més sofisticada, i menys grollera, del dret internacional, però no un sistema en què les normes condicionin realment el poder dels grans.³⁷

Tanmateix, hi ha una hipòtesi alternativa que mereix ser considerada amb serietat: i si el que estem vivint no fos una nova doctrina imperial nord-americana, sinó un parèntesi personal, l'expressió extrema d'un lideratge profundament narcisista, unilateral i desinstitucionalitzat?

Trump pensa en termes de voluntat immediata, dominació i afirmació personal. Ell mateix ho ha expressat sense ambigüitats: el seu únic límit és la seva pròpia moral, no les lleis, no les institucions, no els equilibris

heretats.³⁸ En aquest sentit, Veneçuela, Groenlàndia o el menyspreu sistemàtic pel multilateralisme podrien no ser l'avantsala d'un nou ordre durador, sinó el resultat directe d'un exercici del poder radicalment personalista. Com recull la periodista Susan B. Glasser a *The New Yorker*, en una conversa a Mar-a-Lago Trump justificava el seu interès per Groenlàndia de la mateixa manera que miraria un mapa per triar una propietat: «*M'agraden els mapes. [...] Mira la talla d'això, és enorme, i hauria de formar part dels EUA*»,³⁹ un comentari que encapsula com concep el món com un objecte a «posseir» i no com un marc de normes compartides.⁴⁰

De manera similar, en un missatge a mitjans de gener del 2026 adreçat al primer ministre de Noruega que va veure la llum pública,⁴¹ Trump va lamentar explícitament no haver rebut

35 NACIONS UNIDES, *Carta de les Nacions Unides*; MEARSHEIMER, *The Tragedy of Great Power Politics*; AMNESTY INTERNATIONAL, *Reports and legal assessments on Gaza*; OFICINA DE L'ALT COMISSIÓ DE LES NACIONS UNIDES PER ALS DRETS HUMANS (OHCHR), *Updates on repression and protests in Iran*.

36 WALT, «The End of the American Order?»; MEARSHEIMER, *The Tragedy of Great Power Politics*.

37 WALT, «The End of the American Order?»; MEARSHEIMER, *The Tragedy of Great Power Politics*; BULL, *The Anarchical Society*.

38 TRUMP, «Interview with Donald J. Trump».

39 Traducció de l'edició. Cita original: «*I love maps. [...] Look at the size of this, it's massive, and that should be part of the United States*».

40 GLASSER, «Why Donald Trump Wants Greenland—and Everything Else».

41 THE NEW YORK TIMES, «Read the text between Trump and the Norway's prime minister».

Rússia, la Xina i altres actors han après la lliçó: l'ordre liberal no és una llei, és una opció

el Premi Nobel de la Pau i va insinuar que, davant la manca d'aquest reconeixement, els EUA no tenien per què continuar priorititzant iniciatives orientades a la pau, sinó centrar-se exclusivament en allò que consideressin d'interès propi. En aquest esquema, la política exterior queda sotmesa a una combinació de narcisisme, caprici i càlcul transaccional, on els principis només existeixen mentre alimenten l'ego i l'autoimatge del líder.

Si aquesta lectura és correcta, el trumpisme en política exterior no seria tant una mutació sistèmica com una suspensió temporal de les regles: un hiatus autoritari mentre una personalitat excepcionalment disruptiva ocupa el centre del poder. En aquest escenari, un successor demòcrata —o fins i tot un republicà clàssic— podria intentar reconstruir part dels mecanismes de l'ordre liberal: refer aliances, recuperar espais multilaterals i tornar a una aplicació més previsible, encara que selectiva, del dret internacional.

El problema d'aquesta hipòtesi és que subestima el pes dels prece-

dents. Trump no només ha violat normes: ha demostrat que es poden violar sense conseqüències immediates. Rússia, la Xina i altres actors han après la lliçó: l'ordre liberal no és una llei, és una opció. I les opcions, un cop descartades, difícilment recuperen el seu caràcter obligatori.

I potser l'evidència més important de totes: el nou imperialisme nord-americà combina elements conjunturals associats al llenguatge, les formes i l'agressivitat de Trump, amb factors clarament estructurals: el declivi relatiu dels EUA, la competència sistèmica amb la Xina, una multipolaritat sense àrbitre i l'absència d'un consens normatiu global mínim.⁴² En aquest context, renunciar a l'imperialisme equivaldria, per a Washington, a acceptar una pèrdua de poder, cosa políticament inviable independentment de quin partit governi.⁴³

42 WALT, «The End of the American Order?»; MEARSHEIMER, *The Tragedy of Great Power Politics*; DESCIFRANDO LA GUERRA, «China y la ofensiva hegemónica de Donald Trump».

43 WALT, «The End of the American Order?»; MEARSHEIMER, *The Tragedy of Great Power Politics*.

Episodi XI: Una nova esperança?

La gran incògnita, doncs, no és tant si hi haurà trumpisme després de Trump, sinó si existirà algú capaç d'omplir el buit que aquest ha deixat al centre del sistema.⁴⁴ I aquí la mirada no pot quedar-se fixada indefinidament a Washington. En un món on els EUA oscil·len entre el replegament, l'unilateralisme i una possible —però incerta— reconstrucció post Trump, la qüestió decisiva és si Europa està disposada a assumir un paper que fins ara ha evitat sistemàticament: el de garant actiu d'un ordre liberal renovat, basat en la cooperació econòmica, en institucions multilaterals funcionals, en normes que limitin realment el poder, en el respecte a les sobirania individual i col·lectives i en uns valors progressistes que no siguin merament retòrics.

La resposta no és evident, però aquesta opció tampoc és impossible. El que és segur és que aquest paper no serà compatible amb la comoditat estratègica que ha caracteritzat la UE durant dècades.

44 BULL, *The Anarchical Society*.

La UE ha d'entendre que la pau no és l'absència de conflicte, sinó el resultat d'un equilibri sostingut, i que la solidaritat internacional no pot existir sense un poder que la protegeixi

Assumir aquest lideratge implicaria decisions que Europa ha evitat fins ara: construir capacitat coercitiva pròpia, acceptar conflictes —també amb els EUA— quan les normes ho exigeixin, abandonar la unanimitat com a mecanisme de presa de decisions en política exterior i assumir que defensar el dret internacional té costos reals.⁴⁵ Implicaria, també, entendre que la pau no és l'absència de conflicte, sinó el resultat d'un equilibri sostingut, i que la solidaritat internacional no pot existir sense un poder que la protegeixi.

L'alternativa és més còmoda però més perillosa: continuar apel·lant a un ordre liberal que ningú està disposat a defensar, acceptar la lògica de les esferes d'influència com a mal menor i resignar-se a un món on la força torna a ser el principal criteri d'ordre.⁴⁶

La qüestió final, per tant, no és si aquest món ens agrada, ni tan sols si és inevitable. És si Europa està

disposada a assumir el risc polític, estratègic i moral de disputar el poder per tornar a donar sentit a les normes. Perquè un ordre basat en el dret no sobreviu per inèrcia: només existeix mentre algú està disposat a sostenir-lo. ■

45 Ibidem.

46 WALT, «The End of the American Order?»; MEARSHEIMER, *The Tragedy of Great Power Politics*; BULL, *The Anarchical Society*.

■ Bibliografia

AMNESTY INTERNATIONAL. *Reports and legal assessments on Gaza*. Londres, 2024.

BULL, Hedley. *The Anarchical Society*. Londres: Palgrave Macmillan, 1977.

EUA. *War Powers Resolution*. Washington D.C.: U.S. Congress, 1973.

GLASSER, Susan B. «Why Donald Trump Wants Greenland—and Everything Else» [en línia]. A *The New Yorker*, 8 de gener del 2026. Disponible a: <www.newyorker.com>.

HERNANDO, Celia. «Trump invadir Groenlàndia: cuatro escenarios» [en línia]. A *El orden mundial*, 8 de gener del 2026. Disponible a: <www.elordenmundial.com>.

IKENBERRY, G. John. *After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order after Major Wars*. Princeton: Princeton University Press, 2001.

MEARSHEIMER, John J. *The Tragedy of Great Power Politics*. Nova York: W.W. Norton, ed. revisada, 2014.

MONROE, James. «Seventh Annual Message to Congress». De 2 de desembre de 1823.

NACIONS UNIDES. «Carta de les Nacions Unides». 1945.

NACIONS UNIDES. «Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics». 1966.

ORGANITZACIÓ DEL TRACTAT DE L'ATLÀNTIC NORD (OTAN). «North Atlantic Treaty. Washington». D.C., 1949.

ORGANITZACIÓ MUNDIAL DEL COMERÇ (OMC/ WTO). «The Multilateral Trading System: Institutional Overview (GATT/WTO)».

OFICINA DE L'ALT COMISSIÓ DE LES NACIONS UNIDES PER ALS DRETS HUMANS (OHCHR). «Updates on repression and protests in Iran». Gener de 2026.

RIOS, Xulio. «China y la ofensiva hegemónica de Donald Trump» [en línia]. A *Descifrando la guerra*. Disponible a: <www.descifrandolaguerra.es>.

ROOSEVELT, Theodore. «Annual Message to Congress». 1904.

THE NEW YORK TIMES. «Read the text between Trump and the Norway's prime minister» [en línia]. A *The New York Times*, 19 de gener del 2026. Disponible a: <www.nytimes.com>.

THE WHITE HOUSE. «National Security Strategy of the United States». 2025.

TRUMP, Donald J. «Interview with Donald J. Trump» [en línia]. A *The New York Times*, 8 de gener de 2026. Disponible a: <www.nytimes.com>.

WALT, Stephen M. «The End of the American Order?». A *Foreign Policy*, 2024.

UNITED NATIONS FRAMEWORK CONVENTION ON CLIMATE CHANGE (UNFCCC). «United States and the Paris Agreement: withdrawal and re-entry process».

1934 - 1939

PIONERES

DEL MUNICIPALISME FEMINISTA

EXPOSICIÓ ITINERANT

FUNDACIÓ
IRLA

finestra

Carme Colomina Saló

Geopolítica de la complexitat:
una transformació estructural del poder global

Carme Colomina Saló, periodista i investigadora del CIDOB
Hub Social, Barcelona, 14 d'octubre del 2025.

Vivim una etapa de canvis a nivell global. Els moviments de les superpotències estan capgirant l'ordre internacional sorgit des de la Segona Guerra Mundial. L'aparició de les grans corporacions tecnològiques està promovent una revolució industrial a gran escala que condicionarà l'esdevenir del món. Aquestes són algunes de les reflexions que Carme Colomina i Saló, periodista i investigadora del CIDOB, va dur a terme a la Lliçó Irla del curs 2025-2026. Una mirada fresca, directa i punyent sobre cap a on es mou el món, que sembla que ha agafat velocitat de vertigen.

La geopolítica ens parla de l'exercici del poder. D'un món on, des del realisme polític,¹ els conflictes i les rivalitats són els components estructurals de l'ordre global. El concepte de «geopolítica», que prové de finals del segle XIX i descrivia la relació entre geografia i política, va anar evolucionant al llarg del segle XX. El pensament imperialista entenia la geopolítica com a part del coneixement imperial occidental que s'ocupava de la relació entre la terra física i la política. El nazisme va associar el terme al seu objectiu de *Lebensraum* —la recerca de més «espai vital» per a la nació alemanya— i, cap al final de la Guerra Freda a la dècada de 1980, la geopolítica va reviuire com a marc per descriure la competència global entre la Unió Soviètica i els EUA per la influència sobre governs i recursos estratègics a escala global. Amb el temps, el prefix «geo-» ha anat perdent el seu significat exclusivament geogràfic per convertir-se en la partícula que determina la competició per a la defensa dels interessos de les grans potències aplicable a una gran varietat de sectors i àmbits, com ara la geopolítica del ciberespai,

dels recursos naturals o d'elements que no tenen res a veure amb l'espai físic, com la geopolítica dels semiconductors.²

El ressorgiment de la geopolítica com a instrument d'anàlisi serveix, doncs, per emmarcar un augment de la competència pel poder dur en un ordre internacional més multipolar. Un món on la Xina i els EUA rivalitzen pel lideratge global; amb conflictes territorials, com la invasió russa d'Ucraïna, o amb guerres enquistades a territoris com el Iemen, el Sudan, o Gaza on es mesuren, també de manera interposada, (des)equilibris regionals. I tot això passa en plena crisi de la legalitat internacional i de fragmentació de la connectivitat global.

Assistim a un canvi en les hegemònies globals, a una dispersió del poder i a noves interdependències entre una multiplicitat d'actors, agendes i valors que estructuren l'ordre internacional. Aquesta transició s'emmarca en un augment de la competència pel poder dur

1 WALTZ, *Theory of International Politics*.

2 Ó TUATHAIL, «Thinking critically about geopolitics».

La UE s'afanya a reforçar aliances amb el Sud Global mentre s'aferra a la idea errònia que el «pragmatisme» poruc davant Trump la salvarà de les represàlies

però, sobretot, ve determinada per l'impacte exponencial d'una revolució tecnològica que està definint el reordenament global.

Vells actors en un escenari nou

En plena ressaca aranzelària durant la tardor del 2025 forçada pel president dels EUA, Donald Trump, de l'intervencionisme expansionista que busca l'apropiació dels recursos naturals i la transaccionalitat en les relacions internacionals, la incertesa comercial i política és la nova normalitat.³ Assistirem a una acceleració de la reconfiguració global de les connexions comercials, finances i geopolítiques, però també a un afebliment constant de les normes establertes. L'Organització Mundial del Comerç (OMC) estima que el percentatge del comerç mundial que respecta les seves regles⁴ s'ha reduït fins al 74 %.⁵ Davant la imprevisibilitat de Trump i la competència de la Xina, bona part del món s'ha

llançat a una cursa accelerada a la recerca de relacions comercials alternatives. No es tracta només de diversificar, ni de l'ascens d'un Sud Global cada cop més actiu, es tracta d'una reconfiguració estructural del poder en un context més fragmentat i més complex. La transició és més global i plural: per l'augment del nombre d'escenaris de competició geoestratègica; per la irrupció d'un nombre cada cop més gran d'actors no estatals amb influència geopolítica global, i especialment pel poder transnacional de les grans plataformes tecnològiques exercint d'actors globals més poderosos que molts governs; i per la disputa pel control del coneixement i la infraestructura tecnològica. Però és que, a més, en plena desintegració del multilateralisme, la impunitat es referma. S'accelera el desafiament a la legitimitat normativa global i s'aprofundeix en el desacomplexament d'un món sense normes, que ha trobat en el retorn de Donald Trump a la Casa Blanca el seu màxim exponent.

Amitav Acharya parla de l'«ordre múltiplex» quan compara aquesta multiplicitat i simultaneïtat dels canvis globals amb un cine multisa-

les en què les transformacions i les crisis se superposen.⁶ Però, sobretot, estem davant d'una sacsejada global que capgirarà el vell ordre internacional: en un món on la Xina adverteix sobre els perills de les guerres comercials i s'ofereix com a «país responsable, defensor de l'ordre internacional»; on els EUA amenacen la sobirania territorial d'un membre aliat de l'OTAN, amb la seva voluntat de fer-se amb el control de Groenlàndia; i on la UE s'afanya a reforçar aliances amb el Sud Global mentre s'aferra a la idea errònia que el «pragmatisme» poruc davant el nou inquilí de la Casa Blanca la salvarà de les represàlies de Washington. En aquest nou ordre, la desubicació europea és manifesta. La presidenta de la Comissió Europea, Ursula von der Leyen, afirmava en una entrevista l'abril de 2025 que «*Occident tal i com el coneixíem ja no existeix*».⁷

La UE és el principal soci comercial dels EUA i de la Xina, però, alhora, es veu supeditada a l'un i a l'altra: a

3 ONU, «Uncertainty is the new tariff, costing global trade and hurting developing economies».

4 OMC, «World Tariff Profiles 2025».

5 OMC, «Global Trade Outlook and Statistics».

6 ACHARYA, *After liberal hegemony: The advent of a multiplex world order*.

7 VON DER LEYEN, «We have no bros and no oligarchs».

les tarifes nord-americanes i a la necessitat del paraigües de seguretat nord-americà, i a la sobreproducció xinesa i la seva capacitat de penetració en el mercat europeu. La UE, a més, s'enfronta al seu propi trilema: com impulsar el creixement econòmic, contenir els enormes dèficits públics i augmentar la inversió en defensa sense que l'austeritat atii encara més el suport als partits d'extrema dreta. Per tot això, Brussel·les és conscient de la seva vulnerabilitat competitiva, tecnològica i seguritària davant els EUA. Però, sobretot, és la seva feblesa política el que la converteix en un objectiu fàcil de la gesticulació intimidant de Trump.

En canvi, el Sud Global comença a convertir-se en un actor amb agència estratègica pròpia, capaç de disputar narratives, mediar en conflictes i proposar models de governança propis.

Els estats del G7 —Alemanya, Canadà, EUA, França, Itàlia, Japó i Regne Unit— representen avui al voltant del 40% del PIB mundial, davant de més del 60% que representaven el 1975. En canvi, el pes econòmic dels set estats anomenats encara «emergents» —Brasil, Índia, Indonèsia, Mè-

xic, Rússia, Turquia i la Xina— equival al voltant de dos terços dels del G7. Abans del 2050, però, aquesta relació s'haurà invertit.

Un moment «tecnopolar»

Si bé els estats han estat els actors principals de les relacions internacionals durant els darrers gairebé 400 anys, aquesta supremacia s'ha vist alterada pel poder d'un grup reduït de gegants tecnològics que rivalitzen amb ells per la seva influència geopolítica.

Es tracta d'un reordenament del poder global que Ian Bremmer va batejar com un «moment tecnopolar»,⁸ marcat per l'exercici d'una certa forma de «sobirania» per part d'aquests gegants tecnològics que s'expandeixen més enllà de l'abast dels reguladors: aporten recursos a la competència geopolítica, mantenen relacions exteriors i han de respondre davant dels seus accionistes, empleats, usuaris o anunciants. Renée DiResta els ha elevat a la

categoria de «governants invisibles» amb capacitat d'influència econòmica,⁹ política i social, i la gosadia de crear realitats a mesura que controlen el destí de milions de persones.

La guerra a Ucraïna n'és l'exemple més clar de com aquests oligopolis digitals exerceixen d'actors internacionals privats. D'una banda, s'han consolidat com a instruments imprescindibles del conflicte recollint i compartint dades amb governs, controlant la informació, eliminant comptes de xarxes socials o actuant com a plataformes de mobilització i emocionalitat. De l'altra, Ucraïna és avui un laboratori de guerra per a les Big Tech de la IA. Empreses com Palantir, Microsoft, Amazon, Starlink, Google, Clearview AI o altres han col·laborat amb les Forces Armades ucraïneses per proporcionar tecnologies avançades al Govern de Kíiv contra l'agressió russa —des de drons a programaris de reconeixement facial.¹⁰ Les grans empreses d'IA són, ara mateix, jutge i part en

9 DIRESTA, *Invisible rulers. The people who turn lies into realities*.

10 CSERNATONI, «Charting the Geopolitics and European Governance of Artificial Intelligence».

8 BREMMER, «The technopolar moment. How digital powers will reshape the global order».

Els EUA, la Xina i la UE exporten també els seus models de governança digital a altres territoris, n'estenen la influència i donent forma a l'ordre digital global

la transformació de l'ordre internacional.

Per tant, en aquesta redistribució del poder global, l'espai digital ha esdevingut també una nova dimensió geopolítica que es desenvolupa des de diferents nivells de confrontació: per models de digitalització contraposats, entre l'autoritarisme digital —o «tecnautoritarisme»— i el «tecnoliberalisme»;¹¹ per la tensió pel poder asimètric entre governs i grans oligopolis tecnològics; així com per la pròpia competència entre el grapat de grans empreses tecnològiques que rivalitzen també per la seva pròpia influència geopolítica. Els poders digitals han transformat el món i l'entorn global on operen els governs, estan impulsant la propera revolució industrial i poden determinar com els estats projectaran el seu poder econòmic i militar.¹² Internet s'ha «geopolititzat».¹³ Eric Sadin parla de la «*silicolonització del món*».¹⁴

11 SADIN, *La silicolonisation du monde*.

12 BREMMER, «The technopolar moment. How digital powers will reshape the global order».

13 BARBÉ, «Orden en transición y normas en discusión».

14 SADIN, *La silicolonisation du monde*.

La revolució de la IA ha passat de ser una perspectiva de futur a una realitat configurada per la tensió entre grans potències i gegants tecnològics. Som als inicis d'un «ordre mundial generatiu» on els EUA, la Xina i, en menor mesura, la UE lideren l'anomenada carrera pel desenvolupament de la IA en un context de confrontació. Alhora, aquestes tres potències promouen models de governança tecnològica molt diferenciats, basats en diferències ideològiques significatives sobre el paper dels mercats, l'estat i els drets individuals: l'autoregulació capitalista dels EUA, el tecnautoritarisme de la Xina i la regulació integral garantista de la UE.

Anu Bradford,¹⁵ que va encunyar el concepte de «l'efecte Brussel·les», ha analitzat en profunditat les ramificacions geopolítiques de l'existència d'aquests tres poders digitals dominants, als quals anomena «imperis digitals». L'autora defensa que, igual que ho van fer els règims imperialistes històrics, els EUA, la Xina i la UE exporten també els seus models de

15 BRADFORD, *Digital empires: The global battle to regulate technology*.

governança digital a altres territoris, n'estenen la influència i donen forma a l'ordre digital global d'acord amb els seus valors. D'aquesta manera, els imperis digitals de l'era moderna d'Internet exerceixen el poder no tant a través del control territorial, sinó exportant-ne la tecnologia, les empreses i els marcs reguladors, influint en les normes i els valors globals.

En definitiva, avancem cap a diferents formes de «desacoblament tecnològic» amb implicacions directes en els diferents models de regulació de les dades i de governança de la IA. A més, el desenvolupament tecnològic d'aquesta competició es basa en un model de negoci construït sobre l'extracció, l'acumulació i el processament de dades, que ha permès a unes quantes empreses acumular una concentració de poder sense precedents en la història de la humanitat. L'oligopoli de les cinc grans empreses tecnològiques del Silicon Valley, les anomenades GAFAM —Google (Alphabet), Apple, Facebook (Meta), Amazon i Microsoft— s'han convertit en els principals exponents —encara que no els únics— del capitalisme de plataforma,

amb un model d'impacte global construït a partir de la desregulació estatunidenca. Són la punta de llançador del que Shoshana Zuboff anomena «capitalisme de vigilància».¹⁶ Tanmateix, el poder d'aquests gegants digitals no només és estructural —sobre la propietat i els recursos, amb capacitat d'influència sobre polítiques i regulacions públiques—, sinó també relacional, ja que utilitza tàctiques de persuasió i coerció per als seus fins. Tota aquesta concentració de poder, en un entorn de competició geopolítica, de fragmentació i dèficit de regulació, planteja interrogants sobre la naturalesa democràtica de gran part del que passa a l'àmbit digital, així com la influència d'aquests gegants empresarials en la presa de decisions públiques.¹⁷

Els algoritmes són instruments de poder estructurants. Unes «armes de destrucció matemàtica», com els va anomenar Cathy O'Neil, que determinen el nostre accés a la

informació.¹⁸ Una quantitat ingent de dades personals i la plataformització de la nostra vida, i de les nostres preferències i necessitats, faciliten una nova forma de dominació que, segons el filòsof Byung-Chul Han, «no s'exerceix mitjançant l'opressió, sinó mitjançant la comunicació».¹⁹

Egopolítica i erosió democràtica

Estem davant d'un món més emocional i menys institucional. Avancem cap a un ordre que s'executa des de la força bruta. Sense legalitat internacional. On la representació del poder dur comença per la construcció de l'home fort. Donald Trump ha fet de la venjança un dels motors del seu exercici del poder. Amb la mateixa frivolitat que despatxava aspirants a emprenedors de telerrealitat a principis dels 2000, ara aprofita el seu retorn a la Casa Blanca per acomiadar els funcionaris del departament de Justícia que el van investigar, per perseguir

i deportar migrants, retallar drets civils i expandir al màxim els poders presidencials. El Trump més hiperbòlic ja vaticinava en la seva presa de possessió que el seu llegat seria el d'un «pacificador i unificador», però ho deia en enmig d'un discurs carregat de greuges, acusacions, exageracions i mentides, on l'egocentrisme presidencial apareixia per deixar clara l'excepcionalitat del 47è president dels EUA «desafiat com cap altre president en la història», segons ell, i «salvat per Déu» de dos intents d'assassinat «per fer Amèrica gran altre vegada».²⁰

Trump s'ha convertit en el símbol que homologa, reforça i esperona els anomenats «enginyers del caos», com els anomena l'assagista i consultor polític Giuliano da Empoli.²¹ Aquest antic candidat al Senat italià pel Partit Demòcrata ja apuntava aleshores com darrere d'aquests nous lideratges il·liberals que havien anat guanyant terreny electoral hi havia mètode i estratègia: informàtics, enquestadors, comunicadors i

16 ZUBOFF, *The age of surveillance capitalism: The fight for a human future at the new frontier of power*.

17 BOSOER (et. al), «Neither fish nor fowl: the challenges of a democratic AI».

18 O'NEIL, *Armas de destrucción matemática: Cómo el Big Data aumenta la desigualdad y amenaza la democracia*.

19 HAN, *Infocracia. La digitalización y la crisis de la democracia*.

20 WHITE HOUSE, «The inaugural address. President Donald J. Trump».

21 DA EMPOLI, *Los ingenieros del caos*.

Assistim incrèduls a la transformació accelerada dels EUA en una autocràcia: al desplegament del manual clàssic de repressió, censura i control de la informació

grans experts en dades al servei de la dreta radical als EUA, el Regne Unit, Hongria i Itàlia. Una barreja d'ideologia, assessorament compartit i utilització estratègica de les xarxes socials van contribuir a transformar i engrandir figures como Viktor Orbán, Marine Le Pen o Nigel Farage. Però és Elon Musk qui ha aconseguit donar una altra dimensió a aquesta hiperrealitat dissenyada algorítmicament, i Donald Trump qui ha redefinit el significat i el pes de la veritat en el discurs públic. És el triomf de l'ego per sobre del carisma.

Assistim incrèduls a la transformació accelerada dels EUA en una autocràcia: al desplegament del manual clàssic de repressió, censura i control de la informació; a l'afebliment dels contrapesos institucionals sobre el poder que emana desfermat del despatx oval i a un pols per imposar la voluntat de Donald Trump sobre els tribunals, les universitats o l'administració pública. Tot això, en el primer any de mandat. Un país com els EUA, que havia fet de la Primera Esmena la pedra angular d'una concepció sense matisos ni limitacions de la llibertat d'expressió, i es permetia acusar la UE d'antidemocràtica per la seva

regulació de les xarxes socials, veu ara com es desplega des de l'entorn presidencial una autèntica cacera de bruixes i una política de sotmetiment dels mitjans de comunicació.

Les democràcies moren per erosió i cada procés electoral ha contribuït, els últims anys, a accelerar la crisi de la democràcia representativa.²² L'informe *The Global State of Democracy 2024*, que publica l'Institut Internacional per la Democràcia i l'Assistència Electoral (IDEA), assegura que quatre de cada nou estats estan en pitjor situació democràtica que abans, i aproximadament només un de cada quatre n'ha millorat la qualitat. Segons IDEA, la passada legislatura —del 2020 al 2024— es va caracteritzar pel que anomenen «negacionisme electoral», perquè el resultat d'una de cada cinc eleccions va ser qüestionat per algun dels candidats o pels partits perdedors.

En el cas de la UE, a més, aquesta crisi democràtica s'ha traduït en un increment generalitzat de la força electoral de l'extrema extrema i la

seva agenda ideològica. Un terç dels estats de la UE tenen l'extrema dreta al poder, ja sigui com a soci majoritari o minoritari de les coalicions governamentals. Som en una Europa de governs i majories fràgils. Al 2025, els votants van castigar els partits en el poder amb independència del seu color polític, i les formacions que governaven Alemanya, la República Txeca i els Països Baixos van perdre les eleccions. Però, sobretot, som davant d'una UE espantada, desorientada estratègicament i superada per l'ús de la força econòmica i el menyspreu geopolític del seu aliat principal. Com explica el pensador búlgar Ivan Krastev,²³ aquesta UE és el producte d'una generació que temia el passat i tenia grans esperances en el futur; però avui s'està transformant de dalt a baix —i des dels seus mateixos principis fundacionals— per les pors d'una generació que sent ansietat pel futur i per les amenaces que representen els nous nostàlgics del passat.

Però aquesta sensació de desintegració del sistema edificat sobre les runes de la Segona Guerra Mundial topa amb un afartament generacional

22 LEVITSKY; ZIBLATT, *Cómo mueren las democracias*.

23 KRASTEVA, *After Europe*.

Aquest període de transició geopolítica exigeix un replantejament de la governança internacional, però també un retorn a la defensa dels drets més bàsics

que s'està mobilitzant de punta a punta del planeta: des de les anomenades «primaveres asiàtiques» —Sri Lanka 2022, Bangladesh 2024, Nepal 2025— a Kènia, el Marroc, Perú, Sèrbia o Bulgària. El desencadenant ha estat diferent a cadascun dels estats, però tots comparteixen un profund malestar i la sensació de viure sota un clima de violència: violència social, per les injustícies i la corrupció; violència mediambiental, per la privació de recursos i els efectes climàtics; violència humana, per les violacions de drets i les desigualtats.

Aquest període de transició geopolítica exigeix un replantejament de la governança internacional, però també un retorn a la defensa dels drets més bàsics. El món continua necessitant institucions que ens ajudin a abordar els reptes globals compartits, que van des del comerç fins a la salut i el medi ambient. Una UE més forta i amb més confiança en si mateixa hauria de contribuir a repensar l'actualització d'un sistema que sembla haver entrat en fase d'obsolescència davant les transformacions del món. Mentrestant, les grans potències continuaran impertant en el buit de poder. ■

■ Bibliografia

ACHARYA, Amitav. *After liberal hegemony: The advent of a multiplex world order*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017.

BARBÉ, Esther. «Orden en transición y normas en discusión». A *Revista CIDOB d'Afers Internacionals*, n. 134, p. 21-36, 2023.

BOSOER, Lucía (et. al). «Neither fish nor fowl: the challenges of a democratic AI» [en línia]. A *STG Policy Papers*, 2022/30, novembre de 2022. Disponible a: <www.op.europa.eu>.

BRADFORD, Anu. *Digital Empires: The Global Battle to Regulate Technology*. Oxford: Oxford University Press, 2023.

BREMMER, Ian. «The technopolar moment. How digital powers will reshape the global order» [en línia]. A *Foreign Affairs*, novembre 2021. Disponible a: <www.foreignaf-fairs.com>.

CSERNATONI, Raluca. «Charting the geopolitics and european governance of Artificial Intelligence» [en línia]. A *Carnegie Europe*, març 2024. Disponible a: <[www.carnegie-production-assets-s3-aws.com](http://www.carnegie-production-assets-s3.amazonaws.com)>.

DA EMPOLI, Giuliano. *Los ingenieros del caos*. Madrid: Oberon editorial, 2020.

DIRESTA, Renée. *Invisible rulers. The people who turn lies into realities*. Nova York: PublicAffairs, 2024.

GLOBAL STATE OF DEMOCRACY INITIATIVE. «The Global State of Democracy 2024» [en línia]. Disponible a: <www.idea.int>.

HAN, Byung-Chul. *Infocracia. La digitalización y la crisis de la democracia*. Barcelona: Penguin Random House, 2022.

KRASTEV, Ivan. *After Europe*. Filadèlfia: University of Pennsylvania Press, 2017.

LEVITSKY, Steven; ZIBLATT, Daniel. *Cómo mueren las democracias*. Barcelona: Ariel, 2018.

OMC. «Global Trade Outlook and Statistics» [en línia]. Octubre del 2025. Disponible a: <www.wto.org>.

O'NEIL, Cathy. *Armas de destrucción matemática: Cómo el Big Data aumenta la desigualdad y amenaza la democracia*. Madrid: Capitán Swing, 2018.

ONU. «Uncertainty is the new tariff, costing global trade and hurting developing economies» [en línia]. A *UN trade and development*, 1 de setembre del 2025. Disponible a: <www.unctad.org>.

ONU. «World Tariff Profiles 2025» [en línia]. 2025. Disponible a: <www.unctad.org>.

Ó TUATHAIL, Gearóid. «Thinking critically about geopolitics». A Ó TUATHAIL Gearóid; DALBY, Simon; ROUTLEDGE, Paul (eds.). *The Geopolitics Reader*. Routledge, 1998.

SADIN, Éric. *La silicolonisation du monde*. París: Ed. L'Échappée, 2016.

VON DER LEYEN, Ursula. «We have no bros and no oligarchs» [en línia]. Entrevista a *Die Zeit*, 15 d'abril 2025. Disponible a <www.zeit.de>.

WALTZ, Kenneth N. *Theory of International Politics*. Nova York: McGraw-Hill, 1979.

WHITE HOUSE. «The inaugural address. President Donald J. Trump» [en línia]. Disponible a: <www.whitehouse.gov>.

ZUBOFF, Shoshana. *The age of surveillance capitalism: The fight for a human future at the new frontier of power*. Nova York: PublicAffairs, 2019.

Exposició itinerant

1837 • 1977

EL VALENCIANISME REPUBLICÀ

FUNDACIÓ
IRLA

Més informació
www.irla.cat/expovalencianisme

clàssic

Mary McLeod Bethune

Educadora i activista pels drets civils

America's Town Meeting of the Air
Nova York, 23 de novembre de 1939

«Què significa per a mi la democràcia nord-americana?»

Filla d'esclaus, Mary McLeod Bethune va començar a treballar als cinc anys als camps als quals pertanyia la seva família. Gràcies a uns benefactors va poder estudiar i progressar fins a límits insospitats. Educadora i lluitadora per la igualtat, McLeod Bethune forma part d'aquella tria de persones claus en la lluita pels drets civils estatunidencs. Va ser membre del Gabinet Afroamericà de Franklin D. Roosevelt, dedicat a assessorar-lo en qüestions referents a la seva comunitat; va presidir una universitat, per la qual cosa va esdevenir una de les poques dones a nivell mundial de fer-ho en el seu temps; i, a la seva mort, se li va erigir una estàtua al Lincoln Park de Washington D.C. Aquest discurs es va pronunciar en un programa de ràdio on es debaten qüestions rellevants per a la societat.

La democràcia és per a mi, i per a dotze milions d'americans negres, un objectiu vers el qual camina la nostra nació. És un somni i un ideal en el qual tenim una fe profunda i constant que s'acabarà esdevenint. Per mi, es basa en el cristianisme, en el qual confiem amb fermesa el nostre destí com a poble. Sota el guiatge de Déu, en aquesta gran democràcia, estem sortint de la foscor de l'esclavatge cap a la llum de la llibertat. A la meva raça se li ha donat aquí l'oportunitat de progressar, de ser un poble amb un 80% d'analfabetisme a un poble amb un 80% d'alfabetització; de la misèria més absoluta, a la possessió i explotació d'un milió de granges i de 750.000 habitatges; de la privació total del dret al vot, a la participació en el govern; d'un estatus de mercaderia humana, a ser reconeguts contribuents a la cultura nord-americana.

A mesura que se'ns ha anat concedint democràcia, hem aportat grans riqueses a la nació. Hem ajudat a construir Amèrica amb la nostra feina, l'hem enfortit amb la nostra fe i l'hem enriquit amb la nostra cançó.

Us hem donat Paul Laurence Dunbar, Booker T. Washington, Marian Anderson i George Washington Carver. Però fins i tot aquests són només els primers fruits d'una rica collita que es recollirà tan bon punt se'ns obrin uns camps nous i més amplis.

El portal democràtic de la igualtat d'oportunitats no se'ns ha obert encara de bat a bat als negres. Al Sud profund, als joves negres només se'ls ofereix una quinzena part de les oportunitats educatives de la mitjana nord-americana mitjana. Les grans masses de treballadors negres estan rebaixades i desprotegides als nivells més baixos en l'agricultura i al servei domèstic, mentre que els treballadors negres en la indústria estan exclosos de certs sindicats i generalment assignats a les feines més laborioses i mal pagades. Les seves condicions d'habitatge i de vida són sòrdides i insalubres. Massa sovint viuen atemorits per les turbes de linxament; massa sovint se'ls priva del dret constitucional al sufragi; i massa sovint són humiliats, negades les seves llibertats civils. No creiem que la justícia ni la decència més elemental puguin consentir que aquestes condicions perdurin.

La nostra fe albira un canvi fonamental a mesura que el respecte i la comprensió mutus entre les nostres races s'obrin camí en el marc d'un despertar espiritual. Certament, potser hi ha hagut moments en què hem endarrerit aquesta entesa mútua en mostrar-nos lents a l'hora d'assumir una part més plena de la nostra responsabilitat nacional a causa de la negació de la igualtat completa. I, tanmateix, sempre hem estat lleials quan els ideals de la democràcia nord-americana han estat agredits. Hem donat la nostra sang en la seva defensa, des de Crispus Attucks al Boston Common fins als camps de batalla de França. Hem lluitat pels principis democràtics d'igualtat davant la llei, per la igualtat d'oportunitats, per la igualtat a les urnes, per les garanties de la vida, la llibertat i la recerca de la felicitat. Hem lluitat per preservar una nació, concebuda en llibertat i dedicada a la premissa que tots els homes són creats iguals. Sí, hem lluitat per Amèrica amb totes les seves imperfeccions, no tant pel que és, sinó pel que sabem que pot ser.

Potser la batalla més gran la tenim al davant, la lluita per una nova Amèrica: valenta, lliure, unida, mo-

ralment rearmada, en la qual dotze milions de negres, colze a colze amb els seus compatriotes americans, s'esforçaran perquè aquesta nació sota Déu tingui un nou naixement en llibertat, i perquè el govern del poble, pel poble i per al poble no desaparegui de la terra.¹ Aquest somni, aquesta idea, aquesta aspiració, això és el que la democràcia nord-americana significa per a mi. ■

¹ Referència al discurs d'Abraham Lincoln a Gettysburg el 1863, en plena Guerra Civil.

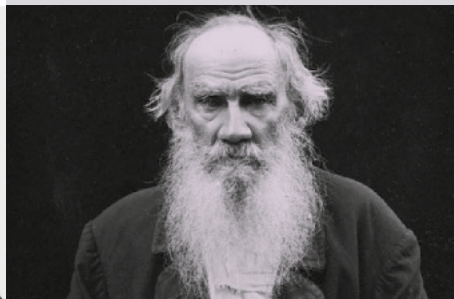
tribut Lev Tolstoi

Maria Kharshiladze Bigvava

Professora i traductora
de llengua russa

@maixa1971

Al príncep Aleksandr Andréevitx Bezborodko, canceller de l'Imperi Rus i alt funcionari de política exterior de l'època de Caterina II, se li atribueix la frase: «Ni un canó a Europa no pot disparar sense el nostre permís». Lev Tolstoi el va utilitzar de prototip per a un dels personatges cèlebres de la *Guerra i Pau* (1869), el príncep Kiril Bezúkhov. Un cop mort Kiril Bezúkhov va protagonitzar una de les escenes més famoses de la novel·la —l'escena del maletí—, en què es compagina la solemnitat de l'acte de defunció i el caos que es produeix al voltant del testament del príncep traspassat, que després d'una lluita entre els seguidors i detractors del fill il·legítim, Pierre Bezúkhov, finalment queda en les seves mans. És magnífica la descripció del xoc d'interessos de diferents famílies i

de tots els moviments i el joc brut que han de fer per sortir-se'n amb la seva. Sembla ben bé un acte d'una obra teatral ple de contingut tètric i ridícul alhora. Les intrigues familiars elevades a les esferes del poder s'hi veuen reflectides, però, per la dimensió i la transcendència, afecten pobles sencers.

—«Com de curios es remena la baralla»—, va dir Vóland, el diable, a la novel·la *Mestre i Margarida* de Mikhaïl Bulgàkov. Dos segles després, Rússia torna a emprar tots els mitjans possibles, infringint les normes de dret internacional, traspasant totes les línies vermelles, per imposar la seva influència sobre el vell continent. No es tracta de territoris, ni de cap invasió, de fet es pretén recuperar la veu perduda des de fa dècades. L'imperi en decadència intenta aferrar-se al fantasma de l'altivesa enfonsada en el fang ucraïnès. És la continuació de la desintegració de l'URSS i per aquest motiu també és una guerra civil interna —dins de Rússia— i externa —al territori d'Ucraïna.

En aquest context bèl·lic que ha emboirat Europa és un bon moment per recórrer a la literatura sàvia russa

La guerra, que és la pitjor acció humana, evidencia totes les misèries, destrueix la vida i deixa uns éssers mutilats físicament i d'esperit

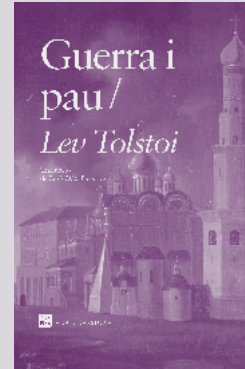
que, malgrat l'aïllament imposat des de dins i des de fora, forma part de la literatura universal, occidental i, particularment, europea.

La novel·la històrica *Guerra i Pau*, de fet, no s'havia plantejat com un relat de les guerres napoleòniques i de la resistència russa del 1812. La idea de Tolstoi era explicar la vida dels desembristes, els orígens de la revolta del 1825 que havia sorgit de la guerra contra Napoleó i l'execució i l'exili de les seves famílies. Si ens remetem a les primeres redaccions de l'obra es veu clarament com a poc a poc el tema principal es va modificant fins a convertir-se en allò que coneixem actualment com a una de les millors novel·les de la literatura universal.

La novel·la bèl·lica per excel·lència, escrita des de la perspectiva d'un imperi poderós, és alhora una obra pacifista en tota regla. La guerra, que és la pitjor acció humana, evidencia totes les misèries, destrueix la vida i deixa uns éssers mutilats físicament i d'esperit: «*Els quinze primers anys del segle XIX presenten a Europa un moviment extraordinari de milions d'homes. Tots abandonen les seves*

ocupacions habituals, es llancen d'un costat d'Europa a l'altre, saquegen, es maten, triomfen, desesperen; tota la marxa de la vida es modifica durant uns quants anys i presenta un moviment que de moment creix i després minva. Quina fou la causa d'aquest moviment o segons quines lleis es produí?, pregunta la raó humana».

Dos segles més tard ens continuem formulant la mateixa pregunta, però aquells qui han llegit *Guerra i Pau* segur que estan una mica més a prop de les respostes.

Guerra i Pau **Lev Tolstoi**

Edicions 1984

Barcelona, 2023

Fill d'una família aristòcrata, Lev Tolstoi és considerat un dels més grans escriptors de tots els temps gràcies a obres com *Guerra i Pau*, *Anna Karenina* o *Els Cosacs*.

La seva literatura traspua els ideals que defensava, des del pacifisme fins a les seves creences religioses que el feien abraçar, també, l'anarquisme. ■

filmoteca

Hamnet, el dolor que transforma

Anna Romeu

Psicòloga i escriptora

@annaromeumateu

Hamnet, basada en la novel·la homònima de Maggie O'Farrell, ens submergeix en un relat íntim i profund sobre l'amor, la pèrdua i la manera com el dol transforma els vincles humans. Lluny d'un drama convencional, la pel·lícula construeix un espai emocional dens, delicat i persistent, on el temps sembla suspendre's per permetre que el dolor i la memòria prenguin forma. Desconec si la història que ens ofereix Hamnet està totalment basada en fets reals, si la vida de William Shakespeare i la seva dona Agnes va ser realment com ens l'expliquen, però això no és important. La mirada és la d'Agnes, el seu amor d'esposa i de mare és el protagonista de la història, i aquesta és una història universal.

A *Hamnet* el viatge emocional és intens i profund. Les emocions bateguen amb força: el desig inicial, l'enamorament impacient, la calidesa de l'amor familiar, la duresa de les separacions, l'angoixa que es clava punyent i, finalment, el distanciament. Són etapes que s'encavalquen, que fan que l'espectador es reconegui en alguna escena i es perdi en alguna altra. És

aquella capacitat d'evocar i remoure sentiments reals allò que transforma el cinema en alguna cosa més que entreteniment.

Una part essencial d'aquesta força emocional rau en les interpretacions. Jessie Buckley construeix una Agnes d'una intensitat gairebé física. La seva presència és magnètica, plena de matisos. El seu dolor no és només representat: és sentit des de les entranyes. Buckley expressa el dol des del cos, des del silenci, des de la mirada, i converteix així el personatge en l'eix emocional de la història.

Paul Mescal, en el paper d'un Shakespeare contingut, sovint atrapat entre l'amor i la distància, ofereix una interpretació subtil i profunda. La seva manera de sostenir el silenci, de mostrar el dolor sense paraules, construeix un contrapunt delicat a la intensitat de Buckley. Mescal dibuixa un personatge que s'esquinça per dins, marcat per la impotència i la incapacitat d'expressar el que sent, reflecteix amb precisió aquella forma de dol que es viu en solitud. I aconseguix amb una subtileza admirable que

***Hamnet* és un relat íntim i profund sobre l'amor, la pèrdua i la manera com el dol transforma els vincles humans**

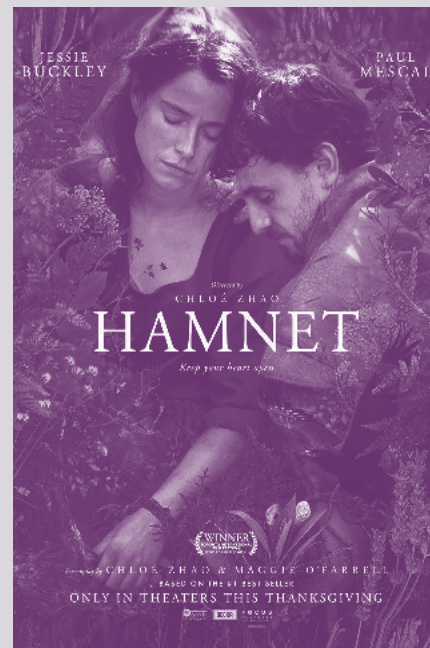
la immensitat de l'obra d'un autor universal sigui només un personatge secundari davant del drama familiar.

La directora construeix el relat amb una sensibilitat extraordinària, evita l'excés i confia en el poder del silenci, del ritme pausat i de les imatges carregades de significat. La posada en escena és íntima i permet que l'espectador no només observi, sinó que habiti emocionalment la història. El film no busca explicar el dolor, sinó fer-lo sentir a qui l'observa.

És la desesperació de la pèrdua i el silenci imposat, aquell llarg silenci que arriba després d'una tragèdia, el que és capaç d'envoltar la sala sencera. Aquest silenci no és buit: és ple de pensaments, de records propis, de preguntes que potser no tindran resposta. El silenci que acompanya el final d'una gran pel·lícula dona espai a la reflexió, a la catarsi col·lectiva, i permet que cadascú surti de la sala una mica diferent de com hi havia entrat.

Hamnet parla del dol com a experiència universal, però també profundament íntima. Mostra com l'amor

persisteix, com el dolor transforma i com la memòria esdevé una forma de presència. És una pel·lícula que no s'oblida fàcilment, perquè no apel·la només a la ment, sinó al punt més vulnerable de l'espectador. ■

***Hamnet* Chloé Zhao**

2026

pinzell Vols viure en una postal?

Gina Harster

Artista

gharsterprats@gmail.com

➤ JOAN VILA

Gina Harster (Barcelona, 1990) es va formar a l'Escola Massana de Barcelona i en realització de murals a l'Escola Llotja. Però, si ha obtingut notorietat pública, és per les seves col·laboracions en iniciatives com la revista «Branca» (2022) o la residència artística internacional de Mas Palou (2022). El 2021 il·lustrà la novel·la *Els desperfectes* d'Irene Pujades.

«Estimades, a Barcelona no s'hi cap», és l'obra que presentem avui i que ofereix una bona perspectiva del que és l'art de Gina Harster. Els colors plans, quasi com fulles de cel·lofana sobreposades, ens mostren a una multitud de personatges: turistes, passavolants, persones respectables, bohemis i adults massa jovenets. En un segon pla, la silueta de la Sagrada Família feta d'un curiós estampat es projecta cap a un cel cian. L'obra de Harster beu de les influències de la il·lustració catalana de principis dels 2000 i de l'estètica californiana dels anys 1950, però sense el toc naïf de Jordi Labanda. Els personatges de Harster són

viscerals; ens volen explicar històries que marquen, no ens volen invitar a una festa patrocinada per una marca de licor.

L'obra de Harster està pensada per al mural, el disseny i la il·lustració. Però les seves constants i dinàmiques ens parlen d'una dona amb un món interior poblat de situacions provocadores i d'abundància. La seva obra ens explica un món on la set és calmada i la gana, corresposta. Un món de cales a l'estiu, on no fa mai la calor suficient. De personatges es-trafolaris, però gentils. Són aquelles persones que voldríem conèixer, ja que fan tot allò que nosaltres volem fer. Però que ens fan certa basarda pels mateixos motius.

«Estimades, a Barcelona no s'hi cap» utilitza aquests elements per construir una posició política. El que ens explica la creadora és la sensació de no estendre els braços a Barcelona.

De mostrar-nos un món suau, modern, com una cançó de *Polo and Pan*. Un món d'aspiracions en què se'ns mostren els problemes del nostre dia a dia. ■

galeria

Una mirada lúcida i incòmoda

➤ DAMIÀ AMORÓS

Tothom té la seva manera de mirar. Alguns tenen l'oportunitat de fer-ho sobre tela i amb pintura; d'altres, mitjançant formats digitals i bits; n'hi ha que ho fan sobre paper i grafit. Però en els nostres dies, amb la tecnologia que molts portem a la butxaca o a la motxilla, aquesta mirada pot materialitzar-se amb una càmera i píxels.

Darrere de cada instantània de Surinyach hi ha un treball previ —d'investigació, de context, de desplaçament— i també de selecció i construcció del relat. Un retrat lúcida i incòmode de la nostra societat contemporània.

El seu treball estableix un diàleg constant entre allò local i allò global, entre el que sembla llunyà i el que tenim més a prop del que voldríem.

A la primera fotografia, una dona vídua de casa nostra que va decidir acollir al seu pis un menor no acompanyat que havia quedat fora del sistema per un problema legal. Aquesta convivència va esdevenir un espai de trobada i de benefici mutu.

La guerra d'Ucraïna, a la segona imatge, s'ha convertit en un soroll de fons constant. Del primer impacte a molts els ressona el nom d'una ciutat: Bucha. L'abril del 2022 la localitat va ser recuperada per les tropes de Kíiv, i només dos dies després de l'alliberament Surinyach hi va aconseguir arribar per començar a documentar el que hi havia quedat. Instantànies dures, incòmodes, que no busquen l'impacte fàcil sinó la confrontació directa amb l'horror.

Finalment, a la tercera fotografia, les embarcacions metàl·liques —potser més allunyades de la iconografia habitual de les pasteres de fusta, però amb la mateixa finalitat— representen un pas cap a la incertesa, cap a un futur llunyà i desconegut. Allò que per als romans era el Mare Nostrum s'ha anat convertint, amb el pas dels anys, en un gran cementiri silenciàt. Des del menjador d'un pis de Barcelona fins als carrers devastats de Bucha o a les aigües obertes de la Mediterrània, la seva obra ens recorda que el món no és fragmentari, que les fronteres són permeables i que la violència, la solidaritat i la por formen part d'un mateix relat contemporani. ■

Anna Surinyach

Fotoperiodista

@surianna

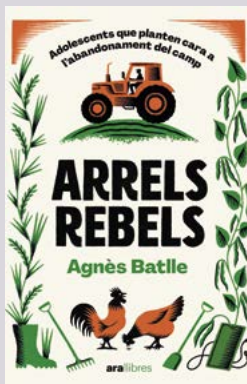

llibreria

Arrels rebels
Agnès Batlle

Ara Llibres
Barcelona, 2026

El text presenta diversos adolescents que, malgrat haver crescut en entorns urbans o en un context en què la pagesia té mala imatge, han triat dedicar-se al camp per vocació. Alguns ho fan per tradició familiar i d'altres per interès propi, ja sigui en l'hort, la ramaderia o la innovació tecnològica aplicada al sector. Tot i la crisi de relleu generacional i les dificultats econòmiques de la pagesia, el text destaca que encara hi ha joves decidits a mantenir viu aquest ofici, i que són més dels que sembla.

Catalunya feminista
Isabel Segura Soriano

Rosa dels Vents
Barcelona, 2026

Les Jornades Catalanes de la Dona, celebrades el maig de 1976 a la Universitat de Barcelona, van reunir més de 3.000 dones de diverses procedències per debatre obertament sobre l'opressió que havien patit, especialment durant el franquisme. Aquest esdeveniment és considerat el naixement del feminisme contemporani a Catalunya. Al llarg de les jornades es van abordar temes com la maternitat, la família, el treball, la sexualitat, el paper de les dones en els mitjans i la política. Uns debats i lluites que són plenament vigents.

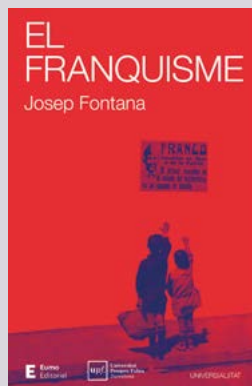

El color de la discòrdia

Mariona Lladonosa i Joana Soto

Manifest Llibres

Barcelona, 2026

El franquisme

Josep Fontana

Eumo Editorial

Barcelona, 2026

Un himne a la vida

Gisèle Pelicot

Ara Llibres

Barcelona, 2026

A partir del 2017 Catalunya es va omplir de llaços grocs. L'obra estudia si aquest símbol va anar més enllà dels contorns de l'independentisme per convertir-se en un símbol de defensa dels drets civils i polítics, i examina la resposta dels partits, la premsa i dels grups contraris a la independència —també l'extrema dreta— que al·legaven la necessitat de preservar una suposada «neutralitat» de l'espai públic. Un cas d'estudi sobre com l'espai públic esdevé terreny de batalla.

El llibre recull diversos textos de l'historiador Josep Fontana dedicats al franquisme. El primer apartat presenta una aproximació biogràfica a Franco, des dels seus orígens fins al moment en què es consolida com a dictador. El segon analitza la configuració i l'estructura de la dictadura, incloent-hi els vincles amb l'Església i la Falange, així com les principals polítiques impulsades pel règim. Finalment, el tercer apartat reuneix articles diversos sobre la dictadura i els inicis del postfranquisme, amb una mirada crítica sobre la continuïtat d'algunes estructures i dinàmiques del poder.

La història de Gisèle Pelicot ha colpit durament la societat. Va commocionar milions de persones amb el seu coratge i dignitat en renunciar al dret a l'anonimat en el judici contra el seu marit i els cinquanta homes acusats de violar-la. Quan els acusats van ser declarats culpables, Gisèle s'havia convertit en una icona mundial contra la violència sexual, i havia impulsat un moviment que va desencadenar protestes i manifestacions arreu del món. La seva proclama s'ha convertit en un lema universal: la vergonya ha de canviar de bàndol. ■

eines

ACONSEGUIU
ELS NÚMEROS ANTERIORS

eines@irla.cat

ABRIL 2025

**EL REpte DEL
BENESTAR ANIMAL**

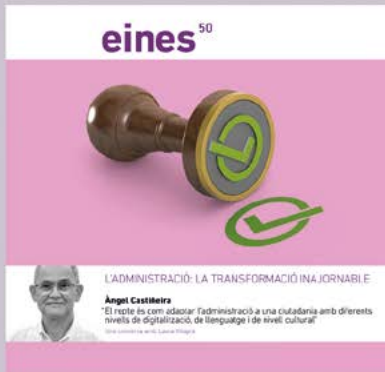
JULIOL 2025

**UN FINANÇAMENT
DE JUSTÍCIA**

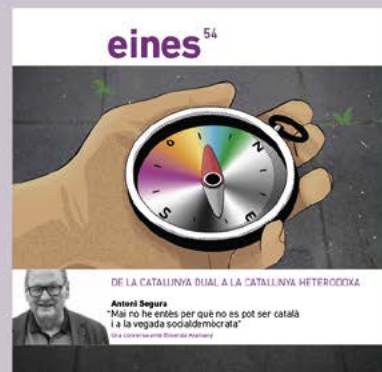
SETEMBRE 2024

**L'ADMINISTRACIÓ:
LA TRANSFORMACIÓ
INAJORNABLE**

NOVEMBRE 2025

**DE LA CATALUNYA
DUAL A LA
CATALUNYA
HETERODOXA**

DESEMBRE 2024

**QUALITAT
DEMOCRÀTICA:
L'ART DEL
BON GOVERN
POPULAR**

eines⁵⁵

PORTAL

Sense sector primari no hi ha país

Teresa Jordà

CONNEXIONS

La pagesia, reptes i futur

Miquel Serra

Ramaderia i benestar animal

Elisenda Guillaumes i Cullell

Un país cada cop més forestal i més vulnerable: el repte urgent de gestionar els boscos

Anna Sanitjas

El sector primari avui: dades, ocupació i reptes

Oriol Anson Fradera

NAVEGADOR

Cotxes per carn:

la cara oculta dels acords comercials europeus del segle XXI

Sergi Zorrilla Cubells

FÒRUM

Montse Baró

“Aplaudir la pagesia quan ens manifestem està molt bé, però donar-hi suport és anar a la botiga i comprar producte d'aquí”

Una conversa amb Jaume Bernis

VARIABLES

La vessant cívica de la culpa

Carol Galais

FULL DE CÀLCUL

Com més obeïem, pitjor ens tractaven: crònica d'una espoliació

Ricard Chulià

ARXIU

El 18 de febrer de 2006: l'inici del moviment pel dret a decidir

Marta Rovira Martínez

EXPLORADOR

Episodi X. El retorn de l'imperi

Elisabet Nebreda Vila

FINESTRA

Geopolítica de la complexitat: una transformació estructural del poder global

Carme Colomina Saló

CLÀSSIC

Què significa per a mi la democràcia nord-americana?

Mary McLeod Bethune

TRIBUT

Lev Tolstoi

Maria Kharshiladze Bigvava

FILMOTECA

Hamnet, el dolor que transforma

Anna Romeu

PINZELL

Vols viure en una postal?

Gina Harster

GALERIA

Una mirada lúcida i incòmoda

Anna Surinyach

LLIBRERIA